

A

KEGYES-TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

TÖRTÉNETE.

IRTA :

JUNKER LÁSZLÓ

kegyesrendi tanár.

KECSKEMÉTEN,

NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.

1896.

ELSŐ RÉSZ.

Az intézet főbb eseményei 1715—1862.

I.

A piaristák letelepülése s a gymnasium első évei.

A XVII. század egész folyamán át igen sokat szenvedett Magyarország a törökök elleni háborúk, a protestantismus nyomában járt belvillongások és a Rákóczy-féle nemzeti szabadságharc által. Ezen háborúk és belvillongások nem voltak alkalmasok a szellemi termelésre, sem a magyar közmivelődés fejlődésére, mégis csodálatos előhaladást tett nemzeti kulturánk ügye. Ezt a folytonos küzdelmekben megedzett kath. egyház erejének és azon hatalmas visszahatásnak kell tulajdonítani, melyet az öntudatra ébredt katolikus szellem a reformáció törekvései ellen kifejtett.¹⁾ A kath. egyház és a protestáns felekezetek elkeseredve küzdenek egymással, a győzelem végre a katolikusoké lett, s daczára a bécsi, nikolsburgi és linczi békekötések ezikkeinek, melyek a protestáns felekezetek vallási követeléseit részben kielégítették, ez a kath. egyház diadalainak kora. A katholicismus és protestantismus küzdelme az irodalom teréről véres csatamezőkre helyeztetett át. Az érdekeltséget a katolikus és a protestáns részen egyaránt a hadjáratok esélyei, a békealkudozások mozzanatai és a külpolitika viszonyainak változásai vették igénybe.

A nemzeti szabadságok, az alkotmány, a független és önjogú magyar nemzet szeretete vezérelte általában az eszméket a sok nemű vallási, politikai és nemzetiségi surlódásokban, a melyeknek eredményök az volt, hogy állandóan ébren tartották a nemzeti érzületet és megóvták

---

¹⁾ Dr. Holzwarth—Szabó Világtörténet VII. 609.

hazánkat attól, hogy nem lett sem a félholdnak, sem Ausztriának tartományává.¹⁾

A hosszú küzdelmekben kimerült és reményeiben esatkozott nemzet megadta magát a szatmári béke után bizonytalan sorsának, felhagyott régi nemzeti vágyainak hangoztatásával. Az élénk nemzeti közélet, a nemzeti szellemnek ama fényes megnyilatkozásai, melyek az előbbeni korszakot jellemzik, elhalaványultak, majdnem teljesen kialudtak; a szatmári békét követő évtizedek a magyar nemzeti testőrség irodalmi fellépéseig, méltán nevezhetők nemzetietlen kornak, a hanyatlás korának. A nemzet elvesztette önérzetét, megfélekedezett méltóságáról. Mikor a bécsi udvar tapasztalta, hogy a nemzet nem tagadja meg többé az engedelmességet, de az ismételt küzdelmek során belátta, hogy sokkal elhatározottabb és szívósabb, semmint megtörni vagy leigázni engedné magát, elhatározta, hogy nem nyomja el jogait.

A vallási viszálykodásokban ezután sem szünetelt a nemzet, sőt a vallási türelmetlenség növekedését lehet tapasztalni. Ezen viszálykodások alatt legtöbbet szenvedtek az iskolák.

A soproni törvények (1681.: XXV. és XXVI.) alapján számos iskola megszüntetett, mert a protestánsok nyilvános vallásgyakorlata csak a törvényben kijelölt articularis helyekre szorított. A megtartott tanintézetek pedig anyagilag nagyon meggyengültek, mert királyi rendeletek szigorúan tiltották a községi közjöveldelmekből bármely részt is a protestáns iskolák föntartására fordítani. Ez volt anyagilag a legnagyobb csapás a protestáns iskolákra, melynek elhárítása végett hitsorsosai között adományokat gyűjtöttek. De ezzel annál kevésbbé tudták pótolni a városok által való rendes föntartást, mivel nagy veszélyek idején, vagy a lelkesedés egyes pillanataiban sokan tettek ugyan szép ajánlatokat, de később azok nagy részét nem igen lehetett beszélni. Részt vettek a teherviselésben egyes egyházközségek, de az önföntartás ezen módját megszorították a kormány és a törvényhozás intézkedései, minthogy az 1875. XXXI. törvényzikk „a magok közötti részletes gyűjtéseket és az ágostai és helvét vallástartókra tett kivetések királyi harag és törvényes büntetés alatt szigorúan eltiltja.” A protestáns intézetek számra nézve leolvadtak, a megmaradtak anyagilag elgyengültek s szellemileg is nemcsak gyarapodásukban akadtak fönn, hanem visszavették.)

Már előbb megbolygatták másrészt a katholicismus oszlopának a Jézus-társaságnak iskoláit, pedig ezen rend már működése kezdetén

¹⁾ Dr. Holzwarth – Szabó Világtörténet VII. 609.

²⁾ Molnár Aladár A közoktatás története Magyarországon a XVIII. sz.-ban I. 315.

tudományossága, az iskolaügy körül kifejtett buzgósága és szorgalma által oly hirre tett szert, hogy még a reformátorok tanítványai is dicsérettel emlékeztek meg didacticai jártasságáról. Fölhozták ellene kifogásul, hogy nem hazai rend, hogy az osztrák rendtartományhoz tartozik, hogy a bécsi tartományfőnök hatalma alatt áll. Fölhozták ellenök, hogy az üldözéseknek és a bécsi kormány alkotmányellenes, absolutisticus törekvéseinek nemcsak eszközei, hanem szítói is. Rákóczy kénytelen volt kilencz pontból álló utasításait kiadni a jezsuiták eltávolítására és birto-kaik átvételére nézve. Számos intézet fosztatott meg tanerőitől.

A vallásos élet magas lendületet vett a világiak között; a főurak sorában a vallásosság és erényesség valódi mintaképeire találunk, kik fölkarolták a nemzet szomorú közoktatásügyét, melléjük állottak egyes városok lelkes polgárai is. Főpapok, főurak és több város polgársága vetélykednek egymással a tanintézetek alapításában, melyeknek vezetését sok helyen az országban már dicséretesen működő kegyes-tanítórendiekre bízták. Így alapítottak a veszprémi (1711.), a váczi (1714.), a kecskeméti (1715.), a pesti (1717.), a debreczeni (1719.), a korponai (1720.), a szegedi (1719.), a nagykárolyi (1723.), a tokaji (1724.) stb. tanintézetek.

A kecskeméti k. r. gymnasium létét 1715-ben gr. Koháry István altábornagy és országbíró bőkezűségéből nyerte.

A katonai és polgári erényekben egyaránt kiváló hős és nemeskeblű honfi a vallásnak ama balzsamos vigaszát, mely az élet minden viszonyaiban vigasztaló és oktató, emelő és erősítő, melynek enyhítő befolyását ő maga is érezte dohos börtönének rideg elhagyatottságában, terjeszteni akarta; ama magasztos élvezetet, mely a tudományok, a szivnemesítő elvek tanítása s a nagy igazságok fejtegetése által a nyugtalanul kutató észnek osztályrészüln jut, ápoltatni kívánta: azért oly intézetekre fordította figyelmét, melyeknek feladata volt e magasztos czélokot előmozdítani és megszilárdítani. A kecskeméti k. r. gymnasium és társház, a gyöngyösi árpolda és a szegény tanulók részére tett alapítványai örök emlékei lesznek a nemes grófnak. Azon jeles férfiak között, kik a nemzet közelismerésére és tiszteletére méltán jogot tarthatnak, Koháry István az, kit kegyelet nélkül emlitenünk és hálátlanság bűne nélkül felednünk nem lehet.

A kegyesrendiek hire a nemes gróf figyelmét felköltötte s őket Kecskeméten letelepíteni eltökélte, de szándékát csak holta után örökösei által akarta teljesíttetni. Azonban 1712-ben a pozsonyi országgyűlésről visszatérvén Nyitrán megállapodott, hol a k. r. gymnasiumot és társházat meglátogatta s az ott nyert tapasztalat oly hatást gyakorolt reá, hogy alapítási szándékát azon szives kéréssel ismételte, hogy az a rend akkor-

mányzójával minél előbb közöltessék. Kivánságára Bonn Eustach a rend akkori alkormányzója és privigyei házfőnök Lénárd tanárral Csábrágra rándult, hol a szerződést megkötötték, melynek másolata a következő:

Comes Stephanus Koháry notum facio tenore praesentium, significando quibus expedit universis, quod post tam innumera ab Omnipotente Deo decursu annorum totius vitae meae accepta beneficia, pia et grata recogitassem, et recoluissem memoria, ut ea, quae a Divina Majestate gratis accepi, devota mente fructuose ac salubriter dispensare valeam, in testamento meo consensus Regii vigore, de bonis meis per divinam dispositionem acquisitis, sacro ordini Clericorum regularium pauperum Matris Dei Scholarum piarum eo fine 30,000 florenorum Rhenensium legaverim, ut laudem et gloriam Dei omnipotentis, Honorem Deiparae Virginis Mariae, augmentumque et propagationem Sanctae Matris Romano-Ecclesiae, ac bonum proximi, praesertim in erudienda inventute, in oppido Kecskemethiensi existente et habito, teneantur iuxta professionis suae institutum promoveri. Tametsi vero per constitutum meum haeredem testamentique mei executores praementionatae foundationis meae omnino sperare possem, nihil eius, quae dum sacer Ordo temporarius secundum meum intentum in praedictum oppidum introducatur; athuc in viris existens, obtento praevidelicet ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Ordinario Diocaesano gratioso indulto, atque Eminentissimi ac Serenissimi Domini Domini Metropolitanae Strigoniensis superveniente approbationis confirmatione et paterna benedictione, ab infra verbotenus praesentibus quoque inserta, eidem sacro ordini animo bene deliberato, et consilio praematuro in antecessum 30,000 florenorum Rhenensium deposui, ex accordata, et per sacrum ordinem acceptata modalitate sub insertis sequentibus conditionibus:

Et primo quidem, ut praefati sacri ordinis in oppidum Kecskemeth introductio, meis, successorumque meorum, aliorumque eiusdem oppidi civium et incolarum, signanter vero respectu decimarum, educilliorum, hisque similium iuribus nullatenus praeiudicet.

Secundo. Idem sacer ordo, si ne omni praeiudicio Patrum Franciscanorum in oppido Kecskemeth existentium et parochiam ibidem subministrantium, iuxta Illustrissimi ac Reverendissimi Diocaesani, Domini Episcopi Vacziensis, eiusdem in spiritualibus

Vicarii, eatenus ordinationem et dispositionem se se accommodare, Divinaque peragere non intermittat.

Tertio. Praelibatus sacer ordo in antecessum per me depositorum 20,000 florenorum Rhenensium summam, quam proxime poterit fieri, extra regnum Hungariae, vel aliis suae Majestatis Sacratissime Haereditariis provinciis, a iurato Christiani nominis hoste remotioribus, bellorumque tumultibus minus obnoxiiis, sufficienti cum securitate ad sex per centum investire, censumque annualem partim in loco praedicti oppidi Keeskemeth iam excisso et assignato ad collegium et ad templum sub titulo Sanctissimae Trinitatis et patrocinio Deiparae Virginis aedificandum, erigendasque scholas erogare et convertere; partim vero in docentium religiosorum, ibidemque pro erudienda iuventute commorantium intertentionem impendere ac in erectis scholis ut praemissum est, iuxta suae professionis institutum et praecipuum intentum meum, inventutem tam praefati oppidi, quam extraneam eam adventitiam docere, inque virtutibus potissimum et bonis moribus instruere ac erudire teneatur sitque obligatus.

Quarto. Deinceps autem 30,000 florenorum Rhenensium testamentaliter legatorum siquidem 20,000 jam effective deposuissem, ex residuis 10,000 florenis, quantam summam eidem sacro ordini vita mea superstite ipsemet exsolvero, tanta summa in defalcationem residuorum 10,000 florenorum imputatur, et acceptatur, ac per me deposita eiusmodi summa ad instar iam modo depositorum 20,000 florenorum, sufficienti cum cautela elocetur, eiusdemque census annualis semper modalitate praedecarata impendatur.

Quinto. Ubi vero testamento legata 30,000 florenorum summa Deo adiuvante per me, aut constitutum haeredem meum, vel executores testamenti mei, plenarie et ex integro exsoluta fuerint, nulla mihi, aut successoribus meis, supersit ad alia praestanda obligatio, verum plenarie depositae ac sufficienti cum securitate modo praedecarato investitae 30,000 florenorum Rhenensium summae, annuali ex censu teneatur successive sacer ordo collegium, templum, una cum scholis iuxta institutum eiusdem sacrae religionis meumque praecipuum intentum erudiendae inventutis studia docendo continuare.

Sexto. Praedictus sacer ordo praedecaratam foundationem meam siquidem acceptaverit, et me reverendissimi P. Generalis

sui, ac totius sacri ordinis medio reverendissimi Patris Eustachii a sanctissima Trinitate, eiusdem ordinis per Hungariam Praepositi Vice-Provincialis et collegii Prividiensis Rectoris, se se spontanee ac benevole obligavit, quod pro me veluti praedicti collegii fundatore, proque animabus progenitorum et consanguineorum meorum, singulis aute et post obitum meum, unum lectum sacrum, ita quidem, ut illis diebus, quibus Ecclesia pro colore utitur collecta, solum modo cum commemoratione fiat, me vero mortuo, in anniversario obitus mei die, unum sacramentatum missae sacrificium idem sacer ordo in perpetuum celebrari pro certo curabit, id ipsum sacrum ordinem secundum ultronee factam obligationem effectui daturum firmiter omnino mihi persuasum habeo.

Septimo demum haec mea fundatio soli collegio kecskemethiensi deserviat neque ad alia collegio trahi aut applicari possit, excepto eo, quod si fortassis aut ob bellum Turcicum, aut vero alias intervenientes insuperabiles difficultates nullo modo ibidem subsistere possent; in tali casu iuxta Regni Hungariae Primatis et archi-episcopi Stringoniensis dispositionem, in Hungaria aliquo in oppido vel civitate ipsorum Instituto convenienti loco, inque nimirum aequivalentem fructum facere possent, per eosdem occupato, deinceps quoque hac mea fundatione fruantur; si vero indicto casu convenientem locum accipere nollent, tunc praementionatus Archi-Episcopus Stringoniensis, ante latam fundationem meam habeat Auctoritatem et obligationem convertendi in alios pios usus, unde aequalis Dei cultus proveniat, et pro anima mea animabusque progenitorum meorum et consanguineorum per praefatum sacrum ordinem supra declarata modalitate obligata sanctissima Missae sacrificia in perpetuum celebrentur.

His itaque condicionibus per praelibatum sacrum ordinem sponte et benevole acceptis atque ad observationem et effectuationem eodem sacro ordine semet sancte obstringente et obligante, hanc piam fundationem ad maiorem Dei gloriam, Immaculatae et Intemeratae Virginis Mariae in coelos assumptae, totiusque Triumphantis Ecclesiae honorem, militantis vero augmentum et propagationem effectui mancipare cupio, ac per suam Maiestatem sacratissimam qua Regem Hungariae Apostolicum, suprema eius auctoritate confirmare curabo. Haeredem vero meum testamentaliter constitutum,

eiusdem haeredes et successores oblige, quatenus eandem fundationem meam, per se suosque, in perpetuum firmam, stabilem ac inviolatam servant, tueantur atque defendant. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes litteras meas ob vulneratam dexteram, manu aliena subscriptas, sigillo vero meo munitas et roboratas praelibato sacro ordini scholarum piarum extradandas duxi et concedendas. Actum Csábrág.

Nehogy talán nehézségek támasztassanak a piaristáknak Kecske-méten való letelepülése ellen, — ismeretes volt ugyanis, az ellentét és versengés a piaristák és jezsuiták között, a mi a jezsuitáknak tanügyi álláspontjából folyt, a kik több helyen, így pl. Pesten is, igyekeztek megakadályozni a kegyesrendiek működését, — maga Koháry István kérte alapításának jóváhagyását a váci püspöktől, az esztergomi érsektől és III. Károly királytól. Mind a három helyen jóváhagyták a nemes gróf intézkedését, miről a következő okmánymásolatok tanuságot tesznek:

Confirmatio sub sigillo et propriae manus subscriptione a Diocoesano.

Instantiam hanc utpote in propagatione cultus divini et incremento orthodoxae Religionis fundatam cum gaudio lubens approbo, et Illustrissimo Domino omnem necessariam facultatem qua Ordinarius impertior, eidem pro felici effectu suae piae intentionis ex corde desiderans a Remuneratore Supremo continuam Divinarum gratiarum effluentiam. Datum Tyrnaviae 26. octobris 1713.

Sigismundus Comes a Kolonics
Episcopus Vacziensis.

Confirmatio Indulti ab Eminentissimo Cardinale de Saxonia, Archi-Episcopo Strigoniensi.

Quanquam introsertam piam fundationem Dominus Ordinarius Diocoesis autoritate tua iam plene ratificaverit, nihilo minus tam ad ipsius Domini Comitum instantiam, tam vero Domini Ordinarii requisitionem, devotum selum hunc, non modo laudamus, verum etiam ad maiorem Dei gloriam, et Domini fundatoris uberius solatium, fundationem hanc autoritate etiam nostra Archi-Episcopali Metropolitana confirmamus, paternamque benedictionem nostram libenter et plene impertimur. Signatum Tyrnaviae 26. Octobris 1713.

Cardinalis de Saxonia,
Archi—Episcopus Strigoniensis.

Contextus Consensus regii est tenoris sequentis:

Nos Carolus Dei gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque Rex, Archi—Dux Ausztriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Luxemburgiae ac Superioris et Inferioris Silesiae, Virtenbergae et Thekae, Princeps Sveviae Comes Hapsburgi, Tyrolis, Tereti, Kiburgi, Goritioe etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod fidelis noster, nobis sincere dilectus, spectabilis ac Magnificus Comes Stephanus Kohary de Csabrág et Szittnya, Judex Curiae Nostrae Regiae, Comitatus Hontensis Perpetuus supremus Comes et Consiliarius noster actualis intimus, exhibuerit et praesentaverit nobis, certas quasdam litteras suas, pro parte fidelium nostrorum Religiosorum sacri ordinis clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum fundationales, post nonnullarum infra scriptarum conditionum et obligationum, per modo fatum sacrum ordinem medio religiosi patris Eustachii a Sanctissima Trinitate praepositi per Hungariam vice-provincialis ac etiam ipsiusmet praefati totius ordinis patris generalis nomine factam acceptionem, suo modo concinnatas et in stylum redactas ac sub dato in Libera Regiaque Civitate nostra Posoniensi die 10 Mensis Januarii anni nunc currentis infra scripti emanatas, manu quidem aliena ob vulneratam eius dexteram subscriptas, proprio tamen et annulari dicti Comititis, iudicis Curiae Regiae sigillo, prout et ex parte dicti ordinis propriae antelati Praepositi vice-provincialis manus subscriptione et officii sigillo comunitas et roboratas, quibus mediantibus idem Comes Stephanus Kohary Judex Curiae nostrae Regiae, implorata praevie ac etiam obtenta a Diocaesano suo Ordinario loci, fideli utpote nostro, Reverendo Sigismundo a Comitibus Kolonics qua Episcopo Vacienensi approbatione et necessaria eatenus facultate ac insuper cognati quoque et amici nostri sincere dilecti Reverendissimi in Christo Patris ac Serenissimi Ducis de Saxonia, Christiani Augusti, Sacrae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis, Archi Episcopi Strigoniensis, Primatis dicti Regni nostri Hungariae, Legati nati summi et Secretarii Cancellarii etc. qua Archi-Diocoesani et Metropolitae, superinde confirmatione, paternaeque de super benedictionis impertitione, pro superfati sacri ordinis

religiosis erigendo et extruendo ad rationem eorundem in oppido Keckskemeth dicto et in Comitatu Pestienſi exiſtente, habito ſub titulo ſanctiſſimae Trinitatis ac Patrocinio Deiparae Virginis collegio, templo, et ſcholis, quatenus nimirum inducendi illuc iidem ſacri ordinis religioſi, cultum praeprimis et gloriam Dei Omnipotentis, Immaculataeque et Intermeratae Virginis Mariae in coelos aſſumptae, totiuſque triumphantis Eccleſiae honorem, militantis vero propagationem et augmentum, promovere, deinde vero iuxta profeſſionis ſuae inſtitutum juventutem tam loci illius quam etiam adventitiam docere, in virtutibus et bonis moribus inſtruere ac erudire, ſtudiaque docendo continuare teneantur, ſintque obligati aliis piis et ſalutaribus de cauſis ac motivis, modis denique, formis, et conditionibus in praemenſionatis litteris fundationalibus uberius et ſpecificatim denotatis, et expreſſis, perque memoratum Patrem Praepoſitum vice-provintialem, ut prae attactum eſt, nomine etiam ſacri ordinis totius ſpontaneae ac benevole acceptatis, triginta millium florenorum Rhenenſium ſummam per praenotata fundacione ordinariſſe et exſolviſſe.

Idem vero ſacer ordo de prae attacta triginta millium florenorum Rhenenſium ſumma iam plenarie contentatus, ad univerſas conditiones et obligationes, in memoratis litteris fundationalibus uberius expreſſis, praevio modo acceptatas, obſervandas et effectueudas, ſemet in perpetuum obligatum reddidiſſe dignoſcebatur tenoris infra ſcripti.

Supplicatum itaque exſtitit Maieſtati noſtrae, nomine et in perſona praefati Comitum Stephani Koháry, de dicta Csabrág et Szitnya, Iudicis Curiae noſtrae Regiae, debita cum inſtantia humillime quatenus nos praeattactas litteras ipſius fundationalis, modo praevio confectas et emanatas, omniaque et ſingula in iisdem contenta, rata, grata, et accepta habentes Litterisque noſtris privilegialibus inſeri et inſcribi facientes, Apoſtolico — Regia Authoritate noſtra acceptare, approbare, roborare et ratificare et pro antelatis repetiti ſacri ordinis clericorum regularium pauperum Matris Dei ſcholarum piarum religioſis, in praefato oppido Keckskemeth, modalitate praemiſſa fundatis, et conſequenter pro toto eorundem ordine in perpetuum valituras gratioſe confirmare et Benignum etiam ſuperinde Regium conſenſum noſtrum praebere dignaremur. Quarum quidem Litte-

rarum fundationalium voculis continentia sequitur in hunc modum: (Ismételtetik az alapítólevél.)

Nos itaque pro solita nostra in Deum pietate et solerti in universis iis, quae ad Dei maioris cultus promotionem pertinent, et Orthodoxae Romanae fidei propagationem religiosorumque ordinum quorum devotis ad Deum fuis fundandisque precibus ac suffragiis fausta et felicia suscepti Regiminis gubernacula nos habituros pie confidimus, incrementum conferre aut quidpiam momenti addere possent, magis magisque ampliandis ac dilatandis et stabiliendis, cura et solitudine humillima etiam repetiti Comitum Stephani Koháry de Csabrág et Szittnya supplicationem, modo quo suprafatae Maiestati nostrae regia benignitate exauditam, elementerque admissam, et praememoratas eiusdem litteras fundationales, praevio modo confectas et emanatas non abrasas non cancelletas nec in aliqua sui parte suspectas, verum omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibus litteris nostris privilegialibus, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentias clausulas, conditiones et articulos, ratas, gratas et acceptas habentes, praedeclarata Apostolico-Regia autoritate nostra acceptavimus, approbavimus, roboravimus, ratificavimus ac pro praefatis religiosis sacri ordinis clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum in annotato oppido Kecskemeth prae inserta modalitate fundatis, consequenter toti eorum ordini in perpetuum valituras, gratiose confirmavimus ac benignum etiam superinde regium consensum nostrum praebuimus, imo acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, benignumque pariter regium consensum nostrum praebemus et assensum salvo iure alieno, harum nostrarum secreto maiori sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti communitarum vigore et testimonio litterarum. Datum per manus fidelis nostri, nobis sincere dilecti Spectabilis ac magnifici Comitum Nicolai Illesházy de eadem, haereditari in Trencsin, eiusdem nominis prout et Liptoviensis Comitatum perpetui supremi comitis, actualis intimi consiliarii nostri et per Hungariam Aulae nostrae cancellarii. In castro nostro Laxenburg die 13 maii anno domini 1713. Regnorum nostrorum Romano quarto, Hispaniarum duodecim, Hungariae vero Bohemiae et reliquorum anno quinto.

Comes Nicolaus Illésházy
Ladislav Hunyadi.

1714-ben Kecskemétre jött Bonn Eustach alkormányzó és Lénárd tanár s kijelölték Bajtai István a gróf jószágigazgatójának jelenlétében az építendő templom, társház és tanodaépület számára a szükséges telket, ugyanazon helyen hol ma léteznek.

Az első kegyesrendi kis család, mely három tagból állott — Majthényi Domokos házfőnökből, Pál áldozópapból és Ágoston papnövendékből — 1715. évi január hó vége felé költözött Kecskemétre, s a legszivélyesebb fogadtatás után közel a tanácsházhoz a Mária-társulat épületében helyezkedett el,¹⁾ hol a helyiség hiánya miatt összeszorulva volt kénytelen lakni.²⁾ Meddig laktak itten így együtt s mikor költözködtek át a társház telkén némileg lakhatóvá tett épületbe, azt pontosan meghatározni nem lehet.³⁾

Miután elkészült a mennyre a körülmények engedték az ideiglenes lakás a Mária-társulat épületében, a tanárok óhajtva várták az alkalmat, hogy hivatásuknak megfelelőhessenek, hogy oktathassák és nevelhessék az ifjúságot. Azonban a helyiség szűke és az iskolaépület teljes hiánya miatt, a jelentkező ifjúság tanítását meg nem kezdhették s ezen szorultságban fölkérték a Szent-Ferenczrend főnökét és a kath. tanácsnokokat az elemi iskola átengedésére. Ezek kérelmeket méltányolva, átengedték

¹⁾ A Mária-társulat vagyis a Szt. Ferencz-rend harmad-rendjébe beesküdtött nénék (Tertiariae) a Szt. Ferencz-rend chronologusa szerint a Szent-Háromság szobra mögött laktak azon a téren, hol most az új színház épül.

²⁾ Ad hanc igitur Domum, tres lectos pro tribus religiosis, pulvillis suis, et aliis necessariis provisos, ex domo Communitatis attulere; et post unam noctem ibidem peractam, anni etiam plures subsecuti, quousque cunque ad nostri fundi novum quattuor cubiculorum adaptorum aedificium non est transmigratum. A kecskeméti ház tört. I. 20.

³⁾ Néhány szóból álló rövid följegyzés adna erre vonatkozólag némi fölvilágosítást. A ház történetének I. 56. lapján van egy kis széljegyzés, hogy: „ex hospitio primo 1721. ad collegium hoc transivere;“ e szerint 1715-től 1721-ig laktak a piaristák a Mária-társulat épületében. Ez valószínűleg látszik, ha az I. 20. l. idézetnek „post unam noctem ibidem peractam, anni etiam plures subsecuti“ . . . szavaira gondolunk, de bajos elhinni, hogy három tanár hat éven keresztül egy szobában lakott volna, pedig I. 16. l. azt olvassuk, „quia in cella. quam tres inhabitabant, una pueros docere non poterant“ . . . tehát egy szobában laktak; mivel pedig a Mária-társulat épületében addig laktak, „quousque cunque ad nostri fundi novum quattuor cubiculorum adaptorum aedificium non est transmigratum“ . . . (I. 20.), mivel az 1718-iki tűzvészkor „fatale incendium exortum, ventoque validissimo ignem promovente, perque tectâ grassante, etiam Residentia nostra involuta est“ . . . már Residentia nostra-ról van szó s nem mint előbb következetesen celláról vagy cubiculumról s mert végre a társház fölépítése előtt költözködtek már ki a Mária-társulat házából, legvalószínűbb, hogy a társház telkén építettek egy négy szobából álló ideiglenes épületet és ebbe költözködtek át az 1717/18. iskolai évben. A széljegyzés, hogy csak 1721-ben hagyták el szük lakásukat, a tinta színét és az írást tekintve, nem a ház történetirójának a megjegyzése, hanem későbbi betoldásnak látszik.

a kért iskolát s ekkor az összegyűlt ifjúságot műveltségi fokozat szerint két részre osztva, kezdetét vette a nyilvános tanítás február 21-ikén a vallástanból, bibliai történetekből, számtanból és írásból.

Ugyanezen évben átengedett a róm. kath. egyház a piaristáknak ideiglenesen egy kápolnát a szükséges fölszereléssel együtt, hogy „az ifjúságnak közelebb az iskolához isteni szolgálatra való alkalmatossága lehessen,“ mint az átengedés oklevele mondja.')

’) A kath. egyház a piaristáknak a Sz. Mihály Arkangyalról elnevezett kápolnát engedte át, mit a következő igen érdekes okmány bizonyít.

My alább meg irtak sentibus recognoscilljuk, hogy Méltgos Gróff Kolonics Sigmund Váczi Püspök, és Méltgos Gróff Kohári István Judex Curiae Kgylmes Uraink eő Ngsok intimatiojokból, a mely Bóldogságos Szűz Mária kápolnáját Tisztelendő Pater Piarista Atyáink Uraiméknak rendelte ad interim, még eő Kgylmek Isteni Szolgálatra való alkalmatosságot Szerezhetnek, vagyis templomot építhetnek, Tekintes Váczi Prépost, és Vicarius Berkes András Urunk eő Kgylme, azon kápolnát eő kgylmeknek cedáltuk egy aranyos ezüst kehellyel paténástúl, ismét egy Viola Színű Casulával, s annak Stolájával és manipulussával, és más ugyanazon kápolnához tartozandó kevés oltári apparatusumokkal.

Mivel pedig mi az Plebaniához tartozandó Iskolát ugyan fent titulált Váczi Prépost, és Vicarius Urunk eő kgylme, és mostani Plebános Tisztelendő Pater Athanasius Listó Atyánk eő kgylme Consensusokból említett Tisz. Pater Piarista Uraiméknak engedték, pro tempore, hogy az Ifjúságnak közelebb Isteni Szolgálatra való alkalmatossága az Iskolához lehessen, ugyanaz Plebániához tartozandó Dicsőséges Szent Mihály Arkangyal Kápolnáját egy aranyos kehellyel patenája nélkül, ismét egy Viola Színű Casulával s annak Stolájával, és manipulussával, s más ugyan azon kápolnához tartozandó oltári apparatusumokkal, ugyanaz meg irottaknak Consensusából eő kgylmeknek engedték olly Conditió alatt, midőn eő kgylmek Isteni Szolgálatra való alkalmatosságot, vagy is templomot ahoz való Szükséges állapotokkal, a mellett tanításra való alkalmatosságot is szerezhetnek, mind ezeket eő kgylmek és successori eő kgylmeknek tartozzanak manumittálni, és az Plebániának resignalni minden Controversia és exceptio nélkül. Kinek is nagyobb bizonyosságára, két exemplár lévén conficiálva, ezt adgyuk mi már említett Tisztelendő Pater Piarista Uraiméknak közönséges pecsétünkkel muniálva.

Kecskeméten die ? April Ao Dm 1715.

P. H.

Georgius Kovács

Procurator Ecclesiae Romano
Catholicae Kecskemét.

Az eredeti a ház levéltárában van.

Ezen kápolna ma már nem létezik. Helyére vonatkozólag találunk adatokat Blahó Vinczének 1775-ben megjelent művében, ki azt mondja (23 l.): „Vagyon öt kápolnátok. A Szt.-Háromságé a város szélén, délre; bent az homoki Ki-Boldog-Asszony, kívül a szállókon túl, nap nyugatra, Salós-Boldog-Asszony templomotskája; Sz. Mihályé ezen

1716-ban megnyílt az első és második osztály, a *classis infima v. Parvistarum seu Principistarum* és a *classis media seu Grammatistarum*. Serényen és kitartással folyt a tanítás, a szülők gyermekeik előmeneteléről, tiszta fölfogásukról és szabatos előadásukról meggyőződven, az új telepítvényt mindig több és több jóakarattal vették körül és kérték az intézetnek a *classis suprema* aut *Syntaxistarum*mal kis gymnasiummá való kiegészítését. Ez meg is történt volna, de 1718. márcz. 19-én Sz. József napján tűzvész támadt, melyet nagy szél élesztett és a piaristáknak nemcsak ideiglenes lakása, hanem annak bútorzata és minden felszerelése is elhamvadt. Ez késleltette az intézetnek kiegészítését, megismétlődött a lakás kérdése, de hiányzott a tanári erő is.

Az elodázhatatlan szükség hatása alatt fölépítették újra az ideiglenes lakást, de most már komolyan foglalkoztak avval a tervvel, mely már azelőtt is többször fölmerült, t. i. a társház fölépítésével. 1720. jun. 27-én Sz. László napján tette le az épület alapkövét nagy ünnepségek között, melyen résztvett a város lakossága valláskülömbőség nélkül Berkes András váczai prépost és vikarius.) Az építkezés lassan haladt, úgy hogy a

templom kerítésében; a tizenként Apostoloké a temetőben.“ E szerint a Sz. Mihály Arkangyalról elnevezett kápolna a Sz. Ferenczrend temploma közvetlen szomszédságában volt. Még jobb útmutatást találunk Szokolay Hártó Jánosnak 1846-ban „Szabadalmas Kecskemét városának történetirati ismertetése“ czimen kiadott művében, ki a 141-ik lapon azt mondja „Sz. Mihály kápolnája azon helyen volt, hol jelenleg a tiszt. Ferenczi atyák temploma kerítéséből boltok alakítottak; ez nem régen pusztult el . . . stb. E szerint a Sz. Ferenczrend régi bazárépülete helyén volt, a szájhagyomány szintén ott, még pedig a mai Harkay-féle kereskedés helyén.

) Az alapköbe zárt irat másolata a következő:

Omnia ad majorem Dei gloriam!

Anno Domini 1720 Clemente XI. Summo Pontifice, Carolo VI. Romanorum Imperatore et Rege Hungariae, Christiano Augusto, Duce Saxoniae, Archi-Eppo Strig. Sigismundo a Kolonics Dei gratia Episcopo Vacziensi, Religionis Scholarum Piarum an. 98 ad Majorem SSae et Individuae Trinitatis gloriam, Sanctissimae sine labe conceptae Virginis Mariae, ac totius Ecclesiae Triumphantis honorem, Militantis vero augmentum et propagationem introduxit Pias Scholas in oppidum Kecskemét Excell. ac Ill. D. Steph. Koháry, perpetuus de Csábrágh et Szittnya, Judex Regiae Curiae etc. mediante Diplomate Regio et consensu Emin. ac Serenissimi Alte titulati Metropolitanitae, Locique Ordinarii nunc Celsissimi ac Reverendissimi Principis Sigismundi a Kolonics pro tunc Eppi Vacziensis nunc Viennensis, quas liberali fundatione dotatas, perpetuare ibidem voluit et viventibus, praesentibusque pluribus Alte fato Sanctissimo et Victoriosissimo recens electo Romanorum Imperatore, nec non Serissimo Archi-Eppo et Celsissimo Viennensi, Emin. Illustr. ac Rendissimo Comite Michaelae, Friderico ab Althan Eppo Vacziensi, Patre nostro Generali Gregorio a Sa Theresia, Provinciali

piaristák csak 1725-ben költözhettek át ideiglenes lakásukból a társházba, a szülők pedig sürgették az intézetnek kiegészítését vagyis a classis suprema aut Syntaxistarumnak megnyitását. A közóhajnak eleget teendő megnyílt 1724-ben a classis suprema is az ideiglenesen átengedett iskola-épületben, a tanár hiányon pedig úgy segítettek, hogy az első osztály tanítását egy világra, Márton Endrére bízták, ki a tanári pályát és a szerzetesi életet annyira megkedvelte, hogy a tanév végén a kegyesrendbe lépett. A tanév vége felé az iskolaépület annyira megrongálódott, hogy kijavíttatását többé elhalasztani nem lehetett, nehogy azonban az ifjúság a tanulmányok elhanyagolásával hátramaradva a tanévet elveszítse, a buzgó tanárok a közös étterembe gyűjtve az elszéledni kezdő tanulókat, a tanfolyamot szerencsésen bevégezték. A következő évben, 1725-ben az oktatás ismét az étteremben vette kezdetét és folyt november 23-ig. Ekkor a társház lakhatóvá tétetett, a tanárok elfoglalták annak emeletét, a földszinti részekben berendeztek két termet iskolának s itt teljesítették csüggedetlenül hivatásuk köteleit. Minthogy a gyarapodó ifjúság zajgása a szerzetesi magány csendes nyugalomát gyakran megzavarta 1730-ban az iskolák a társház északkeleti részére helyeztetek át, külön bejárással.

A társház s az évről évre mindig több tanuló által fölkeresett gymnasium távol fekvése a kápolnától sok bajjal járt. Ezt megszüntetni akarván, a társház alsó folyosójának egy részét elzárták és kápolnává alakították át 1728-ban. De ez kicsinek bizonyult, nemcsak a tanuló ifjúság jelent meg itt az isteni tiszteleten, hanem a kath. egyház hiveinek nagy száma is.) Nemcsak a kath. hives sürgették a templom fölépítését a társház mellett, a rendház tagjai is óhajtották, sőt a rend kormányza is, mert ekkor már elhatározta, hogy az újoncznevelő-intézetet ide áthelyezi,

---

Germaniae et Hungariae P. Joachimo a So Adalberto, Vice-Provinciali Hungariae Leonardo a So Eustachio, Superiore Loci P. Petro a So Paulo de familia pro tunc religiosa P. Damiano a So Joseph, P. Michaelae a So Custode Aug., Fr. Bernardo a So Joan. Nepomuceno, Multum Venerando P. Quardiano et Plebano Loci, Francisco Koss, Per. ac Generoso Dno Capitaneo Schuknecht, aliisque inferioribus Officialibus de Inclyto Regimine Althaliano, Kecskemetini quarterisantibus. Egregiis ac circumspicis viris, Judice Primario Dno Joanne Szabó, Georgio Kováts, etc. et aliis quam plurimis hunc lapidem fundamentalem pro perennitate imponi indulgente, consentiente et respective requirente imponi fecit per Ill. ac Rend. D. Andream Berkes Eppum Electum et Praepositum Majorem in Vác, Hatvan etc. Ven. Capli Vac. Canonicum, Eppi Loci illius in spiritualibus Vicarium et Generalem Caus. Auditorem, Anno 1720, die 27 Mensis Junii.

) Tot confluxere pro confessione Paschali, ut . . . plus quam 1500 sint saepe absoluti in dies, — ex motivo hoc complures Ecclesiam exspirant. A társház tört. I. 99.

ami 1731-ben meg is történt. 1729. april 4-én mérték ki a templom számára a helyet s ugyanezen évben, Szt-Háromság vasárnapján tették le annak alapkövét,¹⁾ az építkezés lassan folyt, hét éven át, úgy hogy csak 1736-ban készült el.

Az intézet ezután fokozatosan fejlődött; nemcsak a városból látogatta mindig több és több tanuló, hanem fölkereste azt az ország távol vidékeiről nagy számban ide sereglett ifjúság is, különösen Budapestről, Torontál- és Temesvármegyékből.

Hiányosak az adatok és följegyzések a gymnasium külső történetére vonatkozólag, de még kevesebbet, mondhatni semmit sem találunk az oktatás rend- és módszerére nézve.

Midőn általánosságban megemlékezünk a piaristák iskoláiról és tanulmányjáról, a legbecesebb adatokat találjuk Csaplár Benedeknek „Révai

¹⁾ Az alapkőbe zárt irat másolata a következő:

Anno verbí incarnati 1729 Benedicto XIII. Summo Pontifice, Carolo VI. Romanorum Imperatore et rege Hungariae Haereditario, et Victoriosissimo, Emin. et Serenissimo Principe Cardinale Michaelae Friderico e Com. ab Althan Eppo Vacziensi Discesano, Ven. Patris Josephi a Matre Dei Cler. Reg. Paup. Matris Dei Sch. Piarum Fundatoris virtutum Theologicarum, et Cardinalium, in grado heroico habitaram apud sacram sedem Apostolicam approbationis anno primo, religionis 112 pro gloria altissimi et solatio patriae adhuc viventis Exc. Fundatoris Generalis Campi Marschalli locum tenentis, Judicis Curiae Regiae, Comitis Stephani Koháry actatis anno 84, Illust. Com. Andreae Koháry Collonellatus anno Io religionem nostram gubernante Generali P. Adolpho a So Georgio provinciale per Hungariam et Transylvaneam, Ladislao a So Joanne Baptista Loci Plebano, Multum Venerando Patre Dionysio Palásti, Sacri ordinis Sancti Patris Franc. Provinciae Sanctissimi Salvatoris Quardiano, sermonem dicente, Multum Venerando Patre Soos ejusdem Sacri ordinis, in praesentia Illust. Comitis Caroli, Henrici Savirci Inelyti Regiminis Landirani Cataphractorum Collonelli et Commendantis, et Dominorum officialium item Oppidi Nobilium egregiorum et circumspcctorum Judicum et Senatorum et civium anni ejusdem ad Majorem SSae et Individuae Trinitatis gloriam, Immaculatae Virginis Mariae honorem, totiusque Ecclesiae triumphantis laudem, militantis vero augmentum et propagationem habitantibus pro tunc in eodem Collegio religiosis P. Alexandro a Visitatione B. V. rectore primo, P. Vincentio a Sancto Andrea vicerectore et philosophiae professore, P. Andrea a Sa Caecilia, P. Jacobo a So Felice, studentibus clericis Tobia a Sa Rosalia, Roho a Jesu Maria, Demetrio a S. Laur., Eugenio a So Nicol., Laurentio a So Valeriano, fratre operario Hilario a So Joan. Bapt., imposuit primum triangularem lapidem in pyxide laminea Sanctorum Felicis, Victoriae, et Clarae Martyrum reliquias continente Adm. Revd. P. Josephus Bede Almae Provinciae SSI Salvatoris Emeritus Provincialis et Pater Provinciae die 12. Junii ipso die SSae Trinitatis, horis matutinis cum sacro et concione in loco habitis.

Miklós Élete“ című nagy tudománnyal, gondosan és szellemesen megírt munkájában. Szerinte a háborúk, a vallási és politikai belvillongások lezajlása után némi tevékenységnek eredhettek a szellemi élet tényezői: megindult a vallás-erkölesi organumok működése s azonnal a nevelés és oktatás felélesztését vette célba. Ekkor a kegyesrend is lendületnek indult. Tanintézetei nemcsak szám szerint szaporodtak meg, intenzív gyarapodásuk is fokozódott. E lendületnek eszközlésére több külső és belső tényező munkált közre. Az oly hatalmasra gyarapodott Jézus-társaság ellen nagy küzdelem folyt, s az ellenséges érzelmet mindegyre erősebben szították ellenfeleik. Azon előrelátó elmék, melyek e mozgalmaknak mélyebb indokait észlelték, korán megsejtették annak következményeit s azon voltak, hogy a legféltetőbb szellemi kincseket lehetőleg megóvják. Kiváltképen az ifjú nemzedéket igyekeztek a vallásos nevelés által biztosítani ama romboló irányú eszmék ellen, melyeknek irodalmi megnyilatkozásai mindegyre aggasztóbbakká lettek. Ezért a vallásügy őreinek és hiveinek gondoskodása az ifjúság nevelése iránt fokozódott és elősegítették a szerényebb körben és minőségben működött szerzeteseket. XII. Kelemen pápa 1731. május hó 1-én kelt brevejében engedélyt ad a kegyesrendieknek, hogy nyilvános iskoláikban az olvasásra, írásra és számvetésre szorító elemi ismereteken kívül grammatikát és felsőbb tudományokat is szabadon taníthassanak saját constitutioik és azoknak megfelelő tanrendszerük szerint; továbbá, hogy tanintézeteikbe nemesek és gazdagok gyermekeit is befogadhassák; végre, hogy collegiumokat, seminariuumokat és convictusokat tarthatnak, s e célra rendes házakat állíthatnak és építhetnek bármely más szerzetes rend beleegyezése nélkül, csupán azt kötvén ki, hogy tagjaikat kéregetés nélkül, szabályaik szerint eltarthassák.¹⁾ III. Károly ezen rendeletet kihirdetteti s maga is azon van, hogy a piarista rendnek gyarapodását elősegítse. Meghonosította jóval előbb, 1715-ben a magyar országgyűlés ajánlatára legmagasabb helybenhagyásával a Kegyes-tanítórendet a 102. törvényezikkkel, 1730-ban pedig alapította marmaros-szigeti társházát.²⁾

E körülmények emelő hatást gyakoroltak az eddig nagyon is szerény állapotú piaristákra annyira, hogy a hatalmas szervezetű s nagy mérvben működő jezsuita-rend mellett vetélykedő igyekezetre buzdultak. „Kiméletet tapasztaltak az új korszak alakítására törekvőktől, a vallásos nevelés és oktatás ügyét megmenteni buzgólkodóktól pedig hathatós támogatást nyertek. Mert a rendnek szabályzataihoz hiven ragaszkodó tagjai szűk

¹⁾ Molnár Aladár A közoktatás története Magyarországon a XVIII. sz.-ban I. 539.

²⁾ U. o. I. 542.

körülmények közt a tisztas fegyelem és szerzetesi szerénység mellett a tudományos művelődésben is szép igyekezetet tanúsítottak, sőt az újabb vizsgálódásoknak elfogadható és a hívő bölcsességgel megegyeztethető eredményeit is jobbra hasznosították, méltatván egyszersmind a társadalom józanabb igényeit, különösen pedig tisztelvéni és ápolván a törvényszerű hazafiságot.)

A rend alapítója, Calasanzi sz. József által sugallt eszmékben, mint üdvös tartalmú magvakban rejlő oktatási és nevelési elveket lépésről lépésre kifejlesztgették a rendek gyűlései, ezen elveknek gyakorlati kivitelét intézte a rendnek szervezete szerinti fensőbbsege és rendi hatósága. A részletekre nézve többnyire a Jézus-társaság tanrendszerét követték, mert ez oly nagy tekintélyre emelkedett Európaszerte, hogy ellenségeinél is több helyen figyelembe vétetett, sőt néhol mérvadóul is tekintetett. A rend kiváló tagjai közül Bajtai és Cörver csakhamar újításokat hoztak be, minthogy nem késtek a túlnyomó classicitás mellett tisztas helyet adni a földrajz, történelem és a természettudományok tanításának sem.

Az intézetek élén állott a rektor, a ki az iskolának s a vele összekapcsolt társháznak anyagi és szellemi ügyeit vezette. Felügyelt a belépő növendékek megvizsgálására, meglátogatta havonkint a tanfolyamok mindegyik osztályát, figyelemmel kísérte a tanárok előadásait és a tanulók előhaladását. Mellette, mintegy helyettesül, kizárólag az oktatás közvetlen vezetésére alkalmaztatott a praefectus, a ki fölvette és elbocsájtotta a tanulókat, rendes anyakönyvet vezetett rólok, figyelemmel kísérte előhaladásukat s az iskolán kívül és belül való magokviseletét. Ellenőrizte a tanárokat és tanításokat, kijelölte számukra a használandó szerzőket s felügyelt a tanterv megtartására. Az ő engedélye nélkül testi fenytítéket nem volt szabad alkalmazni.

A ki a gymnasiumban akarta magát fölvetetni, az vizsgálat alá vonatott, s csak ha ezt sikerrel kiállotta, iratott be a Grammaticába, mely három osztályból állott: a *classis infima* v. *Parvaristarum* seu *Principistarum* — a *classis media* seu *Grammatistarum* — és a *classis suprema* aut *Syntaxistarumból*. Egy-egy osztály a tanulók haladásához mérve több részre oszlott, így megkülönböztettek az első osztályban *declinatistae*, *comparatistae*, *conjugatistae* és *minores parvistae* részeket; a másodikban *majores parvistákat* és *principistákat*; a harmadikban *grammatistákat* és *syntaxistákat*.

A legelső osztályban a declinációk s azok kivételein kezdtték a tanévet, átmenve a melléknevek ejtegetése, fokragozása és határozói kép-

1) Csaplár Benedek, Révai Miklós Élete. I.

zésén, a névmásokat, számneveket s főnevek nemeiről szóló szabályokat, a beszédrészek ismertetéséből azokat vették föl, melyek a helyes mondatalkotásnál okvetlenül szükségesek. Az értelmesebb tanulók bevezetettek a syntaxisba s Cicero válogatott kisebb leveleit fordították magyar nyelvre.

A régibb és újabb időszámítás és Palesztina földrajza volt kapcsolva a kis Bibliához. Az Árpádházból származott királyok történetét tanulták főbb vonásokban hetenkint egy órán át, házi gyakorlatuk is innen került ki.

Számтанból az egész számokkal és közönséges törtekkel való bánásmódot sajátították el.

Az ó-szövetségen kívül a kis Catechismusból a hitről és hitvallásról szóló részeket vették föl.

A grammatisták syntaxisták átismételve a főnevek nemeiről szóló szabályokat az igék mult- és hanyattszó képzését tanulták, majd a névszók és igék összeállítása- és megegyeztetéséről szóló szabályokat az esettannal kapcsolatban. A grammatisták Phaedrus meséit fordították magyarra, míg a syntaxisták Cornelius Nepos történelmi rajzait olvasták. Mindkét osztályban azonfölül Cicero nagyobb levelei adattak elő s ezek nyomán gyakoroltattak mind a latin, mind a magyar levélírásban.

A vallástanból a szeretet- és reményről, az Úr imádsága s a szentégekről szóló részeket vették föl.

A honi történelmet tanulták elbeszélő rajzokban I. Ferdinándig.

Számтанból a tizedes törtek s egyszerű hármasszabály adattak elő.

A grammatisták földrajzot a syntaxisták Chronológiát tanultak.

A kik tanulmányaikat tovább folytatták, azok a költészeti osztályba léptek föl, melyben a szótagok mennyiségéről s a verslábakról szóló szabályokat és a vers szerkesztésének módját tanulták. Előre bocsátatván a költészet története, Ovidius, Virgilius és Horatiusból válogatott költeményeket s Cicero beszédeiből szemelvényeket olvastak és classicus formában magyar nyelven utánoztak.

A történelemből fölvevették az ó-kor legrégibb négy Monarchiájának történetét.

Hittanból hallgatták a keresztény igazságokról szóló részt, valamint a vétkek és erények tanát stb., de ezt együtt hallgatták a rhetorokkal.

Számтанból az arányokat, az idő, tőke és kamatszámítást egész és törtszámokkal végezték.

A poeták fölléptek a szónoklati osztályba, hol a beszédszerkezetnek általános és részletes szabályait, továbbá arányos beosztását tanulták, példákat véve Cicero kiszemelt beszédei — Vergilius és Horatius műveiből.

Számтанból a láncztörteket s azok szabályait tanulták.

A költészeti és szónoklati osztályok tantárgyai között találjuk az állat- és növénytant is.¹⁾

Kevés eszközzel rendelkezett a gymnasium a szellemi tehetségek kiművelésére, pedig ez volt az általános képző intézet a különféle pályákra készülő ifjúságnak. Nem váltak ugyan akkor még annyira szét az életpályák mint ma, de azért mégis szükség volt az egyházi és polgári hatóságokhoz megkivántatott hivatalnokon kívül szakemberekre. Ezen életpályákra csak a legáltalánosabb alapvetéssel készíthetett elő a gymnasium. A buzgó tanárok nem késtek tanítani a főbb tárgyak mellett görög nyelvet és arithmeticát, s habár ezen tantárgyak a többi tananyagnak alaposabb megérthetéséhez és megtanulhatásához szükségesek, mint pl. a latin nyelvhez a görög nyelv, taníthatásuk csak az intézeti elöljáróság jóváhagyásával történt s meglehetősen a tanárok egyéni kedvtelésétől függött. Tanították még a classicusok megérthetése végett a görög-római régiségtant és mythológiát s ekkor valamint a classicusok értelmezése között tértek ki némi reálismeretekre is, ki ez, ki amaz oldaláról túlnyomóbban s hol több, hol kevesebb sikerrel.

A tanév november 6-án kezdődött s szeptember 8-án végződött.

Bizonyítványt csak az a tanuló kapott, a ki a tanintézetből távozni szándékozott. A bizonyítványon nem volt feltüntetve tanjegyekkel az előhaladás fokozata az egyes tárgyakból, hanem csak annyi volt megjegyezve, hogy a tanuló a tanintézetet elhagyni szándékozván, milyen viseletet tanúsított, melyik osztályt végezte s a következőbe bárhol fölvehető. A többi tanulók osztályozását a legöregebb tanár olvasta föl.

II.

A kis-gymnasium nagy-gymnasiummá lesz.

A „Ratio educationis.“

Szűk körülmények és sok akadály között fölépültek a társház, iskola és templom, szóval minden s a tanári testület fontos feladatának megoldására teljes ügybuzgalommal törekedhetett. Nemcsak mint tanárok

¹⁾ Baligó János A piaristák alsóbb iskoláinak vázlatos tanmenete és módszere a „Ratio educationis“ előtt.

működtek a piaristák, hanem a lakosság lelki életének vezetésében is munkálkodtak, s arra törekedtek, hogy a közbizalmat kiérdemeljék.

Kiváló pártfogásban részesítette az intézetet maga a rend kormányja is. Ide helyezte át 1731-ben az ujoncznevelő-intézetet, nem sokára ezután ide tette át lakását Szlopnay Elek rendtartományi főnök, hogy most már az egész rend előtt is fontos rendeltetésű intézetnek emelését közvetlen befolyásával minél hathatósabban eszközölhesse; szerencsés tapintattal kiszemelt egyénekre bízta az iskolák tanítását s így csakugyan örvendetes fejlődésnek indult a gymnasium. Az ifjúság száma évről-évre szaporodott, úgy hogy a tantermek kicsinyek voltak s minthogy sokan, habár a kis-gymnasium sikeres elvégzése már gyakorlati pályára képesített, tanulmányaikat folytatni akarták, új helyiségekről és osztályokról kellett gondoskodni.

Rákóczy Miklós házfőnök 1753-ban a társház telkén északnyugat felől új iskolaépületet emeltetett, a mely épület ma is áll, az úgynevezett convictus. A következő évben, vagyis 1754 ben megnyílt a költészeti és szónoklati osztály; a classis infima v. Parvistarum és a classis media v. Grammatistarum a régi épületben maradtak, a classis suprema v. Syntaxistarum és az ujonnan fölállított szónoklati és költészeti osztályok az új épületbe helyeztetek át. Az osztályok szaporítását követelő szükség valóságát föltünteti az, hogy mindjárt az első évben a költészeti osztályban 46, a szónoklatiban 25 tanuló volt. A rögtön virágzásnak indult nagy-gymnasium 1759-ben érte el delelő állását, ez évben ugyanis a piaristák által tanított ifjúság száma 480-ra emelkedett.

Ez időben a tanodában az írás kitűnő szorgalommal gyakoroltatott; a vallás, bibliai történetek, latin nyelv és remekírók művei, számtan mint rendes tantárgyak tanítottak; 1763-ban a földrajz és görög nyelv, 1764-ben az időszámítan, 1766-ban a római történelem és mértan, 1773-ban a nemzeti történelem, 1774-ben a német nyelv rendes tantárgyakká rendeltettek és mint ilyenek adattak elő. A piaristák már előbb eltértek a csupán formalis képzéstől az ékesen szólásra és írásra a latin és részben görög nyelv segítségével, a XVIII. század közepétől kezdve tanították már az elősorolt tantárgyakat, mielőtt azok rendes tantárgyakká lettek, és e tekintetben ők voltak az elsőek.¹⁾

A közoktatásügy Mária Teréziáig országosan szervezve nem volt, ő volt az első magyar király, ki az összes közoktatásügyi állapotokat rendezni megkísérelte. Migazzi bécsi érsek és von Swieten Gellért elnökle

¹⁾ Grünwald B. Régi Magyarország 339.

alatt föllállított Bécsben 1760-ban egy udvari tanulmányi bizottmányt, hat évvel később gr. Fekete György elnöklete alatt, a helytartótanács kebelében alkotott egy másikat, mely egészen a bécsinek volt alárendelve, végre 1776-ban Ürményi Józseffel és Tresztyánszky Dániellel az egész ország számára új nevelési és tanulmányi rendszert dolgoztatott ki, mely 1777-ben *Ratio educationis totiusque rei litterariae per regnum hungariae et provincias eidem adnexas. Vindobonae stb. czimmel* megjelent s az oktatásügyet az elemi iskolától az egyetemig tárgyalta.¹⁾

A magyar kir. helytartótanács 1776. aug. 12-én adta ki a középiskolák szervezését megállapító rendeletét, a mely a szerzetes rendek kormányzóinak és a vármegyéknek megküldetett. Ezen helytartósági intézkedés értelmében az ország a kapcsolt részekkel együtt 10 tankerületre osztatott, minden kerület élén egy főigazgatóval, az elemi iskolákra egy külön szakértő felügyelővel. A kegyesrendieknek átadatott 22 gymnasium és megengedetett, hogy a rend főnöke nevezhesse ki az egyes intézetekhez a tanárokat, kijelölhesse az igazgatókat. Az igazgatók királyi jóváhagyással erősítették meg, ezért a szerzetes iskolák igazgatói is királyi igazgatók. Ha az igazgató a tanárban valami fogyatkozást észlel, és az ő figyelmeztetésén a tanár nem okul, a baj orvoslását első sorban keresse a ház főnökénél, s ha ez sem tud a bajon segíteni, csak akkor forduljon a főigazgatóhoz. A királynő határozottan akarja azt, hogy a középiskolákban alkalmazott szerzetes-tanárok egyenrangúsittassanak a szerzetes theologiai tanáraival. A tanárok legyenek fölmentve a chorus recitálásától. Figyelmezteti a királynő a rendfőnököt, hogy még a szerzet kebelében se alkalmazzon oly tanárokat, a kik az egyetemen vagy valamely akadémiában tanképesítést nem nyertek; a mennyire lehetséges a rendi növendékek az egyetem vagy akadémiák székhelyein neveltessenek és tanácsolja, hogy nyilvános iskolákat is látogassanak.

A különféle jellegű középiskolák szervezetükhöz képest specialis instructiót kaptak, a miből kitűnik, hogy a Mária Terézia által behozott középiskolai szervezet vallás-erkölcsi alapra volt fektetve; az iskola céljául kitűzetett, hogy első sorban neveljen és azután tanítson.

A középiskolai új szervezetnek első évében elért eredményeit élénken megfigyelte a tanügyi kormány, s oda nyilatkozott, hogy az elért sikerből arra lehet következtetni, hogy az oktatás ezen új rendszere minél mélyebb gyökeret fog verni, annál gyümölcsözőbb lesz a hazára; s megküldötte az összes középiskoláknak, az összes tanügyet szabályozó „Ratio educa-

¹⁾ Dr. Kiss Áron A nevelés és oktatás-történet kézikönyve.

tionis“-t azon meghagyással, hogy azt úgy az igazgató, mint a vezetése alatt álló tanárok gondosan tanulmányozzák.')

Ezzel kezébe vette az állam a gazdátlan tanügyet, a mely így egészen új alapra fektettetett. Elvitázhatatlan tény, hogy a főigazgatók által éber figyelemmel kísért tanítás állandó tanterv szerint az oktatásügynek előnyére van, Magyarország mégsem örülhetett a királynő reformáló tevékenységének, mert német államférfiak által a közoktatás emelésére életbe léptetett elveket és intézkedéseket terjesztette ki avval Magyarországra. Őszintén óhajtotta a szellemi művelődés terjedését és emelkedését Ausztriában és Magyarországon egyaránt, csak hogy lényegesen különbözött az állami közoktatási politika a két országban. Ausztriában a közoktatás nemzeti jelleget öltött; nálunk a közoktatás reformjának egyik célja volt a magyarság nemzeti jellegének gyengítése az iskola szellemével, a magyar nyelv teljes elhanyagolásával s a német nyelv terjesztésével. Senki sem követelte a nemzeti nyelv használatát vagy tanítását s egy idegen nyelvvvel, a latinnal, a nemzet maga szorította ki az iskolából. A latin nyelv a „grammatiká“-ban 10—10 órában tanított hetenkint, míg valamely „honi“ vagy a német nyelv s ez utóbbi itt is különösen ajánlott, a „grammatika“ első osztályában épen nem, a második és harmadik osztályban pedig csak 2—2 órában fordult elő. A magyarok úgy sem használták nyelvüket sem a közéletben, sem a tudományban, csak a műveletlenek beszéltek magyarul, a kik nem is jöhettek számba, mint a nemzeti visszahatas tényezői műveltségök hiánya miatt. Az új közoktatási rendszer így nemcsak a műveltség fejlesztésének és emelésének volt az eszköze, hanem lassan előkészítője is lehetett volna Magyarország beolvasztásának, nemzeti és politikai egyénisége teljes megszűnésének. E törekvés Mária Terézia reformjaiban óvatosan elburkolva lépett föl, de az egykorúak nem vették észre.²⁾

A német nyelv volt hivatva közös nyelvvé válni Magyarországon s a latin nyelv kiszorítására nem a magyar, hanem a német nyelvet akarták fölhasználni. A magyar nyelvet még csak országos vagy tartományi nyelvnek sem tekintették s a német nyelv uralkodó állása abból is kitént, hogy a Mária Terézia által alapított váci Theresianumban, a selmeczi bányászakademiában és a szempezi gazdasági intézetben a német volt az előadás nyelve.

A „Ratió educationis,“ mely intézetünkben 1777—1805-ig volt irányadó, az iskolai tanfolyamot három részre osztotta. Minthogy vannak

¹⁾ Csáka Károly középiskoláink szervezése stb. (Zsolnai Értesítő 1887/88.)

²⁾ Grünwald B. Régi Magyarország. 345.

tanulók, kik az elemi tanulmányokat elvégezve csak azért lépnek föl a latin iskolába, hogy tanulásukat folytatva, ez által magukat kiképezzék, vannak mégis olyanok, kik néhány év múlva e szoros tudományos irányú pályáról lelépnek s más szaknak szentelik magukat, azért a tantárgyakat úgy osztották be, hogy a növendékek közelebbi és távolabbi céljainak megfeleljenek s közülök egy se maradjon ki, a mely a jövő hivatás sikeres elérésére segíthet; a tanfolyamban pedig a célhoz képest fokozat volt szükséges, s a tantárgyakat csak e fokozat szerint szaporították újakkal, de úgy, hogy a felső fokozat befoglalta az alsóbbnak tanágait és ezekben ismétlőleg oktatta tovább a növendékeket. Ebből kifolyólag volt három fokozat:

I. Schola Latina v. grammatica, 3 osztály.

II. Gymnasium v. humaniorák, 2 osztály.

III. Cursus biennii philosophici v. lyceum, 2 osztály.

A Schola Latina olyan iskolának tekintetett, melyből a növendékek legnagyobb része valamely gyakorlati pályára lép s nem folytatja tovább tanulmányait, ezért a tantárgyakat szükségességük és hasznosságuk szerint szintén három csoportra osztották:

1. Az általában szükséges tantárgyak; ezek voltak: vallástan, latin nyelv és irodalom, gondolkodástan, fogalmazás, számtan, a géptan elemei, természetrajz az embertannal, természettan elemei, szép-, gyors- és helyesírás, német nyelv.

2. Az általában mindenkinek hasznos tantárgyak, ilyenek: a történelem (bibliai, egyházi és magyar), földrajz.

3. Oly tantárgyak, melyek nem mindnyájoknak, hanem csak némelyeknek szükségesek és hasznosak: görög nyelv, tértan, jogtan, kísérleti természettan.

A következő táblázatos kimutatás föltünteti az általában szükséges mindenkinek hasznos és csak némelyeknek szükséges és hasznos tantárgyakat a tanfolyam különböző fokozatán mint rendes vagy rendkívüli tárgyakat s előadásuk heti óraszámát.

I. Schola Latina.

I., II., III. évfolyam.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkiv.	Évfolyam s heti óraszám			Tananyag és észrevétel
		I.	II.	III.	
Vallástan	rendes	2	—	—	A II. és III. évfolyamban csak exhortatio.
Latin nyelv	„	10	10	10	A III. év auctoraí lehetnek: Plautus, Terentius, Cicero, Seneca s szemelv. Ovidius, Vergilius, Horatius stb.
Görög nyelv	rendkiv.	—	?	—	Csak a II. évfolyamban azok számára, kik tanulmányukat folytatják. Óraszám a körülményekhez képest.
Történelem	rendes	2	2	2	Az I. és II. évben világ-, a III. évben magyar történelem.
Természetrájd	„	2	2	2	Az I. évf.-ban állat-, a II. évf.-ban növény-, a III. évf.-ban ásványtan.
Földrajz	„	2	2	2	Az I. és II. évf.-ban Magyarország-, a III. évfolyamban az örökös tartományok földrajza.
Számítan	„	2	2	2	Deductiv módszer. A pénz-, súly- és mértéktan is.
Mértan	rendkiv.	—	?	—	Csak a II. évfolyamban. Óraszám a körülményekhez képest.
Természeti és hazai szokás jog. Jus naturae et regni consuet.	rendes	—	—	2	A mértan bevégzése után tanítottat, de csak a III. évfolyamban.
Valamely honi vagy német nyelv	„	—	2	2	—
Szép- és helyesírás	„	2	—	—	—

II. Gymnasium.

IV., V. évfolyam.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkiv.	I. évf. heti órasz.		II. évf. heti órasz.		Tananyag és észrevétel
		első félév	második félév	első félév	második félév	
Extemporálék	rendes	2	3	2	2	} A latin nyelv tanulá- sára.
Revisio exercitiorum heb- domadiorum. (A heti gyakorl. átvizsgálása)	„	3	3	3	3	
Antiquitates Romanae. Római régiségek . . .	„	1½	1½	—	—	
Lectio auctorum. Latin írók olvasása	„	6	6	4	6	
Mythologia. (Hitrogetan)	—	—	—	1½	1½	
Görög nyelv	rendkiv.	—	—	—	—	Válogatott szemelvények.
Német- vagy valamely hazai nyelv	rendes	2	2	2	2	Különösen ajánlatik a német nyelv.
Költészet	rendkiv.	—	—	—	—	Az igazgató fürkészi a tehetsé- geseket s tanácssal szolgál.
Történelem	rendes	2	2	2	2	I. évf.-ban: I. félév: Oknyo- mozó magy. tört. II. félév: A es. k. tart. tört. A II. évf.- ban Habsb. Rudolftól végig.
Földrajz	„	2	2	2	2	Az I. félévben a négy világtáj és Európa összes országai. A többi három félévben a: „Schola Latina“ ismétl.
Állattan	„	—	—	—	2	} A: „Schola Latina“ anyag, bő- vebb előadás- ban
Növénytan	„	—	—	2	—	
Ásványtan	„	—	2	—	—	
Physika	„	2	—	—	—	—
Kísérleti physika	rendkiv.	2	2	2	2	A tanév utolsó hónapjaiban, a physika elvégz. u. heti 2 óráb.
Számтан	rendes	2	2	2	2	A grammatikai osztályok anya- gának tüzetes ismétlésével.
Logika	„	1½	—	—	—	Segédtudomány a latin classi- kusokhoz.
Stílus gyakorlat	„	1	1½	1	1	Rögtönzések, heti- és havi gya- korlatok.
Természeti- és hazai szokásjog	„	—	—	1½	1½	A „Schola Latina“-ban rend- kívüli-, itt már rendes tárgy.
Ujságszerkesztés. (Col- legium nov. publicorum)	rendkiv.	—	—	—	—	Az igazgató adja elő heti 2 órában, de csak a jeles tanu- lóknak.

III. Lyceum.

VI., VII. évfolyam.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkiv.	I. évf. heti órasz.		II. évf. heti órasz.		Tananyag és észrevétel
		első félév	második félév	első félév	második félév	
Görög nyelv	rendkiv.	—	—	—	—	—
Latin-, német- s egyéb hazai nyelvek gyakorl.	„	—	—	—	—	—
Szónoklat	„	—	—	—	—	—
Történelem (Historia) .	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: Hazai tört., a másodikban: Az oknyom. tört. 2. r. A II. év első felében: Magyarországi egyháztört., a másodikban: A római csász., s az ör. tart. tört.
Egyetemes történet . .	rendkiv.	—	—	—	—	—
Czimertan (Heraldika) .	„	—	—	—	—	—
Lovagrendek	„	—	—	—	—	—
Természettan (Physika)	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: A mezői gazd. és építk. való alkalmazásban; a másodikban folyt. A II.-ban első és második félévben folyt. és befejezés.
Számтан (Mathesis) . .	„	5	5	5	5	Az I. év első felében: Math. pura, a másodikban: Math. applicata. A II. év mindkét felében gazd. mathesis.
Bölcészettan (Philosophia)	„	5	5	5	5	Az I. év első felében: Logika, a másodikban: A bölcészet tört. A II. év első felében: Phil. practica; a másodikban: Metaphysika.

Ezen táblázatok Tölesséry Ferencznek „A veszprémi róm. kath. főgymn. történetéből” vannak átvéve.

A növendék 10 éves korában léphetett a gymnasiumba s az alsó vagy a grammatikai tanfolyamot három évig hallgatta s vagy félbeszakította tanulmányait vagy folytatta, hogy a felső vagy humanisticai folyam két évét is elvégezvén az egyetemre, akadémiákra stb. mehessen. Az előadási nyelv a harmadik osztálytól fölfelé a latin volt. A „Ratio educationis“ szaporította a tantárgyakat, képviselőket szereztek a hazai és reális iránynak a gymnasiumban, de még mindig megóvták a hagyományos humanisticai álláspontot, bár az első lépés megtéetett a gymnasium mai eszméje felé.¹⁾

II. József nagyobb határozottsággal haladt az anyja által megkezdett úton. A német nyelvet az állam hivatalos nyelvévé tette, bevitte az iskolába s meghagyta, hogy a tanítók elmozdításuk terhe alatt tanulják azt meg három év leforgása alatt, s a gymnasiumba ne vétessék föl senki sem, annak ismerete nélkül. Megváltoztatta a tanügy országos igazgatását is. A helytartótanács kebelében külön bizottmányt állított föl, melynek főfeladata volt a közoktatást a Bécsből veendő rendeletek szerint az országban egyenlően rendezni és igazgatni. A nevelési rendszer oly irányban vezetettet, hogy az ifjúság a világi viszonyok surlódásai között nőjön fel és készítettessék elő a férfiúi pályára, azért eltörölték a jezsuitáktól fenmaradt áhitatossági gyakorlatokat, a Mária-társulatokat, megengedték a színházak, táncstermek s más nyilvános mulatóhelyek látogatását. Új „Rendtartás“-ával erősen lazítja a Mária Terézia-féle szigorú vallási alapot, s a fölvilágosodott absolutismus elveit számos szabadelvű intézkedéssel erősíti meg.

Mária Terézia és II. József törekvéseinek leghűbb képét tárják elénk az általuk kiadott középiskolai rendeletek, melyek közül a legfontosabbak a következők: 1776. aug. 12-én a helytartótanács szervezi a középiskolákat és közli a tanárok számára kiadott szolgálati szabályzatot; 1777. apr. 7-én bekéri a pozsonyi kir. főigazgatóság tankerületében az igazgatóktól a tanárok minősítvényi táblázatait; 1777. máj. 15-én értesítetnek az igazgatók Ő Felsége azon intézkedéséről, hogy a tanulók között kiosztatni szokott bármilyen pénzeokről számadásokat vezessenek s azokat a felsőbb tanhatóságokhoz felterjeszszék; 1777. máj. 22-én intézkedik a helytartótanács a középiskolák könyvtárainak fölszerelése tárgyában; 1777. okt. 19-én megküldettek a középiskoláknak a vallási kötelek teljesítését tárgyaló utasítások, melyeket az esztergomi érsek dolgozott ki és a helytartótanács kötelezőleg adott ki; 1777. okt. 16-án elrendeli a helytartótanács az eltörölt Jézus-társaság könyvtárainak megvizsgálását; 1778.

¹⁾ Dr. Kiss Áron A nevelés és oktatás-történet kézikönyve. 149.

febr. 11-én fölhivatnak az igazgatók, hogy a városi hatóságokkal egyetértőleg jelöljék ki az ifjúság szórakozási helyeit; 1778. jul. 22-én utasítások adtak a hivatalos levelezésekre vonatkozólag, hogy a főig. irattárban az összes igazgatósági ügyiratok nyilván tartathassanak; 1779. febr. 20-án Ő Felsége megengedi, hogy a szerzetes rendek alapítóik ünnepeit iskolai szünetül adhassák; 1779. márcz. 19-én az ifjúság classificálásáról évi értesítőnek kiadása sürgettetik, s hogy ezek az összes hazai iskoláknak küldessenek meg; 1779. jun. 5-én kiteendő ezentúl a bizonyítványban, mily tehetsége van a tanulónak, mily szorgalmat tanusít, milyen erkölcsi viselete; megjelölendő hányad-rendű a tanuló, az általános sorozatban, a hányadik helyet foglalja el hány tanuló között? 1780. febr. 10-én megújittatik az ígéret, hogy a kiváló buzgalmú tanárok a tanulmányi alapból jutalmakat fognak kapni, s e jótékonytságban a szerzetes-tanárok is részesülni fognak; 1780. nov. 28-án tudtára adatik az ifjúságnak, hogy a vizsgálatok előtt a tanintézeteket elhagytak a jövő iskolai évben többé föl nem vétetnek; 1781. jan. hóban jelent meg II. József első rendelete, melyben a katonatisztek gyermekeiről gondoskodik, elrendeli, hogy akadálytalanul minden nyilvános iskolába befogadtassanak és az iskolák rendelkezésére álló alapból könyv és más szükségeseikkel ezek is elláttassanak; 1784. márcz. 10-én elrendeltetik, hogy a grammatikális osztályok tanárai fokozatosan fellépjenek növendékeikkel az első osztályból; 1781. apr. 8-án elrendeltetik, hogy a tanintézetek fölszereltetéséről 3 példányban leltár készíttessék, egy az iskola számára, kettő fölterjesztés végett; 1781. máj. 20-án sürgeti Ő Felsége, hogy a „Ratio educationis” szabványaihoz szigorúan alkalmazkodjanak; 1781. okt. 17-én elrendeltetik, hogy a számadások a tanév végén terjesztessék föl a fensőbb tanhatósághoz; 1782. jul. 3-án Ő Felsége eltiltja, hogy az egyetem vagy lyceumoknál megejteni szokott tudori felavatásoknál a jelöltek a boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatására is esküt tegyenek; 1782. okt. 26-án eltiltatik a bizonyítványoknak a szerzetes rendek pecsétje alatt való kiállítása, s megparancsoltatik minden esetben a gymn. pecsét használata; 1783. márcz. 31. megengedtetik a zsidóknak a keresztény iskolák látogatása; 1784. máj. 18-án a német nyelv lett a hivatalos nyelv; 1784. jun. 14-én módosítást nyer a rendtartás; eltöröltettek a Mária-társulatok, s ez alkalmából elrendeltetik, hogy az ifjúság, iskolai napokon, az előadási órák után, misét hallgasson; vásár- és ünnepnapokon minden működő tanár tartozik megjelenni az ifjúsági Isten-tiszteleten; három év múlva tehát 1787-ben a latin nyelv is a német nyelv útján tanítandó; csak azon tanuló kaphat ösztöndíjat, ki jeles osztályzatú és németül tud; 1785-ben megparancsoltatik, hogy csak engedélyezett tankönyvek hasz-

nálhatók; az egyetemi tanulók tandija 15 váltó frt, a böcsészeké 9, a gymnasistáké 6 frt hónaponként; bizonyítvány nélkül elemi tanuló a gymnasiumba föl nem vehető; 1786-ban betiltatik az egyes intézeteknél bevett ujságszerkesztés; a tantárgyak, a hittant kivéve, német nyelven adandók elő; 1787-ben a német nyelv kötelező oktatási nyelv; az első félévi vizsgálat január hó 15-én, a másodiké július elején tartatik meg; 1788-ban a tanuló csak a tanév elején, vagy az első félév végével, mikor ügyis rendes bizonyítványt kap, változtathat intézetet. Ez volt II. Józsefnek utolsó tanügyi rendelete, ezen időtől fogva fontossággal bíró helytartó-tanácsi leirat, mely a tanügyre vonatkozik, nincs, a minnek oka az lehet, hogy a nagy reformokra általában, de különösen a tanügy reformálására törekvő császár látván, mennyire nem képes reformjait keresztül vinni, egyrészt meghasonlott önmagával, másrészt uralkodásainak utolsó éveiben viselt háborúk összes gondjait igénybe vették. Midőn a megyék kijelentették, hogy a kormány minden kívánsága törvénytelen és nem fogantositandó s felszólították ezután az országbirót, hogy hivatalból hívjon össze nemzeti gyűlést, midőn a belga felkelés fenyegette, s midőn végre az elégtelenek érintkezésbe léptek Frigyes Vilmos porosz király ministereivel s készek voltak a császárral való szakításra, akkor vallotta be 1790. jan. 28-i patensével, hogy legyőzetett, visszavont a vallási türelemre vonatkozó rendeleteket kivéve, minden rendeletet. Nemsokára meghalt a történelem legbecsületesebb, de egyúttal legócsároltabb neveinek egyikét hagyván hátra, emlékezetes példájául annak, hogy az elvont elvek és methodikus tervek elégtelenek a történeti hagyományok szívós ellenállásának s a nemzetiségek modern erejének legyőzésére.)

III.

**A nagy-gymnasium hanyatlik, kis-gymnasiummá törpül;
a kis-gymnasium főgymnasiummá kiegészítettik.**

A „Nova Ratio“ és az „Entwurf.“

Mária Terézia finom tapintattal, mérséklettel munkálkodott reformtervein, utódja József ellenben túllépve hatalomkörén, az alkotmányos jogok és kiváltságok rombadöntésével hirtelen és erőszakosan akarta meg-

1) Sayous—Molnár A magyarok egyetemes története. 165.

valósítani eszméit, melyek a különböző elemekből álló birodalomnak intézményekben és nyelvben való egységre hozatalát célozták. A „Ratio educationis“-nak erőszakos megbolygatása, főképen pedig a német nyelvnek néhány évi átmenetel után kötelező oktatási nyelvül való behozatala nem maradhatott hatás nélkül, különösen az országnak egyik legmagyarabb vidékén levő iskolában, a kecskeméti gymnasiumban. Erre vonatkozólag a tanoda történetirója azt mondja: „Valamint az anyagi, úgy a szellemi működésnek megvannak saját tényezői, melyek ha kellő időben és célszerű arányban használtatnak; csalhatatlanul eredményezik a sikert: ellenben ha azok megszorítatnak, a kitűzött eredmény vagy a remény honában hal el, vagy időtlen állapotban jövén a világra, elsatnyult, vázként nyavalog.“ Fokozta a bajt és kockáztatta a tanodák, különösen a középiskolák czélját a tandíj, melyet a Mária Terézia-féle iskola nem ismert. József császár összes újításai, ezek között különösen a tandíj keltett az országban általánosan nagy visszatetszést, már azért is, mert a köznemességnek iskolába járó gyermekei is megadóztattak, pedig a kiváltságos osztály mindig erősen ellenállt, ha megkísérlették bármely czímen való megadóztatását; visszatetszést keltett a nem nemes szegényebbek között is, mivel gyermekeik taníttatása megszorított, egyenesen ki van mondva az 1785. jan. 31-i rendeletben: „Hogy visszatartassanak a középiskolából a nem oda tartozó elemek.“

Az alig néhány évtized óta virágzó Kecskeméti gymnasium elhagyta delelő állását s megtizedelt sugarakkal kezdett alászállni, 1788-ban már teljesen fény nélkül közeledett a láthatárhoz. Az említett évben a „gymnasium,“ az intézet negyedik és ötödik évfolyama megszűnt, a felső nyelvtani osztályt tanította maga az igazgató s mind a három nyelvtani osztályban összesen 26 tanuló volt. A megszűnt osztályok zárt termői 1790-ben megnyíltak ugyan, de a hatosztályú tanoda kevés tanulójával a szó valódi értelmében tengődött. A következő években azonban emelkedett az ifjúság száma s midőn 1806-ban a Ferencz király által kiadott „Nova ratio publicae“ szerint a tanterv megváltozott, az ifjúság száma 282-re szaporodott.

A Mária Terézia által kiadott „Ratio educationis“ hazai tanügyünk alapvető munkálata, nemesak a szigorúan megállapított tanterv, hanem az iskolai rendtartás tekintetében is; József újításaival megbolygatta azt, minek következtében az egész rendszer a válság szélére jutott és révisiót vont maga után. Csakhogy József császár utódára II. Lipót királyra, ki csak rövid két évig uralkodott, más és több nehéz föladat várt. Az elégedetlenség legmagasabb fokát érte el Magyarországon, Belgium föllázadt, a törökökkel békét kötött ugyan, de állandó nyugalomra nem volt kilátás,

épen a hirtelen megkötött szisztovi béke, a mikor a török a legváltás-gosabb helyzetből aránylag csekély áldozatok árán bontakozhatott ki, mutatja, hogy Lipót figyelmét a franciaországi mozgalmak lekötötték, érezte a kitörni készülő orkán első áramlatát, ennél fogva nem gondolhatott a tanterv revidiójára, sőt a tanügyi administratio is meglanyhult.

De alkotmányos uralkodó akart lenni, szerette megismertetni elhatározásainak indokait, megengedte, hogy azokat megvitassák, döf nélkül fogadott el jó tanácsokat. Az 1790-iki országgyűlés sürgette, hogy a király kötelezze magát a közoktatás előmozdítására s arra is, hogy ne határozza meg önkényesen rendszerét, ne igazgattassa udvari vagy osztrák hatóságok által, hanem a nemzeti nevelés általános elvei szerint, melyeket az országgyűlés határoz meg, s midőn azután az országgyűlés sürgette a magyar nyelvnek tanítását, megengedte azt s az 1791/92-iki tanév második felében már rendkívüli tárgya volt a középiskoláknak. Az átalakítás stadiumában lévő tanrendszerhez nem lehetett Lipót halála után sem nyúlni gyors és erős kézzel a mozgalmas idők miatt, de a helytartó tanács gondosan előkészítette rendeleteivel az átmenetet és Ferencz király már 1806-ban kiadhatta a „Nova ratio publicae“-t. A helytartó tanács, midőn az országgyűlés ismételen óvást emelt az ellen, hogy a magyar nemzetre idegen nyelv erőszakoltassék s midőn sürgette a magyar nyelvnek addig is, míg hivatalos nyelvvé emeltethetnék az iskolában, mint rendes tantárgynak taníttatását, 1796. jun. 7. 12004. sz. r. rendes tantárgynak nyilvánította s elrendelte, hogy állami hivatalt csak azok nyerhetnek, kik kimutatják, hogy kellőképen befejezett tanulmányaik mellett, a magyar nyelvet is birják. A magyar nyelv ezentúl a gymnasiumokban félbeszakítás nélkül taníttatott, figyelmeztettetett a tanár, hogy a magyar nyelv és irodalom látogatásáról szóló bizonyítványban erősen pontos legyen, fontolja meg, vajjon azok, a kik részére azt kiállítja, tettek-e valóban oly előmenetelt, a minőről a bizonyítvány szól. A kik csekély előmenetelt tettek, azok utasítandók a magyar nyelv és irodalom tanfolyamának ismétlésére.

A „Nova ratio“-n erősen kidomborodik a közel mult tapasztalataiból levont megokolás.

A francia forradalom rombolását a vallás és vallásos nevelés hiányának tulajdonították az intéző körök, azért Ferencz király iskoláit szoroson vallásos alapra fekteti és a vallás-erkölcsi jelleget uralkodó állásba helyezi. A tanuló ifjúságnak naponkint szentmisét kellett hallgatni, az előirt vallástani órákon pontosan megjelenni, a szent beszédeket meghallgatni, a lelki gyakorlatokban résztvenni, havonkint lelkiismeretes készütséggel gyónást végezni s az Ur asztalához járulni. Hogy ezen vallásbeli kötelmek annál lelkiismeretesebben elvégeztessenek, maguk a

tanárok is mindezen vallásbeli kötelemeket a tanulókkal közösen végezték, mert a jó példaadásban mindig sok nevelési erő rejlik.

Színházak, táncmulatságok a fiatal tanulók élénk képzelő tehetségére oly fokú hatást gyakorolnak, hogy rendszerint megzavarják a lelki állapot normális egyensúlyát, a miért is az ezekben való részvétel, tekintet nélkül minden tanulóra, még ha jogászok vagy orvosnövendékek voltak is, szigorúan eltiltatott. Vendéglősök, színházak igazgatói, táncmulatságok rendezői pénzbírsággal sújtattak, ha tudva tanulók belépését tűrték.

Az I. Ferencz-féle „Ratio“ a középiskolai tanfolyamot három részre osztja, és pedig:

I. Scholae grammaticae Latinae négy osztályára.

II. Scholae litterarum Humaniorum két osztályára.

III. Studium philosophic. két évi helyesebben négy félévi tanfolyamára.

A Mária Terézia-féle grammaticalis iskola három osztályból állott, ez négyből. A három osztályú népiskolák felsőbb osztályát a gymnasiumhoz kapcsolták, a melyet régi tanítója tanított. Azon paedagogicus elv, hogy a tanár tanulóival a négy éves cursuson át a felsőbb osztályba lépjen csak akkor érvényesült, ha a felsőbb administratio azt tapasztalta, hogy a népiskoláktól a grammaticalis osztályokhoz előléptetett tanítók alkalmasak arra, különben a turnus rendszer csak a három felsőbb osztályra szólt.

A „gymnasium,“ másként Schola litterarum Humanorum két évből állott. A szónoklat és költészettan által fokozottabb műveltséget óhajtott adni növendékeinek. A grammaticalis osztályokban „magister“-ek tanítottak, a gymnasium tanítótestülete „tanár“ czímet nyert. A „Nova ratio“ megengedi, hogy a tanulmányi alapból föntartott gymnasiumokon kívül egyes kegyurak hasonló iskolákat állithassanak, ha az előirt tanrendszerhez alkalmazkodtak. A gymnasiumok két kategoriáját különbözteti meg, a főigazgatósági székhelyeken fokozott ranggal „archigymnasiumokat“ más helyeken pedig csak „gymnasiumokat,“ habár mindkettőnek ugyanazon tanrendszerhez kellett alkalmazkodni.

A „Studium philosophicum“ négy féléves tanfolyamból állott, főcélja volt, hogy biztosabb általános műveltséget adjon a tanulóknak, helyesebben, hogy előkészítse őket az egyetemre, vagy más tudományos szakpályákra. E cél elérésére szolgált a bölesészeti tárgyaknak és kiegészítésül a magyar és görög nyelvnek beható tárgyalása. A görögöt különösen a theologusok és medicusok, a magyar nyelvet pedig a jogi pályára készülők¹⁾ kedvéért sürgették.

¹⁾ Csáka K. A zsolnai gymn. értesítője. (1891-92.)

Az oktatási nyelv, a latin nyelv, nemcsak a remekírók miatt, hanem azért is, mert az az országban annyira általános, hogy a nélkül a különböző népfajok nem is értenék meg egymást.¹⁾ A latin nyelv szükségességét indokolta annak nemzetközi jellege és gyakorlati haszna; e nyelven voltak megírva a királyi rendeletek és leiratok, a törvények, magánjogok, ezen hivataloskodtak a bíróságok és egyéb hatóságok, ez volt a közügyek nyelve, a megyékben és városokban.

A „Nova ratió“-ban a német nyelv helyét a magyar foglalta el. A német nyelv a harmadik helyre jutott s tanítását szükségesnek tartották a kereskedés s az osztrák tartományokkal fennálló szoros kapcsolat és jeles irodalma miatt, amiért gondoskodni kellett, hogy minden tanintézetben legyen legalább egy tanár, a ki a német nyelvet tanítani képes.²⁾ A következő táblázatok képét adják a helybeli intézetben volt Scholae grammaticae Latinae és a Schola litterarum Humaniorum valamint a középiskolákat kiegészítő harmadik fokozat, a Studium philosophicum tantárgyainak, heti óraszámainak és tananyagának.

I. Scholae Grammaticae Latinae.

I. osztály.

Tantárgy	Heti óraszám	T a n a n y a g
Vallástan . .	2	Ó- és Új-szövetség.
Latin nyelv . .	15	Olvadási és írási gyakorlatok; a latin nyelv elemei.
Számítan . .	2	A négy alapművelet.

II. osztály.

Vallástan . .	2	Ó- és Új-szövetség folytatása.
Latin nyelv . .	13	A szabályok elsajátítása, begyakorlása, szókinés gyűjtés.
Földrajz . .	2	Magyarország s a kapcsolódó részek.
Számítan . .	2	Törték.

III. osztály.

Vallástan . .	2	Erkölcstan.
Latin nyelv . .	11	Syntaxis; begyakorlás; Cicero, Cato Maior, szemelvényül: Corn. Nepos, Florus, Justinus.
Földrajz . .	2	Erdély-, Gács- és Ladomérország. Európai Törökország; Bosznia, Szerbia, Bulgária, Oláhország.
Történelem . .	2	Magyarok története 1526-ig.
Számítan . .	2	Aránylatok s hármasszabály.

¹⁾ Grünwald B. A régi Magyarország, 355.

²⁾ U. o. 356.

IV. osztály.

Tantárgy	Heti óraszám		T a n a n y a g
	VII-ben	VIII-ban	
Vallástan . .	2		Hitágazattan.
Latin nyelv .	11		Verstan; begyakorlás; Cicero, Sallustius, Julius Caesar, Curtius, Plinius, Seneca, Plautus, Terentius szemelvényekben.
Földrajz . .	2		A Habsburgok tartom. Magyarországon kívül, Lengyelország, Szilézia, Bajorország, Svájc s a pápai állam.
Történelem .	2		Magyarország története 1526–1792.
Számítan . .	2		A három tantolyam anyagának közéleti alkalmazása.

II. Humaniorák vagy Gymnasium.

V. osztály: Rhetorika.

Vallástan . .	2	Összefoglalása a gramm. oszt. anyagának.
Latin nyelv .	9	Az ékesszólás elemei; logika, alkalmas szemelvények, stlygyakorlatok; görög hitrege, régiséggtan.
Földrajz . .	2	A mennyiséggtani földrajz. elemei; Európa és Ázsia; ált. az egész gramm. oszt. anyagot felölelő ismétlés.
Történelem .	2	Magyarország története a vezérek korától I. Ferdinándig.
Természetrjz	1	Ember- és állattan.
Mennyiséggtan	2	A gramm. oszt. anyagának ism., a melyek a tanár közéleti példákkal gyakoroltat. Helyes-, szép- és gyorsírás.

VI. osztály: Poétika.

Vallástan . .	2	A ker. kath. egélytan.
Latin nyelv .	9	A költészet elemei s ápolása; Chrestomathia; stlygyakorlatok; görög mythologia s régiséggtan.
Földrajz . .	2	Európa s Ázsia ismétlésével; Afrika, Amerika és Ausztrália.
Történelem .	2	Magyarország története I. Ferdinándtól napjainkig.
Természetrjz	2	Növény- és ásványtan.
Mennyiséggtan	1	A gyakorlati életben szükséges miveletok. Helyes-, szép- és gyorsírás.

III. Studium Philosophicum.

VII. osztály: Philosophia theoretica. VIII. osztály: Physica.

Tantárgy	Heti óraszám		T a n a n y a g
	VII-ben	VIII-ban	
Vallástan . .	2	2	Mind a két osztály tanulói együtt tanulták a hit- és erkölcsant.
Történelem .	5	4	I. évf.: Magyarorsz. oknyom. tört. II. évf.: Világtört.
Mennyiséggtan	8	1	I. évf.: Elméleti mennyiséggt. II. évf.: Gyak. mennyiséggtan.
Természettan	—	9	Mezőgazdaságtannal s természetrajzzal kapcsolatlan.
Bölcsészett .	5	4	Az I. évf. s a II. évf. első fele: Elméleti bölcsészett, a II. évf. második fele: Gyakorlati bölcsészett.

A magyar nyelv tanítása nem felelt meg a várakozásnak. A helytartótanács a már előbb kiadott rendeletek daczára 1819. márcz.-ban 8914. sz. rendeletével erősen sürgeti, hogy a magyar nyelv mindenütt mint rendes tantárgy és irodalma is taníttassék, a tanulók a magyar nyelvből külön is osztályoztassanak; ugyanezen év okt. havában nyomatékosan megújítja intézkedéseit és kijelenti, hogy azon tanulóknak, kik nem kaptak a magyar nyelvből külön osztályzatot, ösztöndíjait nem folyosítja. 1820. szept. 5-én kézi könyvet ad a középiskolák tanárainak kezébe: „Epitome Institutionum Grammaticarum Linguae Hungaricae“ czimmel. Hat füzetkéből állott külön minden osztály számára. Az igazgatók fölügyeltek arra, vajjon tanítják-e heti két órában a magyar nyelvet a tanárok, külön classificálnak-e ebből úgy, mint a pl. latin nyelvből. A ki a magyar nyelvből elégtelen osztályzatot kapott s ki nem javította azt, az felsőbb osztályba nem bocsáttatott.

Az új tanrendszer válságos helyzetben találta a kecskeméti intézetet. Az 1753-ban emeltetett iskolaépület annyira megrongálódott, hogy a tatarozások daczára nem felelt meg többé rendeltetésének, új épületről kellett gondoskodni.

1808-ban Kiss Márton, az intézet igazgatója, Ferencz király születése napján, febr. 12-én, szónokolván a tudományok és művészetek föllendítése körül halhatatlan érdemeit kiemelte, majd áttért az ismét fejlődésnek indult helybeli gymnasiumra, rámutatott az iskolaépület hiányaira és egy új épület felállításának szükségét hangoztatta. Ugyanazon évben Szt.-Háromság vasárnapján, a kegyesrendi templom védszentje napján tartott isteni tiszteleten tovább fejtegette a már egyszer megpendített eszmét Sándor Endre apát, köztiszteletben és szeretetben állott városi lelkész, hatalmas szónoklata által oly hatást gyakorolt a jelenlevők kedélyére, hogy többen rögtön följánlották segítségüket részint anyagi szerek, részint pénzadományban. Készségesen adományoztak az új iskola fölépítésére Fekete Sándor, Végh János, Demeter János, Sárosy János és Czollner Mihály. Ezeket mások is követték és az ígért segítség csakhamar kitett 160,000 téglát 1220 v. frtot. Szőke Gergely utódok nélkül halván el, minden vagyonát végrendeletileg az építendő iskolára hagyta, a melyből azonban a végrendelet ellen föllépett rokonok miatt csak 300 v. frt jutott az örökhagyó akarata szerint az építési alaphoz. Cserthő Tamás özvegye adott 1809-ben 100 v. frtot, Czollner Mihály végrendeletileg 1820-ban 1000 v. frtot.

Hosszú előkészület után végre hozzáfogtak az új iskola fölépítéséhez 1825-ben a társház telkén délkeleti részről, a templom mellett. Az említett évben apr. 30-án letette Dani Zsigmond az intézet igazgatója a hat tágas

tanteremből álló emeletes épület alapkövét. Erélyesen folyt az építkezés míg a segedelem forrása ki nem apadt, annak kiapadtával csak vontatva ment, végre egészen elakadt és a nagy hévvel megkezdett és félig elkészült épület sok más nemes ügy változékony sorsában osztozva, elhagyatott állapotban várta 1830-ig a jótékony kezeket.

Ezen évben, miután a kath. egyháztanács felszólítására a rendkormány is följánlotta hozzájárulását a félben maradt építkezés folytatásához, újra megkezdették a munkát. A felügyeletre fölkérték Simonyi János tanácsnokot és Elszánt N. ügyvédet, kik ezen megbizást a közjó iránti tekintetből magukra vállalván a polgárság áldozatkészségét és nagylelkűségét ismételten igénybe véve, csüggedetlenül működtek míg a vállalatot szerencsés siker jutalmazta. 1832-ben készült el az épület, melynek fentartását a kath. egyháztanács magára vállalta, s május 24-én nyitotta meg azt nagy ünnepélylyel Ballet Ignác igazgató. Az új gymnasiumi épületet díszíti egy faragványokkal ékesített portale, melyen alakok láthatók és pedig egy sisakos, pánczélos Minerva, mint a tudományok istenasszonya és az élet fonalát nyújtó Párka, jelezvén, hogy a tudomány ad a léleknek táplálékot a valódi életre. Ugyanott van egy vörös márványtábla, melyen a következő felírás olvasható:

KETSKEMÉT VÁROSÁNAK
RÓM. CATH. TANÁTSZA
ÉS POLGÁRI
A TUDOMÁNYOKNAK EMELTÉK
1832-dik ESZTENDŐBEN.

A tartós békés időben — mondja a ház történetirója — a szellemi műveltség minden gépezete folytonosan eredményező munkásságban tartatott, s a ki magában erőt és hivatást érzett, a közmunkához tehetsége szerint járulni törekedett. A kecskeméti k. r. tanári testület is sz. Alapítónk szellemétől áthatva ernyedetlen szorgalommal működött nem minden siker és elismerés nélkül.

Az ifjúság száma átlag véve 300 volt.

Az 1848-iki szabadságharcz nemcsak az előadásokat akadályozta meg, hanem kizavarta csendes magányából a tanári testületet is. A társházat lefoglalták a császáriak, kórházzá alakították át s a tanárok egy része a honszerelemből áthatva karddal eserélte föl a könyvet, másik része a városban elszéledve magánházakban vonta meg magát s ily kényelmetlen állapotban 1851. évi szept. 22-ig teljesítették zúgolódás nélkül tanári és egyházi kötelmeiket.

Midőn az oroszok benyomultak az országba és a hazafiak szerencsétlen serege körülvéve, üldözötve minden oldalról, a temesvári vereség után Világosnál letette fegyvereit, föllépett a reactio, fölváltva különböző alakokat öltve magára. Először vad és kérlelhetetlen volt; Haynau felakasztotta, főbelövette a férfiakat, börtönbe záratta a nőket, s sötét fátyol, a némaság és rémület fátyola borult az országra; Schwarzenberg és Bach ministeriumai megújították II. József központosító és burocraticus rendszerét, de mellőzték nemes intentiójú eszméit. Feldarabolták az ország területét, felcserélték a nemzeti törvényeket s alkotmányt az osztrák törvényekkel, a nemzeti nyelvet a némettel. Jól tudta a császári kormány, hogy az iskolák elnémetesítésével érhet legkönnyebben célát, mérhet legnagyobb csapást a nemzeti szellemre és nyelvre, azért behozott hazánkba egy új tanítási rendszert. Geringer ráparancsolta valamennyi intézetre 1849. okt. hóban az „Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Ostereich“ czimű könyvben foglalt új tanrendszert, s Thun Leó keresztül vitte, hogy minden helyen életbe lépett.

A Thun-féle rendszer haladás volt a régi rendszerhez képest; így a gépies elemzés kiküszöbölése mellett a fősúlyt az értelem és az ítélőtehetség fejlesztésére és gyakorlására fordította, valamint a szépérzék s a szónoki képesség fejlesztésére. De nem érdekelte a nemzetet, mert a német nyelvnek az országra való ráerőszakolását látta benne, mivel általa a német nyelv lett az egyetem és a középiskolák nyelve, sőt bevitte azt a népiskolákba is.

Az „Entwurf“ a gymnasiumokat al- és főgymnasiumokra osztja, a tanévet pedig két főlövra. Az algymnasiumok 4, a főgymnasiumok 8 osztályból állottak. Az osztályrendszer megszűnt és kezdetét vette a szakrendszer.

A tandíjat állami intézetekben az illető városi és környéke anyagi viszonyainak figyelembe vételével a ministerium szabja meg, más intézetekben maga a föntartó testület.

Az iskolai év október elsején vette kezdetét s július hóban végződött.

A tanulónak a gymnasiumba való fölvételéhez megkivántatott, hogy a kellő előismeretekkel birjon, kilenczedik életévet betöltse, s hogy a tanév megkezdése előtt már szülei, gyámja, vagy ezek helyettesének kíséretében jelentkezék.

A tantárgyak csak jóváhagyatott tankönyvekből taníttassanak, megkivántatott, hogy iskolai használatra legyenek megírva, s hogy fölleljék a kiszabott tananyagot.

Szerda és szombat délután kötelező tantárgyat előadni nem lehetett. Délelőtt három, délután két órán át tartott az előadás. A két első óra után, ha harmadik is volt, tíz percnyi szünetet engedélyeztek.

A nagy szünidő augusztus és szeptember hónapokban tartatott. Heti szünidő két félnap, szerda és szombat délután volt. Az első és második félév között nyolcz napnyi szünet adatott; szünnap volt még az uralkodó születés- és nevenapja.

Vizsgálat mindkét félév végén tartatott, a mikor a tanulók rendes bizonyítványt kaptak, melyben az érdemsorozat is ki volt tüntetve a következő fokozatok szerint: kitüntetéssel első osztályú, másod osztályú, harmad osztályú, a mi mellé kitették még a locatiót.

Az iskolalátogatásra szigorúan ügyel az iskolai fegyelem. A hiányzók s a későn jöttek nevei az osztálykönyvbe beirattak, nem különben a fegyelem ellen vétők is. A mulasztásokat szülei vagy orvosi bizonyítvánnyal igazolták. A távolmaradásra engedélyt adhatott az osztályfőnök, de csak egy napra, több napra az igazgató.

Osztályfőnöki, igazgatói s tanártestületi feddés, bezárás, carcer, testi megfenyítés és eltávolítás voltak a büntetések.

A tananyag tárgyankint, tekintetbe véve a heti óraszámot is, a következő volt:

Vallástan, I. (2) A hittan elemei; II. (2) A kath. egyház szertartásai; III. (2) Bibliai ó-szövetség; IV. (2) Bibliai új-szövetség; V. (2) Egélytan I.; VI. (2) Egélytan II.; VII. (2) Erkölcstan; VIII. (2) Egyház-történelem.

Anyanyelv I. (4) Nyelvtan, írás, olvasás, helyesírás, írásbeli dolgozatok kéthetenkint; II. (4) Mondatkötés s rövidítés, szóképzés, írásbeli dolgozatok kéthetenkint; III. (3) költemények, prózák beemlézése s előadása, írásbeli dolgozatok kéthetenkint; IV. (3) Mint a III. osztályban; V. (2) Szemelvények, kéthetenkint írásbeli dolgozat; VI. (3) irodalom-történet, szemelvényekkel; kéthetenkint egy írásbeli dolgozat; VII. (3) az irod.-történet folyt. és befejezése; kéthetenkint írásbeli dolgozat; VIII. (3) széptan; beszédgyakorlat; két- vagy háromhetenkint egy írásbeli dolgozat.

Latin nyelv I. (8) ejtegetés és igeragozás begyakorolva a Chrestomathiából; kéthetenkint írásbeli dolgozat; II. (6) A rendhagyó nevek és igék, begyakorolva a Chrestomathiából; kéthetenkint írásbeli dolgozat; III. (5) eset-tan; Cornelius Nepos; írásbeli dolgozat az I. félévben hetenkint, a II.-ban kéthetenkint; IV. (6) a módok tana; Julius Caesar, hetenkint egy írásbeli dolgozat; V. (6) Livius, Ovidius Metamorphosis; stlygyakorlat; kéthetenkint írásbeli dolgozat; VI. (6) Sallustius; Caesar bell. civ. Vergilius: Eclog. Georg. Aeneis; stlygyakorlat; kéthetenkint írásbeli dolgozat; VII. (5) Cicero Vergilius Aeneise; stlygyakorlat; minden két-

hétben írásbeli dolgozat; VIII. (5) Tacitus Horatius; stylgyakorlat; kéthetenként írásbeli dolgozat.

Földrajz. I. (3) Egyetemes földrajz; a politikai földrajz alapvonalai.

Természetráj I. (2) Állattan: emlősök, madarak, kételtűek, halak; II. (2) Állattan: puhányok, rovarok; a II. félévben: Növénytan; III. (3) az I. félévben: Ásványtan; V. (2) Rendszeres természetráj: Állat-, növény- és ásványtan.

Mennyiségtan. I. (3) Számolás egészekkel s törtekkel; vonal, szög, a háromszög s a paralelogramm szerkesztése s főtulajdonságai; II. (3) közéleti, gyakorlati számtan; mérték- és pénzisme; terület-számítások; III. (3) betűszámtan; kapcsolástan; négyzet- és köbgyök; permutatio; combinatio; a kör számításai; IV. (3) aránylatok; egyenletek egy ismeretlennel; stereometria; V. (4) számrendszer, a képzetes, s törtkitevőjű számok; algebrai kifejezések; a számok oszthatósága s tulajdonságai; a törtek részletesen; longometria s planimetria; VI. (3) hatvány; gyök; logarithmus; elsőfokú egyenlet egy s több ismeretlennel; redukált algebrai kifejezések; Frigonometria és Stereometria; VII. (3) elsőfokú határozatlan egyenletek; az egyenletek eddig elő nem fordult részei, az algebra alkalmazása a mértanban; elemző mértan.

Történelem: II. (3) ó-kor története 476-ig Kr. u.; III. (3) a középkor története; Ausztria története tekintettel az egyetemes tört. főbbpontjaira a westpháli békéig; IV. (3) I. félév: Ausztria történelme folytatva s befejezve; II. félév: összefoglaló ismétlése a pol. földrajznak s népszerű honismertetés; V. (4) az ó-kor történelme; görög-római régiségtan; az irod.-történet s a hitregetan főbbpontjai; VI. (3) a középkor története, a népvándorlástól a XV. századig; VII. (3) az új-kor története a jelenkorig; VIII. (3) Ausztria politikai földrajza.

Görög nyelv III. (5) rendszeres alaktan a mivégzetű igékig; emlézés, fordítás az olvasókönyvből; kéthetenként írásbeli dolgozat, de csak a II. félévben; IV. (4) a mivégű igék; a rendhagyó ragozás; emlézés és fordítás az olvasókönyvből; kéthetenként írásbeli dolgozat; V. (4) Homer Iliasa, grammatikai ismétlés; minden hónapban egy írásbeli dolgozat; VI. (4) I. félév: Homer Iliasa; II. félév: Herodot; grammat. ismétlés; havonk. egy írásbeli dolgozat; VII. (5) I. félév: Sophokles, utóbb Odysseia; II. félév: Demosthenes kisebb beszédei; grammatikai ismétlés; hetenként egy írásbeli dolgozat; VIII. (6) I. félév: Plato; II. félév: Sophokles; nyelvtani ismétlés; kéthetenként egy iskolai dolgozat.

Természettan: III. (3) a II. félévben: Physika: Előismeretek; hőtan; IV. (3) egyensúly- és mozgástan; hangtan; fénytán; villamosság s delezesség; a csillagászat s a phys. földrajz elemei; VI. (3) általános tulaj-

donságok; vegyi összeköttetés; hőtan; villamosság; delejesség; VII. (3) egyensúly-; mozgástan; hangtan; fénytán; Astronomia s Meteorologia; VIII. (3) I. félév: Phys. földrajz és földtan; II. félév: Az ember-, állat- és növény élettana, az állatok földrajzi elterjedése.

Bölcsészet: VIII. (2) lélek- és gondolkodástan.

E tanterv szerint történt szervezés következtében a hatosztályú gymnasium algymnasiummá lett, majd reáltanodává akarták átalakítani.

1853. nov. 3-án Haas Mihály iskolatanácsos és felügyelő jelenlétében tartott tanári tanácskozmányban Demeter Alajos igazgató bizonyította az átalakítás czélszerűségét. Bizonyító érvekül fölhozta, hogy az ifjúság évről-évre csökkenő száma arra mutat, hogy a kisgymnasiumi tanulmányok kellőleg nem méltányoltatnak; a város lakossága, egy kis töredéket kivéve, gazdálkodó és iparos, ezekre nézve a gymnasiumi tanulmányok egy részének ismerete valóságos idővesztégetés, ellenben a reáltanodában előadott tantárgyak egyenesen gyakorlati irányúak; az ezekben kiművelt ifjú, ha a magasabb életpályákat kiveszszük, a polgári élet bármely szakába átlépve, akadály nélkül haladhat. Hogyha a tanulók nagy része az algymnasiumi tanulmányokat sikerrel be is végzi, azok közül sokan a szükséges költségek hiánya miatt tanulmányaikat nem folytathatják, néhány gazdagabb polgárért czélszerűtlen a gymnasiumot föntartani, mert azok gyermekeiket máshol is taníttathatják, a gymnasiumnak kiegészítésére pedig a jelen körülmények között remény sincs. Minthogy az alföld e részén reáltanoda nincs, az ifjúság bizonyára sok helyről, de különösen a közelebbi vidékekről ide jön. A mi a tanárokat illeti, azokra nézve mindegy akár gymnasiumban, akár reáliskolában működnek; ha a rendkormány a tanároknak reáliskolában való alkalmaztatása iránt megkerestetik, az beleegyeznek.

A megpendített eszme megvalósult, a város kapott reáliskolát, de nem a gymnasium átalakításával.

A város lelkes előjárósága elhatározta 1855-ben, hogy az iskolák fölszerelésére a nevelés és tanítás fölvirágoztatására úgy a kath. mint az ev. ref. egyházközségnek évenként a város pénztárából külön-külön 6000 frtot utalványoz, elhatározta, hogy hat tanyai iskolát és egy három osztályú reáltanodát fog legközelebb felállítani és czélszerűen felszerelni.

Igy a gymnasiumnak reáltanodává való átalakításának tervét elejtették, sőt a városnak nemes eljárása fölwillanyozta a kath. egyháztanácsot annyira, hogy az elemi iskolák rendezése után a gymnasiumot kiváló figyelemben és pártfogásban részesítette. Azok, a kik azelőtt elleneztek a gymnasiumnak átalakítását mindig gyakrabban hangoztatták, hogy gyermekeik sem egyházi, sem jogi, sem orvosi, sem mérnöki pályára nem

léphetnek, és a kath. egyháztanács ezek megnyugtatóására kijelentette, hogy a kisgymnasiumot nagygymnasiummá fogja kifejleszteni. Az iskolaügynek nagyobb lendületet adandó eltörölte a 10 pfrtnyi tandíjat s csak a 2 pfrtnyi felvételi illetéket hagyta meg, szegény, de törekvő tanulóknak még ezt is elengedte, sőt a szükséges tankönyvekkel is ellátta őket — Horváth Döme városi tanácsnokot, a kath. egyháztanácsnak buzgó tagját, a tudományok és művészetek lelkes pártolóját az iskolákra való fölügyelettel bizta meg.

A reáliskola megnyitása s első évei a legszorosabb összefüggésben vannak a gymnasiummal.

A város nagylelkű polgármestere Hajagos Illés a reáltanoda megnyitásáról gondoskodván alkalmas helyiség hiányában a gymn. igazgatóját, Cseh Ferenczet megkeresés, lenne hajlandó az ifjúság, iránti szeretetből a gymn. épületben fenlevő két tantermet ideiglenesen átengedni és pedig az egyiket az első osztály, a másikat a rajziskola részére. A felszólított igazgató azt válaszolta azon esetre, ha a már többször fölemlített kiegészítése a gymn.-nak még elmarad és az átengedésbe a nemes város kath. egyháztanácsa is beleegyezik, a kért tantermeknek ideiglenes használatra való átengedését mindenkor nyereségnek tartja. Ennek következtében megkezdődött a beiratás a reáliskola első osztályába 1857. január hóban; az osztály főnöke Szabó József tanár volt. Az iskola ünnepélyes megnyitása febr. 4-én történt; Haas Mihály prépost és iskolatanácsos a kegyesrendi templomban a városi előljáróság, cs. k. tisztviselők, minden vallásfelekezetű tanárok, az összes tanuló ifjúság és nagyszámú közönség jelenlétében ünnepélyes „Veni Sancte“-t tartott, utána az intézet legnagyobb termében gyűltek össze, hol Hajagos Illés polgármester a nyilvánossági joggal felruházott három osztályú reáliskolát megnyitottnak nyilvánította.¹⁾

¹⁾ A beszéd, melyet Hajagos Illés polgármester az intézet megnyitása alkalmából mondott, a következő:

Nagyságos és Főtisztelendő cs. kir. helytartósági Tanácsos,
budapestkerületi iskolai-főfelügyelő Úr!

Nagyérdemű közönség!

Minden teremtmény között az ember az, a ki születésétől fogva legtöbb segélyt szükségel, de egyszorsmind ő az, ki bevégezt míveléssel, mint disze a teremtsének hivatva van minden eszköznek czélszerű felhasználásával a legmagasabb lényhez közelíteni, s hivatva van ezen magas rendeltetésének méltó gondolkozás és cselekvés általi valószínűsítésére. Mindez azonban csak közvetlen befolyással az ember testi és szellemi hajlamára t. i. növeléssel történhetik, mely a családi körben vevén kezdetét az iskolában érleltetik s végre a közéletbe lépett állampolgár által hasznos cselekményekben nyilvánul.

Hazánknak előítéletes régi korszakában a művelés és a tanulmány terén bizonyos

Az ifjúság elénekelt a himnust, majd Haas Mihály iskolatanácsos emelt szót fejtegetve a reáliskola czélját, köszönetet mondott a nemes városnak áldozatkészségeért s azoknak is, a kiknek közreműködésére az intézet létesült. A diszes ünnepélyt az ifjúság éneke fejezte be, mely éneknek szövegét és dallamát Szabó József tanár készítette.

Az első félév február végén befejeztetett, a második márczius elején vette kezdetét.

A rajziskola csak máj. 4-én nyílt meg, mert a helytartóságtól kinevezett tanár csakhamar belátta, hogy Kecskeméten a magyar nyelv ismerete nélkül nem taníthat, állásáról lemondott, s helyére ideiglenesen Kutrovics rajztanár neveztetett ki, s mert a rajzterem felszerelése nagy lassúsággal történt.

A gymnasiumi ifjúság, míg a reáliskola első majd második osztálya a gymnasiumi épületben maradt, illetőleg míg a városi közgyűlés 1861. aug. 26-án a reáliskolát föl nem oszlatta hetenkint kétszer, szerdán és szombaton délután a rajzban ingyenoktatást nyert.

A kath. egyháztanácsnak minden áldozatkészsége daczára nem birt a gymnasium nagyobb lendületnek indulni. Az ifjúság száma az 1856/7-iki iskolai év végén összesen 70 volt.

A közlekedési nyelv a tanhatósággal a latin nyelv volt, az előadási nyelv a magyar. Ekkor ismét kísérletek tétettek a németesítés érdekében.

---

egyedárúság gyakorlása mellett, miveltségi közszellem nem nyilvánulhatott és az előítéletek a népet a haladás teréről leszorították; azonban az álszemérem a tudomány ezen választottait nem bocsátá a gyakorlati tanulmányoknak szerintök inconveniens terére, s eredményezi fent is alant is az élettudományokbani elmaradást.

Ámde a választófalak, ezen akadályok megsemmisültek. Mindnyájan egy szerves testet, egy jól rendezett egészet képezünk s faladatunkká lett: egy önalkotta új életnek válvetett erőnkkel fölélesztését eszközölnünk.

Azon idők midőn földművelés, állattenyésztés egyszerű szükségleteinket és igényeinket kielégíteni képesek valának, már eltűntek.

Az emberek szaporodása a különböző osztályuk természetszerű alakulásában, föltételezi az életszükségek szaporulását. A művelt s iparos külfölddel közvetlen érintkezésünk már is érezteti velünk a termelő értelem hiányát, s ha az azokkal egyensúlyt felállítani képesek nem leendenék, a természet által különben dúsan adományozott szép hazánk szenvedő üzletével egyideig pangani fogna ugyan, de elerőtlenülten s elszegényedve föltartóztathatlanul s kényszerülve sietne a megsemmisülés s feledés homályába. Ámde épen ezen váltságos helyzetünkben hívta életbe Ő cs. kir. ap. Fölsége atyai érzelmű bölcs gondoskodása a reáltanodákat, melyek a növekedő nemzedéket azon értelmes üzletemberekké növeljék, kik majdan mint férfiak beliparunk emelése által ne csak mérközzenek a külfölddel, hanem leszorítsák azokat a küzdelem teréről s ezzel megmentésük anyagi létünket. A magas cs. kir. Helytartóság ap. Fejedelmünk népboldogító akarataának e téren sikert szerzendő gyorsalkodott a községeknek buzditásával és serkentésével a reáltanodák felállítását létesíttetni.

1856. decz. 20-án 28,324. sz. alatt érkezett rendelet szerint a tanítási nyelv három év múlva a német nyelv legyen. Elrendeltetett, hogy minden osztályban a német nyelvre négy óra fordítottassék hetenkint s hogy a történelmi, földrajzi, számtani és természetrajzi előadások alatt német műszavak használtassanak. Ezen rendelettel szemben hiába való volt minden ellenkezés, foganatba kellett azt hozni, habár a vonakodásnak annyi eredménye mégis volt, hogy a harmadik és negyedik osztályra vonatkozólag a négy órai német nyelvtanítás további rendeletig elmaradt, mivel az ifjúság naponként úgyis tizenegy óráig volt elfoglalva.

Ezen rendelet valamint a kormánynak erőszakos beleszólása a tandíjügybe nem válhattak az intézet előnyére.

1857. évi május 30-ról 13,882. sz. alatt leirat érkezett, mely által a gymnasiumok igazgatói értesítetnek, hogy az 1857/8. tanév kezdetével minden államgymnasiumban és olyan gymnasiumokban is, melyek a kormány bármi nemű segélyét élvezik 8 pfrtnyi tandíj fog fizettetni. Egy más leirat (1857. szept. 25. 25,606. sz.) tudatja a helybeli gymnasium igazgatójával, hogy a kecskeméti kath. gymnasiumban Murányi István a helybeli cs. k. pénztár tiszte van a tandíj beszédésével megbizva. Minthogy az intézet semmiféle segélyt nem kapott a kormánytól, azért az igazgató a leiratot az egyháztanácsal közölte, mire vonatkozólag az egyháztanács okt. 5-én a következő határozatot hozta: „Minthogy a

---

Igy lón városunk is fölhiva s a községhatóság ezen intézetnek a nép érdekében szükségességét élénkül érezte, s annak életrehozatalát egyik legsürgősebb föladatául tekinté, mert belátta: hogy az ipar, az újkornak e gyermeke a civilizáció élén áll s férfiasan halad előre, maholnap uralmat veend minden egyéb érdek fölött! — mert belátta, hogy ez által keresetforrásai szélesbülnek s nemes iparosok képzésében emelkedik a gazdaság s áldást hoz e városra! — és mert belátta, hogy ezáltal az értelemnek az anyag fölötti uralma éretik el, s megszabadulnak az emberek azon nyomasztó bilincsek-től, melyek eddig tevékenységüknek korlátot vetettek.

Ily értelem- és ily meggyőződésben alapítá a községi képviselőlet 1855. évi szept. hó 3., 4. és 7-én tartott folytatólagos üléseiben „a városi nyilvános háromosztályú alreáltanodát,“ — mely a cs. kir. helyt. osztálynak 1856. évi junius 10-ről kelt 10685., s ugyanazon évi okt. 22-ről kelt 27059. sz. alatti kibocsátmányaival kegyesen megerősített. Ezen intézetet adjuk mi a nyilvánosságnak ezenel ünnepélyesen által, s ahhoz meggyőződéssé érlelt azon reményünket kötjük, hogy végzett reáltanonezainknak a polgári életben keresetmódot, az államéletnek magvat s hatalmának, gazdagságának élő oszlopokat, szegény hazánknak pedig szerető, hű polgárokat nyujtand.

Ezen intézetnek gyarapítására fordítjuk egyesített erőnket, s adja Isten, hogy gyermekeink előmenetelében a közös fáradozások áldásos gyümölcsöket teremjenek.

Ezen intézet pedig nagy Fejedelmünk atyáskodással párosult népboldogító gondoskodásából vevén csiráját, kívánjuk, hogy dicsőségesen uralkodó cs. kir. ap. Fejedelmünket, Ferencz Józsefet, fonséges nejjével, a dicsőségesen uralkodóház minden fonséges tagjával a Mindenható igen sokáig éltesse.“

tanintézeti hat tanárra még a múlt századból a feledhetetlen emlékezetű Koháry István gróf által örök alapítvány tétetvén, a többi tanintézeti költség a kath. egyházközség által elvállaltatván a tanintézetnél az államszegély soha igénybe nem vétetett, ez oknál fogva a kath. egyháztanács elhatározá, hogy a kormányi rendelet sérelmes következményeire s bizonyos remélendő megváltoztatására nézve a Helytartótanácsához azonnal kérvény útján járuland; addig is egyházugyűlési határozatánál fogva önt általam bizodalmas tisztelettel utasítja, hogy az intézet érdekében hozott határozatát tudomásul véve, a kath. egyháztanács felelőségére továbbra is a tandíjt 2 pfrttal beszedni sziveskedjék; a kath. egyháztanács teljesen reméli, hogy a Helytartóság az egyetlen kath. intézetünket, akkor, midőn annak minden költségeit a hatóság elvállalja, végkép tönkrejuttatni nem engedendi.“ Ferenczy Jakab egyházugondnok.

Az egyháztanácsnak a tandíj ügyében a helytartósághoz benyújtott kérvényére 1858. jan. 21-én kelt, 1095. sz. a. kiadott rendelet volt a válasz, mely szerint az igazgató utasittatik, hogy az 1857-ben 13,882. sz. a. megjelent rendelethez tartsa magát, bármely részről történhető közbeszólás ellenére is, mindaddig, míg az illető helyről ellenkező utasítást nem kap. Evvel tehát a kötelező tandíj ki volt mondva.

A nemes egyháztanács, nehogy a gymn. ifjúság még jobban meggyérüljön elhatározta, hogy ez évben a tehetősebbektől a tandíjat maga fogja beszedni, a szegényekért folyamodni fog, azokért pedig, kik talán fizethetnének, de a fizetés nagy terhőkre lenne, az egyház saját pénztárából fogja megfizetni; úgy azonban, hogy a tanév végén levonja a gymnasiumra fordított egész évi költségét s csak a fenmaradt összeget fogja Murányi tandíjbeszedőnek átadni. Az egyháztanácsnak e határozata daczára amint a tandíjfizetés kötelező voltát kihirdették, rögtön bejelentette kimaradását nyolcz tanuló.

A kormány erőszakoskodása a német nyelv érdekében, beleszólása a tandíjügybe, nem csökkentette az egyháztanács tagjainak lelkesedését a gymnasium iránt, sőt éppen ezen időben kezdette meg a tárgyalásokat a rend kormányával az algymnasiumnak főgymnasiummá való kiegészítése végett. Minő lépések történtek, hol és minő akadályokat kellett legyőzni, ezt nem lehet föltüntetni, hiányoznak a szükséges okmányok. Négy évi vajudás után következő szerződés köttetett ez ügyben:

Szerződés. Mely egy részről a magyar és erdélyhoni kegyesrend főkormányzója ft. Purgstaller József úr, másrészt Kecskemét város róm. kath. Egyház-községtanácsának a folyó 1859. évi febr. 6-án 509. sz. alatti járásbiróságilag hitelesített általános meghatalmazásánál fogva ezen szerződés megkötésére

felhatalmazott egyházközségi gondnok Kovács József és tanácsos Horváth Döme urak között mai alulirt napon és helyen kötött, melynek erejénél fogva:

1-ör kötelezi magát a fenn érintett Rendkormányára miképp most Kecskeméten létező s 6 tanárral, régi alapítvány folytán, ellátott kisgymnasiumnak a nm. cs. k. Helytartótanács és magas Ministerium által kibocsátott engedélye folytán, nyilvános 8 osztályú főgymnasiummá leendő átalakításához még szükséges 6 főgymnasiumi tanárt saját kebeléből az alább megírt időszaki rend szerint rendel és alkalmaz, és pedig:

2-szor minthogy a most létező kisgymnasiumot egyszerre a nyilvános főgymnasiumhoz még szükséges négy osztálylyal épület hiányában megszorítani nem lehet, azonban a czélba vett és felsőbb helyen engedélyezett főgymnasium a jövő 1859/60-ik iskolai évben elmulaszthatatlanul legalább egy osztálylyal megkezdendő leszen: kötelezi magát a főtiszt. Rendkormányára, hogy ezen jövő 1859/60-ik évben okvetlen felállítandó 5-ik osztályhoz szükséges tanárokat annak idejére rendelni és valóban alkalmazni is fog, nem cselekedvén különben a következő iskolai években, évenként folytonosan gyarapítandó egy-egy osztálynak a szükséges tanárokkal való ellátása iránt.

3-or kötelezi magát a főtiszt. Rendkormányára miképp rendje növeldéjét (studium) a kecskeméti rendházban fogja megtelepíteni, én ezen saját kebelebeli ifjúságot a főgymnasiumi osztályokban nyilvánosan jártni.

4-er A főgymnasium szükségéhez megkivántató helyiségek a mostani gymnasialis épület megnagyobbítása által újból teendő építkezéssel levén pótlandók, egyedül ez iskolai czélra az úteza mentén megkivántató telket a főtiszt. Rendkormány minden megtérítés nélkül szükséges mennyiségben még akkor is kiszolgáltatja s átengedi, ha az a mostani egyházi lakásául használt épület egy részének lepusztításával eszközöltethetik is. Másrésztől.

5-ör alulírottak, mint Kecskemét város róm. kath. Egyházközségnek ez örök alapítványi szerződés megkötésére teljes meghatalmazottjai kötelezzük egyházközségünket: miképp a legfelsőbb helyen is engedélyezett főgymnasium életbeléptetéséhez megkivántató és a fenti pontokban a főtiszt. Rendkormányára által megajánlott s kötelezett 6 tanár minden szükségbeli ellátása fejében a Rend, illetőleg a kegyesrend kecskeméti

háza részére minden egyes tanár után évenként 520, azaz ötszázhusz pengő forintokat, mely osztrák értékben 546 frtot teszen s így összesen 3120 pfrtokat azaz háromezerszázhusz pfrtokat, mely osztrák értékben 3276 frtokat teszen, évnegyedes részletekben, előlegesen, első években az alkalmazandó tanárok számához képest, mindenkor az ottani rendház Igazgatójának pontosan fizetni tartozik.

6-or A fentebbi pontokban már többször érintett 6 tanár lakszobáit ezen első és egyedüli esetre minden tovább fentartási vagy utánpótlási kötelezettség nélkül, illendő bútorokkal felszerelni a szerződő egyház magát kötelezi.

7-er A kecskeméti róm. kath. Egyházközség megbizottjai által kötelezi magát a most fenálló kisgymnasiumi épületet a rendház e végre átengedni kijelentett telkén a főgymnasium szükségéihez megkívántató helyiségek hozzáépítésével megsaporítani, mely a mostan létező hat termen túl legalább még két tanteremből, a főgymnasiumi museum, kézi könyvtár, igazgatói hivatalos szoba és egy a nyilvános vizsgák tartására megkívántató nagyobb teremből álland és ezen helyiségeket két év alatt nemcsak fölépíteni, hanem használható állapotba fel is szerelni tartozik.

8-or A főgymnasiumhoz szükséges museumi eszközöket, úgy a kézi könyvtárt nem ugyan egyszerre, hanem a folyó évi okt. 1-ső napjától számítandó négy év alatt beszerezni, azt azontúl is nemcsak jó karban tartani, de a szükségeseikkel időszakonként pótolni; az egész iskolai épületet mint belső, úgy külső részeire nézve jó karban tartani, a tantermeket fűtéssel és egyéb szükségeseikkel ellátni magát a fent érintett egyházközség kötelezi.

9-er Ezen ellátási költség fejében fentartja magának az egyházközség, miként a magas Oktatásügyi Ministeriumnak 1857-ik évi márcz. 5-iki Magyarországra is kibocsátott rendelete 18-ik §. értelmében a tandíjjal vagy a mutatkozó szükséghez képest egyedül szedendő familiatio díjával maga szabadon rendelkezessék és azt a magas Ministerium beleegyezésével ezen általa mindenekkel felszerelt és ellátott főiskola évi költségei pótlására fordithassa.

10-er Ha az új iskolai épület felállításával a 4-dik pontban kijelelt egyházi lakásául szolgáló épület egy részét elpusztítani kelleendő, kötelezi magát az Egyházközség mikép a fenmara-

dandó épületrészt helyreállítani és egy alkalmas bejárással ellátni fogja. Végre

11-er Mint főkivánságát és óhaját jelenti ki a már sokszor említett Egyházközség, mikép a nagy áldozatokkal létesítendő és fentartandó főgymnasiumban az oktatási nyelv a magyar gymnasiumok szervezése szerint rendeztessék.

Kelt Pesten, apr. 5-kén 1859.

Purgstaller Cal. József m. k.,
az ájtatos iskolák kormányzója.

Kovács József m. k.,
mint a kecskeméti r. k. egyház gondnoka és meghatalmazottja.

Horváth Döme m. k.,
egyháztanácsos és meghatalmazott.

Az egyházközség lelkes tagjainak nemes buzgalma megteremtette a főgymnasiumot. Az egész egyházközségnek, de különösen az egyháztanácsnak nemes buzgalmát annyival is inkább ki kell emelni, mert a mostoha idők daczára igen nagy áldozatokra vállalkozott a város szellemi haladása céljából.

Az 1859/60-iki tanévben megnyílt az ötödik osztály. A főgymnasium megnyitása fölemlítésre méltó szép ünnepélylyel történt okt. hó első napján. A Szentlélek segedelmét kérő sz. mise után, hálát mondott a rend főnöke Purgstaller József a nagy számban összegyűlt közönség előtt Ő császári királyi Főlségének a város felvirágoztatását célzó atyai kegyéért, melyet a főgymnasiumi tanfolyam engedélyezése által tanúsított; hálát mondott a kath. egyházközségnek áldozatkészségeért s buzgalmaért, a melynek alapján a főgymnasium megteremtése lehetséges volt; remekül föltárta a tanári testület előtt azon kettős feladatot, melyet a gymnasiumi tanintézeteknek a nevelendő és tanítandó emberiség értelmi és érzelmi világa körül meg kell oldania. Kovács József egyházgondnok örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy az egyházközségnek az idők jeleihez illő gondoskodását épen ezen intézet irányában ajánlja fel, mely a magasabb fokú műveltségnek előcsarnoka, s hogy az így gondoskodni szerető egyházközségnek a kegyesrendi tanárok buzgalma iránt való teljes bizalmát fejezi ki. Suhajda Sándor igazgató a főgymnasiumot létesített kath. egyházközségnek a következő nemzedékre kiható jótékony-ságát emelte ki. A saját s rendtársai nevében köszönetet mondott a rend főnökének és az egyházközség élén erélyes buzgalommal működött jeles férfiakkal a főgymnasium létesítése körül kifejtett törekvéseikért.

Buzdította a tanuló ifjúságot; annyi áldozat s jótétemény irányában szent kötelességüknek vallotta, forró hálájok jeleit szakadatlan szorgalmuk- és az erényre való törekvésükben megörökíteni. Az ünnepélyt Horváth Döme tanfelügyelő beszéde fejezte be, ki szívének ama óhaját akarta az ifjúság lelkében megörökíteni, hogy az erényre és tudományra törekedve, hazája becsületét, nemzetének üdvét és dicsőségét is úgy tekintse mint lelkesítő eszmét, mely a hazának serdülő gyermekét mindenek előtt azon józanító igazságra vezeti, hogy a nemzetiség nem hiú sallang, melylyel szemünket kápráztatjuk; szellemi erőben és tetteire való készségben kell annak állania, mi által a magyar nemzetiségét Európa színterén erőssé és tiszteltté teheti.

Az 1832-iki épület kiegészítése az 1860. év tavaszán megkezdődött, az építés nagy hévvel és sebes haladással meg is történt s a cserepezésig vitetett. A bokréta ünnep után nagyszámú érdeklődőket lehetett az intézet falai körül látni vallás-, rang-, kor- és nem különbség nélkül. Csakhamar egy nagyszerű munkásegylet alakult az egybegyűlt sokaságából, mely feladatául tűzte ki magának: egyesült erővel borítani az épületre a cseréptetőt s abban a testvérülés tisztos emlékét mutatni fel az utókornak az elmét képező, a szívet nemesítő tanintézet hajlékain. A gerendázat csúcsain diszelgő nemzeti lobogók, a hölgyektől azokra erősített koszorúk, az örökké lelkesítő szózat hatalmas hangjai azonban annyira bántották az átellenben lakó megyefőnököt, Bonyhád Istvánt, hogy a városnak a helyszínén jelen levő előljárói közül néhányat — köztük Kovács József egyházközpontnokot is — magához parancsolva a legdurvább szavakkal megtámadta, Beretvás János munkavezetőt pedig elfogattatta. Ezen erőszakos és bántó beleavatkozás megzavarta a buzgón segédkezőket munkájokban, de nem sokáig, úgy hogy rövid idő múlva tető borította be az intézetet. Beretvás János elfogattatását követő napon bántódás nélkül szabadon bocsáttatott, a megyefőnök az egyháztanács által, Budán, Benedek tábornagynagy és kormányhelytartó előtt emelt panaszra félfizetéssel nyugalomba helyeztetett.')

1) A világsi szomorú fegyverletétel után, a reactio alatt, az absolutismus sötét boszúja működött néhány éven át; Schwarzenberg és Bach ministeriumai megszüntették azt, de megújították a központosítási rendszert mellözve az 1848-iki szentesített törvényeket, az alkotmányt, a nemzeti nyelvet. A leigázott nemzet el volt nyomva, de érezte, hogy nincs legyőzve, — sóhajtott és várt. A magentai és solferinói vereségek nagyobb mérsékletre kényszerítették a reactionarius pártot, s a nemzet azután nem egyszer adott nyíltan kifejezést különböző alakokban elégedetlenségének. Ilyen irányú tüntetés volt tulajdonképen ez is. A kik honfíúi bánatuknak s elégedetlenségüknek ekkor így kifejezést adtak, megörökítették neveiket sajátkezü aláírásukkal, s a következők voltak:

Ezen emlékezetes cserepezés után a belső munkához akartak látni de a főfalakra a belülről kifelé eső nyomásokat kellőleg számba nem vették, azért a boltozat lebontása s egészen új belső beosztás vált szükségessé, a mi az épület befejezését annyira késleltette, hogy csak 1861. nov. 10-én lehetett azt használatra átvenni, a mikor Peitler Antal váci püspök azt be is szentelte.

Az intézetben, már kiegészítése előtt is, oktatást nyert az ifjúság az énekekben. Egyházi énekekre kötelezve volt minden róm. kath. tanuló, a műénekekre csak a jó hangúak. Az egyházi éneket tanulták hetenkint egy órán át, a műéneket négy órán át. Tanította pedig az éneket Kaiser József elemi iskolai tanító. A kiegészítés folyamata alatt, 1860-ban, zeneiskolát kapcsoltak az énekiskolához, a melyet Schurmann Kálmán zenetanító vezetett. Az egyesített ének- és zeneiskola fölszerelése czéljából rendezett az ifjúság 1862. jun. 29-én sorsjátékkal egybekapcsolt hangversenyt, és az ezen alkalmából begyűlt pénzen vettek egy zongorát, négy klarinétot, két rézkürtöt, két trombitát, egy szárnykürtöt, egy tenorkürtöt, egy bombardont és hangjegyeket. Ajándékozás útján is szaporodott a fölszerelés. Az igazgató, Suhajda Sándor adott két fuvolyát, Herczeg Sándor és Dr. Kada Endre egy-egy alto-violát.

Ugyancsak 1860-ban vetette meg alapját a kath. egyházközség az ifjúsági könyvtárnak, melyhez különösen Horváth Döme egyháztanácsos

Ring Ferencz, Ferenczi György, Zilahi Mihály, Beretvás Sándor, Patsu Mihály, Szőke Sándor, Kovács Anti, Szél Judit, Várhágó Sándor, Diószeghy József, Kardos István, Simony Antal, Széles József, Kiss Zsiga, Faragó József, Lénárt József tanuló, Kovács István, Miller János, Dékány Mihály tanuló, Stadla Endre, Volf János, Horváth Péter ügyvéd, Lestár Péter ügyvéd, Jóbi János, Kovács István, Bene Sándor, Hangyás Imre ügyvéd, Szalai László, Ág Lajos, Kalmár Béni, Gonda Mihály tanuló, Kovács Sándor tanuló, Baki Péter tanuló, Ág István tanuló, Lédeczy Gábor tanuló, Sándor Pál lakatosmester, Tormássy Mária, Kós Anna, Szél Judit, Ladányi Sándor, Beretzki Erzsébet, Banó Lajos, Uwira Ferencz tanuló, Zsigmond Sándor tanuló, Szabó János tanuló, Handtel Rudí, Handtel Gusztáv, Bebők Mihály, Paesu Helén, Milhoffer Mari, Szalis Karolin, Kozma Eliz, Rádi János, Steiner Márton, Baktay Gábor, Szabadi Sándor, Kovács Lajos, Végh László Schwartz László, Bódis János, Szabó György, Dömötör Imre kegyesrendi tanár, Deák Juczi, Kónya Karolina, Dobis Anna, Szűcs István, Gröber Jánosné, Gröber József, Fodor Imre, Nagy Eszter, Mányoki Bódogh János, Frankó Sándor, Zsigrai János, Kovács István, Deák László, Dömötör Károly, Elsánt Ferencz, Miller fivérek koesival, Gassich József, Mészáros Mihály, Tóbi Judit, Dékány Judit, Szűts Erzsébet Nagy-Kőrösről, Ujszászi József, Szalai Antal, N. Irma, Bóbis Gergely, Dr. Mádi Pál, Klínger Mihály, Dr. Dékány Ráfael, Weisz Zsigmond, **Kováts Gábor, az első cserépfelvivő**, Dörögi Mihály, ifj. Héjjas Mihály, Szokolár József építőmester, Csabó Benő, Csapó Gyula, Milhoffer Frigyes, Vései Károly, Kovács Kedves, Borostyán Lidia, Szabady Mária, Szabady Rozália, Durda János, Weisz Eduard tanuló, Szabó József tanító, Spieler

ajándékából, valamint néhai Demeter Alajosnak hátrahagyott könyveinek egyrészéből, melyet a rendfőnök átengedett, de több más egyesek adományából is igen szép könyvkészlet járult. Ezen évben adott még a kath. egyházközség az igazgató megkeresése folytán a természettani museum gyarapítására 300 forintot.

Az intézetnek főgymnasiummá való kiegészítésekor megkötött szerződés harmadik pontja szerint kötelezte magát a rendkormány arra, hogy a gymn. tanfolyamot végző rendi növendékeket itt fogja a főgymn.-ba járatni. A mint a tanintézet fokozatosan kiegészítettet, úgy küldötte ide a rendkormány az ujoneznevelő-intézetből, Váczról, az ötödik, majd hatodik, stb. osztályokat végző fiataljait, s mikor az intézet nyolcz osztályú lett, 32 rendi növendék látogatta azt.

Kiegészítve állott a főgymnasium az 1862/63-iki tanévben. Miután nyilvánossági jogot nyert, megtartották az első érettségi vizsgálatot 1863. jul. és aug. hónapokban Dr. Festl Károly, apát és kir. tanácsos, elnöklete alatt. Sikerrel tették le az érettségi vizsgálatot ekkor: Czapik Antal, Druga József, Fekete István, Kovács János kegyesrendi növ. pap, Oláh József kegyesrendi növ. pap, Reinisch A. István, Stanczel István kegyesrendi növ. pap, Szabóky Károly, Vöneky Pál kegyesrendi növ. pap, Zimay Károly.

Folytatása következik.

Eduard, Schwarz Miksa, Kovács Menyhárt, Bauer Zsigmond, Szabó László, Juhász Istvánné, Gessner Bertalan tanuló, Ölvödi György cigány, Baranyi Antal, Sánta Kálmán, Sütő Ferencz, Várhágó Lajos, Szijjártó, Szabó János, Fischeher Antal tanuló, Schweiger Gábor tanuló, Reiner Károly tanuló, Dáni Ferencz, Harmath János, Fischer Kálmán, Domokos János, Fekete Sándor asztalos mester, Gessner Fáni, Gessner Rózsi, Sági János tanuló, Czapik Pál tanuló, Szőke Pista inas, Farkas Mihály, Schwarz Lipót tanuló, Steiner Móríc tanuló, Nagy Teréz, Szabó Ferencz, Losonczy Eszter, Sági Julia, Nagy Károly, Csöndes Zsófia, Berger Dávid tanuló, Schwartz Sándor, Orosz Sándor, Farkas Mihály, Pataky Eszter, V. Kiss Mihály, Molnár György, Kalmár Dániel, Szél Etelka, Kiss Pálné, Nagy László, Klein Herman, Rózsa György, Szél Hermin, Lakatos Trézsi, Szél Zsuzsanna, Horváth Róza k. a., Tóth Maneci k. a., Szél Karolin, Szél Zsuzsanna, Vida Mihály pázm., Tóth István tanuló, Farkas László, Biró László, Mayer János, Fiala János, Hornyik Rozália, Országh Judith, Országh Teréz, Szalontai Erzsébet, Hornyik Mari, Szabó Eszti, Klingert Antal, Kósa István, Trifort Ferencz, Kovács Flórián, Kosztolányi Antal, Feldmaier Ignác, Tóth Pál, Barta Trézi, Kovács Mihály, Bóbis Ferencz, Héjjas Zsuzsanna, Losonczy Sándor, Kis Antal, Garzó Mária, Handtel Károly, Csabai Lajos, Kolozi Sándor, Kiss Pál, Szabó Lajos, Lőrincz István, Molnár Imre, Zorkay Józsa, Székely Lajos, Losonczy Sándor, Bebők Mihály, Bóka Sámuel, Frankó Miklós, Faragó József, ifj. Deák Mihály, Fischer Ferencz, Heim József, P. János, Fischer Antal, Weisz Károly, Pátkai Lajos, Beretvás Pál, Dubecz Elizabeth, Veiner Móríc, Schweiger Zsigmond, Bleier Ignác, Rádi Pál.

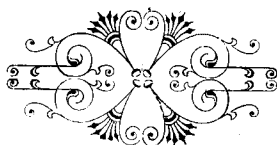
A

KEGYES-TANÍTÓREND
KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK
TÖRTÉNETE.

IRTA

JUNKER LÁSZLÓ

KEGYESRENDI TANÁR.

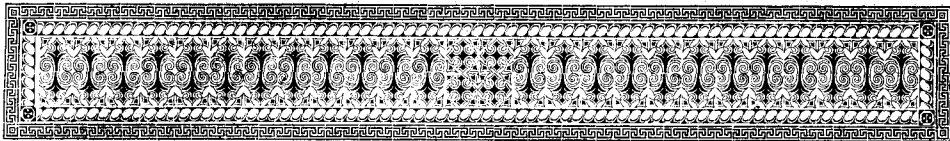

KECSKEMÉTEN.

NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

ELSŐ RÉSZ.*

Az intézet főbb eseményei 1862 — 1897.

IV.

Az intézet teljes kiépítése. Tanrendszerek.

Magyarország szívósan ragaszkodott alkotmányához; állandó összeköttetése a menekültekkel, Ausztriának legyőzete, egész Európa válságos helyzete, mind élesztette s táplálta a reményt, hogy napja felvirad. Ausztria nem akart lemondani a korlátlan uralomról, még akkor sem, mikor már maga sem bizott abban; Magyarországon pedig új életre ébredtek ugyanazok az eszmék, melyek a szabadságharcot előidézték és az Ausztriát ért csapások hatása alatt meg is erősödtek.

Alkotmányosságunk e reggelén, a midőn szabadon emelhattük föl újra nemzeti lobogónkat, a midőn a magyar államiság eszméjének megvalósulása a szívek együttes dobbanásában nyilvánult: ez örvendetes politikai fordulat a közoktatásra sem maradhatott átalakító hatás nélkül.

A „k. k. Statthalterei für Ungarn“ hatóság kibocsátott 1860. szept. 15-én egy rendeletet a magyar tannyelvű intézetekhez, melyben megengedi, hogy az ügyiratokat, jegyzőkönyveket és tanterveket magyar nyelven készítsék. A szeptember 17-iki rendelet pedig romba dönti a német nyelv eddigi szerepét és hivatását; szerinte e nyelv tanításának célja ezután már csak az, hogy „a tanulók a középiskolák végeztével az általános műveltség szempontjából németül tudjanak írni és beszélni“.

Az 1860. október 20-iki császári diploma visszaállítja a magyar alkotmány egy részét, úgymint: a törvényhatóságok önkormányzatát, a magyar törvénykezést, az országgyűlést összehívja; azonban a kormányt a miniszteri rendszer helyett az 1848. előtti kormányzéki rendszer sze-

* Az intézet főbb eseményei 1715—1862-ig megjelent a kegyes tanítórend kecskeméti főgymnasiumának 1895—96-iki Értesítőjében.

rint alakítja meg, az ország kormányának élére állítván a magyar kir. kancelláriát, az igazságszolgáltatásra pedig a magyar kir. kuriát. Ezen diploma megjelenése után két napra, okt. 22-én, megérkezett a nemzeti újraéledés koratavasának első nagyobb bizonyítéka, midőn a magyar királyi kancelláriát, a magy. kir. helytartóság útján magyar nyelvű leiratban tudatja, hogy ő es. kir. ap. felsége legfelsőbb elhatározásából a magyar nyelv Magyarország minden közigazgatási és törvénykezési hatóságainál, mint az ügykezelés hivatalos nyelve, a belső szolgálatban és a kölcsönös érintkezésben ismét visszaállított. Fölhívja egyszersmind az igazgatókat, hogy az iskola tannyelvére nézve a kívánalmaknak és közérdeknek megfelelő intézkedések tárgyában higgadt tanácskozmány alapján jelentést tegyenek.

Az „Entwurf“ alapján fennálló tanítás-rendszeren az első részt az 1861. február 10-iki rendelet ütötte, mely szerint már az 1860—61. év második felében az egyetemes történelem megszorításával hazánk történelme és földrajza terjedelmesebben és pontosabban tanítandó. A jövő iskolai évben az „Entwurf“ helyét egy kinevezett bizottság által kidolgozott tanterv foglalta el.

Az 1861. október 21-iki 58,244. sz. rendelet foglalja magában a hazai középiskolák átalakítására vonatkozó intézkedéseket. E rendelet szerint az 1861—62. iskolai év a reformokra való tekintetből október helyett november 1-én kezdődik s benne a tanügyi szervezetnek már ez évben is kötelező átalakítását a következő pontok tárgyalják:

1. Az I. és II. osztályban visszaállítja az osztálytanítást, a többiekben pedig a rokontárgyaknak egy kézben való csoportosítását kívánja; osztályfőnök rendszeren a magyar nyelv tanára volt.

2. A német nyelv a rendkívüli tárgyak közé soroztatott, de mint ilyennek előadását melegen ajánlja a rendelet. A görög nyelv tanítása csak az V. osztálytól kezdődik; az eddig mostohán előadott magyar nyelv és irodalom, valamint a hazai történelem és földrajz bővebb és alaposabb tanítását sürgeti. A tantárgyakat és óráik számát így állapítja meg:

I. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 7, magyar nyelv 5, Magyarország földrajza 2, számtanból a négy alpmivelet egészszel és törtekkel 2 órában. — II. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 8, magyar nyelv 4, az osztrák birodalom s Európa egyéb részeinek földrajza 2, számtanból a tizedes törtek, az aránylatok, fejszámolás 2 órában. — III. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 6, magyar nyelv 4, a négy világrész földrajza 2, Magyarország földrajza az Árpádok alatt 2, számtanból a hármastársaság-, vegyítés- s lánczszabály 2, állattan 2 órában. — IV. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 6, magyar nyelv 4, Magyarország törté-

nete a vegyes házból származott királyok alatt 2, számtanból az algebrai műveletek 2, növénytan 2, physika és vegytan 2 órában. — V. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 6, görög nyelv 2, magyar nyelv 4, Magyarország történelme a Habsburgok alatt s az osztrák birodalom statisztikája 2, a mennyiségtanból algebrai ismétlések után a mértanból a síktan 2, a természetrajzból az ásványtan 2, physika folytatva s befejezve 2 órában. — VI. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 4, görög nyelv 2, magyar nyelv 4, történelem ó- és középkor 3, mennyiségtanból hatványozás, gyökfejtés, logaritmusok, egyenletek 3, bölcészet, lélek- és gondolkodástan 3 órában. — VII. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 4, görög nyelv 2, magyar nyelv 4, történelem újkor 3, mennyiségtanból határozatlan s másodfokú egyenletek, haladványok, háromszögtan 2, a természettanból delejesség, villanyosság, vegytan 3, a bölcészetből a metaphysika és ethika 3 órában. — VIII. osztályban: Vallástan 2, latin nyelv 3, görög nyelv 2, magyar nyelv 4, történelemből a magyarok oknyomozó történelme 3, elemző mértan 2, természettanból optika, csillagászat, meteorológia 4, és a bölcészet-történet 3 órában.

Rendkívüli tárgyak voltak a francia-, olasz- s angol-nyelvek, gyorsírás, zene és műénekek.

3. A tanítás nyelvére vonatkozólag a középiskolák vagy magyar, vagy vegyes tannyelvűek.

4. Szünet volt kedden délután s csütörtök egész nap. — A vizsgálatok nyilvánosan tartassanak meg s nagyobb szigorúsággal történjenek.

A Thun-féle rendszernek a magyar nyelv és tiszta nemzeti érzélem ellen igazi irányzatossággal kieszelt s alkalmazott küzdelmi eszköze, a német nyelv nem maradt sokáig alárendelt szerepében. Alig két évig volt rendkívüli tantárgy; 1862. február 12-én 75,207. sz. a. kelt helytartósági leirat ismét a kötelezett rendes tantárgyak közé emeli, sőt meg hagyja, hogy mint ilyen, még az 1861—62. iskolai év második felében a IV. osztálytól kezdve heti két-két órában legyen a tanítás tárgya. Az 1862. július 23-iki rendelet pedig az I. osztálytól fogva kívánja taníttatni heti két-két órában s így a német nyelv ismét mint rendes tárgy, minden osztályban taníttatott. Ugyanezen rendelet megszünteti a kedd délutáni szabad időt, szünetül csak a csütörtöki egész napot engedi meg.

Ezen tanterv nem háritott el minden akadályt, mely a multból fönmaradt, de azért nem kis bizalmat keltett. Iskoláink sorsa, melyet a leélt nehéz időkben majdnem egy egész századon át az államhatalom nemesak korlátlanul intézett, hanem többször nemzetellenes törekvéseinek eszközévé tett, most a hazafias szellem kezébe jutott, a mely oly elvek nyomán szabályozta a közoktatásügyet, melyek a nemzet szükség-

leteinek leginkább megfeleltek s így a már régóta sováron óhajtott jobb-
létnek alapját képezte.

Változatlanul érvényben maradt ezen tanterv az 1867—68. iskolai
évig, a mikor Eötvös József báró, a vallás- és közokt. m. kir. miniszter
reform-terve váltja föl.

Intézetünk a tankerületek visszaállításával 1862-ben dr. Festl Ká-
roly apát s főigazgató felügyelete alá került.

Tanári értekezletet minden második hónapban kellett tartani; de az
1864. október hónapban kelt rendelet hónaponkénti tanácskozásokat
kivánt, a melyeknek tárgya volt a tanulók részletes megbírálása, az
elvégzett tananyag és az írásbeli dolgozatok kimutatása. Ezen tanács-
kozásoknak és a félév-záró értekezleteknek jegyzőkönyvei igen terje-
delmesek.

Az évi vizsgálatok, előkészületre szabad idő nem volt s azért a
tananyagot az utolsó tanítás-órákon átismételték, 14—16 napig tartottak.
Az osztályozásnál az erkölcsi viselkedést következőleg jelölték: példás,
dicséretes, törvényszerű, kevésbé törvényszerű, nem törvényszerű; a
figyelmet: feszült, kellő, változó, szórakozott; a szorgalmat:
ernyedetlen, kitartó, kellő, hanyatló, csekély, semmi; az előmenetelt:
kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen, rossz. Az általános sorozat
fokozata: kitűnő rendű, jeles rendű, I. rendű, II. rendű és rossz. Kevésbé
törvényszerű és nem törvényszerű magaviseleti osztályzattal senki kitűnő
vagy jelesrendű nem lehetett.

Az év végén kinyomatott Érdemsorozat pótolta a rendes iskolai
bizonyítványt; ilyet csak különös esetekben adtak ki. Az Érdemsorozat
felolvastatása nyilvánosan, egész ünnepélyességgel történt a tanév utolsó
napján, július 31-én.

A felsőbb hatóság nagy fontosságot tulajdonított az évvégi záró-
ünnepeknek, melyek meghívott közönség jelenlétében tartattak meg, sok
iskolában a tanulók természetrajzi gyűjteményének s rajzainak kiállítá-
sával összekapcsolva. Intézetünkben is, mióta 1862. június 29-én sorsjá-
tékkal egybekapcsolt hangversenyt rendezett az ének- és zeneiskola föl-
szerelése céljából, minden évben volt ilyen záróünnepély; csak az
1865—66. iskolai évben maradt el, mikor az osztrák-porosch háború miatt
a m. kir. helytartóságnak, július hó 11-én kelt 55,000 sz. rendelete alap-
ján a tanév azonnal befejeztetett.

A „haza bölcese“, Deák Ferencz, megalkotta 1867-ben nagy művét,
a kiegészítést és az akkor létrejött felelős magyar kormány közoktatás-
ügyi ministere b. Eötvös József volt, a magyar tanügy leghivatottabb s
legméltóbb vezére, ugyanaz, ki az első felelős magyar ministeriumban

e tárcza ügyeit vezette. A minister ugyanaz volt, de nem azok voltak a körülmények, a czélok.

B. Eötvös József a középoktatásra vonatkozó nagyszabású reformtervekkel foglalkozott. Legfőbb ideája volt fölszabadítani iskoláinkat az idegen szellem hatása alól és őket korszerű, nemzeti tantervvel ellátni; csak hogy a gyakorlati élet szükségletei, a mint naponkint egymásután merülnek föl, nem hagynak időt arra, hogy jól szervezett rendszereket léptessen életbe. Hogy középiskoláinkat reformálni kell, az közóhajtás is volt. De hogyan, mily irányban? Nem volt hatás nélkül Magyarországon a humanismus és realismus harcza, mely külföldön a középiskolai oktatás keretén belől régóta folyt. De a minister, habár megérti és átérzi a kor szellemét, irtózik lelkében a materialismustól s nem szeretné koezkáztatni a középoktatás irodalmi és ó-klasszikai jellegét.

Reformtervezete megvalósítása előtt Magyarország összes tanárainak véleményét kikérté. Fölhivta 1867. május 11-én kelt rendeletével a tanárkarokat, hogy a gymnasiumok átalakítását tanácskozás tárgyává tegyék, elméleti és gyakorlati érvekkel támogatott nézeteiket és indítványaikat terjeszszék föl a főigazgatóságokhoz, melyek a testületek javaslataiból összeállított közös tervezetet megküldik a ministeriumnak. A szeptember 5-iki leirat meghívja hazánk összes gymnasiumai- és reál-reáltanodáinak igazgatóit Budára általános értekezletre, mely szeptember 21-én s következő napjaiban tartatott meg, melynek feladata volt az új rendszer megismertetése és az alkalmazására szükséges átmenet egyöntetű megállapítása.

Az ily módon előkészített reform október 8-án kelt rendelettel kötelező lett, melynek lényege a következő:

A gymnasium két tagozatú és pedig reálgymnasium (I—IV. osztály és nagygymnasium (I—VI. osztály), a továbbképzés a nagygymnasiumon túl a három évfolyamból álló liceumban történik, mely mintegy kacsot képezett volna a gymnasium és egyetem között. A liceumban csak az egyetemes műveltséghez szükséges tantárgyak lettek volna valamennyi tanulóra nézve kötelezők, a külön szakok pedig szabadon választhatók. A reálgymnasiumban a reáliskolába való átmenet megkönnyítése végett új kötelező tárgyul szerepel a rajz heti négy-négy órában és a reáliák általában bővebben tanítandók. A torna az összes osztályokban kötelező lett.

A gymnasium tanterve teljesen elkészült s már az 1867—68-iki iskolai évben az I. és V. osztályban életbe is lépett, a többi osztályokban azután fokozatosan. Az V. osztályban előadták a magyar és latin

költészetet, a mythológiát latinul, a világtörténelmet Kr. u. 476-ig, a görög nyelv elmaradt. A liceumi osztályok szervezése nem készült el.

Az 1868. aug. 29-én 15,464. sz. a. kiadott általános tanterv — a további átmeneti intézkedéseket mellőzve, a következő volt:

Vallástan, I. (2) Hit- és erkölestan. II. (2) Szerartások: III. (2) Az ó-szövetség története. IV. (2) Az új szövetség története. V. (2). Katholikus egélytan I. r. VI. (2). Katholikus egélytan II. rész.

Magyar nyelv, I. (3) A nyelvnek mondattanra fektetett alaktana, értelmes olvasás, helyesírás; az olvasottak tárgyalása. Írásbeli gyakorlatok. II. (3) A mondattan tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. Hetenkint írásbeli gyakorlat. III. (3) Szóképzés, mondatkötés. Az irány főbb szabályai. Polgári ügyiratok, egyszerű elbeszélések és leírások készítése. Értelmes olvasás, előadás, szavalás és helyesírás. Írásbeli dolgozatok, mint a II. osztályban. IV. (3) Az iránytan és ügyiratok folytatása. Szó- és versmértéktan. Önálló iskolai dolgozat kéthetenkint. V. (4) Szépírálytan. Az elbeszélő és leíró írásművek után a lantos- és tanköltészet műfajainak s művelőinek megismertetése. Írásbeli dolgozat kéthetenkint VI. (4) Az előbbieket folytatása. Az elbeszélő költészet remekeinek taglalása. Az eposz, dráma, szónoklat általánosan. Írásbeli dolgozat kéthetenkint.

Latin nyelv, I. (6) Az alaktanból a nevek, igék, névmások szabályos alakjai, sark- és sorszámok, elüljárók, kötőszók. Házi dolgozatok. II. (6) Az alaktan ismétlése és befejezése. Latin és magyar példák fordítása. Iskolai írásbeli dolgozat hetenkint. III. (5) A mondattan hetenkint 2 órában: esettan; latin s magyar példák fordítása; szemelvények Cornelius Neposból. IV. (5) A mondattan 2 órában: idő- és módtan megfelelő latin és magyar mondatok fordításával; a prosodia és metrika előrebocsátásával olvasmányok Caesar és Phaedrus műveiből. Írásbeli iskolai gyakorlat hetenkint. V. (6) Nyelvtani ismétlések és szóbeli gyakorlatok heti 2 órában. Olvasmányok az I. félévben Liviustól, a II-ban Ovidiusból. Írásbeli dolgozat kéthetenkint. VI. (6) Nyelvtani ismétlések 2 órában; Olvasmányok a prosodia és metrika ismétlése és kiegészítése mellett az I. félévben Ciceróból, a II-ban Vergiliusból. Iskolai írásbeli dolgozat kéthetenkint.

Német nyelv, III. (2) Olvasás és írás. Fordítás mondattani alapon. Gyakorlati módszer szerint a fő- és melléknevek, névmások, számnevek, a gyenge s a legszükségesebb erős hajlítású igék. Szók emlézése. IV. (3) Fordítási gyakorlatok folytatása. Szóképzés, szóvonzat, helyes írás. Szók és mondatok emlézése. V. (3) Magyar mondattanra alapított mondatalkotás; egyszerű ügyiratok, elbeszélések és leíróművek készítése. Elemzés. Rövid prózai darabok betanulása. Kéthetenkint iskolai dolgo-

zat. VI. (3) Az előbbiek folytatása. A különböző műfajok gyakorlati ismertetése. Jeles költői és prózai darabok betanulása. A német nyelv rendszerének vázlata. Kéthetenként iskolai dolgozat.

Földrajz, I. (2) A matematikai és természettani földrajz főpontjai; általános földrajzi fogalmak. A tengereknek és az öt világrésznek általános és összehasonlító leírása. Általános népismertetés (4 hó). Magyarország földrajza (6 hó). II. (2) Ausztria leírása három hónapig, a többi idő alatt Európa más államainak földrajza. III. (2) Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza. IV.—V. (2) I Mennyiségtani földrajz: Világegyetem, naprendszer, csillagok, nap, hold, föld. II. Általános természettani földrajz: Szárazföld, víz, levegő, termények földrajza. VI. (2) Különösen természettani földrajz, főtekintettel hazánkra.

Történelem, III. (2) A magyarok őstörténetének és az Árpád-házi királyok kora. IV. (2) Magyarország története a vegyes- és a Habsburg-házi királyok alatt, az egykorú világtörténelmi események kiemelésével. V. (3) Világtörténelem Kr. után 476-ig, tekintettel a görög és római mythológiára. VI. (3) A középkor és újkor, különös tekintettel hazánkra.

Mennyiségtan, I. (5) a) Számítan: A tizedes számrendszer; a négy alpművelet egész- és törtszámokkal. b) Mértan: Pont, vonal, szögek, három-, négy- és sokszögek s alkalmazásuk. II. (5) a) Számítan: Számolási rövidítések, igazítás, rövidített műveletek, arányok, hármasszabály, kamatszámolás. b) Mértan: a kör és tulajdonságai, a síkmértan, az idomok átalakítása. III. (3) a) Számítan: Az aránylatok s a kamatszámolás bővebb alkalmazása, a társaság-, elegyítés-, láncszabályok, mérték- és pénzisme. b) Mértan: Térítan, vonalak, síkok; szögletes testek, azok felülete és térfogata. IV. (3) a) Számítan: Ellentett számok, összevonás, a négy alpművelet megjelölt számokkal, hatványozás, gyökfejtés; első és tiszta másodfokú egyenletek. b) Mértan: A gömbölyű testek, azok felülete és térfogata. V. (4). a) Számítan: Számrendszerek, a tizedes rendszer különösen, a négy alpművelet egész kifejezésekkel, a számok oszthatósága, közönséges-, lánc- és közelítő-törtek; az aránylatok s az ezeken alapuló műveletek. b) Mértan: Síktan. VI. (4). a) Számítan: Hatványozás, gyökfejtés, logaritmikus; elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel, másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. b) Mértan: Szögfüggvények és háromszögek trigon. megoldása.

Természettan, I. (2) Állattan. II. (2) Ásványtan, növénytan. III.—IV.—V. (2) Ásványtan, növénytan. VI. (2) Állattan.

Természettan, III, (3) A testek közös tulajdonságai, halmaztatuk, egyszerű testek, aljak s sók; hőtan, légköri csapadékok, delejesség, vil-

lamosság. IV. (Heti négy óra, csak az első félévben.) A testek egyensúly- és mozgástana; hangtan, fénytán.

Vegytan, VI. (Heti négy óra, csak a második félévben adatik elő.) Egyszerű és összetett testek, vegyi törvények, az életben és a természetben előforduló érdekesebb anyagok tárgyalása kísérletekkel. Havonként iskolai dolgozat.

Rajz, I. (4) Mértani rajz. Az első félévben táblarajzok után vonalak, szögek stb. rajzolása. A második félévben sodrony- és faminták után vonalak. sík- és térbeli idomok. II. (4) a) Mértani rajz (2 óra) Az elmélettel párhuzamban szerkesztések körzővel és vonalzóval. b) Szabadkézi rajz (2 óra): Kőrrajzok az emberi fej egyes részeitől kezdve. III. (4) a) Mértani rajz (2 óra) az elmélettel párhuzamban. b) Szabadkézi rajz (2 óra) az emberi fej folyt. rajzolása, az árnyékolás kezdete minták után, ékitmények. IV. (4) Nagyobb fejminták, egész emberi alakok, ékitmények.

Szépírás, az I. és II. oszt.-ban heti egy óra.

Testgyakorlás, minden osztályban heti 2. órával.

A gymnasiumok ezen új szervezetét kiegészítette az 1869. évben 6020 min. sz. a. kiadott „Gymnasiumi rendtartás és fegyelem.“

A fontosabb változások a következők: A tanulók fölvétele az első osztályba csak szabályszerű felvételi vizsgálat alapján történhetik. Egy-egy osztályba legfőlebb 60 tanuló vehető fel. A nyilvános vizsgálatok minden osztályban július 10-ikén kezdődnek. A félévi vizsgálatok megszűnnek, de ama tárgyakból, melyek évközben befejezést nyernek, a rendszeres vizsgálat azonnal megtartandó s az érdemjegyek a tanulók előmenetelének legközelebbi bírálatakor a bizonyítványba bevezetendők. A vizsgálatokon a tanáron kívül ugyanolyan szakú ellenőrző tanár, vagy az igazgató is jelen van, a ki az osztályozást végzi. Mint hallgatók, megjelenhetnek a szülők, gyámok és a tanügy barátai is. Az egy tárgyból bukott tanulóknak a javító vizsgálatra való engedélyt az igazgató, a két tárgyból bukottaknak pedig a tanári kar adja. A több tárgyból bukott tanulóknak is, de csak rendkívüli esetekben, a felsőbb tanhatóság megengedheti a javító vizsgálatot. A javító és fölvételi vizsgálatok díjtalanok, a magántanulók vizsgálati díja egy-egy osztályról 20 forint. A tanulók előmenetelének, szorgalmának és magaviseletének megbírálása évenként négyszer történik meg és az eddigi érdemfokokozatok megtartásával az eredmény négy időszakot föltüntető s 15 kros bélyeggel ellátott bizonyítványba bejegyzendő. Az általános sorozat rovatát az iskolai év végén kell betölteni és ezen osztályozó sorozatba a szabadkézi rajz és torna nem foly be. A locatió elmaradt. Az algymnasiumi tanulóknál az „Észrevételek“ rovatában szükség esetén a következő megjegyzések alkal-

mazandók: hanyag, előkészületlen, későn járó, feledékeny, rendetlen, figyelmetlen, nyugtalan, engedetlen, illedelmetlen. Az eddig érvényben volt szünetek ezentúl is megmaradnak.

Módszertani utasításokban figyelmeztettek a tanári testületek, hogy a már csak egyedüli klasszikai nyelvre, a latinra, kiváló súlyt kell helyezni s tanítása gyakorlati alkalmazása által történjék. Kérdező módszert kell használni és az anyagot az iskolában jól begyakorolni.

A minister személyesen akart meggyőződést szerezni e tantervnek s a módszeres utasításoknak helyiségéről, azért több intézetet meglátogatott. A mi intézetünket is szerencsétlente megjelenésével 1870. január hó 13-án. Meglátogatta az egyes osztályokat, meghallgatta a tanárok előadásait, a tanulók feleleteit, ő maga is kérdést intézett több tanulóhoz, mindenütt meglegedésének adott kifejezést s szokott ékes-szólásával buzdította a tanulókat, hogy igyekezzenek magukat kiképezni s a hazának tanult s hasznos polgáraivá lenni. Majd a tiszteletere előadott zenét és éneket tetszéssel hallgatta meg s minthogy az idő már nagyon is előre haladt, még csak a természettani szertárt tekintvén még, az ifjúság felállított sorai s harsány éljenzései közt városunk egyéb tanintézeteibe sietett.

Az új tantervre való átmeneti intézkedéseknek buzgó végrehajtásáért meglegedését fejezte ki a tanári testületeknek 1868. december 1-én érkezett leiratával, az új tantervvel elért eredményre vonatkozólag azonban nem találni leiratot, de nem is nyilatkozhatott, 1871. február 2-án már meghalt. Az alkotmányos korszak első tantervének lánglelkű megalkotója lelki üdvéért február 11-én ünnepélyes gyászmise tartatott a plebánia-templomban, a melyen a tanári testület és a tanuló ifjúság is, a kath. egyházközség által ajándékozott gyászlobogó alatt, részt vett.

Ezen tanterv nem élte túl megalkotóját. B. Eötvös József utóda, Pauler Tivadar, meggyőződve ezen tanterv népszerűtlenségéről, minthogy a licealis tanfolyam költséges voltánál fogva, keresztül vihető nem volt, hiányoztak a korlátoltabb mértékű reformokhoz is a szükséges eszközök, a középiskolák nagyobb részét a felekezetek birták, de a felekezetek és az állam közötti viszony teljesen rendezetlen volt, azért már 1871. szept. 18-án 20,855. sz. a. rendeletével új tantervet bocsátott ki, mely főbb vonásaiban a Thun-féle „Entwurf“ mintájára készült.

E tantervben a gymnasium ismét négy-négy osztályból álló alsó és felső tagra oszlik.

A négy alsó osztályban a tanterv életbe lépett a nélkül, hogy az átmenetre nézve különös intézkedés szüksége fönn forgott volna. Gymnasiumunk azonban azok közé tartozott, a melyekben a hazában divatozó más nyelv

előadása nem volt szükséges, azért a német nyelv minden osztályban hetenkint két-két órában már az első osztálytól kezdve tanított.

Nem kívánt továbbá ujitást e tanterv a felső osztályokban sem a magyar, latin s német nyelvre, sem a történelem, vegytan, természetrajz és bölesészetre nézve, mely tantárgyak azon osztályban, azon óraszámban, a mint az új tanterv meghatározza, minden átmeneti intézkedés nélkül adattak elő.

A görög nyelvet ez évben az V., VI. és VII. osztályban tanították, és pedig az V. és VI. osztályban öt-öt, a VIII. osztályban heti négy órában.

A mennyiségtaura nézve a következő intézkedések történtek: V. osztály, hetenkint négy órában Betűszámтан: a hat alapművelet egész és törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy és több ismeretlennel. Mértan: Síkmértan. A szabályos sokszögek, a kör kerületének és területének számításáig. VI. osztály, hetenkint négy órában Betűszámтан: A másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. Logarithmusok. Mértan: A síkmértan átisméltése, kiegészítése és befejezése. Síkháromszögтан számos példával. VII. osztály, hetenkint 3 órában. Betűszámтан: A szám- és mértani haladványok és ezek kapcsán a kamatkamat-, járadék- és törlesztési számítások. A határozatlan egyenletek, egybevételтан, Newton kéttagú tantétele. Mértan: Térmértan és gömbháromszögтан. VIII. osztály hetenkint négy óra. Betűszámтан isméltése mellett a gömbháromszögтан és a sík elemzőmértan alapvonalai.

A mennyiségтани földrajz, tulajdonképen a különleges természettani földrajz ez évben hetenkint egy órában folytattatott a VI. osztályban. Ezentúl tárgyalják a mennyiségтани földrajzot a VIII. osztályban hetenkint két órában, a mely időt most a mennyiségтana fordították.

A természetтанból a VII. osztályban heti négy órában előadták a vegytant, erőmütant, a rezgő és hullámozó mozgás törvényeit s a hangtant. A VIII. osztályban heti három órában befejezték a természettant az eddigi tanterv szerint.

A magyar irodalomтörténet csak a VIII. osztályban tárgyaltatott rövid vázlatban; a német irodalom története pedig egészen elhagyatott.

Az új tantervben nem foglaltakra nézve az eddigi határozatok maradtak érvényben.

Az 1872. nov. 24-én 31,048. sz. a. kelt miniszteri rendelet szerint módszeres tanácskozmányokat kellett tartani a tanári testületeknek. A tanácskozásokat meg is tartotta a tanári testület havonkint, kivéve az iskolai év első és utolsó, valamint a husvéti szünnapok havát. Tárgyuk a tananyagnak az illető hónapra való kijelölése s ezzel kapcsolatban a

módszernek megvitatása és a múlt havi működés- és eredményről való beszámolás volt. A módszeres értekezleten kívül ellenőrző tanácskozások is voltak havonként, melyeken a tanári testület a tanulók előmenetele és viselkedése fölött mondott ítéletet. A hanyagok megrovásban részesültek s a jegyzőkönyvben névleg is felsoroltattak. A jegyzőkönyvek hitelesített másolatokban az illető tanhatóságnak fölküldettek.

Az osztálynapló mellett az 1874—75. iskolai évtől kezdve külön tananyag-naplót vezettek, melyekben az egyes órák alatt elvégzett tananyagot írta be, mint ma is, az előadó tanár.

Az 1874. jul. 2-iki 6672. sz. min. rendelet jelentékeny változásokat létesített az iskola év beosztásában. Négy időszak helyett hárma rendelt el, mely időszakoknak megfelelően két rovatall ellátott Értésítő t kaptak a tanulók karácsony- és húsvétkor, az év végén pedig külön iskolai bizonyítványt. Az érdemjegyek közül a „kitűnő“ és „rossz“ elmaradt. a szorgalom osztályozása is, úgy, hogy az előmenetelt a jeles, jó, elégséges és elégtelen, a magaviseletet pedig a jó, szabályszerű és rossz érdemjegyek jelölték. Az utóbbiakhoz később a kevésbé szabályszerű jegy járult.

Az 1875—76. tanév elején elrendelte a miniszter, hogy a közvetlen rendelkezése alatt álló gymnasiumok és reáltanodákban a nagy szünet ezentúl július és augusztus hónapokban lesz. Ezen intézkedés következtében ezen tanév csak kilenc hónapig tartott; hogy e miatt az oktatás hiányt ne szenvedjen, a tanári testület a tananyagot úgy osztotta be, hogy azt a különben rendes tanév folyama alatt tartani szokott szünetnapok megszorítás mellett mégis el lehetett végezni.

Az 1876. július 22-én kelt 12,787. sz. min. rendelet a középiskolai rendtartás és fegyelemre nézve új szabályzatot léptet életbe, az 1869. „Gymnasiumi rendtartás“ pedig hatályon kívül helyezték. Ezen rendelet szerint a középiskola egy osztályába 50 tanulónál több nem vehető fel. Szünetnapok voltak az első időszak végén december 24-től január 2-ig, a második időszak végén virágvasárnaptól húsvét után való szerdáiig, Ő Felségének nevenapja, a koronázás évforduló napja és az igazgató által adott három nem egymásután eső nap. A heti szünet szerdán és szombaton délután volt. Módszeres tanácskozmányt évenként hármat rendel el, melyeken az általános tantervet részletesen kidolgozták, az anyagot a módszer szerint fölosztották, a tanulók házi munkásságát, a házi feladatok terjedelmét és minőségét megállapították. Ellenőrző tanácskozmány hat volt, minden időszak közepén és végén. Az év végén megtartott ellenőrző tanácskozás után nyilvános vizsgálat tartandó és pedig június második felében. A tanulók feleletei a vizsgálatokon a már megállapított osztályzatra befolyással nem bírnak.

A tanév végén minden tanár a szakjelentésben az évi működéséről és a tantárgyak előadásának részletes ismertetését adta, az osztályfőnökök pedig az osztályjelentésben a bevégzett tananyagról, az írásbeli dolgozatokról és az év folyamán előfordult fontosabb eseményekről számoltak be.

Ezen úgynevezett „Hetvenes évek tantervé-“t és az új rendtartást csakhamar egy más, és pedig nemzeti alapon nyugvó, egységes tanulmányi szervezet és a kor színvonalán álló tanítási eljárás követte.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1878-ik évi 18,930-ik számú rendelettel jelzi az átmeneti intézkedésekben az átalakulás irányát. A magyar nyelv lett az oktatás középpontja. Egyetlen nemzetnek nem lehetett több oka és alkalma észrevenni, mint a magyaroknak, hogy nemzetisége teljes kifejlesztésében mily fokú tényező a magyar nyelv. Trefort e tekintetben Eötvösnek bizonyos fokig szellemi rokona volt.

Az említett rendelet szerint a következő tanévben már, az I., VII. és VIII. osztályban, a tanterv következőleg módosult.

Az I. osztályban elmaradt a német nyelv egészen. Ez pedig azon indokból történt, hogy sok évi tapasztalat kimutatta azon nehézségeket, melyekkel a gymnasiumban két, sőt egyes intézetekben három nyelvnek nyelvtanilag rendszeres és egyszerre való megkezdésével megküzdeni kell. A rajz eddigi négy órájából elmaradt egy óra. A német nyelv eddigi két órája s a rajz egy órája a magyar nyelv tanítására fordítottatott s így a magyar nyelv az eddigi három órával szemben, hetenkint hat órában tanítottatott. A tananyag fölosztása a következő volt: a) Elbeszélő prózai s költői olvasmányok, különösen a népmonda, történeti monda s a néprajz köréből. Értelmes és kellően hangsúlyozott olvasás; az olvasmányok tartalmának szabadon való elbeszélése. Könyv nélkül megtanult versek elszavalása. b) Nyelvtan: egyszerű mondat és mondatrészek, fő- és mellékmondat megkülönböztetése. Mondattani alapon a teljes alaktan, tekintettel a hangtani módosulásokra. Szóképzés gyakorlatilag szócsoportok egybeállításával. Kéthetenkint egy írásbeli iskolai vagy házi dolgozat, mely főleg a nyelvtan és a helyesírás begyakorlására irányult. A feladat felfogására nézve a tanulók az iskolában szóbelileg készítették elő.

A hetenkénti négy órai rajz helyett rajzoló mértant adtak elő hetenkinti három órában, és pedig a planimetriai elemeket: a pontok, vonalak és szögek fekvéseit s mérési viszonyait; a legfontosabb síkidomok tulajdonságait és alakítását, u. m. a három-, négy- és sokszögeket; az idomok összeillőségét, symetriáját, hasonlóságát és területmeghatáro-

zását; a kerülek s néhány más fontosabb görbe vonalat. A mértani ornamentális rajzolás elemei rendszeresen táblarajzok után, előbb rajzeszközökkel, majd szabadkézzel történtek.

A VII. osztályban elmaradt a philosophia propaedeutika; a bölcsélet e tanévben csak a VIII. osztályban tanított.

A német nyelv tanítására az eddigi két óra helyett három órát fordítottak. Tananyaga: A nyelvtani ismétlések mellett nagyobb költői és prózai művek olvastattak, tekintettel a magyar irodalmi tanításra. Az olvasmány tárgyi és szerkezeti magyarázatán kívül kiterjeszkedtek a felhasználandó német szólásmódok, synonymák magyarázatára és csoportosítására is. Havonként írásbeli gyakorlat és pedig vagy az olvasmányok tartalmának német nyelven való leírása, vagy magyar próza fordítása németre. A költői olvasmány sorrendje: Goethe „Hermann und Dorothea“, Schiller, „Wilhelm Tell“. A prózai olvasmány czélja volt az is, hogy a tudományos stílust megértse a tanuló.

A mennyiségtani három óra helyett hetenkinti négy óra rendeltetett. Tananyaga: a) A betűszámтанból a számtani és mértani haladványok, kamatkamat-számolás, a kölcsönök törlesztése; b) A mértanból a tömör-mértan.

A VIII. osztályban az elemző mértan elmaradt, a nyert órákat felhasználták a mennyiségtani tételek kellő begyakorlására.

A többi osztályok- és tantárgyakra nézve az eddigi tanterv és óra-beosztás változatlanul megmaradt.

E tantervi módosításnak életbeléptetése mellett folyt a tanítás az 1878—79. iskolai évben intézetünkben.

A következő, az 1879—80. tanévben, a miniszternek július 3-án 17,630. számú rendeletével ismét változott a tanterv a következő átmeneti intézkedésekkel.

1. Magyar nyelv és irodalom „A múlt 1878—79. iskolai évben életbe lépett az I. osztályban az új tanterv; ennek alapján a jövő évben az új tanterv már a két alsó osztályban alkalmazandó.

Alkalmazandó ezenfölül a régi tervvel szemben az új tanterv, a) a III. osztályban; itt ugyanis a régi terv már megkezdte a stilistikai tanítást, míg az új, a nyelvtannak rendszeres áttekintésével fejezi be a grammatikai cursust; tekintetbe véve, hogy a nyelvtan tanítása már a régi tantervben hasonló menetet követ, mint az újban, kívánatos, hogy ez teljes következetességgel már ez évben alkalmazassék.

b) A IV. osztályban, a stilistikai tanítás folytatása mellett, az új tervben kitűzött olvasmányok (különösen Arany Toldijának) olvasása alkalmazandó.

c) Az V. osztályban a régi terv ellenében, mely a poétikai tanítást már ez osztályban kezdi, folytatandó az új terv szerint a stílistikai tanítás, még pedig a „Szerkezetten“, olvasmány: Arany Toldija pótlásképen, majd pedig Arany Balladái és az új tervben kitűzött prózai olvasmányok.

d) A VI. osztályban rendszeres retorika tárgyalandó, az új tervben kitűzött megfelelő olvasmányokkal.

A VII. osztályban még a régi terv szerint folytatandó a tanítás, de az új tervben kiszemelt és megfelelő olvasmányok figyelembe vételével.

A VIII. osztályban az irodalomtörténet tanításában irányadók az új tanterv methodikus követelményei.

2. Latin nyelv és irodalom. A latin nyelvtan tanításában az új tanterv csupán módszeres változtatásokat tett, illetőleg gondosabban részletezi a teendőket; azért az alsó (I—IV.) osztályokban teljességgel irányadó lehet.

A felsőbb osztályok latin irodalmi tanításában az V. osztály kíván módosítást, a mennyiben Cicero Catója és Laeliusa helyett az új terv Livius olvasását szabja elő és Ovidius-féle szemelvények helyett általában lyrai szemelvényeket követel; ezen módosítással az új terv a latin tanításban teljességében érvényesülhet, megjegyezvén, hogy az idén a VI. osztályban Livius és Vergilius, a VII-ben Cicero és Vergilius, a VIII-ban Horatius és Tacitus vagy Cicero a tárgyalandó írók.

3. Görög nyelv. Az új terv az attikai nyelvjárással való kezdetet véve irányadóul, lényegesen nem különbözik a régitől s teljességében irányadó lehet; a Homeros dialektusával kezdő út általában függőben tartandó, míg megfelelő tankönyvek nem állnak iskoláink rendelkezésére.

4. Német nyelv és irodalom. Az idén már az új terv értelmében csak a III-ik osztálytól fogva taníttatik. Az új terv előirányzása, mely a múlt évben már részben a felsőbb osztályokban érvényesült, irányadó lehet.

5. Történelem. Az idén csupán azon módosítás történhetik, hogy a III-ik osztályban elmarad a történeti tanítás, főleg azon célból, hogy jövő évvel, a IV-ik osztálylyal az új terv teljes életbelépését meg lehessen kezdeni. Azonfölül a VIII. osztályban négy óra helyett három veendő csak a magyar történet tanítására.

6. Földrajz. A régi és új terv annyiban egyeznek meg, hogy mind a kettő az alsó három osztályra szabja a földrajz tanítását, amaz 2-2 órával, emez némi természetrajzi tanítással kapcsolatban 3-4 órával. Múlt évben az új terv I. osztályi anyagának elrendelésénél a föld- és természetrajzi tanításon nem történt semmi módosítás; az idén az első osztály földrajzi anyagának meghatározásában az új terv lesz irányadó; azon fölül szükséges, hogy a III. osztályban, hol a régi terv két órában több földrajzi anyagnak végzését követeli, mint az új, az óraszám 3-ra emeltessek.

7. A természetrajz tanítása, alkalmas kézikönyv hiányában, még a régi terv értelmében, külön kénytelen megindulni, mint az a lefolyt évben is történt; az ásványtani tanítás az alsó osztályokban (II. osztály, téli felében) megszűnik s egyébként is módszer tekintetében az állat- és növénytan tárgyalásánál nem a rendszer ismertetése, hanem a természetrajzi szemlélet ápolása legyen irányadó. A felsőbb osztályokban már az idén megindulhat a IV. osztálylyal az új terv életbeléptetése, annál is inkább, mert a főbb bevezető chemiai és physikai alapfogalmak a régi terv szerint már a III. osztály tananyagában előfordultak, s a mennyiben kiegészítésre szorulnának, az egybekapcsolható az ásványtan tárgyalásával. Az V. és VI. osztályban még a régi terv felosztása lesz az idén irányadó, de az újnak részletező felvilágosítása figyelembe veendő; azonfölül a VI. osztályban is három óra fordítandó egész éven át a természetrajz tanítására.

8. A természettan tanítása a III. osztályban az idén is megmarad; némiképp pótlásul szolgál a physikai földrajznak, melyet az új terv előír; a IV. osztályban, hol mechanikai elemek tanítottak, elmarad a vegytan külön tárgyalásával együtt. A felsőbb osztályokban, a VII. és VIII. osztályokban, a physika tananyaga az új terv értelmében osztandó be. A vegytan a VI. osztályban elmarad, valamint a különvált mennyiség-tani földrajz a VIII. osztályban.

9. A matematika tanításának új tervéből életbe lépett a lefolyt évvel az első osztályban a számtan és rajzoló geometria tervezete; az idén folytatandó a II. osztályban. A III. osztályban a számtani oktatás folytatja régi menetét, a melytől külön nem igen tér el az új terv előirányzása. Ugyancsak a III. osztályban a rajzolóval kapcsolatban tanítandó a téri alaktan. A IV. osztályban megkezdendő az algebrai tanítás már az új terv értelmében, úgy, hogy évről-évre folytatva jöjjön alkalmazásba a tervezet előirányzása; a rajz ez osztályban a rendszeres planimetria előkészítését tekintheti főfeladatának és ebben az új tervnek a III. és IV. osztály algebrai és geometriai tanítása ugyanaz marad az idén, mint a lefolyt évben. A VIII. osztályra hetenkint 3 órában jutnak a régi terv algebrai és geometriai anyagának fenmaradt részei, u. m. a) a határozatlan egyenletek, egybevetéstan elemei; b) gömbháromszögtan. A felsőbb osztályok algebrai és geometriai tanításában általában megkövetelendő, hogy az új tervezet módszeres irányadása figyelembe vétessék.

10. A philosophiai propaedeutika a VIII. osztályban az új terv értelmében tanítandó.

A tanterv a következő tanévben is változott a főigazgatóságnak 1880. július hó 12-én kelt 1837. sz. rendeletével. A rendelet a következő:

A vallás- és közoktatási magy. kir. magas Ministeriumnak folyó évi július hó 5-éről 16,179. sz. alatt kelt rendelete alapján további eljárás és mihez tartás végett tudatom a tek. Igazgatósággal, miként kapcsolatban az 1879-ik évi július hó 3-án 17,603. sz. alatt kiadott magas ministeri rendeletnek a gymn. új tanterv teljes életbe léptetésére nézve a következő átmeneti intézkedések foganatosítandók:

I. A nyelvi irodalmi szakokat tekintve, már a lefolyt 1879—80-ki iskolai évben nagyobb részét az új tanterv volt az irányadó, úgy, hogy a jövő 1880—81-iki iskolai évvel e szakokban, nevezetesen a) a magyar nyelv és irodalom, b) a latin nyelv és irodalom, c) a görög nyelv. (az attikai nyelvjárással kezdve), d) a német nyelv és irodalom tanítása teljesen az új tanterv értelmében adható.

II. A történet fordítása csupán a IV. osztályban történhetik az új tanterv alapján és ez osztálylyal fokozatosan haladva fog az új terv életbe lépni; tehát az 1880—81-iki iskolai évben a IV., az 1881—82-iki iskolai évben az V., az 1882—83-ik évben a VI. és az 1883—84-iki évben végre a VII-ik osztályban; a jövő, azaz 1880—81-ik évi V—VII-ik osztály növendékei a történeti tanításban gymnasiumi tanulmányok befejezéseig még a régi terv felosztása szerint részesülnek, magától értetődvén, hogy a tananyag kiszemelésére nézve az Utasítások szempontjai lehetőleg érvényesítendők.

III. A földrajz tanítási tervének teljes életbeléptetését jelenleg még az a körülmény hátráltatja, hogy oly tankönyv, mely a természeti tárgyak szemléltetésére is útmutatást nyújtana és a tanításnál sikerrel alkalmazható volna, ez idő szerint még nem áll iskolánk rendelkezésére; mindaddig tehát a tanításnak úgy, mint a lefolyt tanévben, külön-külön kell fölvenni a földrajzi és természetrajzi anyagot. Az I. osztályban, valamint a II-ikban két órasi földrajzi és két órasi természetrajzi tanítás adandó az új terv és az utasító észrevételek értelmében. A III-ik osztályban három órasi földrajzi tanítás, úgy mint a lefolyt tanévben. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália leírásával befejezi a tanfolyamot a régi tanterv szerint; mellette azonban két órában physikai földrajz tárgyalandó az új tanterv és az utasító észrevételek irányadása szerint.

IV. A természetrajzi s a természettani oktatás a felsőbb osztályokban már az 1880—81-iki évvel az új tanterv értelmében adható; a IV. osztályban ásvány-, kőzet- és földtan, az V. osztályban növénytan, a VI. osztályban állattan, a VII. és VIII. osztályban természettan.

V. A matematikai tanítás terve a lefolyt 1879—80. iskolai évvel a IV. osztály algebrai tanításában jutott érvényre, a jövő 1880—81. iskolai évben ez értelemben az V-ik osztályban mind az algebrai, mind

a geometriai tanítás az új terv és az utasító észrevételek irányadása szerint tanítandó. Reményleni lehet ugyan, hogy a geometriai tananyag az előszabott mértékben, mely a legszükségesebb elemekre szorítkozik, kellő módon s eredménynyel be lesz fejezhető; azonban tekintetbe véve azt, hogy az 1880—81. tanévben az V. osztályba föllépő tanulók az 1879—80. tanévben nem mentek át a rajzoló mértan szemléltető folyamának rendszeres előkészítésén, a tanár semmiképp sem siettesse a megértés rovására a tananyag befejezését. Semhogy a planimetriai alapvetés rovására történjék, inkább megengedhető, hogy annak egy része még az 1881—82. tanévben a VI. osztályba átvitessék; az új tanterv algebrai és geometriai tananyagának párhuzamos életbeléptetése ugyanis csak annyit követel, hogy harmadévre, az 1882—83. iskolai évben a VII. osztály terve teljesíthető legyen. Az 1880—81. tanévben a VI.—VIII. osztályba járó növendékek matematikai tanulmányukat még a régi terv felosztása szerint végzik; a tanár természetesen ezen osztályok tanításában is lehetőleg kövesse az utasító észrevételek irányadását.

VI. A rajzoló geometria s szabadkézi rajz tanítására nézve a jövő 1880—81-ik tanévvel az új terv teljesen életbe léphet.

Sziveskedjék a tek. Igazgatóság a fentebbiek szerint az intézeti tanárokat megfelelő utasítással ellátni s a magas rendelet foganatosítását kellő szigorral ellenőrizni.

Budapest, 1880. évi július hó 12-én.

Dr. Lutter Nándor, helyettes főigazgató.

Tantervünk ezen hullámválsága, az átmeneti intézkedések hosszú sora mind arra vonatkozott s azért történt, hogy megszilárdult államunk magyar nemzeti irányban nyerjen erőteljes kifejezést. Közoktatásügyünk a hatvanas évektől kezdve nem kis mértékben fejlesztette nemzeti érzületünket, de a haladás nehéz volt, hiányoztak ahhoz a szükséges eszközök. Midőn a nemzet az anyagi haladás ösvényére tereltetett s törekvéseit siker koronázta, meg volt az alap, a melyen tovább lehetett építeni és a közoktatásunk érdekeit képviselő férfiak reform-törekvései akkor az oktatás emelésére is irányultak, hogy felküzdve magukat arra a magaslatra, a melyen a művelt nyugat népei állanak, végre önálló nemzeti kulturát fejleszthessünk.

A folytonos változásnak véget vetett az 1883. évi XXX. t.-czikk, melyek alapján a gymnasiumok 26.776. sz. ministeri rendelettel megnyerték az új tantervet.

Az 1882—83. iskolai év végén megvált intézetünktől, annak 20 éven át volt vezére, igazgatója, dr. Polák Ede. Suhajda Sándor után

foglalta el az 1863—64. iskolai évben az igazgatói széket, a melyen mint a tanári testület gondos tanácsadója s az ifjúságnak jószívű atyja, nagy tudományával igazságos szigorúságot, rendszereteket, az intézet minden ügyeiben rendkívüli buzgalmat és páratlan szorgalmat egyesített. Nagy kitüntetés érte a távozó igazgatót az 1883. évi május hó 31-én nagyszámú és diszes közönség jelenlétében megtartott iskolai ünnepély alkalmával. Szarvassy Zoltán VIII. osztályú tanuló elszavalta Hám Sándor k. r. növendékpapnak ez alkalomra írt költeményét, miközben Réti Ferencz k. r. növendékpap „a kecskeméti róm. kath. egyháztanács, tisztelői és a gymn. ifjúság nevében“ egy diszes ezüst koszorút nyújtott át az ünnepeltnek, ki a meghatottságtól remegő szavakban köszönte meg a kitüntetést s egyúttal búcsút vett a közönségtől s a tanuló ifjúságtól, melynek lelkébe ajánlotta ama jóakarató intéseket és oktatásokat, melyekkel hosszú ittléte alatt szüntelenül törekedett a fiatalság szellemi jólétét előmozdítani. A nyitrai társház nevében Budaváry József küldött egy latin költeményt, mely családias körben, Illésházy János házfőnöknek a rendtársak nevében elmondott üdvözléte után olvastatott föl.

Igen megható volt az a jelenet, mely a tanév bezárása alkalmával június hó 29-én, az ünnepi „Te Deum“ után számos egyháztanácsos, a főgymnasiumi és főreáliskolai tanártestületek s más vendégek jelenlétében az intézet nagytermében lefolyt. Midőn az igazgató beszámoló beszéde s a jutalmak kiosztása után röviden búcsút vett az intézettől, fölállott Bogyó Pál apátplébános s megható szónoklat után átnyújtotta a búcsúzó igazgatónak a róm. kath. egyháztanács remekül kiállított s szép keretbe foglalt diszoklevelét, ki azt hálás köszönet nyilvánítása mellett elfogadta. Ugyanott búcsúzott el tőle a helybeli főreáliskolai tanártestület is; a főgymnasiumi tanártestület pedig lakásán lepte meg búcsúüdvözléssel, melyet átgondolt szavakban Kövessy Kálmán tanár tolmácsolt, emlékül átnyujtván neki a tanártestületet ábrázoló, igen jól sikerült fényképet, mit az elérzékenyült igazgató meleg köszönete mellett, saját arczképével viszonzott.

Dr. Polák Ede igazgató, az intézet igazgatásától fölmentetve, rendkormányi intézkedésre mint rendi kormánysegéd, Budapestre távozott, helyét elfoglalta Tóth Antal.

Mikor 1884-ben Ő csász. és apost. Felseége ápril 4-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedte, hogy Magyarország az 1883. XXX. t.-czikk értelmében 12 tanterületre osztassék be, akkor dr. Lutter Nándor főigazgató helyét elfoglalta, mint budapest-vidéki tankerületi főigazgató dr. Say Móricz, kir főreáltanodai igazgató, a Ferecz József-rend lovagja. A tapasztalt tanférfiú, az ifjúságnak lelkes barátja, a páratlan jószágú

tanácsadó biztos vezetése alatt a legjobb és legszebb siker iránt odaadó bizalommal reménykedett a tanári testület s akkor, mint villámesapás, jött a lesújtó hír, hogy dr. Say Móricz 1885. évi márczius 11-én, rövid szenvedés után jobblétre szenderült.

A ministerium intézkedéséből a felügyelő vezetést ismét dr. Lutter Nándor vette át ideiglenesen, mignem Ő csász. és apost. királyi Felsége 1885. május 28-án dr. Hóman Ottót, a kolozsvári egyetem nyil. rendes tanárát, ki nem nevezte, miről a minister 1885. június 2-án 20,800. sz. alatt értesítette az igazgatóságot.

Az év hátralevő rövid részében nem látogathatta meg intézetünket, azért az érettségi szóbeli vizsgálatokhoz elnökül kiküldetett Lutter János, budapesti II. ker. kir. főgymnasiumi igazgató.

Az 1883. XXX. t.-cikk 74. §-ban tárgyalja a középiskolák szervezetét. Az első rész szól a tanulók fölvételéről, a tantárgyak-, fegyelem-, érettségi vizsgálatokról. A tárgy- és órabeosztás a következő:

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Vallástan . . .	2	2	2	2	2	2	2	2
Magyar ny. . .	6	5	3	3	3	3	3	3
Latin ny. . .	6	7	6	6	6	6	6	5
Görög ny. . .	—	—	—	—	5	5	5	4
Német ny. . .	—	—	3	3	3	3	3	2
Történelem . .	—	—	3	3	3	3	2	3
Földrajz . . .	4	4	2	1	—	—	—	—
Fizikai földrajz .	—	—	2	—	—	—	—	—
Természetrájz .	—	—	—	3	3	3	—	—
Mennyiségtan . .	3	4	3	3	4	3	3	2
Természettan . .	—	—	—	—	—	—	4	4
Rajzoló geometria	3	3	2	2	—	—	—	—
Bölcselet . . .	—	—	—	—	—	—	—	3
Szépírás	1	1	—	—	—	—	—	—
Testgyakorlat . .	2	2	2	2	2	2	2	2
<i>A heti órák összege :</i>	27	28	28	28	31	30	30	30

E tanterv a következő években ismét módosult, így az 1884—85. iskolai évtől kezdve a német nyelvnek a III. osztályban négy óra jutott, a földrajzi anyag pedig ugyanott kimaradt s helyét elfoglalta Magyarország történelme, egyesítve a politikai földrajzzal; a IV. osztályban a magyar nyelvet heti 4 órában tárgyalták, későbbben, az 1887—88. iskolai évtől kezdve a latin nyelvet az I. osztályban hetenkint hét órában tanították.

Az 1888. évi 21,199. sz. ministeri rendelet nevezetes ujitást hozott be, mely ujitás a tanártestületek óhajának megfelelt. Ezen rendelet fölhatalmazta az intézeteket, hogy az 1880-ban kiadott Utasítások alapján állandó tanmenetet és helyi tantervet dolgozzanak ki és megszüntette az annyiszor kifogásolt szak- és osztályjelentéseket. Intézetünk tanári kara, a helyi viszonyok figyelembe vételével, összeállította az állandó tanmenetet, mely főigazgatói jóváhagyás után nemsokára irányadó lett. Az állandó tanmenet befolyásolta a szokásos módszeres tanácskozásokat is, a mennyiben megszabta a részletekben is a tananyag földolgozásának idejét és ezért annak harmadról-harmadra történt előirányzása földslegessé vált. A módszeres tanácskozások helyett a felsőbb tanhatóság az iskolai és házi olvasmányok kijelölését, az írásbeli dolgozatok tárgyának, számának és idejének pontos megállapítását kívánja csak.

Az egységes középiskola megteremtése céljából kiadott két nevezetes reform-törekvéssel találkozunk 1889 és 1890-ben a német nyelv intensivebb tanításával és a görög nyelvnek fakultatívva vételével. Csáky Albin gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszter a német nyelv intensivebb tanítását szükségesnek tartja azért, mert tudását a gyakorlati szempont követeli s mert szükséges eszköz a modern műveltség és tudomány terjedelmes körének megismerésére. E törekvésben sokan germanizálást láttak s nem is részesült köztetszésben, de a minister 48,629. sz. rendeletében utasítja e tárgy tanárait, „tekintve azt a lanyhaságot, melyet némely intézet — sokszor nagyon is téves fölfogással — a német nyelv tanításában és az eredmény elbírálásában tanúsít, hogy egyrészt tanításuk intensivitását a lehető legnagyobb mértékben fokozzák s különösen a szilárd nyelvtani alap megvetésére és a szókinés megszerzésére fektessék munkásságuk fösulyát, másrészt pedig az osztályozásban (kivált a IV. osztály bevégeztével, a midőn a nyelvtani alapnak már meg kell vetnie lennie), ép oly szigorúsággal járjanak el, mint tanártársaik minden más tantárgynál“. Kívánja, hogy a tanítás lehetőleg gyakorlati legyen s azért a tantervek és utasítások azon követelménye, hogy a felsőbb osztályokban a német nyelv szolgáljon a német nyelvi és irodalmi tanítás nyelvüül is, a legszigorúbban teljesítendő, mely intézkedés pontos végrehajtásáért az intézetek igazgatói felelősek. Az érettségi vizsgálati utasításoknak szabályai értelmében mindazon tanulók, kiknek német érettségi írásbeli dolgozata a tantervben és utasításokban megszabott czélnek minden tekintetben tökéletesen meg nem felel, a német nyelvből mindenkor szóbeli vizsgálatra is szorittassanak. A speciális helyi viszonyok figyelembe vételével a német nyelvi órák száma, azon tárgyak

rovására, hol az óra-elvételt a részletek megszorítása megengedi, a szükséghez képest szaporíttassék.

E rendeletre a tanári testület gyűlést tartott s csatlakozott a miniszter azon ítéletéhez, hogy a német nyelv elé tűzött cél csak részben nyert eddig megvalósulást s elismerte azt, hogy a jövőben elérendő nagyobb siker szempontjából a német nyelvi tanórák szaporítása és a tan módszer gyakorlati alapra való fektetése szükséges. A VIII. osztályban szaporította is a görög nyelv rovására a német nyelvi tanórákat heti egy órával; a tan módszernek azonban oly értelemben vett gyakorlati volta, hogy a felső osztályokban kizárólag a német nyelv szolgáljon a német nyelv- és irodalom-tanítás nyelvéül, a legnagyobb kitartással s legodaadóbb működéssel, a helyi viszonyokból kifolyó nehéz akadályok miatt, csak részben valósítható meg.

A gymnasiumok szervezetében az utolsó reform, mely következményeiben túlszárnyalta az eddig reformokat, az 1890. XXX. t.-czikk, mely „a görög nyelvet föltételesen fakultatívvá tette és ezzel alkalmat nyújtott ama tanulóknak, kik a görög nyelv tanulására hajlamot, rátermettséget nem éreznek, hogy az általános műveltség kellékeit magyar irodalmi olvasmányok és görög művelődés-történeti tanulmányok révén sajátítsák el.“ Hosszú vita előzte meg ezen törvényezikket. A görög nyelvnek a gymnasiumi tantárgyak sorából való teljes törlését indítványozták először, hogy ez által a túlterhelésen segítsenek. A miniszter, ki ezen tantárgy kiesése által az egységes középiskola eszméjének megvalósítását vélte lehetőnek, magáévá tette ezen javaslatot és kiadta a képviselőház közoktatásügyi bizottságának, majd a közoktatásügyi tanácsnak, azután felszólította véleményadásra a középiskolai tanárokat is és letette tervét az országgyűlés asztalára. Foglalkozott e tervvel a képviselőház is, hol úgy döntöttek: tekintve a legkiválóbb szakférfiak véleményét, maradjon meg a görög nyelv, de azok, kik azt tanulni nem akarják, tanulják a rendes tantárgyak jellegével a magyar irodalmat bővebben, a művelődés-történetet, a görög irodalmat s művelődés-történetet bő szemelvények által és a mértani s szabadkézi rajz elemeit. Ezen újítás május hó 30-án szentesített s intézetünk július 30-án 30,820. sz. rendelettel megkapta a görög nyelvet helyettesítő tárgyak tanulására vonatkozó utasításokat.

Ezen újítás már a következő 1890—91-iki iskolai évben életbe lépett. A viszonyok bővebb megismertetésére szolgáljon a következő táblázatos kimutatás:

			Az oszt. tan. száma volt	Gör-pótlót tanult
1890—91.	tanévben	V. osztályban	30	—
1891—92.	"	V. "	22	5
"	"	VI. "	21	—
1892—93.	"	V. "	28	4
"	"	VI. "	15	3
"	"	VII. "	32	—
1893—94.	"	V. "	22	4
"	"	VI. "	25	4
"	"	VII. "	30	4
"	"	VIII. "	32	—
1894—95.	"	V. "	28	—
"	"	VI. "	18	3
"	"	VII. "	36	3
"	"	VIII. "	26	4
1895—86.	"	V. "	26	—
"	"	VI. "	33	—
"	"	VII. "	30	2
"	"	VIII. "	31	5
1896—97.	"	V. "	19	—
"	"	VI. "	28	—
"	"	VII. "	26	—
"	"	VIII. "	31	2

Az 1879-iki tanterv az 1883. évi módosításokkal és a görög-pótló tárgyakkal, mely szerint az oktatás intézetünkben ma történik, a következő:

Vallástan. I. (2.) A hit; az isteni és az egyházi parancsok: a szentségek és az ima. II. (2.) A kath. egyház szertartásai. Az egyházi személyek, helyek, tárgyak, cselekmények; az egyházi idő. III. (2.) A bibliai történetek ó-szövetségi része s Palesztina. IV. (2.) Az új-szövetség s a kath. egyház történelme. V. (2.) Kinyilatkoztatott religio. A kath. egyház isteni eredete és vezetése. VI. (2.) A ker. kath. ágazatos hittan, tekintettel korunk főbb tévelyeire. VII. (2.) Kath. erkölestan. VIII. (2.) A kath. egyház története.

Magyar nyelv. I. (6.) A mondatok elemei; az igék nemei s ragozása. Összefüggő költői és prózai darabok olvasása. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. II. (5.) Ragos és névutós határozók. Egyszerű és összetett mondatok. Szavalás. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. III. (3.) A hang-, alak-, mondattan átisméltése. Szavalás. A hangsúlyos verselés vázlatos ismertetése. Kéthetenként írásbeli dolgozat. IV. (4.) Az egyszerű

és szép irály. Ríthmus. Hangsúlyos s időmértékes verselés. Rímtan. Arany Toldi-jának fejtegetése. Költői s prózai olvasmányok. Kéthetenként írásbeli dolgozat. V. (3.) A feltalálás, gondolkodás, írásművek szerkezete s az előadás formája. Nép- és műballadák fejtegetése. Havonként írásbeli dolgozat. VI. (3.) Shakespeare Julius Caesarja s Molière Tudós női alapján: a dráma. A szónoki beszéd és a retorikai műfajok tüzetes tárgyalása, tekintettel történeti fejlődésükre. Havonként írásbeli dolgozat. VII. (2.) Költői alaktan. Az épószí, drámai, lyrai költészet elmélete. A költői műfajoknak megfelelő művek elemzése. Havonként egy írásbeli dolgozat. VIII. (3.) A magyar nemzeti irodalom ismertetése s a nevezetesebb irodalmi irányok tárgyalása. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Latin nyelv. I. (7.) Betűtan. Igeragozás. A fő- és melléknevek viszonyítása; a melléknevek fokozása. A névragozás, a cselekvő és szenvedő igeragozás. Prózai olvasmányok. Szavak és olvasmányok. Szavak elemzése. Hetenként írásbeli dolgozat. II. (7.) Conjugatio; az összes igék. Rendhagyó és hiányos igék. Szóképzés. Prózai és költői olvasmányok. Hetenként egy írásbeli dolgozat. III. (6.) Az alaktan ismétlése után a szókötéstán. Összefüggő olvasmányok Liviusból és Phaedrus meséiből, példamondatok a nyelvtanból. IV. (6.) Egyszerű s összetett mondat. A szép stílus. Verstan. A római naptár, mértékegységek és pénzek; szemelvények Liviusból s Ovidiusból. Kéthetenként írásbeli dolgozat. V. (6.) Liviusból s Ovidiusból vett szemelvények alapján: mondattani, tárgyi, tartalmi és régiségtani magyarázatok és ismétlések. Kéthetenként írásbeli dolgozat. VI. (6.) Sallustius: De bello Jugurthino s Vergilius Aeneise mondattani, tárgyi, szerkezeti és régiségtani magyarázatokkal kísérve. Stílus-gyakorlat. Kéthetenként írásbeli dolgozat. VII. (6.) Cicero beszédei, levelei és Vergilius Aeneise, a költők korának s irói működésének megvilágításával. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. VIII. (5.) Horatius és Tacitus művei, mondat- és régiségtani magyarázatokkal. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.

Német nyelv. III. (4.) Név- és igeragozás; az egyes beszédrészek. Egyszerű mondat; bővített mondat; a szórend. Szavak tanulása. Fordítás, egyszerűbb költői darabok elemzése. IV. (3.) Az alak- és mondattan tüzetes tárgyalása. Szórend. Praepositíók, szóképzés, szólásmódok. Prózai és költői olvasmányok. Kéthetenként írásbeli dolgozat. V. (3.) Herder „Cid“-je, kisebb költői s prózai művek alapján; a nyelv- és mondattan. Havonként írásbeli dolgozat. VI. (3.) Nyelv- és mondattani ismétlések mellett költői és prózai olvasmányok. Havonként írásbeli dolgozat. VII. (3.) Göthe: „Hermann und Dorothea“ és Schiller „Wilhelm Tell“ cz.

műve s néhány prózai olvasmány, mondattani s irodalom-történeti magyarázatokkal egybekötve. Havonkint írásbeli dolgozat. VIII. (2.) Göthe „Iphigenia auf Tauris“ és prózai darabok olvasása. Irodalomtörténetből: Lessing, Herder, Göthe, Schiller stb. Havonkint egy írásbeli dolgozat.

Görög nyelv. V. (5.) Név- és ige-tan, az olvasókönyv példamondatai s kisebb olvasmányok alapján. Kéthetenkint írásbeli dolgozat. VI. (5.) Az V. osztályú anyag ismétlése; a rendhagyó igék, mondattani szabályok. Olvasmányok: Xenophon Anabasisa s Memorabiliák. Kéthetenkint írásbeli dolgozat. VII. (5.) Mondattani s régiségtani ismétlések Homeros Iliasából s műveiből vett szemelvények alapján. Kéthetenkint írásbeli dolgozat. VIII. (4.) Homeros Odysseája s Platonból vett szemelvények, nyelv- s mondattani ismétlésekkel s régiségtani magyarázatokkal. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.

Történelem. III. (4.) Magyarország története. A magyar királyság s az osztrák császárság politikai földirata s alkotmánya. IV. (3.) Az ó-kori népek történelme. V. (3.) A római császárság s a középkor történelme. VI. (3.) Az új kor történelme. VIII. (3.) Magyarország történelme, a kútforrások s a történeti irod. ismertetésével.

Földrajz. I. (4.) A magyar szent korona országainak természeti s politikai viszonyai. Európa általában. Európa egyes országainak leírása. II. (4.) Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália természeti és politikai viszonyai. A térkép-rajzolás elemei. III. (2.) A physika főbb törvényei. A matematikai és physikai földrajz alapvonalai. VII. (2.) Jelen politikai, társadalmi életünk. Európa államainak, az európai államok gyarmatainak, észak és román Amerika államainak történeti alakulása, helyzete, őstermelése, politikai, műveltségi viszonyai.

Természettan. VII. (4.) Kinematika; dinamika. Hangtan. Fénytan. VIII. (4.) Hőtan. Az anyag szerkezete. Dörzs- és galvánvillamosság. A math. földrajz elemei.

Mennyiségtan. I. (3.) Tizedes számrendszer; a törtek. Az alapl műveletek egész- és törtszámokkal. Pénz- és mértékisme. Időszámolás. II. (3.) Számolási rövidítések. Az arányosság fogalma. Egyszerű s összetett hármasszabály. Olasz számolásmód. Geometriai aránylatok. Százalék-számítás. III. (3.) Az aránylatok ismétlése. Kamat-, határidőszámolás, ráfizetmény, állampapírok, részvények, biztosítás, váltó, lerovat, göngysúly. IV. (3.) Bevezetés az algebrába. A négy alsó művelet algebrai számokkal. Két- s többtagnak hatványa, gyöke, köbe stb. Elsőfokú egyenletek, egy ismeretlennel. Aránylatok. V. (4.) a) Algebra: Elsőfokú és másodfokú egyenletek több ismeretlennel. Hatványozás, gyökfejtés. Pascal-féle háromszög. Számítási haladvány. b) Mértan: A síkmértan főbb tételei. VI.

(3.) a) Algebra: Hatványozás. Logarithmusok. Kitevői egyenletek. b) Mértan: A trigonometria s tételeinek alkalmazása. Algebrai kifejezések mértani ábrázolása. VII. (3.) Algebra: A másodfokú egyenletek. Rendszeres soktagok. Maximum, minimum. Felsőfokú, redukálható egyenletek. Számítási s mértani sorok. Kamatoskamat. b) Mértan: A szögletes és gömbölyű testek. VIII. (2.) Permutatio, combinatio, variatio; Newton kéttagú tantétele. A matematika ismétlése.

Természetrész. IV. (3.) Vegytani előismeretek. Ásvány-, közet-, földtan. Szemléltető kirándulások. V. (2.) Növénytan. Szemléltető előadások s kirándulások. VI. (3.) Állattan.

Ppilosophia propaedeutika. VIII. (3.) Lélektan; logika.

Rajzoló geometria. I. (3.) Pontok, vonalak, szögek. A fontosabb síkidomok. Az idomok összeillősége, symmetriája, hasonlósága s területe. Kerület. Egyszerű diszitmények rajzolása. II. (3.) A sík. Egyenesek és síkok. Lapszög, szögletek. Fontosabb testek tulajdonságai, összeillősége, hasonlósága symmetriája s térfogata. Egyszerűbb testek távlati rajzolása. III. (2.) Konstruktív planimetria. Egyenes idomok. Összeillőség, hasonlóság, terület meghatározás. Az idomok másolása, térkép-rajzolás; IV. (2.) Constructiv planimetria. Görbe vonalú idomok. Körtan. Fontosabb görbe vonalak. Alap- és függőrajzok: átmetszetek, épületek terve.

Rajz. V. (2.) Stilizált levelek; virágok s diszitmények. VI. (2.) Különböző stílusú ékitmények; épületrészek rajzolása, árnyékolással is. VII. (2.) a) Ábrázoló mértan: A térelemek ábrázolása. A képsíkok s téralakok helyváltozásai. b) Szabadkézi rajz: Diszitmények. Az emberi fej rajzolása. VIII. (2.) Emberi kezek, fejek, lábak rajzolása. Szögletes testek ábrázolása, átmetszésük, kifejlésük; gömbölyű testek ábrázolása, kifejtésük.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irod. s műv.-történelem. V. (2.) Kármán, Kölcsey, Salamon prózai művei; az ó-klasszikai irány költői és Berzsenyi. Thukydidesből szemelvények, régiség-tani magyarázatokkal. Írásbeli dolgozatok. VI. (2.) Mindszenti, Pázmány, Zrínyi, Bethlen, Cserci, Apor, Mikes, Faludi prózai művei. Szemelvények Homeros Iliásból s Odysseiájából, régiség-tannal kapcsolatban. VII. (2.) Balassy, Gyöngyösi, a kurucz költészet, Csokonai, Kisfaludy Sándor költői művei. Euripides és Sophokles drámái, a görög klassz. kor költészetének ismertetésével. VIII. (2.) Széchenyi, Kölcsey, Eötvös, Kemény, Platon és Aristoteles műveiből részletek.

* * *

A gymnasiumi épület kibővítése égető szükségnek bizonyult. A természetrajzi szertárnak nem volt külön helyisége, hanem egy része részben

a tanári könyvtárban, részben — külön szekrényben — a nagy rajzoló teremben voltak elhelyezve; szükségből meg kellett elégedni, hogy ezen szertár számára az emeleti folyosó elejétől, a lépcső fölnyitásától balra eső kis részt fallal elkülönítették; hiányzott az igazgatói iroda, tanári szoba, alkalmas rajzoló terem és a tornahelyiség. Tornahelyiség egyáltalában nem volt, sem téli, sem nyári; télen a tornatanítás szünetelt is e miatt, ősszel pedig és nyáron az állami főreáliskola udvarhelyiségében tornáztott ifjúságunk három csoportban (I. — II. III. IV. — V. VI. VII. VIII.) heti 2—2, összesen hat órában.

E hiányokon segitendő, Tóth Antal igazgató 1886. évi jul. 15-én a róm. kath. egyházközséghez, mint fentartó testülethez, átírt. Minthogy tanintézetünknel — írja — a tornatanítás a téli hónapokban — november-től márcziusig, sőt a legtöbbször október második és április első felében is — tehát a 10 hónapi szorgalmi időből csaknem teljes hat hónapig, alkalmas helyiség hiányában teljesen szünetel és minthogy ezen hiányon való segitést a nmlt. miniszter úr 1886. évi janár 28-án 227. sz. alatt kelt, a tekintetes egyháztanácsához a polgármesteri hivatal útján leközlött és másolatban ide is eljuttatott rendeletében sürgetőleg követelte is; én nem tehetek a magam részéről egyebet, minthogy ismételve is föl hívjam tanintézetünk ezen hiányára a Tek. Főgondnok Úrnak és az érdemes egyházközségnek figyelmét és kérjem, gondoskodjék arról, ejtse módját annak, hogy tanulóink a tornatanulásban folytonosan, a téli hónapokban is részesülhessenek.

Majd áttért az intézet többi hiányaira s így folytatja: Tekintve azt, hogy nincs az intézeti épületnek egyetlenegy föl nem használt zuga sem és mégis hiányzik nemcsak az alkalmas tornaterem, de még természetrajzi szertár, igazgatói iroda, alkalmas rajzoló terem is; de tekintve azt is, hogy a nmélt. ministerium a főnebbieken kívül az 1883. évi XXX. t.-czikk 17. §-a alapján okvetetlenül sürgetni fogja az I-ső osztály párhuzamosítását, mert ebben az osztályban a törvényben megengedett 60-nál jóval több tanulónk volt már több mint három egymásutáni éven át, ilyen párhuzamos osztályra pedig a mostani épületben hely éppen nincs: mindezen hiányokon együttvéve, mint kell okvetlenül, legezélszerűbben segiteni csakis úgy lehet, ha a gymnasium mostani telkéhez a rendház szomszédos telkéből egy darab — a templom belső végétől egyenes vonalban egész a Sas-utczáig terjedő rész hozzávételik, az így megnagyobbított telken a Sas-utczá vonalában a mostani épülethez egy egész új szárny épittetik; akkor minden szükséges helyiséggel az új szárny végében tágas, alkalmas tornaacsarnokkal s majnem még egyszer nagyobb udvaron alkalmas nyári tornahelylyel is fog birni az intézet.

Az egyházközség az intézet igazgatójának átiratára késznek nyilatkozott a hiányok pótlására, jónak találta tervét is, de nem rendelkezett az ahhoz szükséges költségekkel. Két éven át nem is történt semmi, mignem az egyházközség tanácsa 1888. január hó 8-án tartott tisztújító gyűlésén az iskola ügyeinek gondozásával meg nem bizta a saját kebeléből választott „főgymnasiumi bizottság“-ot. Ezen bizottság elnökévé Horváth Döme nyug. királyi táblai tanácselnököt, tagjaivá pedig Bagi László, Dömötör Sándor, Kovács József és dr. Tassy Pál egyháztanácsosokat választotta meg. Ezen bizottságnak a főgymnasium haladó fejlesztésére irányuló lelkes gondoskodása csakhamar nagyjelentőségű tényekben nyilvánult.

Az egyházközség a házfőnök útján azon kérelemmel járult a kegyes-tanítórend kormányához, hogy a társház kertjéből téli tornacsarnok építésére és a gymnasiumi főépület kibővítésére összesen 359 □-öl területet engedjen át díjtalanul olyképen, hogy a telek tulajdonjoga a társházé marad, az épület az egyházközség tulajdona lesz. S mivel a szükséges költségek fődözésére pénzzel nem rendelkezett, elhatározta, hogy most csak a leginkább szükséges tornahelyiséget építteti föl s a kiadásokat kölesön útján fedezi s ezen kölesönért is a rend kormányához fordul.

A rend kormánya átengedte* a kért területet s utasította a házfő-

* Az átengedés s annak föltételeiről szóló okmány a következő:

A kecskeméti r. kath. Egyházközség Tekintetes Tanácsának.

A róm. kath. egyházközség Tekintetes Tanácsának folyó évi február hó 19-én tartott gyűlésében hozott 54. számú végzését, — melynek alapján a felállítandó téli tornacsarnok, valamint a gymnasiumnak későbbre, mint egy 6 év múlva kilátásba helyezett kibővítése céljából azon kérelmet intézte a kegyes-tanítórend kormányához, hogy a kegyes-rend kecskeméti társházának udvartelkéből, a beterjesztett „Térrajz“ szerint a téli tornacsarnok céljára 256'65 négyszögölnyi, a gymnasium kibővítésére pedig 103,35 négyszögölnyi területet a r. kath. egyházközség részére díjtalanul adjon át és engedje meg, hogy ezen telekrészek a gymnasium udvartelkéhez csatoltassanak azon föltétel mellett, hogy a telek tulajdonjoga a kegyesrendi társház, a belülepítmények tulajdonjoga pedig az egyházközségé legyen, — a kegyes-tanítórend kormánytanácsa folyó évi márczius hó 2-án tartott ülésében tárgyalás alá vette s ez ügyben hozott határozatát van szerencsém a róm. kath. egyházközség Tekintetes Tanácsának a következőkben tiszteltteljesen tudomására hozni.

A kegyes-tanítórend kormánytanácsa a legőszintébb örömmel értesült a róm. kath. egyházközség Tekintetes Tanácsának azon valóban nemes áldozatkészségéről, melylyel a tanügy előmozdítása érdekében az ottani gymnasium hiányait eloszlatni s a mai magas kívánalmaknak megfelelőleg

nőköt, hogy Kecskemét városnál levő tőkéből mondjon föl 10,000 frtot. Ezen összeget, közjegyzői okirat kiállítása után, május 23-án átvette az egyházközség.

A már előbb, april 28-án, megtartott árlejtésen Bagi József és Mészáros János vállalkozó-társak, kik a költségvetésileg megállapított kikiáltási árból, 10,119 frt 42 krból, 16°/_oot engedtek, bizattak meg a tornaacsarnok fölépítésével.

Az építést május hóban már megkezdték, de nem a sas-útczai részen, mint eredetileg tervezték, hanem a templom belső végétől egyenes irányban a Sas-útca felé, az úgynevezett studiumi kertben. Szeptember hóban készült el és megfelelt a korszerű igényeknek és a felsőbb hatóság kívánalmainak is.

Belső fölszerelése Perger József igazgatósága alatt készült el. Tóth Antal, az intézetnek öt éven át volt igazgatóját Szeged sz. kir.

kibővíteni buzgólkodik. A rendkormány tehát a maga részéről készséggel hozzájárul ahhoz, hogy a róm. kath. egyházközség Tanácsának e tiszteletreméltó szándéka és nagyfontosságú határozata megvalósuljon és határozatilag kimondja: hogy ottani társházunk udvartelkéből a téli tornaacsarnok felállítására szükséges, a beterjesztett térrajzban megjelölt 265-65 négyszögölnyi területet a r. kath. egyházközség részére díjtalanul átengedi, illetőleg megengedi, hogy ezen területen a téli tornaacsarnok felépíttessék.

Mínthogy azonban e telekrész kegyes alapítványi fundus, a melyről a rend szabadon nem rendelkezhetik, felelős levén az egész alapítványi fundus csonkítatlan főtartásáért; mínthogy továbbá királyi rendeletek szerint az ily fundus csakis az alapítványban meghatározott célra fordítható: ennél fogva a rendkormány nyíltan kijelenti, hogy azon fönnebb említett területet csakis alapítványosi tulajdonjogának fentartása mellett engedheti át a r. kath. egyházközségnek s így ezen használatra átengedett terület az egyházközségre tulajdonjogilag be nem kebelezhető, valamint továbbá ezen alapítványi területet a rend csak úgy engedheti át, ha az e területre emelendő épület kizárólag iskolai célra használtatik és csakis addig, míg e cél fenforog.

Hasonlóképen a gymnasiumnak a sas-útczai részen új szárnyépülettel leendő kibővítése céljára díjtalanul átengedi a rendkormány a kért 103-35 négyszög ölnyi területet is a r. kath. egyházközségnek és megengedi, hogy ezen telekrész is a gymnasium udvartelkéhez csatoltassék, fentartva a telekrészre is a rendnek, mint alapítványosnak tulajdonjogát épen úgy és épen azon okokból, mint fönnebb a téli tornaacsarnok területére nézve kifejtetett.

Mínthogy azonban e területen jelenleg egy, a kecskeméti kegyes-tanítórendi társház tulajdonát képező ház áll, mely a társháznak évi 200 frtnyi bért hoz, tekintve a rend és a kecskeméti társház nehéz anyagi viszonyait, a rendkormány meg van győződve, hogy ha e ház átengedésével azon föltétel figyelembe vételét kéri, hogy az egyházközség ez évi 200 frtot a társház részére azon telekrész átvétele után is biztosítani, vagy esetleg

város tanácsa az ottani összes népiskolák felügyelőjévé választotta meg, a miért a rend kormánya fölmentette őt igazgatói tisztétől.

A hivatalos átadás későbbben történt, mit a városnak december 7-én tartott tanácsülésének következő határozata bizonyít:

A tett hivatalos jelentés tudomásul vétetik s minthogy e jelentés szerint az építkezés az engedélynek megfelelően történt és minthogy úgy szilárdság, mint közbiztonsági tekintetben is az építkezés ellen kifogás nincs; annálfogva az adott mérnöki vélemény alapján a róm. kath. egyháznak a kérdéses épületnek használhatására az engedély ezennel kiadatik.

Az egyháztanácsnak az intézet ügye iránt már annyiszor nyilvánult áldozatkészségével arra törekedett ezután lankadatlan törekvéssel a „főgymnasiumi bizottság,“ hogy az épület a szükséges toldalékszárnynyal is kibővítették és ezáltal mintaszerűvé lehessen. Csakhogy e nagyobb

oly kárpótlással megváltani sziveskedik, melynek évi jövedelme megfelel a ház évi bérösszegének, az egyházközség azt méltányosnak fogja találni; annyival is inkább, mert a rendnek e telekrészek átengedésével úgy is lesznek oly kötelességei is, melyek különben fõnn nem forognának, így az építkezés miatt megbontandó tekepálya helyrehozása, vagy a körülmények szerint talán egészen más helyre való áttétele.

A mindkét területrészre emelendõ épületek tulajdonjoga a r. kath. egyházközségé marad azoknak fentartási kötelezettségeivel együtt; valamint ha ezen belülepítmények bármikor a gymnasium érdekeit szolgálni megszűnnének, az épületeket az egyházközség szétbontathatja és elhordathatja s ez esetben a most átengedett területeket ismét a kegyesrendi társház udvartelkéhez volnának visszacsatolandók.

Hogy a kegyesrendi társház telkéből a gymnasium udvartelkéhez csatolandó részek kellõleg elkülöníttessenek, illetõleg, hogy a gymnasium és társház udvartelke szorosan meghatározottassék: 1. a r. kath. egyházközség kötelezi magát, hogy e két telek határvonalán, egész hosszában kőkerítést fog emeltetni három méter magasságban s annak fentartását és gondozását is magára vállalja. És pedig, nehogy az építkezés alkalmával a munkások a társház kertjében kárt okozhassanak, első sorban e kerítés volna felemelendõ, vagy, ha ez bármi okból csak az építkezés után volna eszközölhetõ, úgy az egyházközség felelõsséget vállal a munkások által a kertben netalán okozandó károkért.

2. Minthogy a templom falának egy része a gymnasium udvartelkébe fog esni, ennélfogva az egyházközség a templom falát ott a földszintõl két méter magasságig jó karban tartani köteles.

Kelt Budapesten, az 1888. évi márczius 3-án tartott kormánytanácsai ülésben.

KALMÁR ENDRE,
a kegyes-tanítórend fõnöke.

szabású építkezéshez hiányzott a szükséges pénzösszeg. A „főgynasiumi bizottság“ azonban addig sem nyugodott az iskola szükségleteinek pótlásával, míg az egyházközség oly helyzetbe jutott, hogy az építkezéshez szükséges nagyobb pénzösszeget folyósíthatta, hanem készítettett egy 47 méter mély fúrott kútát (720 frt), az igényeknek teljesen megfelelő mellékhelyiséget (2000 frt), öt tanteremben a padokat kiigazította (126 frt) az 1889—90-iki tanévben; a következő iskolai évben pedig felszereltette a nyári tornahelyet (300 frt).

A görög-pótló rendelet megjelenése után a felsőbb tanhatóság is ismételten sürgette az épület kiegészítését és a „főgymnasiumi bizottság“ nem csupán a kényszer, hanem saját hő vágyának hatása alatt is állott, mikor hozzáfogott a most már elodázhatatlanná várt kibővítéshez.

Az egyháztanács 1893. ápril 14-én, nehogy az új épületszárny fölépítése által csak a megkívánt helyiségek legyenek meg, hanem a felsőbb tanhatóság által sürgetett játszóudvar is, ismét a rend kormányához fordult, s kért a társház kertjéből, a Sas uteza felőli részen, 322 □-ölnyi területet. A rendkormány átengedte ezen területet is* és ezután nem

*Az átengedés és föltételeinek okmánya a következő:

Keeskemét város Róm. Kath. Egyházközsége Tekintetes Tanácsának.

A tek. egyházközségi Tanács folyó évi április hó 14-én kelt nagybecsű előterjesztésében tekintettel a gymnasium épületnek a Sas-uteza felől egy új szárnyval tervezett kibővítésére, valamint a gymnasium udvarának ez által bekövetkező megkeskenyedésére, az otthelyi társházunk tulajdonát képező telekből a) a Sas-uteza felől 31-90 m. hosszú, részben a tervezett új épület-szárnynak fundusul szolgáló teleknek, nem különben b) a társház kertjének szintén a Sas-útea felőli részén, a bemutatott vázlatrajzban külön kitéüntetett 322 négyszögölnyi területnek díjtalan átengedését kérelmezte a kegyes-tanítórend főnökségétől azon kikötéssel, hogy a kegyes-tanítórendet, mint alapítványost megillető tulajdonjog sértetlen épentartása és elismerése mellett a területek mindaddig, míg a főgymnasium érdekeit szolgáladják, az egyházközség iskolai célú rendelkezése alatt álljanak és, ha a cél megszűnik, a felülépítmény, mint kizárólagos tulajdona fölött a r. kath. egyházközség szabadon rendelkezessék.

A rendi kormánytanács folyó évi április hó 22-én tartott ülésében az ügyet minden irányban beható tanácskozás tárgyává tette és méltányolva a Tek. Tanácsnak a mindenkor közösnek elismert azon czélra irányzott buzgalmát és áldozatkészségét, bogy a szépen fejlődő és fontos missioval bíró intézet a haladó kor minden támasztható jogos igényének megfelelően; de egyidejűleg hálásan is megemlékezve azon nagyrabecsült szívélyes jóindulatról, melylyel a nemes egyházközség rendünket és rendtársainkat mindenkor kitüntető módon megajándékozta; maga részéről, mint máskor, ez alkalommal is készséggel hozott meg közismert és hivatali elődöm által a Tekintetes Tanácshoz 1888. márczius hó 3-án 260. sz. a. intézett átiratában

sokára, július 4-én megkötött a szerződés egyrészről a kecskeméti róm. kath. egyházközség, mint építtető nevében Zimay Károly főgondnok, másrészről Bagi József és Mészáros János építési társvállalkozók közt a főgymnasium kibővítéseül építendő egy emeletes szárnyépület építésére és a régi iskolai épület átalakításának munkálataira vonatkozólag. Ezen szerződés értelmében Bagi József és Mészáros János magukra vállalják a kecskeméti róm. kath. egyházközség irányában azon kötelezettséget, hogy III. tized 200. szám alatti telken építendő szárnyépület elkészítésére és a régi iskolai épület átalakítására szükséges építkezéseket s a ezzel járó mindennemű munkálatokat a költségvetési 28,513 frt 99 krból 14% leengedés szerinti átalányösszeg mellett, tehát a 27,513 frt 99 kr. költségvetési összeggel szemben 23,662 frt 4 krért a vállalati feltételek 29. pontjában kitűzött határidőig elkészítik.

E szerződés jóváhagyása után 8 nappal az előmunkálatokat, 15 nappal magát az építkezés megkezdették s október 1-én tető alatt volt

részletesen is ismertetett viszonyai által megengedett minden áldozatot arra, hogy az Egyházközség közhasznú törekvéseit gátoló körülmények elháríttassanak.

A rendi kormánytanács megállapodásait a következőkben van szerencsém részletesen előadni: 1. A magyarországi kegyes-tanítórend átengedi a Kecskemét városi r. kath. Egyházközségnek a haszonélvezeti jogot az ottani társház tulajdonát képező, az iskolai udvar határvonalától keleti irányban elterülő kert Sas-útcza felőli részéből a bemutatott vázlatrajzban „Játszó-udvar”-ral jelzett 322 négyszögölnyi telekrész fölött. 2. Míg a telek fölötti tulajdonjog a tulajdonos társház, mint alapítványos, részére mindenkorra sértetlenül biztosított: addig az Egyházközség haszonélvezeti joga azon időre és feltételre korlátozott, míg a jelzett telekrész a főgymnasium czéljaira szolgál, minek megszűntével, vagy a teleknek más irányú vagy czélú felhasználásával az Egyházközség haszonélvezeti joga megszűnik és visszaszáll a tulajdonos rendházra, teljes intézkedési szabadsággal hagyatván az Egyházközség részére a telken netalán emelendő felülépítmények fölött, úgy azonban, hogy azokat a rendház kívánságára minden kártérítési igény nélkül saját költségén eltávolítani tartozik. 3. Az egyházközség tartozik az átengedett területet a rendház kertjétől és bérházától (jelenleg 229. szám) saját költségén magas fallal elkerítettetni és ezt, valamint a Sas-útcza felől eső falrészt is, állandóan jó karban tartani. 4. Kívánja a rendkormány, hogy az Egyházközség a tanárok díjazását már a legközelebbi jövőben a kor igényének megfelelően emelni fogja.

A Tekintetes Tanácsnak a szintén a Sas-útcza felé eső és az előbbi telekrészszel együtt kérelmezett 31.90 m. hosszú területre vonatkozó kérelmét a rendi kormánytanács ez alkalommal, mint túlhaladottat, mellőzte. A kérdéses telekrész ugyanis megfelel, vagy legalább befoglaltatik 203.35 négyszögölnyi területben, mely a Tekintetes Tanácshoz 1888. márczius hó 3-án 260. sz. a. intézett átirata értelmében, az abban közelebből meghatá-

az új szárny. Különös feltételül ki volt kötve, hogy az új épület a falak kiszáradhatása végett egy télen át tető alatt álljon, azért a belső és külső vakolási munkálatokat csak 1894. év tavaszán kezdhették meg, kivéve az iskolaszolga lakását, mely 1893. évi november 1-ig teljesen lakható állapotba volt helyezendő. A következő évben folytatták a félben hagyott munkát, június hó végén a régi épületen az átalakításokat s szeptember 1-én befejezve, lakható állapotban átadatott az egyháznak.

Elkészült a monumentális épület, melyre örömmel tekinthet az egyházközség minden tagja, örömmel tekinthet a tanügynek minden barátja. A kitoldott és átalakított épület kényelmet nyújt, leszámítva a disztermet, mindennek van helye; de ezt pótolja a tornaterem, mely földiszítve alkalmas egy-egy ünnepély megtartására.

Az egyes helyiségeknek következő méretei tanúbizonytságot tesznek arról, hogy az új szárny fölépülésénél s a régi épület átalakításánál a modern oktatás követelményeit vették irányadóul.

rozott feltételek alatt már tényleg át is engedtetett. Az április hó 22-én tartott rendi kormánytanácsi ülés az egyházközség kérelmének érdemleges határozat helyett az által vélt eleget tenni, ha előbbi határozatát egész terjedelmében, tehát azon kikötött feltétellel együtt megújította, hogy az egyházközség a rendháznak az általa oddig használt sekrestyés-lakás elvesztéséből származó kár pótlására, mindaddig, míg a telek haszonélvezetében lesz, évenként 100, azaz száz o. é. frtot fog fizetni.

Bár a dolog természetéből következik, megjegyzem mégis, hogy a kegyes-tanítórend által átengedett haszonélvezeti jog az összes feltételekkel együtt, úgy ezen, mint az 1888. évi márczius hó 3-án k. engedmény alapján csak azon időre vonatkozik, melyre a rendnek, mint alapítványosnak rendelkezési joga kiterjed, ha tehát a kegyes-tanítórend a kecskeméti főgymnasiumot bármely okból elhagyná, ezen engedmény, tekintet nélkül a gymnasium további sorsára, hatályát vesztené és a jogutódra, kinek a rend az összes alapítványi birtokokkal beszámolni tartoznék, mint kötelezettség át nem szállana.

Végre, minthogy kívánatosnak tartaná a rendi kormánytanács, hogy úgy az 1888. évi márczius hó 3-án átengedett 360, mint a most engedélyezett 322, összesen 682 négyszögölnyi telekre vonatkozó megállapodások, a jogok és érdekek kölcsönös biztosítására egy egységes — az Egyházközség, a rend központi és a rendház levéltárában őrizendő — három eredeti példányban szerkesztendő okmányba foglaltassanak; megkérem a Tekintetes Tanácsot, hogy ezen okmány tervezetét elkészíttetni és hozzájárulásunk végett bemutatni sziveskednék.

Budapesten, 1893. évi május hó 11-én.

LÉVAY IMRE,
tartományi rendfőnök.

A Koháry-útczára néző földszinti helyiségek:

A helyiségek neve	hossza	szélessége	magassága	térfogata
A kijárat s lépcső az emeletre	—	—	—	—
A III. osztály tanterme	7·1 m.	6·4 m.	4·25 m.	193·12 m ³
A II. osztály tanterme	8·8 m.	6·4 m.	4·25 m.	239·36 m ³
A VI. osztály tanterme	7·75 m.	6·3 m.	4·25 m.	207·51 m ³
Az igazgatói iroda	7·75 m.	5·7 m.	4·25 m.	187·74 m ³
Tanári és tanácskozó szoba	7·75 m.	6·20 m.	4·25 m.	204·21 m ³
A tanári könyvtár	10·3 m.	5·55 m.	4·25 m.	242·95 m ³

A Koháry-útczára néző emeleti helyiségek:

Lépcsőház	—	—	—	—
Az I. osztály tanterme	10·9 m.	6·7 m.	4·4 m.	299·42 m ³
A IV. osztály tanterme	9·1 m.	6·7 m.	4·1 m.	249·38 m ³
A VIII. osztály tanterme	7·9 m.	6·4 m.	4·1 m.	207·29 m ³
A phisikai előadóterem	9·45 m.	6·4 m.	4·1 m.	247·97 m ³
A physikus dolgozó szobája	6·4 m.	3 m.	4·1 m.	78·72 m ³
Physikai muzeum	10·5 m.	5·6 m.	4·1 m.	241·08 m ³

A Sas-útczára néző emeleti helyiségek:

Képtár és phil. muzeum	7·6 m.	4·9 m.	4·37 m.	162·74 m ³
Könyvtár	7·6 m.	2·8 m.	4·37 m.	92·99 m ³
A rajzterem	11·31 m.	7·6 m.	4·37 m.	375·63 m ³
Kijárat s lépcső az emeletre	—	—	—	—
A pedellus utczai szobája	4·6 m.	3·7 m.	4·37 m.	74·38 m ³
A pedellus udvari szobája	4·35 m.	3·8 m.	4·37 m.	72·24 m ³
A pedellus konyhája	5·95 m.	2·50 m.	4·37 m.	65· m ³
Félreeső helyek	8·55 m.	3·38 m.	4·37 m.	126·29 m ³

A Sas-útczára néző emeleti helyiségek:

A természetrajzi szertár	10·4 m.	7·6 m.	4·1 m.	324·07 m ³
Az V. osztály tanterme	7·6 m.	5·1 m.	4·1 m.	158·92 m ³
A VII. osztály tanterme	7·6 m.	6·8 m.	4·1 m.	211·89 m ³
Lépcsőház	—	—	—	—
A görög pótló tanterem	7·6 m.	4·6 m.	4·1 m.	143·34 m ³
Félreeső helyek	11·5 m.	3·6 m.	4·1 m.	169·74 m ³
A tornaterem (külön épület a belső udvar végén.)	—	—	—	—

Az iskola fölavató ünnepélye 1896. április hó 6-án volt. Az ünnepélyes szent mise elvégzése után, nagy és diszes közönség jelenlétében, Frank Ferencz kir. tanácsos és a magyar kegyesrend h. főnöke teljes

segédlettel megáldotta, fölavatta azt; azután énekkel, zenével és szavallattal egybekött ünnepély tartatott következő műsorozattal: Megnyitó beszédet mondott Frank Ferencz rendfőnök; terjedelmes beszédben fejtegette az iskola és a család viszonyát, majd áttért a vallásos nevelésre s kiemelte, hogy csak ez lehet a jövő társadalomnak biztos, szilárd alapja. A nagyhatású beszédet a jelenlevők a szónok többszörös megéljenzésével köszönték meg. 1. Ünnepi nyitány, Winter A.-tól, előadja a főgymn. zenekara. Ünnepi ének, Rónai Istvántól, szavalja Langer J. VIII. o. t. 3. Éljen őseink hazája, Schumanntól, előadja a kegy.-rendi növ. papok énekkara. 4. A gymnasium vázlatos története. Irta és fölolvasta Junker László tanár. 5. Bölcsődal, Thul Frigyesről, előadja a főgymn. zenekara. 6. Isten, Reviczky Gyulától, előadja Komáromy Dezső k. r. növ. pap, VII. o. t. 7. Gaudeamus, Köszler E.-tól, előadja a főgymn. vegyes énekkara. 8. A magyar nyelv, Pósa Lajostól, szavalja Bárány E. I. o. t. 9. Sere nád roccoco, Mayer Ericától, előadja a főgymn. zenekara. 10. Szózat, éneklő a főgymn. vegyes énekkara.

Mikor az egyházközség a modern oktatás követelményeinek megfelelően átalakította a régi iskolaépületet és az új épületszárnyal kibővítette, mikor az mintaszerű lett, nem feledkezett meg az intézet tanári karáról sem. A játszó udvarnak fölhasznált kertész átengedésének egyik feltétele igaz az, hogy az egyházközség a tanárok díjazását már a legközelebbi jövőben a kor igényeinek megfelelően emelje, de nem történt semmi közelebbi megállapodás az összeg nagyságára vonatkozólag s az egyházközség mégis önként, tekintetbe véve a megváltozott helyi körülményeket, igen nagy áldozatot hozott, fölemelte az 1895—96-iki tanévtől kezdve a kegyesrendi társház azon tagjainak fizetését, a kik egyszersmind főgymn. tanárok, egyenkint 250 frttal. Tehát nemcsak mintaszerűvé tette az iskolát, hanem az abban működő tanárok helyzetét is megjavította.

* * *

A tandíj többször esett változás alá tanintézetünknel. A szokásos 2 frtnyi tandíjat fölemelte a kormány 1857. május 30-án 13,882. sz. a. kelt rendelettel 8 frtra és pedig „minden államgymnasiumban és olyan gymnasiumokban is, melyek a kormány bármilyen segélyét élvezik”; de a mi intézetünk nem élvezett semmi segélyt s azért Ferenczy Jakab főgondnok kérvénnyel járult a Helytartótanácsához, rámutatva ezen rendelet sérelmes voltára, kérte annak hatályon kívül való helyezését. E kérelemnek nem volt eredménye, a 8 frtnyi tandíj kötelező lett. Mikor az algymnasium főgymnasiummá kiegészítettett, az 1859. ápril 5-én kelt szerződés 9. pontja szerint „fentartja magának az egyházközség az ellá-

tási költség fejében, miként a magas Ministeriumnak 1857-ik évi márczius 5-iki Magyarországra is kibocsátott rendelete 18. §-a értelmében a tandíjjal, vagy a mutatkozó szükséghez képest egyedül szedendő familiatio díjával maga szabadon rendelkezessék és azt a magas Ministerium beleegyezésével ezen általa mindenekkel fölszerelt és ellátott főiskola évi költségei pótlására fordíthassa“. Azután ismét 2 frt volt a tandíj; későbben fizetni kellett könyvtár- és értesítő-díjat 50 krt és a más intézetből jött tanulók még két frtnyi fölvételi díjat.

Az egyháztanácsnak 1885. évi aug. 30-án 260. sz. alatt hozott végzése szerint az iskolapénz kötelező minden tanulóra nézve, osztály és hitfelekezet különbségére való tekintet nélkül, évi 5 frt.

Az iskolapénzen kívül fizet az intézet minden növendéke 20 kr. ifjúsági könyvtárdíjat és 30 kr. értesítődíjat; más intézetből jött tanulók ezen fölül még 2 frtnyi fölvételi díjat is tartoznak fizetni.

Az iskolapénz rendesen az iskolai év kezdetén, vagy legkésőbb a kezdődő félévek első két havában előre fizetendő. Azon tanulók, kik ezen határidőn belül az iskolapénzt vagy le nem fizették, vagy fölmentést nem nyertek, az iskola további látogatásától elesnek.

Magántanulók a vizsgálat előtt tartoznak az iskolapénzt és értesítő díjat lefizetni; könyvtárdíjat magántanuló nem fizet.

Az iskolapénzt és a többi díjakat az intézet igazgatója szedi be; ő fedezi a befolyt pénzből az intézet oktatási, kezelési, irodai, szertári szükségleteinek folyó, rendes kiadásait s róla az év végén, minden kezelési díj nélkül, az egyháztanácsnak tanári ellenjegyzéssel számol, a honnan évenként fölmentvényt nyer.

Jó magaviseletű, kellő előmenetelű, szegénysorsú, nyilvános tanuló az iskolapénz fizetése alól az egyháztanács határozatával felmenthető és pedig, ha szüleinek szegénységét hiteles szegénységi bizonyítvánnyal igazolja és a megelőző évi iskolai bizonyítványa, vagy az évharmadi értesítője szerint legalább szabályszerű magaviseletű, előmenetelére nézve pedig a rendes kötelezett tantárgyak egyikéből sem elégtelen. A fölmentés iránti kérvényeket az igazgató terjeszti be az egyházközség főgondnokának; határoz fölöttük az egyháztanácsi ülés.

Egyes rendkívüli, figyelemreméltó esetekben az iskolapénz fizetése alól kegyelemből folyó fölmentést az egyháztanács főntartja magának.

Az egyháztanács ezen határozata kötelező volt az 1895—96. iskolai évig. Ezen iskolai évtől kezdve az egyháztanácsnak 1897. december 16-án tartott ülésének 283. sz. a. hozott végzésénél fogva, a helybeli róm. kath. vall. tanulók 10 frtot, a vidéki származású, továbbá a nem

kath. vall. tanulók 20 frt tandíjat fizetnek; a fölvételi díj 2 frt maradt, de az értesítő díj 50 kr., az ifjúsági könyvtárdíj is 50 kr. lett.

Főlemlítendő még a közoktatásügyi kormánynak 1890-ben 23,583. sz. a. kiadott középiskolai rendtartása, mely külörösen az osztályfőnökök működésére vonatkozólag tartalmaz új és fontos rendelkezéseket; és fontosak amaz intézkedései is, melyek az évvégi vizsgálatok eddigi érvényének megváltoztatására irányulnak. E rendtartás szerint a vizsgálatok előtt tartandó tanári tanácskozáson megállapítatnak a tanulók magavi-seleti és előmeneteli jegyei, de nem végérvényesen. A kétes vagy elégtelen előmenetelű tanulók a vizsgálaton felhivandók s feleletük dönti el azután véglegesen az osztályzatot.

Intézetünk állapotának és a tanulók előmenetelének megismertetése ezéljából évenként tesz látogatást a tankerületi főigazgató, a mikor körültekintő vizsgálattal kiterjeszkedik az épület, bútorzat, tanszerek, tisztaság, egészségügy viszonyaira; a fegyelmi állapotra; a tanulmányi eredményre általában és tárgyankint; az írásbeli dolgozatokra; az ügyvitelre. A több napig tartó látogatást közös tanácskozás fejezi be, a melyen a főigazgató előadja tapasztalatait és kívánalmait. Ezen felügyelővezetést gyakorolja ma, mint a budapest-vidéki tankerület kir. főigazgatója, Franciscs Norbert, kit Ő csász. és apost. királyi Felsője 1897. február hó 25-én nevezett ki dr. Hómann Ottó helyére.

Dr. Hóman Ottó oly lelkesedéssel ragaszkodik a középiskolákhoz, melyeknek kitartó munkása ő is volt, hogy elhagyván az egyetemi tanárság kitüntető állását, ismét azoknak közvetlenebb szolgálatába állott 1885. május 28-án, mint a budapest-vidéki tankerület királyi igazgatója. Most sem vált meg a középiskoláktól, hanem szaktudományon alapuló széleskörű tanári műveltségét és a középiskola gyakorlati ismeretét éppen a vezéri állásba vitte magával, mint ministeri tanácsos s a ministerium középiskolai ügyosztályának vezetője. Nemcsak tudós tanférfi ő, hanem melegen érző szive is van, mit legjobban bizonyít a nála tisztelgő középiskolai tanáregyesület küldöttségének adott válasza, hogy „tanárnak érezte és érzi magát mindig; a mi a tanárság öröme, öröme volt neki is, a mi fájt, azt érezte ő is; multja fűzi a középiskolához, barátai vannak a tanárság körében s azt reméli, hogy e barátság meg fog maradni jövőre is“. Intézetünktől 1897. márczius 18-án következőleg búcsúzott el: Ő csász. és apost. kir. Felsője f. évi február hó 14-én kelt legmagasabb rendeletével ministeri tanácsossá nevezvén ki, hivatalomat, illetőleg a budapest-vidéki tankerület kir. főigazgatósága vezetését a mai napon nagyságos Franciscs Norbert kir. főigazgató úrnak adom át. Midőn erről a tek. Igazgatóságot tudomásulvétel végett értesitem, nem tehetem, hogy

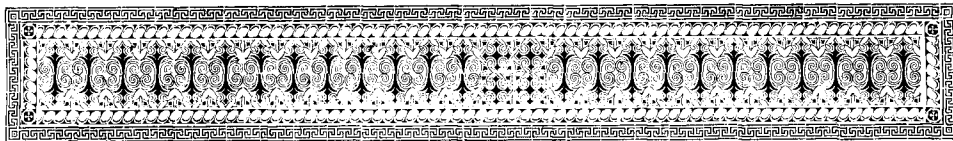
meg ne emlékezzem azon a kölesönös tiszteleten és vonzódáson alapuló viszonyról, mely bennünket évek hosszú során át egybekapcsolt. Kötelességemhez híven, főigazgatóvá történt kineveztetésem óta, mind mostanáig, mindenben az volt törekvésem, hogy kijelöljem az irányt, melyen haladva, az oktatás és nevelésnek a középiskolák terén kitűzött célját a vezetésemre bizott intézeteknél bizton megközelíthessük. Ha ezen irányadó működésemet némi siker koronázta, úgy az érdem nagy részét a tek. Igazgatóságnak s a tisztelt tanári testületeknek köszönhettem, kik nem a kényszer hatalma alatt, de igaz meggyőződésből, ügyszeretetből követtek lankadatlan akaraterővel kijelölt utamon, támogatva, buzdítva, lelkesítve. Fogadják ezen, a közművelődés érdekében kifejtett önfeláldozó, hazafias munkálkodásukért hálás köszönetemet; tartsanak meg továbbra is szíves emlékezetökben, ruházzák át az irántam tanúsított rokonszenvéket, bizalmukat utódomra, támogassák tapasztalt ügybuzgóságukkal, szakértelmükkel, hogy a középiskolai oktatás elé kitűzött ideális célt mindjobban megközelíthessük.

* * *

Az intézet főbb eseményeinek előadását befejeztem. Munkám — érezem magam is — fogyatékos, hézagos; mentségemül szolgáljon az, hogy a szükséges okmányokat sok esetben kitartó utánjárás mellett sem szerezhettem meg.

A gymnasium tanulmányi szervezetének fejlődése, habár eseményekben gazdag kép tárul elénk, nagyon általános. Ez nem is lehet más; az állam felügyelete alatt álló intézetek egy helyről kapják utasításaikat s azért egy nyomon haladnak. Az utóbbi s sűrű rendszerváltoztatásoknál annak a feltüntetésére törekedtem leginkább, hogy bennök mindinkább nyilvánul az élet gyakorlati követelményeinek és a nemzeti érdekek kielégítésére való törekvés.

MÁSODIK RÉSZ.

Az intézet belélete.

I.

Vallásügy.

A nevelés-oktatásnál az ismeretek közlésével a vallásosság ápolásának és fejlesztésének lépést kell tartani; e kettőnek összhangja eredményezheti a megkívánt sikert. A följegyzések szerint intézetünkben soha sem tévesztette el szem elől e kettős kötelességét a tanári testület, mert egyetlen egy nevezetesebb mozzanat sem mult el a nélkül, hogy dicsőítő-, hálaadó-, kérő-, vagy engesztelő-áldozatokkal ne járult volna a Mindenható kegyes színe elé. A téli zord időszakot kivéve minden köznapon, az előadások előtt 7 $\frac{1}{2}$ óraker, vasárnapokon és ünnepnapokon pedig 8 $\frac{1}{2}$ óraker szent misét hallgat a róm. kath. vallású tanulókkal. Vasárnapokon a szent misét megelőzőleg hitoktatást nyer az ifjúság; jelen van az adventi és nagybőjti vasárnapok délutánjain tartani szokott litániákon; egy tanév folyamában ötször végzi a szent gyónást és áldozást; részt vesz a keresztyárok-, búzaszentelő- és úrnapi körmenetekben és a farsanghárómnapi szentségimádásban; a nagyhét három első napján szent gyakorlatokat tart. A hétköznapi és vasárnapi szent misék alatt énekel az ifjúság, ünnepeken pedig zenésmisést ad elő az ének- és zeneiskola. A miseénekeknek épületes betéteit képezik az intézet felsőbb osztályába járó rendi növendékpapok külön énekkarának darabjai.

A vallástani oktatás és hitélet fölött az irányadó vezetést és ellenőrző felügyeletet a megyés püspök gyakorolja a helybeli plébánosnak, mint püspöki biztosnak, közvetítésével.

A tanuló ifjúságnak más vallásfelekezeti része vallástanítást a saját hitfelekezete lelkészétől nyer és szintén részt vesz a saját vallása szerint való istentiszteleteken és vallásgyakorlatokban.

A tanulók száma 1862—63-tól, az Értesítők alapján 1866—67-től vallási statisztikájukat is föltüntetve, a következő:

1862—63.	171
1863—64.	218
1864—65.	271
1865—66.	294

Vallásuk szerint:	róm. kath.	gör. kath.	ev. ref.	ág. ev.	gör. kel.	izr.	
1866—67.	314	287	1	—	1	—	24
1867—68.	369	323	1	—	5	4	36
1868—69.	333	287	—	—	6	7	33
1869—70.	304	264	—	—	4	4	32
1870—71.	251	214	—	—	5	2	30
1871—72.	227	204	—	—	2	3	18
1872—73.	210	188	—	—	4	2	16
1873—74.	178	158	—	—	1	1	18
1874—75.	197	162	—	—	2	1	32
1875—76.	219	181	—	—	2	1	35
1876—77.	224	181	—	—	2	1	40
1877—78.	236	173	—	2	1	—	50
1878—79.	262	196	—	3	2	4	57
1879—80.	250	179	1	4	2	8	56
1880—81.	262	184	1	5	—	5	67
1881—82.	250	176	—	1	—	5	63
1882—83.	259	177	1	2	—	6	73
1883—84.	243	172	—	6	1	3	61
1884—85.	265	198	—	7	2	4	54
1885—86.	292	219	1	6	1	7	58
1886—87.	279	211	—	8	—	7	33
1887—88.	257	202	—	8	—	9	38
1888—89.	235	197	—	9	1	7	21
1889—90.	244	207	—	10	1	6	20
1890—91.	250	213	—	8	1	3	25
1891—92.	252	216	1	7	1	4	23
1892—93.	253	213	1	11	—	5	23
1893—94.	277	239	2	12	1	4	19
1894—95.	282	238	1	14	2	1	26
1895—96.	285	234	—	6	3	9	33
Összesen:	8713	6293	11	129	53	123	1139

II.

Tanulmányi ügy.

I. Tankönyvek.

A „Ratio educationis“ előtt intézetünkben tankönyv nem volt; az ifjúság ama jegyzetekből tanult, melyeket tanáraik tollba-mondása után irtak. A „Ratio educationis“ e sok időveszteséggel járó s nehéz munkát megszüntette azzal, hogy rövid, de alkalmas tankönyveket adott a tanuló ifjúság kezébe. Tankönyvirodamunk évről-évre, különösen a 70-es évektől és ama mozgalomtól kezdve, mely az új tanterv és az Utasítások megjelenésével a tankönyvirás és az oktatás terén a methodus-kérdésben támadt, gazdagabbá lesz. A nyelveknél a mondattani alapon való tanítás, a többi tárgynál is az induktív módszer és a gondolkodó, ítélő tehetség, valamint az önállóság nevelésére irányuló eljárás kiszorítja a rátanítás és emléztető methodust és ennek megfelelően irták a tankönyveket.

Az intézetben használt tankönyveket csak az 1871—72. tanévtől kezdve sorolhatom föl, a régebbiekkel nem foglalkozom, mert nagyon hiányosak a följegyzések, a melyeknek alapján haladnom kellene.

Hittan.

Szent-István társulat. Közép katekizmus katolikus (tanulók számára, 1871—1897-ig

Szent-István társulat. A ker. kath. anyaszentegyház szokásai és szertartásai, 1871—1880.

Roder, Az ó- és új szövetség története, 1871-től.

Wappler A., A kath. egély tankönyve. 1871-től.

Wappler A., A ker. kath. ágazatos hittan. 1871-től.

Martin K., Jézus Krisztus egyházának története, 1871—1873-ig.

Wappler A., A ker. kath. erkölcsstan, 1872-től.

Wappler A., Jézus Krisztus egyházának története, 1873-től.

Némethy Lajos. A róm. kath. egyházi szertartások régészeti és magyarázati kézikönyve, 1880—1886-ig.

Frenczl J., Liturgia, 1886-től.

Magyar nyelv.

Szvorényi J., Kisebb magyar nyelvtana, 1871—1879-ig.

Szvorényi J., Olvasmányok, négy k., 1871—1879-ig, majd 1880—1883-ig.

Laky D., Irály- és költészettana, 1871—1879-ig.

Szvorényi Szemelvényei 1871—1879-ig.

Toldy F., Irodalomtörténeti olvasókönyv, 1871—1882-ig.

Toldy F., A magy. nemz. irodalomtörténet tankönyve, 1871-ben.

Sz.-István társ., A magyar irodalom ismertetése, 1872—1874-ig.

- Környei, A magyar irod. története, 1874—1880-ig.
 Laky D., Ékesszólástan, 1877-ben.
 Névy L., Az írásművek elmélete, 1878-ban.
 Dr. Szinnyei Zs., Magyar nyelvtan mondattani alapon, 1879—1880.
 Dr. Kármán N., Magyar olvasókönyv, 1879—1880-ig.
 Dr. Simonyi Zs., Magyar nyelvtan felsőbb osztályoknak, 1879—1882-ig.
 Névy L., Irálytan; Szerkezettan, olvasmányokkal; Rhetorika; Poëtika, 1879—1893-ig.
 Ihász G., majd Ihász—Majer, Magyar nyelvtan 1880—1884-ig.
 Tomor—Várad, Magyar olvasókönyv, 1883-tól.
 Dr. Szinnyei, Magyar nyelvtan, 1884-től.
 Arany János, Toldi (Greguss, később Lehr), Válogatott balladák (Greguss), Balladák (Greguss) 1879-től.
 Shakespeare V., Coriolanus (Petőfi), Julius Caesar (Vörösmarty-Névy), Macbeth (Szász K.) 1879-től.
 Pintér Kálmán, Magyar stilisztika, Irálytan, Szerkesztéstan, Rhetorika 1893-től.

Német nyelv.

- Toepler Szemák által javított német grammatikája. I—IV., 1871-ben.
 Toepler, Német grammatika, 1871—1879-ig.
 Mozart, Deutsches Lesebuch, I—III., 1861—1879-ig.
 Ney, Gyakorlati német nyelvtan Ollendorf szerint 1872—1878-ig.
 Felsmann J., Német olvasókönyv, 1877—1879-ig.
 P. Thewrewk. Német tan- és olvasókönyv, 1878—1886-ig.
 Dr. Szemák, Német nyelvtana 1879-től.
 Goethe, Iphigenie in Tauris, 1879—1894-ig.
 Dr. Szemák, Német olvasókönyv, 1880-tól.
 Goethe, Hermann u. Dorothea (Weber), 1880—1891-ig.
 Herder, Der Cid., 1882-től.
 Schiller, Wilhelm Tell, 1884—1888-ig.
 Schiller, Maria Stuart, 1884—1889-ig.
 Schiller. Wallensteins Tod 1884—1889-ig.
 Lessing, Laokön, 1887-től.
 Dr. Báuer, Egmont magyarázata, 1888-tól.
 Goethe, Hermann u. Dorothea (Hoffmann), 1891-től.
 Goethe, Iphigeniaja (Haraszti), 1894-től.

Latin nyelv.

- Bartl A., Elemi latin nyelvtan, Mondattan, 1871-ben.
 Cornelius Nepos, Vitae excellentium virorum (Veress), 1871—1878-ig.
 C. Julius Caesar, Commentarii de bello Gallico (Dinter), 1871—1878-ig.

- Szamosi-Siebelis, *Tirocinium poeticum*, 1871—1890-ig.
- M. Tullius Cicero, *Cato és Laelius*, 1871—1878-ig.
- M. Tullius Cicero, *Orationes selectae* (Klotz), 1871—1891-ig.
- P. Ovidii *Nationis carmina selecta* (Klotz—Grysar) 1871—1879-ig.
- Titus Livius, *Ab urbe condita libri* (Weisenborn) 1871—1880-ig.
- P. Vergilii M. *op. Epitome* (Jm. Hoffmann) 1871—1887-ig.
- C. Sallustius Crispus, *De conj. Cat. et de bello Jug.* (Linker), 1871—1886-ig.
- Cornelius Tacitus, *Libri* (Halm) 1871—1891-ig.
- Ou. Horatius Fl. *Opera Omnia* (Schmidt), 1871—1879-ig.
- Quintilianus *Instit. orator. Car.* (Halm), 1871—1876. és 1877—1879-ig.
- Szepesi Imre, *Elemi latin nyelvtan, Mondattan*, 1872 - 1876-ig, Budaváry J. átdolgozásával 1876—1879-ig.
- Bartal-Malmossi, *Latin alaktan, Mondattan, Gyakorlókönyv* 1879—87-ig
- Polgár György, *Livius* 1879—80.
- Ou. Horatius Fl. *Opera Omnia* (Jahn), 1879—1889-ig.
- Bartal-Malmossi. *T. Livii ab urbe condita lib. XXI. és XXII.*, 1880-tól.
- Bartal-Malmossi, *Latin olvasókönyv Livius, Ovidius és Phaedrusból* 1883-tól.
- Salustius *De bello Jugurthino* (Holub M.), 1886—1889-ig.
- Szepesi-Tóth, *Latin alaktan, Mondattan, Gyakorló- és olvasókönyv* 1887-től.
- P. Vergilii M. *Operum Epitome* (Bartl A.), 1887-ben.
- Pirchala, *Antologia latina*, 1888-től.
- P. Vergilii M. *Aeneidos libri* (Pirchala J.) 1888-től.
- C. Sallustius Cr., *Libri de Catilinae conj. et de bello Jug.* (Dietsch), 1880—1891-ig.
- Horatii *Flacei carmina* (Müller), 1889—1891-ig.
- Jánosi, *Cicero levelei*, 1890-től.
- C. Sallustius Cr., *De conj. Cat. et de bello Jug.* (Kempel-Holub) 1891-től.
- M. T. Ciceronis *De imperio Cu. Pompei oratio* (Dr. Keleti), 1891-től.
- Görög nyelv.
- Szepesi Imre. *Elemi hellén nyelvtan*, 1871—1879-ig.
- Chrestomatie aus Xenophon (Schenkl), 1871—1881-ig.
- Epitome Homeri *Iliadis* (Hochegger), 1871—1890-ig.
- Mészáros Nándor, *Görög olvasókönyv*, 1872—1881-ig.
- Plato *Sokrates védelme és Kritoja* (Horváth) 1873—1883-ig.
- Herodoti *historiarum libri* (Dietsch), 1873—1891-ig.
- Szepesi-Szamosi, *Görög nyelvtan*, 1878—1890.
- Homeri *Odysea* (Dindorf), 1879—1899.
- Szamossi J., *Görög nyelvtan, olvasókönyv*, 1881—1888-ig.

Chestomathia Xenophon műveiből (Schenkl-Horváth), 1881—1894-ig
Szamossi J., Szemelvények Platon műveiből, 1883-tól.

Dr. Maywald J., Görög nyelvtan, gyakorlókönyv, 1888-tól.

Csengeri János, Homeros Iliasa 1891-től.

Dávid István, Szemelvények Herodotos műveiből, 1891-től.

Csengeri János, Homeros Odysseája, 1891-től.

Chestomathia Xenophon műveiből (Schenkl-Elischer) 1895-től.

Földrajz.

Visontay-Ribáry, A magyar állam földirata, 1881-ben.

Visontay, Egyetemes földirat I., II., 1871—1882-ig

Visontay, A magyar állam földirata, 1871—1880-ig.

Visontay, Magyarország és a földközi tenger környékének leírása,
1880—1884-ben.

Dr. Brózik K. Paszlavszky J., Földrajzi gymnasiumok számára 1881—
1887. és 1892-től.

Heller Ágost, Fizikai földrajz, 1881 és 82-ben.

Dr. Brozik K. Paszlavszky J., Ázsia stb. 1882—1887 és 1893-tól.

Scholtz A., Fizikai és matematikai földrajz, 1883—1885-ig.

Dr. Schmidt A., Fizikai földrajz, 1885-től.

Hunfalvy J., Földrajz gymnasiumok használatára 1887—1892-ig.

Csuday J., Az osztrák-magyar monarchia politikai földirata, 1887-ben.

Történelem.

Vaszary K., Történelem a III. és IV. osztály számára, 1871—1880-ig.

Somhegyi F., Egyetemes világtörténet I., II., III k., 1871—1884-ig.

Horváth M., Magyarok története, 1871—1884-ig.

Mangold L., A magyarok története, 1883—1888-ig.

Scholtz A., Politikai földrajz, 1883-tól.

Vaszary K., Világtörténelem I., II., III. k., 1888—1890-ig.

Ribáry F., Magyarország oknyomozó története, 1884—1888-ig.

Varga Ottó, A magyarok története és Magyarország a jelenben, 1888-tól.

Ribáry-Mangold, Magyarország oknyomozó története, 1888-tól.

Szölgvényi J., Világtörténelem, 1890-től.

Természetráajz.

Hanák J., A természetráajz elemei, ásványtan és növénytan, 1871-ben.

Mihálka A., Ásványtan, növénytan, állattan, 1871—1874-ig.

Dr. Pokorny A., — Dékány R. A természetráajz elemi, ásványtan, növény-
tan, 1872—1881-ig.

Mihálka-Pap J., Ásványtan stb. 1874—1881.

Wissinger K., Ásvány-, közet- s földtana kapcsolatban a vegytannal,
1881-ben.

Pap János, Növénytan, Az állatok természetrajza, 1881-ben.

Dr. Roth S., Az ásvány-, közet- és földtan, 1882-től.

Dr. Roth S., A növénytan alapvonalai, Az állattan alapvonala, 1882-től.

Természettan.

Dr. Lutter Nándor, A természettan elemei, 1871—1873-ig.

Kruesz-Kühn, Természettan, 1871—73-ig.

Pisko-Kühn, Természettan algymn. számára, 1872—1879-ig.

Fehér Ipoly, Kísérleti természettan, 1873—1887-ig.

Heller Ágost, A természettan elemei, 1879-ben.

Dr. Schmidt A., Természettan, 1887.

Vegyten.

Dr. Lutter Nándor, A vegyten elemei, 1871-ben.

Kruesz-Fehér, A vegyten alapvonalai, 1871—79-ig.

Dr. Dékány Rafael, A vegyten elemei, 1872—1879-ig.

Mennyiségtan.

Dr. Lutter Nándor, A mennyiségtan elemei I., II. és III., 1871—1881-ig.

Dr. Lutter Nándor, Mennyiségtan, 1871—1881-ig.

Dr. Lutter Nándor, Közönséges számtan az új tanterv szerint, a közép-tanodák használatára, 1881-től.

Dr. Lutter Nándor, Betűszámtan, 1881-től.

Dr. Lutter Nándor, Logarithmusok, 1871-től.

Mértan.

Mocnik-Szabóky, A mértani nézletten I., II., 1871—79-ig.

Dr. Lutter Nándor, Mértan, 1871—76-ig és 1879-től.

Arányi Béla, Térmértan és gömbháromszögtan, 1876—1878-ig.

Dr. Lutter Nándor, Térmértan és gömbháromszögtan, 1878—1880-ig.

Dr. Császár Károly, Geometriai alaktan, 1879—1884-ig.

Kriesz Fer., Elemi ábrázolástan, 1879—1884-ig.

Landau-Wohlrab, Rajzoló geometria 1880-től.

Természettani földrajz.

Berecz Antal, Különleges természet. földrajz, 1871-ben.

Berecz Antal, Mennyiségteni földrajz alapvonalai, 1872—79-ig.

Bölcselet.

Purgstaller, Bölcsészet, 1871—79-ig.

Purgstaller, Philosophia propaedeutika, 1879—84-ig.

Fekete E., Lélektan és Logika 1881-ben.

Dr. Pauer J., A lélektan elemei, Logika, 1882—1891-ig.

Joly H., Philosophiai propaedeutika, A psychologia és logika vázlata, 1891-től.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irod. és művelődés történelem.

Dr. Jancsó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok I., II., III., IV., 1891-től.

Schill Salamon, Görög régiségek, 1891-től.

Szilasi Móricz, Szemelvények Thukydidesből, 1891-től.

Dr. Gyamlay. Homeros Odysseája, 1892-től.

Dr. Csengeri, Homeros Iliása, 1892-től.

Schill Salamon, Görög irodalomtörténet, 1893-tól.

Dr. Radó Antal, Euripidesz, Iphigenia Aulisban, 1893-tól.

Csiky G., Sophocles Antigoneje, 1893-tól.

Dr. Csengeri J., Aeschylos Agamemnonja, 1893-tól.

Alexander Bernát, Platon és Arisztotelesz szemelvények, 1894-től.

2. Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár keletkezését pontosan megállapítani nem lehet. Az intézet kiegészítésekor, 1859–60-ban, még igen jelentéktelen volt, a mit abból lehet következtetni, hogy a már említett évben „a legmagasabb kormány két izbeni rendeletei folytán az iskola szükségeinek fődözésére összesen 600 osztrák forint adatott az itteni cs. kir. pénztárból“, a mely összeg részben a tanári könyvtár szükségleteinek beszerzésére fordított. A könyvtár azonban a gymnasium tanárainak használatára nem volt elégséges, a kik, mint a följegyzések bizonyítják, a házi könyvtárt vették sokszor igénybe, a melyben igen értékes hittudományi-, ó-remekirók és történelmi művek gyűjteményei vannak.

A szükséges művek beszerzésére fordították a fölvételi díjak egy részét; a könyvtár számára utalványozott az egyházközség is kisebb-nagyobb összegeket; gyarapodott a könyvtár ajándékozás útján is. Ajándékoztak a könyvkereskedők és könyvkiadók, különösen Lampel, Heckenast, Rath, Grill, Hartleben; ajándékozott a magyar Tud. Akadémia, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium, a kolozsvári m. kir. Tudomány-egyetem, a kir. József-műegyetem; ajándékoztak egyesek is, mint az intézet lelkes berátai. Különösen föl kell említeni Horváth Döme ny. kir. táblai tanácselnököt, kinek jóakaró és az intézet fejlődését, haladását czélzó áldásos működésével már annyiszor találkoztunk, ki az 1873–74-iki évben 185 kötetből álló adományával gyarapította a könyvtárt; de föl van említve neve az ajándékozók között már előbb, találkoztunk vele későbbben is, találkoztunk vele minden évben. A mult tanévben pedig beköttette a könyvtár fűzött műveit.

Az utóbbi időben rendszeresen gyarapodik a könyvtár. Az intézet igazgatóságának a tandijból 800 frt áll rendelkezésére, a melyből az

egyes szertárak szükségleteit is fődözni kell ugyan, de azért elég nagy összeg marad a könyvtár számára, évenként körülbelül 300 frt.

A művek száma összesen és pedig önálló szakmunka: 1339 mű 1556 kötetben, vegyes mű 227, 254 darabban és 11 tudományos folyóirat.

3. Ifjúsági könyvtár.

Ifjúsági könyvtárunk alapított az 1859–60-ki tanévben; keletkezése tehát összeesik az intézet kiegészítésével. Alapját megvetette az egyházközség és Horváth Döme könyvadománya, valamint a rendfőnökség által néhai Demeter Mihály hátrahagyott könyveinek átengedett része. Keletkezésének második félévében már rendes használatul megnyitott.

Egyes jótévkök azután évről-évre gyarapították a könyvtárt könyvadományokkal. Ezek közül ismét tiszteletteljes elismeréssel föl kell említeni Horváth Döme ny. kir. táblai tanácselnököt, ki majdnem minden évben föltalálható az adakozók között, többször igen értékes könyvgyűjteménnyel; föl kell említeni a tanártestületet, a mely könyvadományaival nyíltan jelezte azt, hogy szakított a classicusok emléztetésével, nagy gondot fordított az ifjúság olvasmányaira s arra ügyelt, hogy oly könyv ne kerüljön a tanuló kezébe, mely erkölcsét megmértelyezhetné.

Az 1873–74. tanévtől kezdve a tandíj mellé csatolt húsz krból bejött összegből rendszeresen gyarapodott a könyvtár, a mely pl. az 1884–85-iki iskolai évben, nem számítva a csonka és elrongyolott példányokat és egyes füzeteket, 511 műből 727 kötetben állott. Ma tekintélyes az évenkénti szaporodás, melyet az intézet ama díjakból eszközöl, a melyeket a tanulók a beiratások alkalmával ifjúsági könyvtár-díj (50 kr.) czímen fizetnek. A tanulók számarányához mérten körülbelül 100 frt áll évenként az igazgatóság rendelkezésére s így tetemesen szaporíthatja a könyvtárt.

A könyvtár élén egy arra önként vállalkozó vezető tanár áll, a ki irányítva az ifjúságot az olvasásban, olyan könyvet adva neki, mely ismeretköréhez illik, a mely korának megfelel.

A könyvtárban van összesen 1027 munka, 1163 kötetben.

4. Földrajzi gyűjtemény.

Földrajzi gyűjteményünk felszerelése elég gazdagnak mondható, a mennyiben a tulajdonképeni földképeken kívül rendelkezik táj- és néprajzi képekkel is. Jó részét a gyűjteménynek igaz, hogy inkább régi mappák képezik, de megszerzi az intézet a Kogutovicz és Társa-féle gyűjteménynek kiadásait, szükséghez mérten több példányban is.

A térképgyűjteményben van 77 drb fali térkép, 31 drb kézi atlasz, 34 drb földrajzi és történelmi kép és 5 drb ég- és földgolyó.

5. Természetrizsi és vegytani szertár.

A természetrajzi gyűjtemény alapját az évvégi Értesítők kimutatásából az 1863—64. tanévben találjuk, a mikor először föl vannak említve egyes jótéví adományozók nevei. Jó ideig azonban sem megfelelő helyiséggel, sem butorzattal nem rendelkezett; az érezhető hiányokon csak a gymnasiumi épület kibővítése után lehetett segíteni.

E gyűjteménynek tehát csak az 1894—95. tanévtől kezdve van megfelelő helyisége, mely áll egy nagy szertárból és a mellette levő dolgozó szobából. Megfelelő butorzattal elláttatván az új helyiség, a benne szakcsoportonként elhelyezett gyűjtemény, ha éppen gazdagnak még nem mondható is, de a tanítás szükségleteinek teljesen megfelelő.

Van ugyanis az ásványgyűjteményben 136 ásványfaj és 79 drb kőzet és kővület.

A növénytani gyűjtemény a szárított természetes példányokon kívül bírja a főbb alaktani formákat utánzásban; van rügy-, levél- és terménygyűjteménye.

Az állattani gyűjtemény a tipikus vázakon és borszesz-készítményeken kívül tartalmaz kitömve 15 emlőst és 45 madarat.

Műszerekkel is el van látva a gyűjtemény a szükséghez mérten. Van Reichert-féle nagyítónk a külön búvárkodáshoz és kézi bemutató górcső a kellő készítményekkel, úgy a kőzettanhoz, mint a növény- és állatszövettanhoz. Fali képekben és egyéb szemléltető ábrákban nem szűkölködik a gyűjtemény.

A kibővítéssel megszorodott a helyiségek száma s így megfelelő berendezést nyerhetett a vegytani szertár is, mely ugyanekkor eszközökkel bővebben elláttatott és ma mint külön gyűjtemény, foglal helyet a közös benyilóval bíró s különösen e célra berendezett előadói terem mellett.

6. Természettani szertár.

Az intézetnek kiegészítettése előtt is volt már egy kis természet-tani szertára; a kiegészítés után nagyobb arányú beszerzések történtek részint az egyházközség által időről-időre utalványozott összegekből, részint a fölvételi díjak egy részéből. Így adott az egyházközség már az 1859—60. iskolai évben az igazgatóság megkeresésére 300 osztrák forintot a természet-tani museum gyarapítására, a mely adomány későbbben többször ismétlődött.

Ma rendszeresen gyarapítatik a szertár a tandíjából az igazgatóságnak rendelkezésére álló 800 frtból.

Mikor a természettani szertár az új helyiségbe helyeztetett át, ezen helyiség teljesen újra bebútoroztatott és a dolgozó szoba is fölszereltetett.

A szertárban van:

Az általános tulajdonságok és erők	tanához	7 készülék,	9 drb
Az általános mechanikához	54	„	118 „
A cseppfolyósok mechanikájához	27	„	49 „
A légneműek mechanikájához	53	„	73 „
A rezgés és hangtanhoz	19	„	43 „
A hőtanhoz	42	„	82 „
A fénytanhhoz	65	„	136 „
A delejességhez	9	„	31 „
A dörzs- és légköri villanyosságához	36	„	69 „
A galván-villanyosságához	71	„	137 „
A kosmophysikához	5	„	5 „
Szerelvények, bútorzat, műszerek	29	„	50 „
Iratok, könyvek, nyomtatványok	—	„	49 „

Összesen: 416 készülék, 869 drb.

Az egész fölszerelés pénzértékben kitesz 5258·53 frtot.

7. Pénz- és éremgyűjtemény.

A pénz- és éremgyűjtemény alapját megvetették érem- és régi pénzadományokkal az 1863—64. tanévben Horváth Döme és Erdélyi Ferencz. A gyűjtemény ezen ágát nagy kedvvel gyarapította a közönség, a tanári kar és a tanuló ifjúság egyaránt, úgy, hogy ma áll 774 drb érezpénz és emlékéremből és 42 drb bankjegyből,

8. Történelmi- és művészeti gyűjtemény.

A történelmi- és művészeti képeket az 1894—95-ik tanévben kezdte az intézet gyűjteni. A gyűjtemény most 381 képből áll. Ezen képek, melyekből 66 kartonra van húzva, 315 pedig üveggel ellátott keretben, magyarázó felirásokkal ellátva, állandóan a tanulók szemei előtt függenek az intézet folyosóin.

Ezen képekből az ókori régiséget és történelmet szemlélteti Hermann Reinhard „Album des klassischen Alterthums“-féle gyűjteményből 76, a Jakob v. Falke „Hellas und Rom“ czimű művéből 28, Rajmund Oehler „Klassisches Bilderbuch“ cz. művéből 26, a Hauptmann-féle gyűjteményből 27, a Langl-féle gyűjteményből 26, a Launitz-féle falitáblák-

ból 4, görögországi eredeti fénykép 31, a Langl „Griechische Götter- und Heldengestalten“-féle gyűjteményből 50 és a tanulók által rajzolt kilencz kép; összesen 277, ebből üveges keretben van 211, kartonra huzva 66.

Az újabbkori is részben görög és római festők, illetőleg szobrászok művei a Divald-féle „A képzőművészet remekai“ czimű gyűjteményből 104 képpel vannak képviselve, üveges keretben és pedig Salvator Rosa 1, Titian 5, Murillo 4, Rembrandt 6, Veronese Pál 3, Van Dyck 4, Caracci Hannibal 2, Rubens 13, Rafael 21, Dürer 1, Guido Reni 4, Ruisdael Jakab 2, Carlo Dolce 1, Champagne Fülöp 1, Corregio 8, Domenichino 1, Batoni 1, Wynants 1, Holbein 2, Caravagge de Michelangelo 1, Dow 1, Wouwermann 1, Lionardo da Vinci 1 festményvel, ismeretlen ókori művészekről 9, Agesias 1, Myron 1, Praxiteles 1, Michel Angelo 1, Giovanni de Bologna 1, Garnier 1, Coyzevox 1 és Canova 3 szoborral.

9. Rajzszeretár.

A mint a gymnasiúmban általában, úgy a mi intézetünkben is sokáig mostoha elbánásban részesült a rajzszeretár. A rajzot csak az utóbbi években vették föl a rendes tantárgyak közé s ez az oka, hogy a multból csak néhány sodronyminta és egy csomó jelentéktelen mintalap maradt; de az utóbbi időben, különösen a görögpótló tárgy behozatala óta, a mikor a szabadkézi és diszitményi rajz is rendes tantárggyá lett, a rajzszeretár is különös figyelem tárgya lett.

A szeretár mostani állománya:

Szerelvények	2 készülék,	6 drb.
Minták a mértanhoz	3 „	49 „
Rajzmintalapok	14 csoport	1052 „
Műlapok, képek	5 mű	39 „
Összesen 22 tárgy		1146 drbban.

10. Tornaszertár.

A tornaügy tanintézetünkben sokáig majdnem teljesen elhanyagolatott; tornahelyiség nem volt, sem téli, sem nyári. E miatt szünetelt is a tornatanítás télen teljesen; ősszel pedig és nyáron az állami főreáliskola udvarhelyiségében tornázott az ifjúság három csoportban heti 2—2, összesen 6 órában.

E hiányon segített az egyházközség, midőn 1886-ban a modern igényeknek mindenben megfelelő tornacsarnokot építtetett és berendezte az intézet belső, fákkal szépen beültetett udvarát nyári tornahelynek.

A tornaacsarnok felszerelése: 1 drb korlát, 2 drb nyújtó, 2 drb vízszintesre és rézsutra igazítható létra, 1 drb szőrrel kitömött, marhabőrből készült ló, 1 drb bak, 8 drb mászórúd, 4 drb mászókötel, 1 drb lebegő gerenda, 1 lengő kötel, 4 drb ugró deszka, 2 pár ugró méreze, 2 drb ugró kötel, 1 drb rugó deszka, 1 drb hosszúság mérő a távolugráshoz, 30 pár buzogány, 40 drb vasbot, 60 drb rövidebb és 40 drb hosszabb fabot, 130 drb különböző nagyságú sulyzó, 2 drb 7 kgrmos vasgolyó, 1 drb 20-, 3 drb 10-, 5 drb 5- és 2 drb 2 kgrmos körte, 1 drb árbóczkötel, 2 drb huzókötel, 10 drb 4 méter hosszú rúd, 2 drb hajszólo- és 1 drb füleslabda és 2 drb szőnyeg.

A nyári tornatér felszerelésére: 1 árbócz, 6 drb függőleges és drb rézsutos mászórúd, 2 drb rézsutos és 1 drb vízszintes létra, 1 drb nyújtó, 1 drb korlát, 2 pár gyűrűhinta.

III.

Tanulmányi és fegyelmi rendszabályok.

A Középközponti Rendtartás a tanulóktól megkívánja a rendszeret, figyelmet, szorgalmat, nemes erkölcsöt és fegyelmet, azonfölül súlyt fektet arra is, hogy a szülők vagy helyetteseik, az iskola törekvését gyámolítsák s így rájuk is fontos köteleességeket ró. Hogy pedig mind a szülők és helyetteseik, mind a tanulók az iskola iránt való köteleességeik felől kellőleg tájékozva legyenek s azokat pontosan teljesíthessék a ministerium rendelete szerint és jóváhagyása mellett egybefoglaltattak azon rendszabályok, a melyeket az intézetnek általános feladatához és sajátlagos körülményeihez mérten az iskolai rend, tanulmányi előmenetel, a jó szokás és társadalmi nemes erkölcsök megkívánnak.

Intézetünkben a következő tanulmányi és fegyelmi rendszabályok 1883 óta kötelezők:

1. Tanulmányi rendszabályok.

Az iskolai év, a mely szeptember 1-én kezdődik és tart a következő évi június hó végéig, a tanulmányok rendje szempontjából három időszakra oszlik. Az I. időszak szeptember 1-től december 23-áig, a II. januárius 3-ától virágvasárnapig és a III. husvét szerdájától június 30-áig tart.

A tanulók szabályszerű fölvétele az iskolai évet megelőzőleg augusztus hó utolsó három napján történik. Évközben az iskolát fontos ok nélkül mulasztani nem lehet; a más tanintézetbe való fölvétel a változtatásra kényszerítő ok világos kimutatása mellett csakis oly bizonyítvány

alapján eszközölhető, a melyből kitűnik, hogy az illető tanuló egész az eltávozás napjáig pontosan látogatta azon osztályt, melybe fölvetetni kíván s hogy fegyelmi büntetés terhe alatt nem áll.

A karácsonyi és husvétii időszak végén a tanári testület által ellenőrző tanácskozások tartatnak; e tanácskozásoknak az egyes tanulókra vonatkozó megállapításairól a szülők az „Értesítő“ útján nyernek tájékoztatást. Ha a tanulónak magaviseletére, szorgalma, vagy az egyes tanulmányokban való haladásra nézve a tanári kar hiányt tapasztal, ez az Értesítőben különösen megjegyeztetik, hogy még idejében alkalom nyíljk a bajt a szülői ház közreműködésével orvosolni. E végből tartozik a tanuló a neki kézbesített Értesítőt atyjának vagy gyámjának azonnal átadni, vele aláíratni s mihelyt az iskolába visszatér, az osztályfőnök kezéhez tisztán és sértetlenül visszaszolgáltatni.

A tanév végével a tanulók Iskolai Bizonyítványt kapnak, a melyben magaviseletük: jó, szabályszerű, kevésbé szabályszerű és rossz-, a tanulmányban tett előmenetelük pedig: jeles, jó, elégséges és elégtelen fokozatok szerint ítéltetik meg. A következő tanév elején felsőbb osztályba csak olyan tanuló léphet, a ki minden egyes kötelezett tantárgyból — a testgyakorlat és szépírást kivéve — legalább is elégséges osztályzatot nyert.

Oly tanulónak, ki csak egy tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, a tanári kar engedélyt adhat a jövő iskolai év kezdetén ugyanazon intézetnél teendő javító vizsgálatra. Azoknak, a kik két tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, csak a nmlt. vallás- és közoktatásügyi ministerium adhatja meg az engedélyt. Többől, mint két tantárgyból javító vizsgálat nem engedélyeztetik.

A szülők vagy helyetteseik különösen felelősek az iránt, hogy a tanulók a szükséges könyvekkel és más taneszközökkel ellátva, minden leckeórára pontosan megjelenjenek. Kötelezett tantárgy tanulása alól egy tanuló sem menthető fel; kivétel e tekintetben csupán csak a testgyakorlatra nézve lehetséges. Ha ugyanis a tanuló testi fogyatkozás miatt ezen tantárgy tanulásában részt nem vehetne, ideiglenesen, vagy véglegesen is, fölmenthető; a fölmentést az akadályozó baj minősége szerint, az igazgató, vagy a tankerületi főigazgató adhatja meg. (Külön felszerelt, orvosi bizonyítvánóal is ellátott folyamodvány alapján.)

Az iskolai rend úgy hozza magával, hogy a kiszabott időben minden tanuló a saját osztálya termében kijelölt helyén legyen, ott feladványait ismételve, csendesesen várja be az előadás kezdetét. Korábban, mint a tanítás kezdete előtt legfőlebb fél órával, a tanintézeti épületbe belépni nem szabad; nem szabad ez ideig az épület előtt ácsorogni sem;

úgy intézze tehát a tanuló iskolába való jövetelét, hogy megérkezése a gyülekezésre szánt $\frac{1}{4}$ órai időn belül essék.

Az iskolában mindenik tanuló tisztán és illedelmesen öltözködve jelenjék meg úgy, hogy külseje által is tanuló ifjúhoz illő műveltséget tanúsítson.

Megkivántatik, hogy mindenki az órarend szerint szükséges, tisztán tartott könyvekkel, írószerekkel ellátottan jöjjön az iskolába. Iskolai tankönyveken kívül más könyvet, vagy akárminő más oly tárgyat, a mire itt szükség nincs, magával hozni, idején kívül itt elővenni az elkobzás terhe alatt tiltva van.

Előadások alatt a legnagyobb esend és kitartó feszült figyelem követeltetik, mert ezek nélkül a tanulmányokban kellő haladást tenni nem lehet.

Előadásokra későn jönni, azokat szükségtelen kimenés, másoknak kikopogtatása, vagy bárminő más módon zavarni, szigorúan tiltatik.

Előadások előtt, szünetek alatt ép úgy, mint előadások után, az iskolai épület előtt való ácsorgás, mint a jó renddel ellenkező és a tanuló szórakozottságát előmozdító idővesztegetés, meg nem engedhető.

A második és harmadik előadási óra között engedélyezett 10 pereznyi szünet alatt a tanulók a tantermet elhagyhatják, de az épületből nem távozhatnak, hanem testi üdülés és a szabad levegőnek élvezhetése céljából az udvaron időzhetnek.

Kényszerítő ok nélkül a tanulónak egyetlen egy tanórát sem szabad elmulasztani. Betegség, vagy más fontos okból eredő iskolamulasztást mindjárt az első mulasztott órában a szülők vagy helyetteseik az osztályfőnöknél bejelenteni kötelesek, a tanulók pedig az iskolában való legelső megjelenésükkor igazolni tartoznak. Az igazolásra, (ha az elmaradásnak oka betegség volt,) orvosi bizonyítvány, vagy pedig a szüléktől és helyetteseiktől hozott igazoló irat kivántatik meg. A mulasztások bejelentésének és igazolásának ezen módja kötelező a rendkívüli tantárgyak leckeóráira, az istentisztelet és vallási gyakorlat idejére nézve is és pedig valláskülönbség nélkül.

Előre látható akadályoztatás esetében, ha a mulasztás egy napnál tovább nem fog terjedni, az osztályfőnöktől, ha a mulasztás egy napnál tovább terjedne, vagy ha a városból való eltávozással járna, az igazgatótól tartozik a tanuló az engedélyt előre kieszközölni, mindenkor azonban a szüléknek, vagy helyetteseiknek élıszóbeli vagy írásos kérelme alapján.

Különösen figyelmeztetnek a szülők és helyetteseik arra, hogy oly tanuló, a ki igazolatlanul — habár csak szakadozottan is — annyi

órát mulaszt el, a mennyi az egy heti tanórák száma, az intézetből kilépettnek tekintetik.

Saját előmenetelének és jövőjének érdekében legyen minden tanulónak szívére kötve házi munkásságában a szorgalom. Szóbeli és írásos feladványainak gondos megoldása által iparkodjék kötelességének tőle kitelhető pontossággal megfelelni; keresse örömét kötelességének teljesítésében s kerülje mindazt, a mi őt ebben akadályozná. Ebben a tekintetben a házi gazdák részéről gyakorlandó felügyelet körébe tartozik az is, hogy házukban a tanulóknak gyakori vagy tömeges összejöveteleket meg ne engedjenek, mert ezek az iskolai oktatás és nevelés céljait sok tekintetben veszélyeztetik. Korcsmai, vendéglői, kávéházi helyiségekben lakást vagy étkezést fogadni tilos.

Ha a felfogadott szállás ellen vagy a házigazdától megkivánt kellő felügyelet hiánya, vagy egyéb fontos ok miatt az iskola előjárásának kifogása volna, kötelesek a tanulók az ily szállást azonnal odahagyni, a szülék pedig tartoznak más, alkalmas szállásról gondoskodni.

A szüléknek, vagy megbizottaiknak tudta és az iskolai hatóság beleegyezése nélkül szállást fogadni, vagy a fogadottat elhagyni nem szabad; a változtatást pedig az osztályfőnöknél azonnal be kell jelenteni.

2. Fegyelmi rendszabályok.

A vallásosság követelményeinek kötelesek a tanulók pontosan megfelelni; kötelesek nevezetesen az istentiszteletekben és vallásos gyakorlatokban buzgó ájtatossággal részt venni.

A szülék vagy helyetteseik az iránt különösen felelősek, hogy a gondjaikra bízott tanulók a vallásuk szerinti istentiszteletekre és vallási gyakorlatokra a kellő időben pontosan megjelenjenek.

A róm. kath. vallású tanulók kötelesek naponkint a kitűzött időben szent misére, a kijelölendő időszakokban vásár- és ünnepnapok délutánjain tartatni szokott istentiszteletre imakönyvvel ellátva pontosan megjelenni s ott az ájtatosságban imádkozva vagy énekelve példás buzgósággal részt venni; — kötelesek vásárnapokon az Isten igéjének magyarázatára a kellő időben megjelenni és azt ájtatos figyelemmel hallgatni; kötelesek a meghatározandó időben a szent gyónást és áldozást elvégezni, a búzaszentelő, kereszttjáró és úrnapi körmeneteket példás rendben követni és a hittudományt, melyben a boldogító hitigazságok tárgyaltatnak, kiváló szorgalommal tanulni.

A vallásos buzgalmat illető általános rendszabályok nemcsak a róm. kath. vallású, hanem más hitfelekezeti növendékekre is vonatkoznak. Ők is tartoznak mindazt példás buzgósággal végezni, a mi vallásuk gyakorlatához tartozik.

Mínthogy minden tanuló Isten után szüleinek köszönhet legtöbbet, irántuk tartozó háláját és szeretetét igyekezzék engedelmissége, jó magaviselete és szorgalma által tetteleg tanúsítani.

Tisztelje a tanári kart, annak minden egyes tagját ideértve, ideértve a testvérintézetek tanári testületét is, mert ők az ifjúság szellemi és anyagi javának megalapításán önfeláldozólag, önzetlenül fáradoznak; tisztelje pedig ne csak külsőleg, kényszerítve, hanem meggyőződésből és igazán s ezt az által tanúsítsa leginkább, ha tanárainak figyelmeztetéseivel, intéseivel készséggel alkalmazkodik, rendeleteinek pontosan engedelmeskedik, tanácsait hiven követi.

Tisztelettel viseltessék az érdemeik által kitűnő egyházi és világi férfiak, a hatósági személyek, a tanintézetek és a tanuló ifjúságnak jóltevői s általában az öregebb korúak irányában. Legyen tisztességtudó és udvarias mindenütt, mert ez a tanulónál megkívánt műveltségnek legelső követelménye.

Becsülje és szeresse tanulótársait, hogy azok őt viszont szerethessék és becsüljék. Ha pedig valaki magát tanulótársa által megsértettnek véli, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senki sem lehet bíró a saját ügyében, hanem — kerülve minden vádaskodást — terjeszsze ügyét az osztályfőnök elé, hogy az azt igazság szerint megítélhesse.

A tanintézeti épület és a tanterem azon hely, a hol a tanuló jövő boldogságának alapját veti meg, tartózkodjék tehát ezen épületben mindattól, a mi e nagy czél méltóságával ellenkezik; ilyenek: a láрма, kötődés, pörlekedés, veszekedés.

Az iskolába való jövetel, az abból való kimenetel mindenkor esendesen, rendben és illedelmesen történjék. A folyosókon, lépcsőkön való szaladgálás, ugrándozás, taszigálás — mint nemcsak az iskola méltóságával össze nem férő, hanem veszedelmes tettek is — szigorúan tiltatnak.

Tiltva van: a taneszközöknek és bútoroknak kiméletlen kezelése és elrontása; az iskolai padokra való irás, rajzolás, faragás; az iskolai vagy bármely más épület falainak befirkálása, bemocskolása, rongálása; a kárt az illető elkövető megtéríteni köteles, sőt — ha rosszakaratból szándékosan tette — fegyelmi büntetés alá is vonatik.

A templom és iskola előtt, útezőken és köztereken — nevezetesen a sétányokon és a vasúti pályaháznál — a czéltalan időzős, csoportosulás, kiabálás, fütyürézős, dobálás, szaladgálás oly tettek, melyek a tanuló ifjúság felől rossz itéletre szolgáltatnak méltó okot s mint ilyenek gondosan kerülendők.

Ruhákat, könyveket, írószereket vagy egyéb tárgyakat, melyeket a tanuló a saját használatára kapott, eladni, tanuló társaitól megvenni, cseszerélni, vagy elzálogosítani tilos. Tilos továbbá a pénzkölesőzés és pénzre való kártyázás, vagy bármilyen más nyerésszkedő játék is.

Egyáltalában nem szabad mást megkárosítani, jószágát megsérteni, annálkevésbé igazságtalanul elsajátítani, írásbeli dolgozatokat át-csempészni.

Az iskola körén kívül eső bármilyen egyesületnek, vagy társulatnak tagjai tanulók nem lehetnek.

Korcsmákban, kávéházban, vendéglőkben, nyilvános mulatóhelyen csak kivételes esetekben és csak a szülőknek, vagy az azokat helyettesítő oly egyéneknek a társaságában jelenhetik meg a tanulók. A kik illő magaviseletéről kezeskedhetnek.

Színházba, műveltkörű táncmulatságokba, táncziskolába a tanulók csak az osztályfőnöktől a szülők kérelme alapján nyert engedélyvel mehetnek s a kisebbek e mellett is csak szüleiknek, vagy azok helyetteseinek kíséretében.

Kisebbs tanulóknak a rájuk nézve ártalmas dohányzás szigorúan tiltatik, nagyobbaknak csak szülők beleegyezése folytán engedhető meg otthon; nyilvános helyeken való dohányzás egyáltalában minden tanulóknak szigorúan tiltatik.

Tiltva van: a fegyvereknek, botoknak, pálezáknak hordozása; a hatóság által kítűzött helyeken kívüli fürdés, csuszakálás, koresolyázás; fákknak, növényzetnek, madaraknak, fészkeiknek, tojásaiknak pusztítása.

Szigorúan tiltva van végre a késői kimaradás; a tanulóknak ősszel és tavasszal esti 8 órán, nyáron 9 s télen 7 órán túl szállásáról kimaradni meg nem engedhető.

IV.

Pályázatok. Önképző-kör.

1. Pályázatok.

Midőn a szabadságharc leveretése után a minden jogtól megfosztott országra korlátlan kényuralom nehezedett, midőn az részekre osztott s azok igazgatására német, cseh, morva tisztviselők jöttek az országba és a nemzeti nyelv helyét nemesak a közigazgatásban, hanem a mennyire lehetett, a közoktatásban is a német nyelv foglalta el; nemesak az alkotmány, hanem maga a magyar nemzetiség is eltöröltetett. Az 1859-iki olasz háború, a melyben Ausztria Lombardiát elvesztette, végre változást idézett elő; a vármegyékben az idegen hivatalnokok helyét magyar tisztikar foglalta el, a magyar törvény is felélesztetett.

A tudományos művek alkotásában tapasztalt lanyhaság megszünt, az írók különösen a történelem kutatására adták magukat, hogy abból merítsenek reményt a jövőre, annak tanulságaival buzdítsanak alkotmányos szabadságunk védelmére.* Az 1859-iki Kazinczy-ünnepély és az 1860-ban tartott Széchényi gyászünnepély hatása alatt bátrabb hangon kezdett megszólamlani a nemzeti költészet és tudomány.

Kecskemét városának tanácsa éppen ezen időben s így valószínűleg ezen ünnepélyek hatása alatt, a középiskolai tanuló ifjúság törekvésének fokozására és önállóbb működésre való törekvés ezéjéből alapította a Széchényi pályadíjat.

Az alapítólevél másolata a következő:

Ad Nrum 10,317—1860.

66—1861. közgy.

MI

Kecskemét Város Közönsége

jelen Levelünk rendiben adjuk tudtokra, kiket illet: hogy midőn a haza szolgálatát, a köz jót és Városi Közönségünk egyéb dolgait érdeklő tárgyak elintézése végett a mai alulirt napon és helyen közgyűlést tartottunk volna, akkor felolvasatott ezen Város volt Községi egyetemes Tanácsának, közelebb mult 1860-ik évi November 12-én 1164. sz. a. kelt jegyzőkönyve, melynél fogva saját kebeléből keletkezett indítványra, s e tárgyban kinevezett Bizottmány hivatalos jelentésére, néhai Gróf Széchényi Istvánnak, a Magyar Nemzet anyagi java és szellemi mivelődése előmozdításában kitüntetett halhatatlan érdemei emlékének Kecskemét Város Közsege részéről leendő megörökítése végett Egy Ezer új forint értékű örökös alapítványt tett „Széchényi Ösztöndij“ ezim alatt, melynek hat százalékos kamata évenként a helybeni két fő iskolában magukat kitüntetendő, helybeni származású két tanuló Ifjúnak, fejenként Harminez forintjával kiadassék. A felolvasott Jegyzőkönyvben a „Széchényi Ösztöndij“ örökös alapítvány okmánya, és alkalmazási szabályai kimerítőleg ben foglalva találtatván, azok ezennel általunk, mint Alkotmányos Községhatóság által a „Legnagyobb Magyar“ emléke iránt viseltető kegyeletből megerősítettvén, elfogadtattak; mihez képest azokat ezen Levelünkbe, mint örökös alapítványi Okmányba át irattuk, a mint következnek:

* Kováts Antal, Pályázataink története, Értesítő, 1895.

1-ször. Néhai Sárvári és Felsővidéki Széchenyi István Gróf emlékének örökítésére, Kecskemét Város Községe Egy Ezer forint ausztriai értékű örökös alapítványt rendel a képpen, hogy addig is, míg ezen alapítványtőke pénze elkülönített kezelés alá vétethetnék, annak kamata évenként a Községi pénztár folyó kiadásaiból fog fedeztetni s a helybeli két fő Oskola Tanhatóságának idő szerénti jelentésére Harmincz forintos illetményekben utalványoztatni, és a Községi pénztárból kifizettetni fog.

2-szor. Ezen alapítvány hat százalékos kamata, melynek évenkénti kiszolgáltatására magát a Városi Község ezennel kötelezi, a helybeli Római Catholicum, és Reformatum Főgymnasiumban egy-egy helybeni származású, jó igyekezetű Tanuló Ifjú részére, egyenlő részletekben, vagy is fejenként Harmincz forintjával, minden tanév végével pontosan kiadatni fog; e tekintetből ezen alapítványi Okmány két példányban kiállítandó s ugyan azon Fő gymnasiumok Levéltáraiban letétetendő lészen; és mivel azon két Tanintézetben mind négy keresztyén Vallás képviselve van, ezen Alapítvány jótékonyágát a helybeli származású keresztyén tanuló Ifjak vallás különbség nélkül élvezendik.

3-szor. Az Ösztöndíj kiérdemlésének alapja a képpen határoztatik meg, hogy évenként a Tan év második felének kezdetén adassék fel bizonyos meghatározott Tétel, (propositio) melynek tárgya kor- és alkalmoszerűség tekintetéből meg nem köttetik; lehet az történelmi, vagy szépirodalmi s kidolgozthatik versben vagy prózában; de minden esetre nemzeti irányú és magyar nyelvű légyen.

4-szer. A kidolgozandó tétel kitűzése után három hónap mulva, a vállalkozó Ifjak dolgozataiknak szokásos jelisével ellátva, idegen kézzel tisztázva, s a pályázó nevét rejtő lepecsételt levélke kíséretében, az Igazgató Tanár kezéhez leendő beküldésére utasittasanak, — melyek fölött az illető Tanhatóság a Polgári Tanfelügyelő közbe jöttével bírálatot tartván, a nyertes munkát kijelölni és szerzőjének az Ösztöndíjt a Tanuló Ifjúság jelenlétében ünnepélyesen átadni fogja: hogy ekép a helybeni két Fő gymnasium mindegyikében a Nagy Hazafi emléke örökítettvén, a Tanuló Ifjúság fogékony kebelében a nemzetiség érdeke, és tudományos miveltségre törekvés hajlama ébresztessék.

Melynek hitelére kiadtuk ezen Örökös Alapítványi Okmányt magában foglaló Levelünket, Városunk pecsétével, s szokott alá írásunkkal erősítve. Kelt Kecseméten az Ezer nyolezszáz hatvan egyedik évi Szent György Havának Tizenötödik Napján tartott Község hatósági közgyűlésünkből. Csányi János s. k. Polgármester, Hornyik János s. k. Főjegyző
(P. H.)

A pályatétel kitűzése akként történik, hogy régebben február hóban, később októberben, legújabbán novemberben összegyűl az intézet tanártestületéből s az intézeten kívül álló, világiakból alkotott vegyes bizottság, mely meghallgatja az ajánlott tárgyakat s a legalkalmasabbnak tetszőt kitűzésül elfogadja. Ha a bizottság szükségét látja, meghatározza a dolgozat terjedelmét, esetleg segédkönyveket ajánl a vállalkozóknak s meghatározza pályakérdés lejártának idejét. Az év vége felé újra össze ül a vegyes bizottság s azok, kik a dolgozatokat elolvasták, ítéletet mondanak a művek fölött, odaitélik a díjat, melyet a záróünnepély alkalmával felbontott levélkéből kitűnő szerzőnek átnyujtanak. A nyertes pályadolgozatot jelentés kíséretében az igazgató a polgármesteri hivatalba küldi, onnan a tanács s végre a közgyűlés elé kerül, mely a díjat utalványozza, illetőleg a kiutalványozást tudomásul veszi. A jutalmazott mű a városi levéltárba kerül megőrzés végett. Abban az esetben, ha több pályázó dolgozata is sikerült, a legjobbnak ítéltet megosztva kapják a díjat, vagy a többieket az intézet iránt érdeklődő egyének magánadkozásából összegyűlt összeggel jutalmazzák. Ha a határidőre pályamunka nem érkezik, vagy ha a beérkezettek egyike sem üti meg a mértéket, mint történt 1873—74-ben és 1893—94-ben, akkor a díj a következő év pályázóinak díjazására fordítatik.

A pályatétel többnyire a nemzeti történelemből vett kérdést tartalmazza; ki volt tűzve pl. 1864—65-ben: A párlázadás története 1514-ben, okadatolt előzményei és következményeivel; 1865—66-ban I. Ulászló magyar király kormánylata, különös tekintettel a várnai ütközet előzményeire stb.

1864/65—1893,94-ig jutalomban részesül 71 pályamű, megdicsértett 9. A jutalom kitesz összesen 1030 frtot, 29 drb aranyat, 1 ezüst tallért és 14 kötet könyvet; e jutalmak nem egyedül a Széchényi pályadíj kamatjaiból kerültek ki, hanem hozzájárultak azokhoz az intézet haladása iránt érdeklődő úrnők és urak adományaikkal.

A helybeli Kaszinó-egylet Széchényi valódi szellemében nemcsak nemes szórakozást nyújt tagjainak, hanem élénk részt vesz a társadalmi és közművelődési mozgalmak megindításában, terjesztésében és

támogatásában is. E ténykedései között nem áll utolsó helyen azon elhatározása, hogy a városi tanács versenytársaként a két főgymnasium ifjúságát anyagi erejéhez mért pénzbeli segélyezésben kívánta részesíteni a pályadíjak jutalmazásában s e célból 1866. évi december 29-én rendkívüli közgyűlést tartott, melyen jelen voltak: Kovács József elnök, Ferenczy László korelnök, Lestár Péter alelnök, Bogoss Endre egyesületi jegyző s egyesületi tagok szép számmal.*

E gyűlésen Kovács József elnök azon javaslatát, hogy a városi közönség által tett Széchenyi alapítvány mellé egy másik alapítvány teendő, „a nagy Széchenyi halhatatlan emléke iránti kegyeletből s a tudományos műveltség és nemzeti nyelvünk fejlődése és felvirágoztatása érdekében“ elfogadták s kimondották, hogy egy második Széchenyi alapítványként mindkét főgymnasiumnak évenként 20—20 frt ösztöndíjat ad.

Ezen alapítvány a város Széchenyi-alapítványának mellékdíja volt eredetileg, mert az első két évben a történelmi tárgyú pályázatok közül a legsikerültebbet, értékben legjobban megközelítőt díjazták vele s csak 1867—68-tól kezdve fordították állandóan szépirodalmi dolgozatok megjutalmazására. Azóta mint külön pályadíj önálló pályatétel megjutalmazására fordítatik.

A pályakérdés kitűzésénél és a beérkezett művek megbirálásánál a kaszinó képviselve van. Az igazgatóság a nyertes művet jelentés kíséretében megküldi a kaszinónak, mely azt könyvtárában őrzi.

1867/68—1893/94-ig jutalomra érdemesnek találtak 69 pályamunkát, 17-et megdicsértek. A nyertes pályázatok díjazására fordítottak 648 frtot, 24 drb aranyat, 2 ezüst tallért és 6 kötet könyvet.

Egy harmadik alapítvány is van, melynek kamataiért versenyezve munkálkodik ifjúságunk, — ez az úgynevezett Zsiga-díj. Nevét Zsiga Alajos kegyesrendi tanártól vette, ki 1860-ban jött Kecskemétre s látva a munkakedvet, melyet a Széchenyi díj keltett, a maga részéről is színtani akarta a nemes versenygést s azért évről-évre változó összeget ajánlott föl, a tanártestület által megjelölt vallás-erkölcsi tételt legjobban megoldó dolgozat írója számára. E díj eleinten 12 és 25 frt között változott. De állandósítani akarta a pályadíjat s azért elhelyezett a bajai takarékpénztárban 400 frtot, melyet a rend kormánya óhajának megfelelően 5% mellett kamatoztatott. A kamat ma kevesebb, de a kecskeméti társház egészíti ki nemcsak az eredeti 20, hanem 25 frtra.

E díjjal csak vallás-erkölcsi dolgozat jutalmaztatik meg; ki volt tűzve pl. 1864—64-ben: Egy világba lépő ifjúnak kötelességei mind

* Kovács Antal, Pályázataink története, Értesítő, 1895.

erkölessi és szellemi, mind polgári tekintetben önmaga és családja érdekeltjei, a vallás és társadalom s különösen a haza irányában; 1864—65-ben: Adassék elő a szenvedélyek veszélyes befolyása az emberi életre stb.

1893—94-ig jutalomban részesült 73 pályamunka, 33 drb arany, 831 frtnyi összeggel; megdicsértett 16 mű.

Vannak még Független-pályázataink is, a melyeknek állandó alapjuk nincs, hanem a díjakat az intézet haladása iránt érdeklődők adják össze s ezekből kerül ki a jutalom. A jutalom összege esetről-esetre változik, újabban és pedig 1888-tól kezdve, a díj mennyiségét a pályamű minőségéhez szabják. A pályakérdések kitűzésénél és a jutalmak odaitélésénél szintén vegyes bizottság működik; a pályamunkákat az intézet őrzi.

A Független-pályázatok négy félek: költői-, széptani-, természetudományi és műfordítási pályázatok.

A legrégebbi közülök a költői, mert intézetünk vezetői nemcsak az eszt és erkölcsöt akarták javítani, gyakorolni a komoly tartalmú művekre való pályahirdetés által, hanem a fiatal lélekben legmunkásabb tehetséget, a képzeletet is foglalkoztatni kívánták.

Az első tételt ezen pályázatra 1863—64-ben tűzték ki.

A remekírók költeményeinek méltatását, vagyis Széptani pályázatot hirdettek először 1871—72-ben. A tanári kar szemei előtt ama czél lebegett, hogy remekíróink költeményeinek méltatásával tarulóink a költészettan tanulásnak kettős hasznát vegyék: egyrészt megtanulják azon szabályokat, melyeknek szemmel tartása mellett saját gondolataikat és érzelmeiket helyesen kifejezhetik, másrészt képesekké legyenek ama szépségek élvezhetésére, a melyek remekíróink műveit oly becsessé teszik.

Intézetünk vezetősége az exact tudományok nagy haladását és fontosságát tekintve, az 1878—79. iskolaévtől kezdve, hogy serkentőleg hasson e tekintetben is az ifjúság érdeklődésének fokozására, természetudományi pályázatokat is tűz ki. És hogy a pályatételek közt minden tudomány szak képviselve legyen, az 1882—83. évtől kezdve, az idegen nyelveken készült remekművek fordítását is megjutalmazza. E pályakérdés csak az iskolában tanult idegen nyelvek tudásának kipuhatolására szorítkozik, de mióta a görög nyelv mindenkire kötelező tanulása megszűnt, az kimaradt a pályatételek közül és így csak a latin és német nyelvből fölváltva jelöltetnek ki a tételek.

Megjutalmaztatott költői pályamű 45, 50 drb arany, 60 frt és 1 tallérral; 29 pályamű megdicsértett; — széptani 44, 56 drb arany és 109 frtal; 10 mű megdicsértett; — természettudományi 38, 33 drb

arany és 126 frttal; 5 mű megdicsértetett: — műfordítási tétel 26, 25 drb arany és 49 frttal; 4 megdicsértetett.

Az ifjúságnak a rendszeresített pályatételek útján való foglalkoztatásán kívül Kovács József, Kada Elek, Tassy Pál és dr. Lutter Nándor önmaguk által választott pályatételeket is tűztek ki s saját erszényükből jutalmazták a nyertes mű íróját.

Hat pályakérdést tűztek ki; jutalomra érdemesnek nyilvánítottak 10-et. A jutalomösszeg kitesz 6 aranyat és 41 frtot.

Megjutalmaztatott összesen 376 pályamű 256 aranynyal, 3 ezüst tallérral és 2894 frttal.

2. Önképző-kör.

Az önképző-kör megalakulása intézetünkben ugyanarra az időre esik, a mikor a város, a kaszinó és az intézet lelkes tanára, Zsiga Alajos pályaművek megjutalmazása által a tanuló ifuságot fokozott munkásságra iparkodtak serkenteni.

Az intézet kiegészítése körül annyit fáradozott s további sorsa iránt is forrón érdeklődő akkori egyháztanácsos Horváth Döme, tudva azt, hogy a hazafias érzés emelkedésében vagy hanyatlásában az orosz-lánrész a középiskolai tanítás-nevelésé, saját vezetése alatt megalakította az önképző-kört az 1862—63. iskolai évben. De a főigazgató, dr. Festl Károly, már a következő évben, „miután annak sem alapszabályai felsőbb helyről megerősítésben nem részesültek, sem vezetése a tanári testület kebeléből levő egyén által nem történik, megszüntette, tért engedve a tantestületnek egy netalán óhajtott önképző-társulat szabályainak egybeállítására s felterjesztésére, minek azonban — részéről pártolást nem ígért“.

E főigazgatói kijelentés után, a tanári kar meg sem kísérlette az önképző-kör megalakítását, de hogy az ifjúságot buzdíthassa s a szorosán vett iskolai tantárgyakon kívül is oktathassa, létesítette a „Szavalkő-kör“-t.

E kör* mibenlétéről és czéljáról teljes felvilágosítást nyújt Pintér Kálmánnak a kör vezetőjének 1882-ből fönmaradt tervezete. E tervezet első pontja a következőképen hangzik: „A kör czélja a műszaválás gyakorlása oly módon, hogy két hetenként egy órában összejönnek a tagok, költői darabokat szavalnak, s a hallott szavalatokra megjegyzéseket tesznek.“ E megjegyzések azonban nem rögtönzöttek, miként a mostaniak, hanem otthon készített s a következő gyűlésen felolvasott

* Lenyomat az intézetnek 1894—95-iki Értesítőjéből.

írásbeli dolgozatok voltak, minélfogva a gyűlések tárgyát mindig szavalatok s az előbbi gyűlés szavolataira vonatkozó bírálatok tették. Ime a kör célja s gyűléseinek formája.

Nézzük most belső szervezetét. A „Szavaló-kör“ tagjait is a gymnasium négy felsőbb osztályába járó tanulók képezték, de a bejáró és rendes tagok között különbséget nem ismertek.

Tisztviselő testülete csak egy elnökből, egy fő- és egy aljegyzőből állott s a jegyzőket nem a tagok szavazati többsége, hanem az elnöki kinevezés emelte állásukra.

A kör szabályzata összesen 11 pontból áll s ezek főleg a szavalatul választott költemény minőségére s a bírálatoknak minden egyéni elfogultságtól ment tárgyilagosságára s kellő indokoltására vonatkoznak.

Az eként szervezett „Szavaló-kör“ 1884. május 19-én tartotta utolsó gyűlését; ugyanezen év november 23-ika egy új körnek lett születésnapjává, mely a műszavalatok mellett mindama tényezőket kellően méltányolta, melyek az önképzésre csak befolyhatnak, tehát méltán megérdemelte az Önképző-kör nevet.

Megalakításáért Pintér Kálmán tanár úrnak adózik a tanuló ifjuság örökké hálás kegyelettel. Ő volt az a férfiú, ki az egyoldalú „Szavaló-kör“ helyébe az önképzésnek sokkal inkább megfelelő Önképző-kört léptette, ki megjelölte az irányt s a célt, mely felé a tagok működésének haladnia, illetőleg irányulnia kell.

Az Önképző-körnek, mint szélesebb terű testületnek új szabályokra is volt szüksége, melyeket szintén Pintér Kálmán tanár úrtól nyert.

Az újonnan életbe léptetett szabályok értelmében a tisztviselők száma egy másod-aljegyzővel, pénztárossal, fő- és alkönyvtárossal szaporodik. Minthogy pedig az önképzést kiválóan elősegíti, sőt eszközli a hasznos könyvek olvasása, részint vétel útján szerzett, részint kegyes adományozók bőkezűsége útján nyert könyvekből megalapítatik az Önképző-kör könyvtára, melynek gondozása és felügyelete teszi szükségessé a két könyvtáros választását.

De az Önképző-körnek, mint olyan testületnek, mely bizonyos kiadásokra is kényszerül, okvetetlenül szüksége volt bizonyos tőkére, hogy magát föntarthassa. A könyvtár jókarban való tartása, új könyvek beszerzése, valamint a munkakedv élesztése céljából évenként kitűzött verseny- és pályadíjak szükségessé teszik, hogy a kör bizonyos összeggel rendelkezzen. A tagoknak tehát tagsági díjat kell fizetniök. Ez ismét a tagok két csoportra: a bejáró és rendes tagok csoportjára való osztását vonja maga után. A kör vagyonának kezelése a választott pénztárosnak tiszte.

Szándékosan helyezek erősebb hangsúlyt e „választott“ szóra. Az Önképző-kör megalakulásával ugyanis megszűnt a „Szavaló-kör“-ben divó ama szokás, mely a tisztviselők kinevezési jogát az elnöknek hagyta. Ezentúl a rendes tagok, tehát a VII. és VIII. osztályba járó tanulók szavazati többsége választja a tisztviselőket.

Az önképzésre ily módon teljesen alkalmassá tett kör 1884. nov. 23-án tartotta első gyűlését Pintér Kálmán tanár úrnak vezetése mellett.

Miután a beiratkozott 78 tag elegendőnek találtatott arra, hogy Önképző-kör létesüljön, megejtették a tisztviselő-választást, mely szerint az elnöki hivatalt Kerekes János, a főjegyzőt Hozáczy Ferencz, a pénztárosit Ring János, a főkönyvtárosit Firtling Sándor VIII., az I-ső aljegyzőt Tóth Kálmán, a II-ikat Reichráth Miklós, s az alkönyvtárosit Bajtay Ferencz VII. o. t. foglalta el.

A kör működését december 7-én tartott első nagygyűlésével kezdte meg, mely alkalommal az akkori igazgató Tóth Antal is buzdító beszédet intézett a tagokhoz, kifejtve előttük az önképzőkörök célját és feladatát s intve őket, hogy mindnyájan hiven és pontosan feleljenek meg kötelességeiknek.

Az első évben két nagy és 8 rendes gyűlést tartottak. S valóban nagy szorgalmat fejtettek ki a tagok az első évben, mintha egymással versenyezni akartak volna, különben miről tanúskodnék az a 29 dolgozat, melyeket az akkori tagok rövid nyolcz gyűlésen benyújtottak, fölolvastak, sőt meg is bíráltak.

E dolgozatok között volt 9 értekezés, 3 aesthetikai tanulmány, 1 elbeszélés, 3 rajz, 1 monda, 1 fordítás, 5 költemény és 6 bírálat.

Munkakönyvbe került e dolgozatok közül 1, 4 elismerésre, 1 pedig megemlítésre érdemesített. S azon körülményből, hogy 29 dolgozat-közül csak 6-ot bíráltak, azt következtethetjük, hogy a tagok sokkal inkább szerettek eredeti dolgozatokat készíteni, mint a kritikus kényes szerepére vállalkozni.

Kevesebb szorgalommal karolták fel a szavalást. Ugy látszik, hogy a tagok, kik még a „Szavaló-kör“-ben is működtek, változatosság kedvéért, teljes buzgalommal fordultak az írásbeli dolgozatokhoz, míg a már megszokott műszavaiást csaknem parlagon hagyták. S ez az állításunk nem is merész, ha tekintetbe vesszük, hogy 78 tag közül 20 szavalt 23 darabot 25-ször. Innen az az egyhangúság a szavalat terén, hogy négy dicséretessel és egy megemlítettel szemben áll 21 elismert szavalat.

A kevés szavalat hallásával a legjobb tehetségűek sem szerezhették meg a jó szavalat minden kellékét, mert a szavalatokkal együtt

hiányoztak a reájuk vonatkozó bírálatok is, melyek föltárják a szavaltatban követendő vagy elkerülendő eljárási módot.

Az Önképző-kör akkori könyvtári állapotára világot vet ama könyvtári jelentés, melyet a főkönyvtárosnak minden zárgyűlés alkalmával ki kell állítani. E könyvtári jelentésből arról győződhetünk meg, hogy a könyvtár legnagyobb részét inkább kegyes adományozóktól kapott, mint vétel útján szerzett könyvek képezik.

Különös hálával tartozik a könyvtár gazdagításáért a tanuló ifjúság az intézet akkori igazgatójának, Tóth Antal (k. r. tanár) úrnak. Ő különösen szíven viselte az Önképző-kör haladását s számos gyűlésen megjelenvé, személyesen is buzdította a tanulókat munkára s tevékeny életre. Ezen czél lebegett előtte akkor is, midőn az Önképző-kör könyvtárát nem szűnt meg soha újabb és újabb könyvekkel gazdagítani s így az önképzést hathatósan elősegítve, a körnek valódi támasza, valódi atyja lett. A körnek bevétele az első évben nemcsak fedezte a kiadásokat, hanem még felesleget is eredményezett. A beiratási, büntetési és tagsági díjak összesen 56 frt és 10 kr-ra rúgtak, míg a könyvek jó karbau való tartása, beszerzése és egyéb kisebb kiadások összesen csak 21 frt 87 krt igényeltek, minek következtében az első évi pénztári maradék 34 frt és 23 krt tett ki.

A kör 1885. május 3-án tartott utolsó gyűléssel oszlott föl.

Ugyanezen év október 3-án ismét megalakult a kör. Ez évre elnökül választott Hajagos Illés, jegyzővé Reichrath Miklós, pénztárossá Szabó Imre, főkönyvtárossá Kovács Gergely VIII. o. t., I-ső aljegyzővé Gallia Béla, II-ik aljegyzővé Pálffy Endre s alkönyvtárossá Lágyni József VII. o. t.

A megalakult kör az október 11-ikén tartott nagygyűléssel kezdte működését.

Az alakuló gyűléssel volt ez évben három nagy és 14 rendes gyűlés.

A körnek ez idei működése a dolgozatok terén nem mutat ugyan haladást, de annál többet a szavaltatok terén. A három elnöki beszéden kívül felolvasztott 28 dolgozat és pedig: 9 értekezés, 6 aesthetikai fejtegetés, 8 költemény s 8 elbeszélés és rajz. Ezen dolgozatok közül az elnöki beszédekkel együtt munkakönyvbe 5, 7 elismertetett, 12 megemlített, 4 pedig bírálatlan maradt. Örvendetes jelenség mutatkozik a szavaltatok terén, a mennyiben a beiratkozott 60 tag közül 28 tag szavalt 48 darabot 54-szer. E szavaltatok közül 5 megdicsértetett, 17 elismertetett és 32 megemlített.

Mig tehát egyrésztől sokkal több szavalatot adtak elő, másrésztől a szavalatok között is meg volt az a változatosság, mely nem engedte, hogy az önképzésre szánt idő unalmassá, kellemetlenné váljék.

Ez évben t. i. az 1885–86-ban tűznek ki először az Önképző-körben pályadíjakat, melyek még jobban ösztönzik a jelesebb tehetségeket a munkásságra. A nemes verseny emeli a munkakedvet s hathatósan eszközli az önképzést.

A pályatételek a következők voltak: a) egy szabadon választott költői elbeszélés, jutalma: 1 arany. b) Vörösmarty „Élő szobor“ című költeményének aesthetikai fejtegetése, jutalma 3 frt. c) Műfordítás németből, jutalma szintén 3 frt. Az első pályázatra beérkezett mű nem ütötte meg a mértéket, másodiknak és harmadiknak nyertese Bleier Arnold VII. o. t., a harmadiké Gallia Béla VII. o. t. lett, míg Honthy István VI. o. t. dolgozata dicséretben részesült.

A könyvtár állománya ez évben is jelentékenyen gyarapodott. A múlt évben a könyvtár tartama 122 kötet volt, mihez a következő évben 23 kötet járult. Ezekből adakozás útján 12 kötet, vétel útján pedig 11 kötet volt a gyarapodás. Így tehát a könyvtárnak állományát az 1885–86. tanévben 145 kötet képezte.

Ez évben a körnek tetemes kiadása lévén, bár a bevételek fedezték is a kiadásokat, annyi felesleg nem maradhatott, mint az elmúlt évben. Pénztári állapota ugyanis e következő volt: bevétel 50 frt 50 kr., kiadás 49 frt 38 kr., a maradék tehát 1 frt 12 kr. s azon kívül a pályázatra kitűzött, de el nem nyert egy arany s egy takarékpénztári könyv 34 frt s 23 krról. A kör működését az 1886. máj. 9-én tartott bezáró gyűléssel fejezte be.

A rövid időre feloszolt Önképző-körnek új életet adott az 1886. október 10-ikén tartott alakuló gyűlés, melyen az alapszabályok megmagyarázásán kívül megválasztattak a tisztviselők is. Elnök lett Gallia Béla, főjegyző Szabó Imre, pénztáros Rimóczy István VIII. tanuló, aljegyzők Reichrath József és Tirczka Károly, alkönyvtáros Tichy Zoltán VIII. o. tanuló.

Az alakuló gyűlésen Pintér Kálmán vezető tanár meghatározta az első nagygyűlés idejét, mely egyszersmind a kör ez évi működését is megnyitotta. E nagygyűlést 1886. október 17-én tartották, mely után 3 nagygyűlés és 18 rendes gyűlés következett.

A kör azon évi működése valóban kielégítő. A dolgozatok és szavalatok száma ugyan nem mulja fölül a múlt éviéket, de felülmulja jelességben és hű előadásban.

A két elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok, kiknek száma ezen tanévben 72-re rúgott, 24 dolgozatot és pedig 5 értekezést, 5 tanulmányt,

3 elbeszélést, 3 rajzot és 8 költeményt. E dolgozatok közül 10 a munkakönyvbe iratott, 5 a jó, 4 az elismerés és 5 a megemlítés érdemfokozatában részesült. Szavalt 29 tag 57-szer, 55 különböző költeményt, dicséretes szavalat volt 6, jó 11, elismerésre és említésre méltó 33, nem sikerült 6.

Az 1886–87-ik tanévben az Önképző-kör háromféle versenyt tartott. Az elsőnek tárgyai pályatételek voltak és pedig: Az ember és az időjárás viszonyosságai általában, különösen pedig hazánkban; jutalma Vajda János újabb munkáinak két kötete. Nyertese lett Honthy István VII. o. tanuló.

2. Szavalmati versenydíjult ki volt tűzve: a) komoly tárgyú szavalmatért 1 arany, mely a mult évi sikertelen költemény pályázatról maradt fenn. b) A komoly szavalmatért 4 frt, az Önképző-kör pénztárából. A február 6-án tartott szavalmaversenyen az előbbi díjat 12 pályázó közül Ösztrecher Lipót VIII. o. t., az utóbbit 5 pályázó közül Reichrath József VII. o. t. nyerte meg.

3. Valamelyik írónk egy kisebb darabjának helyes felolvasásáért ki volt tűzve a pénztárból 2 frt. A január 30-án tartott olvasó versenyen a négy pályázó közül nyertes lett Jankovits Döme VI. o. t.

E hármass versenyen résztvevők nagy száma eléggé mutatja ama nemes buzgalmat, melylyel egyesek a dicsőség koszorúját kivívni iparkodtak.

Örvendetes jelenség az is, hogy a kör könyvtári és vagyoni állapota mindinkább szebb és szebb színben tűnik fel.

Az Önképző-kör könyvtára az 1886–87. tanévben gyarapodott 31 kötettel és 4 folyóirattal; u. m. „A magyar ifjúság“, „Hasznos mulattató“, „Magyar Szalon“ és a „Vasárnapi Ujság“ képes folyóirata című vállalatokkal.

A könyvtár akkori tartalma tehát 182 kötet és 4 folyóirat. A pénztár akkori állapota: bevétel 57 frt 76 kr., kiadás: 38 frt 80 kr. A maradvék tehát 18 frt 90 kr. Ezen összeg a takarékpénztárba tétetett s így a kör tényleges pénztárvagyonja az előbbi években elhelyezett 34 frt 23 krral együtt 53 frt 13 kr. Az 1886–87. tanévi Önképző-kör az 1887. május 19-én tartott bezáró gyűlésben ért véget.

A következő év alakuló gyűlésén, melyet 1887. szeptember 18-án tartottak, Pintér Kálmán vezető tanár hosszasan fejtegette az Önképző-kör hasznát s még a tisztviselő választás előtt kijelentette, hogy ez évben a fősulyt kiválóan a szavalmatokra kívánja fektetni. S valóban a vezető tanárnak e kívánata igen korszerű volt, mert ha végig tekintünk Önképzőkörünk eddig lefolyt történetén, lehetetlen észre nem venni

a működésnek azt az egyoldalúságát, mely az írásbeli dolgozatok és szavalatok között fönn állt, a mi természetesen egyoldalú önképzést vont maga után.

A tisztviselő választás eredménye a következő volt: elnök lett Honthy István, főjegyző Reichrath József, pénztáros Tichy Zoltán, főkönyvtáros Kovács László VIII. o. t., I-ső aljegyző Geday József, II-ik aljegyző Jankovits Döme és alkönyvtáros Mészáros Imre VII. o. t.

A mi a kör akkori működését illeti, az kielégítőnek mondható. Volt összesen két nagy, 22 rendes és egy rendkívüli gyűlés.

A két elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok 27 dolgozatot és pedig két értekezést, 9 tanulmányt, 9 elbeszélést, egy rajzot és öt költeményt. A munkakönyv számára elfogadtatott 9 dolgozat, jó volt három, elismerésre és említésre méltó 14.

A szavalatok terén a vezető tanár megnyitó beszédében hangoztatott kívánata szerint nagyobb buzgalmat tapasztalunk az eddiginél, mert nemcsak számban, de, mint a bírálatok mutatják, hű és szép előadásban is fölülmulják az előbbieket. A beiratkozott 78 tag közül 33 szavalt 76-szor 68 költeményt. E szavalatok között volt 18 dicséretes, 18 jó és 38 elismerésre és említésre méltó.

A körnek amaz évi működését két ünnepély teszi nevezetessé. Az egyikben 1888. február 12-én, Kisfaludy Károly születésének 100-dos évfordulóját ünnepelte a kör, a másikban, mely 1888. jún. 6-án volt, az Önképző-kör védőjét, Tóth Antal igazgatót, mint 25 éves tanárt üdvözölte.

Az önképzésre oly nagy hatással bíró versenyek amaz évben is megtartattak. Pályatételül ki volt tűzve egy tetszés szerint választott költői elbeszélés. Nyertese Kovács László VIII. o. t. Boruth Elemér munkáinak két kötetével jutalmaztatott. A január 29-én tartott szaváló versenyen a komoly szavalatok díját 2 frtot 9 versenyző közül Debreczeni Gyula VIII. o. t. nyerte el, míg a komikus szavalatok, mint nem sikerültek, jutalmatlanul maradtak. Végül a január 29-én tartott olvasó verseny győztese Jobszt Gellért V. o. t. lett s két frttal jutalmaztatott.

A kör könyvtári és vagyoni állapotának gyarapodása amaz évben sem szűnt meg. A könyvtár ajándék útján 21 s vétel útján 14 kötettel s négy folyóirattal szaporodott.

Vagyoni állapota szintén rendezett, a mennyiben a bevétel, vagyis 55 frt 98 kr. a 49 frt 19 krnyi kiadást teljesen fődözte. A megmaradt 6 frt 80 kr a tőkéhez esatoltatott s így a kör pénzvagyona az 1877 88-ik tánévben 63 frt és 1 krt tett ki.

A kör működése az 1888. június 6-án tartott ünnepélylyel szűnt meg. Ezen ünnepélyen vált el a kör szeretett vezető tanárjától, Pintér Kálmántól

s védőjétől, Tóth Antal igazgató úrtól. Nehéz volt a válás két oly férfiútól, kiknek csaknem mindent köszönhetett a kör. De a sebet, melyet a válás ütött a tagoknak hálával telt szívéen, behegesztette két férfiúnak áldásos működése s fáradhatatlan tevékenysége, melyből a kör csakhamar átlátta, hogy mily nemes szíví, a kör érdekei iránt mily odaadó szeretettel viseltető s fáradhatatlan tevékenységű pártfogókra talált. E két férfiú volt dr. Erdélyi Károly, a kör vezető tanárja és Perger József igazgató úr, a körnek jótéteményekben kifáradhatlan új védője.

Az alakuló-gyűlés 1888. szeptember 17-án tartatott meg. Ezen tisztviselőkké választották: Geday Józsefet elnöknek, Jankovits Dömét jegyzőnek, Szabó Kálmánt pénztárosnak s Tábitz Menyhért VIII. oszt tanulóét főkönyvtárosnak. Aljegyzőkké választottak Gudra Gyula és Ládai István, alkönyvtárossá pedig Tóth Lajos VII. o. t. Volt összesen két nagy, 20 kisgyűlés és két tiszti gyűlés.

A kör működése a következő eredményű volt: A két elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok összesen 24 dolgozatot és pedig hét értekezést, hét elbeszélést és rajzot, négy költeményt, egy emlékbeszédet és öt tanulmányt. A munkakönyvbe került nyolcz dolgozat és négy bíraltat. Jó fokozatban részesült hat, elismerésben kilencz, megemlítésben hat dolgozat. A szavalatokban nem tanúsítottak ugyan nagyobb szorgalmat a kör akkori tagjai az előbbieknél, de meg van a szavalatok között a kellő változatosság, a mennyiben 39 komoly darabbal szemben áll 16 komikus darab.

A biratkozott 58 tag közül szavalt 34 tag 55 darabot 61-szer. E szavalatok között volt hat dicséretes, 13 jó, 13 elismerésre, 20 megemlítésre és 4 elvetésre méltó, öt szavalat pedig bíraltatlan maradt, melyeket t. i. nagygyűléseken adtak elő.

Az 1888—89-ik tanévben a szavaló-versenyt január 27-én tartották meg hat versenyző között. A kétféle irányú szavalatoka 3—2 frtot tűztek ki. A komoly szavalatra kitűzött díjat Hegedűs János VII. o. t. nyerte el, míg Behr Géza VI. o. t. dicséretben részesült; a komikus szavalatra kitűzött Hay Gyula V. o. tanulóé lett, a ki mellett Jankovits Döme VIII. o. t. dicséretben és a második díjban részesült.

Az 1888—89-ik tanévben a bevételek nem fedezvén a kiadásokat, a kör tőkét kénytelenült esorbitani. A körnek pénzvagyona tehát amaz évben 56.24 frtra apadt le.

A könyvtárban hasonló hiányok mutatkoztak.

Az 1888—89-ik tanévben ugyanis átvizsgáltatván a könyvtár, részben alkalmatlansága, részben hasznavehetetlensége és hiányossága miatt kiselejtezett 20 mű 23 kötetben s így a könyvtár akkori állománya

154 műre (200 kötetben) apadt le. Azonban e hiányokat egyesek jószívűsége jelentékenyen kipótolta, a mennyiben az év végével a tényleges állomány ajándékozás útján 33 művel 38 kötetben szaporodott, ehhez járult a vétel útján szerzett 11 mű 23 kötetben s így a könyvtár tényleges állománya 198 műre, 261 kötetben egészítettett ki.

A kör működése az 1889. május 17-én tartott utolsó és nagygyűlésben ért véget, de ismét kezdetét vette az 1888. október 6-án tartott alakuló gyűléssel. E gyűlésen tisztviselőkké választottak: Gudra Gyula elnöknek, Ládai István jegyzőnek, Hegedűs János pénztárosnak, Harkay Elek és Szabó László VII. o. t. aljegyzőknek és Szalai Károly VII. o. t. alkönyvtárosnak. A kör tulajdonképeni működését az október hó 13-án tartott első nagygyűléssel kezdette meg. Volt összesen két nagygyűlés, 12 rendes és hat ünnepi diszgyűlés, mely diszgyűlések közül ötöt Reviczky, Vörösmarty, Petőfi, Madách és Arany tiszteletére tartottak, egygyel pedig márczius 15-ének emlékét ünnepelte meg a kör.

A kör működésének eredménye a következő volt: a három elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok összesen 22 dolgozatot; és pedig öt rajzot és elbeszélést, két költeményt, két emlékbeszédet, 11 ismertetést és értekezést és két tanulmányt. A munkakönyvbe került 10 dolgozat. Jó fokozatban részesült 10, elismerésben kilencz s megemlítésben hat dolgozat. S ha tekintetbe vesszük, hogy 25 dolgozat közül 20 a dicséretes és jó érdemfokozatban részesült, valóban el kell ismernünk a tagok ügybuzgóságát és szorgalmát. A beiratkozott 59 tag közül 25 szavalt 73-szor 61 költeményt és pedig 47 komoly és 19 komikus darabot. E szavalatok között volt 17 dicséretes, 11 jó, 16 elismerésre, 18 megemlítésre és öt elvetésre méltó.

A kör az 1889–90-ik tanévben pályatételeket nem tűzött ki.

A szavaló-versenyeket február 9-én tartották. Komoly szavatra jelentkezett öt versenyző, kik közül a kitűzött öt frtnyi díjat Hegedűs János VIII. osztályú tanuló nyerte el. Komikus szavaló jelentkezett három, kik közül az első díjat, három frtot, Hay Gyula VI. o. t., a másodikat, két frtot, Hesler Emil VI. o. t. nyerte el, míg a harmadik szavaló, Lichtenstein Elemér, V. o. t. dicséretben részesült.

A szavalat terén kifejtett kevés szorgalomra mutat az a tény, hogy a versenyen 59 tag közül csak nyolcz vett részt.

Az 1888–89-iki tanévben jelentékenyen gyarapodott a körnek könyvtára. A múlt évi állomány 198 műből (261 kötetben) állott, ehhez a jelen évben 75 mű járult 88 kötetben.

A pénztár állapota a következő: A bevétel 53 frt 24 kr., a kiadás

35 frt 69 kr., minek következtében a kör pénzbeli vagyona az 1889–90-ik tanévben 73 frt és 77 krra rúgott.

Ez évben a kör záró gyűlését június 15-én tartották.

A következő évben a kör vezető tanár nélkül maradt, miért is a tagok Kováts Antal tanár urat kérték föl e tisztség elvállalására. Ő, ki már eddig is számos jelét adta a kör iránti érdeklődésének, e tisztséget készségesen elfogadta s az 1890-ik év október 5-én tartott gyűlésen fejtegetve a tudományok egymáshoz való viszonyát, a kör ideai működésének irányát és terét meghatározta. E gyűlésen választották a tisztviselőket is és pedig: Szabó László VIII. o. tanulót elnöknek, Szabó Iván VIII. o. tanulót főjegyzőnek, Ringeisen Emil VIII. o. tanulót pénztárnoknak, Szabó Ferenc VIII. o. t. főkönyvtárosnak, Rády Lajos és Kovács Gergely VII. o. tanulók aljegyzőknek s Lipóczy László VII. o. t. alkönyvtárosnak.

Ez évben volt összesen két nagygyűlés, 18 rendes és 4 diszgyűlés. Ez utóbbiak alkalmával az aradi vértanúknak és márczius 15-ének emlékét, továbbá Mikes és Eötvös születésének évfordulóját ünnepelte meg a kör. A tanév munkásságának eredménye a következő: Két elnöki beszéden kívül benyújtották a tagok a pályázat dolgozatait is ideértve, 25 dolgozatot és pedig 5 elbeszélést, 12 értekezést, 5 tanulmányt, két fordítást és egy elbeszélést. Munkakönyvbe került 12 dolgozat, négy jó, kettő az elismerés és négy a megemlítés érdemfokozatban részesült. A szavalatot is kielégítő eredménnyel művelték, a mennyiben a beiratkozott 72 tag közül 25 tag 77 költeményt adott elő, melyek közül 60 a komoly és 17 a komikus nemet képviselte. E szavalatok közt az érdemfokozatot tekintve volt 11 dicséretes, 15 jó, 17 elismerésre, 19 megemlítésre és három elvetésre méltó. A kör életében nevezetes mozzanat még a szaváló verseny tartása, mely 1890. márczius 1-én történt meg. A komoly szavalatok első díját öt frtot Koczka Antal, a másodikat, két frtot, Keeskeméti Vilmos VII. o. tanulók nyerték el, míg a komikus szavalatok három frtnyi díját Hay Gyula VII. o. t. vitte el. A kör a munkakedv ébresztésére jutalmazással is kívánván hatni, a következő három pályakérdést tűzte ki: 1. A népeletből vett beszély, jutalma öt frt. 2. Jakab Ödön „Nyár“ című verskötetének aesthetikai méltatása, jutalma három frt. 3. Észak-Amerika társadalmi viszonyainak ismertetése, jutalma három frt. Az első díj nyertese Schäfer Sámuel VII. o. t., az aesthetikai pályamű szerzője Háy Gyula VII. o. t. A kör vagyoni állapota egy 65 frt 24 krról szóló takarékpénztári könyv, azonkívül az esetleges szükségletek fődözésére folyóvá tett 45 frt 85 kr. A könyvtár tartalma ismét szaporodott nyolez művel 64 kötetben, melyek közül 50 mű 55 kötetben aján-

dékozás útján, nyolcz mű pedig kilencz kötetben vétel útján került a könyvtárba.

Az 1890—91-ik tanévben az Önképző-kör a június 21-én tartott nagygyűléssel oszlott fel.

Ismét megalakult 1891. október 3-án. Tisztviselőkké választottak: Rádi Lajos VIII. o. t. elnöknek, Traub József VIII. o. t. főfegyzőnek, Schäfer Sámuel VIII. o. t. pénztárosnak, Dömötör Sándor VIII. o. t. főkönyvtárnoknak, Konez Mihály és Kozacsek József VII. o. tanulók alkönyvtárosoknak.

A kör az október 11-én tartott nagygyűléssel kezdette meg működését, melyet azután 18 kis és öt ünnepi díszgyűlésen keresztül folytattott. A díszgyűlések tartására alkalmat szolgáltatott 1849. október 6-ikának, 1848. márczius 15-ikének, továbbá Csokonai Vitéz Mihály születésének és felséges királyunk I. Ferencz József megkoronáztatása 25 éves jubileumának emléke.

A kör munkássága a következő eredménnyel végződött. A két elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok 35 dolgozatot. Műfajok szerint ezek között volt két alkalmi beszéd, három ünnepi dolgozat, öt értekezés, két aesthetikai tanulmány, egy történeti elbeszélés, négy elbeszélés, egy rajz, két fordítás és tiz költemény. A dolgozatok terén kifejtett eme szorgalmáért valóban megérdemlik az akkori tagok elismerésünket. Nemcsak számra nézve multák fölül az eddigieket, hanem a legkülönbélebb műfajokat is művelték, kezdve a mélyen tudományos fejtegetésektől a kellemesen szórakoztató csevegésig.

A szavalatok művelésében 72 tag közül 20 tag 64 fellépéssel vett részt. A szavlati darabok közül 52 a komoly s 12 a komikus nemet képviselte. E szavalatok közül a rájuk mondott bírálatok értelmében volt 12 díszéretes, 15 jó, 16 elismerés, 11 megemlítés és egy elvetésre méltó.

A szavaló versenyen, mely 1892. jan. 31-ikén tartatott meg, nyolczan vettek részt, öten komoly, három komikus szavalattal. A verseny eredménye az volt, hogy a komoly szavalatok díját öt frtot Koczka Antal, a másodikat, 2 frtot, Keeskeméti Vilmos nyerte meg, a komikus szavalatra kitűzött három frtot pedig Hay Gyula VIII. o. t. vitte el.

Az 1891—92. tanévben az Önképzőkör pályakérdései a következők voltak: 1. Egy aesthetikai értekezés, melyre azonban senki sem vállalkozott. 2. A Kádár Kata, népies beszély, egy dolgozót vonzott, ki azonban a kitűzött díjat meg nem érdemelte. 3. „A növényvilág az ember szolgálatában.“ E tételre ketten pályáztak, kik közül az egyik, Traub József VIII. o. tanuló győztesnek nyilvánítatván, a díjat, három frtot elnyerte.

A könyvtár állapota az 1891—92. tanévben 29 művel gyarapodott 35 kötetben. Vétel útján szaporodott 15 művel 22 kötetben, ajándékozás útján 14 művel 13 kötetben.

A kör vagyoni állapota. A kör bevétele a tagsági díjakból 57.45 frt, kiadása a könyvtár részére 71 frt 74 kr. Minek következtében igénybe vétetvén a kör készpénzben levő vagyona, az 82 frt 30 kr-ra apadt le.

Az utolsó, vagy bezáró nagy gyűlést 1892. június 17-én tartották.

A kör ismételt megalakulása 1892. szeptember 27-én történt.

Tisztviselőkül választottak: Konez Mihály VIII. o. t. elnöknek, Lichtenstein Elemér VIII. o. t. főjegyzőnek, Farkas Kálmán VIII. o. t. pénztárosnak és Kozacsek József VIII. o. t. főkönyvtárosnak, Fodor Imre és Török László VII. o. t. aljegyzőknek és Ondrovics Mihály VII. o. t. alkönyvtárosnak.

A kör az október 2-án tartott első nagygyűléssel kezdette meg működését, mely alkalommal Perger József igazgató úr kitartó szorgalomra buzdította a tagokat, Kováts Antal vezető tanár pedig megjelölte az irányt, mely felé a kör működésének kiválóan irányulnia kell.

Összesen két nagygyűlést, 19 rendes és öt diszgyűlést tartottak.

Ez utóbiakat 1849. október 6-ának, 1848. márczius 15-ének, Kossuth Lajos 90-ik születésnapjának, továbbá Katona József és Vörösmarty Mihály születésének emlékére szentelte a kör.

Lássuk most a kör működését, hogy megítélhessük, mennyira alkalmazkodtak a tagok Perger József igazgató úrnak szorgalomra buzdító beszédéhez. A benyújtott dolgozatok száma 38. Valóban meglep bennünket a szám. Ugy látszik volt hatása a buzdító beszédnek. A tagok tollat ragadtak s irtak, de sajnos, mint a bírálatok mutatják, sokszor nem tudták, hogy mit.

A dolgozatok között volt két emlékbeszéd, két irodalomtörténeti (elbeszélés) jellemzés, két irodalomtörténeti értekezés négy elbeszélés, egy monda, egy aesthetikai tanulmány, két fordítás, egy átdolgozás, hat történelmi értekezés és 15 költemény.

A 38 dolgozat közül csak négy került munkakönyvbe, azonkívül volt öt jó és 28 elismert és megemlített dolgozat.

Nagyobb vigyázat s tanulmány észlelhető a szavalatok művelésében. A beiratkozott 66 tag közül 30 szavalt 87-szer. E szavalatok közül a rájuk mondott bírálatok értelmében hét dicséretes, 16 jó, 24 elismerés, 20 megemlítés és négy az elvetés fokozatában részesült.

Szavalatversenyt a kör január 29-én tartott. A komoly szavalat első díja: tek. Darányi Ferencz ügyvéd úr adományából 1 H nem volt kiadható; a második díjat két frtot Ondrovics Mihály VII. o. t. nyerte

el. A ki nem adott aranyra márczius ötödikén új szavaló versenyt tartottak, melyen csakis komoly szavalók versenyezhettek. A kitűzött jutalmat Ondrovics Mihály VII. o. t. vitte el.

Az 1892—93 tanévi Önképző-kör a következő két pályakérdést tűzte ki: 1. Vörösmarty tragoediáinak meséi, jutalma 6 frt. 2. Ásványok az élők világából, jutalma öt frt. Az első dolgozatra egy, jutalomra nem méltó dolgozat érkezett be. A másodikra ketten pályáztak, a győztes Tóth Illés VII. o. t. lett, míg Bajtai Imre V. o. t. dicséretet aratott.

A kör könyvtára az 1892—93-ik tanévben gazdagodott 43 művel 56 kötetben, miért is annak teljes állománya 315 mű 347 kötetben. Vagyoni állapota. A bevétel 66 tag után 57 frt 30 kr. s a kiadás 43 frt 98 kr. A felesleg tehát 12 frt 32 kr., mely az alaptőkéhez csatoltatott.

A bezáró-gyűlést 1893. június 27-én tartották.

1893. szeptember 24-én kilenczedszer alakult meg a kör. Ez alakuló gyűlésen tisztviselőkké választottak: Török László elnöknek, Fodor Imre főjegyzőnek, Ringeisen Antal pénztárosnak s Bognár János főkönyvtárosnak, Kun Benjámint és G. Szabó János aljegyzőknek és Szaiiff Kálmán alkönyvtárosnak. A kör, az október 1-én tartott nagygyűléssel kezdte meg működését, melynek egész évi eredménye eléggé kielégítőnek mondható. Volt összesen két nagygyűlés, 16 rendes és hat ünnepi diszgyűlés. Ez utóbbiakra alkalmat szolgáltatott 1849. október 6-ának, Vörösmarty Mihály emlékének, Jósika Miklós br. születése 100-dos évfordulójának, továbbá 1848. márczius 15-ének, Jókai Mór 50 irói pályáiyának és Kossuth Lajos halálának emléke.

A kör működése kielégítő, a mennyiben benyújtottak a tagok 29 dolgozatot. Műfajok szerint volt közöttük hat emlékbeszéd, három irodalomtörténeti jellemzés, öt elbeszélés, két fordítás, három természetudományi értekezés, 1 történeti értekezés, 1 elmélkedés és 8 költemény.

A szavalatok művelésében 69 tag közül 22 tag 73 fellépéssel vett részt. Tehát, ha azt tekintjük, hogy annyi tag közül oly kevesen szavaltak, bizonyára a szavalatok iránti hidegségre, közömbösségre következtethetünk, másrésztől, ha azt tekintjük, hogy ama néhány tag oly sokszor fellépett, okvetetlenül dicsérnünk kell szorgalmukat, mely által a szavalat műbcset s az irántuk való érdeklődést fentartották a körben.

A szavalatok között volt nyolez dicséretes, 19 jó, 29 elismerés, hét megemlítés és két elvetésre méltó. Szavalatversenyt a kör február 18-án tartott. A komoly szavalatok díja megosztatott Horpáczky Jenő és Bognár János VIII. o. tanulók között, míg a komikus szavalatok három frtnyi díját Oláh Gyula VIII. o. t. nyerte el, Horpáczky Jenő VIII. o. t. pedig két frtnyi jutalomban részesült.

Az 1893–94-ik tanévi Önképző-kör pályatételei a következők voltak: 1. Báthory Boldizsár (beszély) jutalma 10 korona. 2. A Baradlay fiúk jelleme, Jókai a „Köszívű ember fiai“ című regényében, jutalma 4 korona. 3. Hazánk leghasznosabb terményei a szervetlen világból, jutalma hat korona. E pályakérdések közül csak az elsőre érkezett be 3 pályamű, míg a másik nem vonzott pályázót, mely körülmény szintén bizonyos közönyre mutat. A pályázók közül a kitűzött 5 frtnyi díjat Fekete Béla V. o. t. nyerte el. Ez évben gyarapodott a könyvtár 35 művel, 35 kötetben és pedig ajándék útján 19 művel, vétel útján pedig 16 művel.

A pénztár állása. Volt a körnek egy 63 frt 85 krról szóló takarékpénztári könyve, kézi pénztára pedig a bevételek és kiadások egybevétele után 52 frt 10 krt tartalmazott.

A kör záró-gyűlését 1894. június 17-én tartotta.

S most végre elértünk a jelen tanévhez. Perger József igazgató úr engedélye folytán az Önképző-kör ez évben is megalakult. Alakuló-gyűlését 1894. szeptember 30-án tartotta, mely alkalommal elnökké választott Szaiff Kálmán, főjegyzővé Radu Tivadar, pénztárossá Salamon Henrik, főkönyvtárossá Csatáry Gusztáv VIII. o. t., I-ső aljegyzőzé Kovács Gábor, II-ik aljegyzővé Harkay József s alkönyvtárossá K. Szabó János VII. o. t.

A kör megnyitó gyűlését 1894. október hó 6-án tartotta, a mely napot egyszersmind a „magyar szabadságherez mátyrjai“ az aradi vértanúk emlékének szentelte. Volt összesen 2 nagygyűlés, 15 rendes, 2 tiszti és 4 ünnepi diszgyűlés, mely utóbbiakon 1849. október 6-ától Vörösmarty születésének 94. éves évfordulójáról, 1848. márczius 15-dikéről és Gyulay Pál írói pályája 50 éves jubileumának emlékérel emlékezett meg a kör.

A kör munkásságának eredménye a következő: benyújtottak a tagok összesen 27 dolgozatot az elnöki beszédeken kívül. Ezek között volt 6 emlékbeszéd, 7 költemény, 2 természettudományi értekezés, 1 elmélkedés, 3 műfordítás, 1 életkép, 1 rajz, 4 elbeszélés, 1 történeti értekezés és 1 regé. Munkakönyvbe került az elnöki beszédeken kívül 5 dolgozat, dicséretben részesült 3, jó fokozatban részesült 5, elismerésben 6, megemlítésben 2 s elvetésben 1.

Bizony az írásbeli dolgozatok sem árulnak el valami roppant szorgalmat, de a szavalatok még kevésbbé. Vagy mondjuk ki bátran, nem rideg közönyt árul-e el az a körülmény, hogy a beiratkozott 71 tag közül csak 16-an léptek föl szavalatokkal s hogy mégis 65 szavalatot hallottunk ez évben, az néhány tag szorgalmának s igazi ügybuzgóságának köszönhető. A 65 szavalat közül 8 a komikus nemet s 57 a komoly

nemet képviselte. A rájuk mondott bírálatok értelmében volt közöttük 6 dicséretes, 15 jó, 19 elismerésre, 12 megemlítésre és 2 elvetésre méltó.

A szavaló versenyt ez évben február 15-én tartotta a kör. A komoly szavalatok díját, 5 frtot, tiz szavaló közül Angyal Vidor VIII. o. tanuló nyerte el, mig a komikus szavalatok dija, 3 frt, ki nem adhatónak találtatott.

A kör könyvtára ajándékozás útján 12 művel szaporodott 8 kötetben; vétel útján 8 művel, 8 kötetben. A kör járatja azon kívül a Magy Szalon és Tanulók Lapja című folyóiratokat.

Visszatekintve az Önképző-kör 10 éves fennállására, be kell vallani, hogy a létesült 306 mű és a 761 szavalat, melyet tagjai előadtak, hathatósan előmozdították az önképzést.

A körnek, hogy céljainak megfelelhessen, nagy szüksége van oly egyénekre, kik érdekeit a magukévá teszik, kik nem szűnnek meg a kör bajait jóakaratólag orvosolni. A nézeteltérésekből származó viták hány-szor szolgálnának inkább önrontásra, mint önképzésre, ha a vezetők által helyes irányba nem tereltetnének. Azért nagy köszönet és hálás elismerés illeti Perger József igazgatót és Kováts Antal vezető tanárt, kiknek fáradozása az önképzést lehetővé tette.

V.

Ösztöndíjak, segélyegylet.

A jótékonyság gyakorlásában bajos dolog valami fokozatot föltüntetni, mégis a legnemesebb jótékonyság az, mely szegény sorsú tehetséges tanulók anyagi támogatása által, a hazának a középszerűségen felül, sőt. legjobbaink sorában álló, a magyarságnak és az emberiségnek is üdvére működő harczosokat nevel.

Ezen legnemesebb jótékonyságból jutott a mi szegény, gyámolításra szoruló tanulóinknak is. Az intézetnek örökemlékű alapítója gr. Koháry István is gondolt a szegény származású ifjakra és „Szegény deákok alapítványa” néven biztosított oly összeget, mely ma is 60 frtot kamatoz. Horváth Cyrill emlékezetére Horváth Döme adományából 50 frt, Hoffmann János, volt kecskeméti prépost-plébános alapítványából 25.20 frt, Kisfaludi Liptay Pál alapítványából 16 frt, a Fektor-féle alapítványból 24 frt, a Csomák Döme adományából 20 frt, Kovács László alapítványából 40 frt, Ferenczi László alapítványából 8 frt, Kovács Anna alapítványából 12.68 frt, Major József alapítványából 1.60, Biró Magdolna alapítványából 4 frt, Zimmermann Józsefné alapítványából 2 frt,

dr. Polák Ede, kegyesrendi kormánysegéd alapítványából 568 frt, dr. Csósz Imre kegyesrendi tanár alapítványából 480 frt és V. Kiss József és neje Búza Rozália alapítványából 12 frt ösztöndíjat kapnak szegényebb tanulóink.

Följegyzéseink arról is tanúskodnak, hogy minden évben voltak nemes gondolkodású emberek, kik pénzzel segítették a szegényebb tanulókat, vagy könyvadományokkal megjutalmazták a tanulásban, énekben, vagy zenében is kiváló szorgalmat tanusító növendékeinket. Így adományozott a múlt tanévben Járvás József, helybeli káplán 10 frtot. Dömötör Sándor kir. közjegyző 25 koronát, a Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesület 24 frtot, a Kecskeméti Ipar-Hitelintézet és Népbank 25 frtot, Bagi László 1 drb cs. kir. aranyat, Farkas Ignác 5 frtot. Könyveket adtak: Fekete Mihály, Metzger Béla, Steiner Mihály.

Nemcsak pénzbeli segélyvel nem engedték ezen nemes lelkű emberek, hogy a nyomor leszorítsa a törekvő szegény ifjút arról a pályáról, a melyen törekvése által boldogságot nyerhet, hanem még tankönyveikről is gondoskodtak.

Gr. Koháry István alapítványainak kamataival s más kegyes adományaikkal vetették meg alapját a „Segélyző-egyesület”-nek, mely egyesület az 1887—88-iki iskolai évben rendszeresített. 1888. május 10-én becsajtották ki a taggyűjtő ivateket és a hónap végéig tartó köröztetésnek eredménye volt: 8 alapító, 38 rendes, 23 pártoló, összesen 69 tag és 15 jötevő. A befizetett tandíjak után volt az egyesületnek 354 frt 40 krja készpénzben és 115 frtja igérvényekben, összesen 468 frt 40 krja. A Segélyező-egyesület könyvtára gyarapodott még ugyanazon évben 18 művel 67 kötetben, összes állománya volt: 165 mű, 353 kötetben.

Kiváló köszönettel tartozik intézetünk mindazoknak, a kik kegyes pártfogásukat e humánus intézménnyel szemben meg nem vonták; különösen kiemelendő dr. Kovács Pál jogakadémiai igazgató nemesszivűsége, ki a mellett, hogy a taggyűjtéssel maga is fáradozott, a maga részéről is 90 frtnyi alapítványt tett az egyesület javára, továbbá a „Kecskeméti Felolvasó Társaság” 30 frtos alapítványáért, a helybeli Ipar-Hitel. és Népbank 40 frtos, idővel kiegészítés végett nyitva tartandó alapítványáért és dr. Szeless József szivességért, a ki a Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesületnél kieszközlte, hogy az itt elhelyezett tőke után a „Segélyző-egyesület” 5% kamatot élvez.

A „Segélyző-Egyesület” tőkéje évről-érve nemcsak a befizetett tagdíjakkal, hanem újabb adományokkal is gyarapodik; gyarapodik könyvtára is, nemcsak vétel útján, hanem adományozásokkal is. Így adomá-

nyozott az egyesület céljaira az 1891—92-iki tanévben Horváth Döme ny. kir. táblai tanácselnök 21 kötet könyvet.

A „Segélyző-egyesület“ könyvtárából a mult tanévben 46 tanuló között 296 kötet iskolakönyv osztatott ki. Az egyesület tőkije készpénzben 731 forint 92 krajczár.

VI.

Értesítők. Értesítő-értekezések.

A külföld példája után indulva a Thun-rendszer követelte először nálunk az Értesítőket. Az első Értesítők csupán csak az érdemsorozat összeállításából állottak; nem is nevezték azt értesítőnek, hanem Érdemsorozatnak. Az osztályzaton kívül föl volt tüntetve bennök a helyzeti szám, a vallás és az ösztöndíj; ennél fogva csekély terjedelműek voltak, rendesen néhány összefűzött lapból állottak, sokszor csak egy fél ivből.

Az „Entwurf der Organisation für Gymnasien und Realschulen“ az 1850. év elején kötelezővé tette az évi Értesítőkbén a szakszerű értekezések írását és teljes tájékoztatást követelt az intézet állapotáról, oly módon, hogy föl legyen tüntetve az intézet tanterve, a tanári kar, a szertárak az évi gyarapodással együtt, a tanulók száma, az iskola statisztikai adatai, tájékoztatás a jövőre nézve stb. és sürgette, hogy az igazgatóságok minden tanév végén terjeszszenek fel több példányt a felső tanhatóságnak s csereviszonyba lépjenek más tanintézetekkel.

Ezen rendelet és sürgetések daczára, sokáig teljes közönyösséget tapasztalunk. Intézetünk az 1865—66. tanévben adta ki az első Értesítőt, a melyben szakértekezés és a megkívánt tájékoztatás meg van; ezen évtől kezdve azután minden Értesítőnk tartalmaz a tudományos irodalom egyik-másik szakába vágó értekezést.

Az értesítő-értekezéseink szerzői és tárgyai a következők:

Az 1865—66-ik tanévben: Az állat- és növényvilág közti viszonynak eszközlője a földközi lég, dr. Polák Edétől.

Az 1867—68-ik tanévben: A szelek a nagy világban s befolyásuk az időre, dr. Polák Edétől.

Az 1868—69-ik tanévben: A légnedvesség tünetnényei, dr. Polák E.-tól.

Az 1869—70-ik tanévben: Nehány lap államéletünk s alkotmányunk viszontagságainak könyvéből (884—1790) Kucskovics Lászlótól.

Az 1870—71-ik tanévben: Nehány lap államéletünk és alkotmányunk viszontagságainak könyvéből (884—1790 (folytatás), Kucskovics Lászlótól.

Az 1871—72-ik tanévben: A légsúlymérő ingadozásairól, dr. Polák Edétől.

Az 1872—73-ik tanévben: A történelem és földrajz gymnasiumainkban, különösen mint az érettségi vizsgálatnak tárgyai, Vajda Gyulától.

Az 1873—74-ik tanévben: A föld nagy szárazulatainak összehasonlítása, Lád Károlytól.

Az 1874—75-ik tanévben: A légkör villámtüneteiről, dr. Polák Edétől.

Az 1875—76-ik tanévben: A Hunyadiaknak az állam körül szerzett érdemeik és elkövetett hibáik, Kövessy Kálmántól.

Az 1876—77-ik tanévben: A) középiskolai rendtartás, min. rendelet; B) A fénytani lencsék képletének egyszerű levezetése, dr. Polák Edétől.

1877—78-ik tanévben: Nevelésünk betegsége és orvossága, Nagy Alajostól.

Az 1878—79-ik tanévben: Szemlélődések a rómaiak nagysága- és hanyatlásának okai felett, Cserei Józseftől.

Az 1879—80-ik tanévben: A) Nézetek a jégeső tüneményéről; B) Archimed elvének bebizonyítása Sire G. szerint, dr. Polák Edétől.

Az 1880—81-ik tanévben: Nehány jellemvonás a jogtudós Scaevolákról, Farkas Józseftől.

Az 1881—82-ik tanévben: Költészetünk az önálló nemzetiség korában, Bauer Lénárdtól.

Az 1882—83-ik tanévben: A légkör fénytüneteiről, dr. Polák Edétől.

Az 1883—84-ik tanévben: A lyrai költők Kisfaludy „Auróra“-jában, Pintér Kálmántól.

Az 1884—85-ik tanévben: A magyar királyok koronázásához kötött politikai föltételek története, Nyilassy Károlytól.

Az 1885—86-ik tanévben; A nevezetesebb indulatok és szenvedélyek, Szabó Ferencztől.

Az 1886—87-ik tanévben: Az állateposról. Erdélyi Károlytól.

Az 1887—88-ik tanévben: A francia epos eredeteiről, dr. Erdélyi Károlytól.

Az 1888—89-ik tanévben: A növényvilág vámpírjai, Bartek Lajostól.

Az 1889—90-ik tanévben: A magyar nép érzelem- és kedélyvilága dalaiban, Kováts Antaltól.

Az 1890—91-ik tanévben: Nagy Károly birodalma és intézkedései, Junker Lászlótól.

Az 1891-92-ik tanévben: A tragikum Arany János költészetében, Kováts Antaltól.

Az 1892—93-ik tanévben: A vegytan szerepe a természetrajzban, Bartek Lajostól.

Az 1893—94-ik tanévben: Az új görög nyelv, Horváth Györgytől.

Az 1894—95-ik tanévben: Pályázataink története, Kováts Antaltól.

Az 1895—96-ik tanévben: A kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának története. (Az intézet főbb eseményei 1715—1862-ig) Junker Lászlótól.

VII.

Hangversenyek. Ünnepek.

Intézetünkben mindjárt kezdettől fogva oktatták az ifjúságot az énekekre; eleintén csak az egyházi éneket tanították, a melyre minden róm. kath. tanuló kötelezve volt, későbbben, a följegyzések szerint az 50-es évektől, tanították heti 4 órában a műéneket is; ebben azonban csak a jó hangúak vettek részt. Az énekiskolához 1860-ban zeneiskolát kapcsoltak, a melyet Schurmann Kálmán vezetett két éven át; utána elvállalta az oktatást Baumgartner János volt csász. kir. katonai karnagy.

Az egyesített ének- és zeneiskola fölszerelése nagyon hiányos lehetett, mert az ifjúság a szükséges hangszerek és hangjegyek beszerzése czéljából 1862. jun. 29-én sorsjátékkal egybekötött hangversenyt rendezett és az akkor begyűlt pénzen, mint már fölemlítettem, vett egy zongorát, négy klarinétot, két rézkürtöt, két trombitát, egy szárnykürtöt, egy tenorkürtöt, egy bombardont és hangjegyeket. Adakozás útján is gyarapodott a fölszerelés; Suhajda Sándor igazgató adott két fuvolyát, Herezeg Sándor és dr. Kada Elek egy-egy alto-violát.

Az ének- és zeneiskola fölszerelése és kiegészítése a következő években részint az intézet költségén, részint ajándékozás útján történt. Szereztetett pl. az intézet költségén, az 1865/6-iki tanévben 6 mise Schiedermayer J. B. és az „Egri dalnok“ Zsasskovszky Ferencz- és Endrétől. Ajándékkal járult a fölszereléshez Stehno Ferencz csász. kir. kerületi pénzügyigazgatósági biztos 5 misével és 11 graduale- és offertoriummal.

Az 1876/7-iki tanévtől kezdve rendszeresen gyarapított a fölszerelés az egyházközség áldozatkészségéből. Ezen évben vett ugyanis egy új fisharmonikát, egyéb fölszerelésre pedig följánlott 100 frtot. A következő évben ismét adott 100 frtot; az 1878,9-iki tanévben 50 frtot; az 1879/80-iki tanévben vett egy nagy és egy kis bőgőt, egy accordine-t s egy flautino-t; 1880/84-től utalványoztatott minden évben 50 frtot az

ének- és zeneiskola részére, mely összeg részben a hangszerek javítására és jókarban tartására, részben egyes hangrészek, húrok, továbbá új ének- és zeneművek beszerzésére fordítatik.

A szertárban van jelenleg: 280 énekdarab, 92 zenedarab, 20 hangszer; összesen 392 drb.

* * *

Az iskolai nevelésnek elsőrendű feladata, hogy az ifjúság szívében az önzetlen hazafiságot, az alkotmányos szabadság iránt táplálendő érzéket, és a magyarság ügyéért való lelkesedést fölkeltsse és ébren tartsa. Intézetünk mindenkor hiven igyekezett e tekintetben feladatát teljesíteni. A háza nagyjai valamint a gimnázium jötevői iránt tartozó hála és kegyelet érzetét mindig törekedett a fogékony keblekbe átültetni, és ezen férfiaknak példányképül való föltüntetésével a jellem fejlődésére is jótékonyan hatni.

Ezen czélra szolgálnak első sorban az iskolai ünnepélyek, melyek intézetünkben az ének- és zeneiskola közreműködésével folynak le.

Néhány ilyen ünnepélyre kitérve föl kell említeni, hogy a hetvenes években a haza bölésének Deák Ferencznek halála okozta országos nagy gyászban intézetünk részt vett. 1876. febr. 5-én a tanári kar a tanuló ifjúsággal együtt megjelent az ünnepélyes gyász istentiszteleten, mely a jobblétre szenderült legnagyobb hazafi Deák Ferenczért az anyateplomban tartatott; de hogy a maga részéről is lerójjja a haza bölése iránti kegyeletének adóját, február hó 19-én saját templomunkban is megtartotta érette az engesztelő istentiszteletet. A nagy gyászmisét teljes papi segédlettel Erdősi Imre, a ház főnöke mondotta, a melléköltároknál pedig az intézet áldozár-tanárai mutattak be áldozatot a Mindenhatónak nagy elhunytunk lelki üdvéért; a koszorukkal földiszított gyászravatalt 12 tanuló magyar diszruhában környezte; az istentisztelet alatt a gymnasiumi énekkar működött. A helyi hatóságok s a tanintézetek képviselőin kívül szép számú közönség volt jelen. Az elvégzett „Liberá me“ után mind a közönség, mind a tanuló ifjúság a gymnasium nagy termébe vonult, hol az igazgató emlékbeszéddel parentált a boldogultnak, kinek lefátyolozott arcképe alatt az ifjúság borostyánkoszorúja függött, fehér szalagán e felirattal: „A kecskeméti róm. kath. főgymn. ifjúsága Deák Ferencznek 1876.“ Az emlékbeszéd után Schernpecher József, Ross Gyula és Bauer Lénárd kegyes-tanítórendi növendékpapok, VIII. oszt. tanulók ez alkalomra irt gyászkölteményeiket szavalták, közben-közben zengvén a a gymn. énekkar gyászdalait.

Ő Felségök ezüst-mennyegzőjük alkalmából 1879. apr. hó 26-án szintén tartott iskolai ünnepélyt tanintézetünk. Korán reggel a gymnasium

épületén lengő nemzeti lobogók hirdették az örömnepet, 8 $\frac{1}{2}$ óraker az ifjúság a tanári kar vezetése alatt a szentegyházba vonult, hol a „Te Deum“-ot s a sz. misét teljes napi segédlettel maga a gymn. igazgató végezte, mely alatt az intézet ének- és zenekara minden rendű és rangú jelen voltak lelki épülésére működött. Az istenitisztelet után úgy a nagy számú közönség mint az ifjúság a gymn. nagy termébe vonult, hol az ünnepelt Felsőgek friss virágokkal környezett képei fölött Pataky Imre rajztanár által festett magyar korona volt látható, szalagjain ezen felirattal: „Uram, tartsd meg a királyi párt!“ Az ünnepélyt a gymn. igazgatója alkalmi beszédjével nyitotta meg, melyet a koronázási Hymnus követett Szabados Géza ének- és zenetánár vezetése alatt a férfikar által lelkesen előadva; azután Fornberg József VIII., Vohradnik Károly VII. és Nyáry József VIII. oszt. k. r. növendékpapok sikerült költeményeiket szavalták el; a költeményeket ez alkalomra választott s majd a vegyes-, majd a férfikar által szabadosan előadott dalok váltották föl; végül Zsigmond Kálmán VIII. oszt. tanuló helyesen fogalmazott zárószóban az összes tanuló ifjúság hazafias érzelmeit tolmácsolta a felséges uralkodó pár iránt, megköszönve egyszersmind a nagyérdemű közönségnek nagyra becsült részvétét az ifjúság örömeiben.

Intézetünk ezen ünnepélyekkel nemcsak az igazi önzéstelen hazafiságot, a fajszeretetet, a magyarság ügyéért való lelkesedést törekedett mindenkor az ifjúság szívében fölkelteni és ébren tartani, hanem törekedett arra is, hogy a gimnázium jötevői és a tanári kar munkás tagjai iránt tartozó hála és kegyelet érzését gyöngéd módon átplántálja a fegékony keblekbe.

A hála és kegyelet érzése igen szépen megnyilatkozott 1878. jun. hó 30-án ama megható ünnepélyen, melynek színhelye gymnasiumnak nagyterme volt. Ez évben ugyanis a tanári kar egyik veterán tagja, Kutserik Sándor, tanárságának ötvenedik évét töltötte be; e ritka eseményt úgy a tanári kar, mint a vezetése alatt álló ifjúság e napon kegyelettel ülte meg.

Az igazgató mindjárt záróbeszédének elején jelezte a nevezetes ünnepélyt s a tanárikar legidősbjéhez fordulván, őt tisztelői nevében a legmelegebben üdvözölte, kiemelve bokros érdemeit, melyeket e hosszú pályán szerzett, kalazanti buzgalommal oktatta s nevelve ezrekre menő tanítványait. Ily hosszú munka után üdítő s boldog pihenést kívánva részére, harsány éljenzések között átnyujtotta neki pályatársai s volt tanítványai nevében a diszes kötésű emlékkönyvet, melynek II. szakasza az ünnepelt tanár által különféle ünnepélyek alkalmából írt költeményeket tartalmazza. Nagy Lajos tanár fölolvasta a jubiláns tanárnak érdekesen

összeállított életrajzát; erre Nyáry József VII. oszt. tan. ezen alkalomra szerkesztett költeményét szavalta el, átnyujtva az ünnepeltnek a tanuló ifjúság részéről egy e célra vett diszes ezüst toll- és tintatartót. Megható volt az ünnepelt tanfőúrának köszönete is.

A kegyelet, de egyszersmint a hazafiság érzelmeinek ápolására ünnepli intézetünk a magyar szabadság fényes napját, márcz. 15-ikét; ugyanesak ezen érzelmek vezetik az ifjúságot a nemzeti gyásznapon, okt. 6-án, a 13 aradi vértanú requiemére.

Irodalmi és kisebb méretű emlék-ünnepek az intézet Önképző-körének egy-egy diszgyűlésén folytak le, a miről már más fejezetben szó volt.

A gymnasium legrégebbi Értesítői más ünnepélyekről is tudósítanak bennünket. Szokásban volt az iskolai év ünnepélyes bezárása, a mely alkalommal közreműködött az intézet énekkara is. Mikor az énekiskola mellé fölállították a zeneiskolát is, mikor tehát az intézetnek jól begyakorlott férfi- és vegyeskara s több tagból álló zenekara volt, akkor a művészi magaslaton álló ünnepélyeket nyilvánosan tartották meg a „Cserepes“ nagytermében vagy a kaszinó helyiségében, néha a színházban, az utolsó években az intézet udvarában.

Az 1868/69-iki tanév végén az ünnepély a következő műsorozattal tartatott meg:

I. Szakasz: 1. Nyitány, Ricci „Il nuovo Figaro“ czimű dalművéhez. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 2. Honfidal, Petőfi Sándortól; zenéjét szerzé Baumgartner János. Zenekiséret mellett előadja a vegyes énekkar. 3. Vitéz Jónás, Vida Józseftől. Szavalja Bogyó Mihály VI. oszt. tanuló. 4. A bujdosó, Nagy Józseftől. Előadja a vegyes énekkar. 5. Aria Verdi József „Attila“ czimű dalművéből. Előadja a zenekar. 6. A hold elegiája, Petőfitől. Szavalja Pintér Kálmán IV. oszt. tanuló. 7. Vadászdal, Kalliwodától. Előadja a vegyes énekar. — II. Szakasz: 1. Czigány induló, Weber Károly „Preciosa“ czimű dalművéből. Zenekiséret mellett előadja a vegyes énekkar. 2. Meditation. Hathangú zenére szerzé Gounod Károly. Előadják: Bartay Gyula (zongora), Berkes Imre k. r. n. p. (viola 2-a), Kaczina Mihály k. r. n. p. (hegedű), Kada Elek (harmonium), Kerekes Géza (fuvola), Maywald József k. r. n. p. (viola 1-a) és Pásty Károly k. r. n. p. (cello). 3. Év kezdetén, Arany Jánostól. Szavalja Dallos János VII. oszt. tanuló. 4. Kar, Weber Károly „Preciosa“ czimű dalművéből. Zenekiséret mellett előadja a vegyes énekkar. 5. A falusi kis leány Pesten, Czuczortól. Szavalja Kada Elek VIII. oszt. tanuló. 6. Kar, Donizetti K. „Bájital“ czimű dalművéből. Zenekiséret mellett előadja a vegyes énekkar. 7. Harezi induló, Baumgartner Jánostól. Zenekiséret mellett előadja a vegyes énekkar.

Az 1880/81-iki tanév végén:

I. 1. Induló, Szabados Gézától. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 2. „Gyere csak“ a la Polka. Férfinégyes. Énekre alkalmazta Szabados Géza. Előadja a főgimnáziumi férfikar. 3. Tetemre hívás, Arany Jánostól. Szavalja Szarvassy Zoltán V. oszt. tan. 4. „Euryanthe“ czimű dalmű. C. M. Webertől. Zenekiséret mellett előadja a főgymnasiumi énekkar. 5. Világdivat, Jókaitól. Szavalja Battlay János VII. oszt. tan. 6. „Magyar egyveleg“ Szabados Gézától. Zenekiséret mellett előadja a főgymnasiumi énekkar. — II. 1. „Nagy nyitány“ Suppé F.-tól. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 2. „Év kezdetén“ Aranytól. Szavalja Keeskeméti Zs. VIII. oszt. tanuló. 3. „Dal-csokor“ Szabados Gézától. Zenekiséret mellett előadja a főgymnasiumi férfikar. 4. Az utolsó alamizsna, Petőfitől. Szavalja Veszely, S. k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló. 5. Romeo és Julia czimű dalmű, Bellini-től. Ének- és zenére alkalmazta Szabados Géza. Zenekiséret mellett előadja a főgymnasiumi énekkar. 6. Dévajok, párbészéd: Kalmán, Vigyázó, Gyula, Miksa és Endre közt. Előadták: Gallia Béla, Schindler Miksa II. oszt., Vajda János, Pap Szilárd és Relkovics Dusán I. oszt. tanulók. 7. Pajkos deákok, Suppé F.-tól. Ének- és zenére alkalmazta Szabados Géza. Előadta a kis zenekar s a kezdők énekkara. 8. Induló (March de Lublin). Előadta a főgymnasiumi zenekar.

1897. jun. hó 8-án:

1. Nyitány, Richter Á.-tól. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 2. Hidavatás, Arany Jánostól. Szavalja Komáromi Dezső VIII. oszt. tanuló, k. r. n. p. 3. Czigánykar, a „Preciosa“-ból Weber K.-tól. Előadja a főgymnasiumi vegyes ének- és zenekar. 4. Torda Péter, Zalár Józseftől. Szavalja Bárány Etele II. oszt. tanuló. 5. Novellette, op. 19. Gadetől. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 6. A fecskéfészek, Kozma Andortól. Szavalja Nyúl Pál IV. oszt. tanuló. 7. Hadik óbester nótája. Bihari I.-tól. Előadja a főgymnasiumi zenekar. 8. Házassági ajánlat, Gárdonyi Gézától. Szavalja Kiss Sándor, VIII. oszt. tanuló, Sz.-Fer.-r.-n.-p. 9. Éji dal, Marschnertől. Előadja a kegyesrendi növendékpapok énekkara. 10. Célhoz jutás, Sárossy Gyulától. Szavalja Nagy Zoltán, I. oszt. tanuló. 11. Toborzó, Arany Jánostól. Előadja a főgymnasiumi vegyes ének- és zenekar. 12. Pályázatok kihirdetése. 13. Tornainduló, Szent-Gály Gyulától. Előadja a főgymnasiumi zenekar.

VIII.

Gyorsíró-kör.

A gyorsírás tanításának első nyomára az 1864—65. tanévben találunk. Német Dániel ügyvéd buzgósága folytán honosult meg intézetünkben e közhasznú ügyesség. Ő két évig vezette a tanfolyamot. Utánna egyes, a gyorsírásban jártas buzgó férfiak és legnagyobbbrészt gymnasiumi tanulók vezették az ifjakat, illetőleg tanulótársaikat, minden díj nélkül, szivességből és pedig: Melchár József k. r. n. p. és Szegedy György tanulók (2 évig), Cservik József k. r. n. p. (1 év), Szkokán Sándor k. r. n. p. (2 év), Lengyel Imre k. r. n. p. (1 év), Kabók Imre (mint tanuló 1 év s mint jogász 1 év), dr. Schwarz (Fekete) László orvos (8 év), Gótsch József, Mach János, Tulesik Gyula, Diterle Nándor, Markos Imre, Rossnagel Imre, Stein István, Horváth György, Kubinyi Béla, Fritz József, Kulhanek Albin, Varjú János, Földesi János, Kroll Rudolf, Traun Gyula, Fludorovits János, Gombos László, Haulik Károly, Miklósi Sándor, Szánek György, Varga József, Király Gáspár, Dékay Lajos és Tonhaiser József k. r. növendék papok (egy-egy évig), Bódogh János, Juhász István, Révay György tanulók (egy-egy évig).

Az 1884—85. tanévtől kezdve a tanári kar egyes tagjai vették kezükbe a gyorsírás tanítást, így Szántó József (1 év), dr. Erdélyi Károly (2 év), Horváth György (10 év), Varjú János (1 év), és Bartek Lajos (9 év).

Ujabb haladást jelöl a gyorsírás tanítás terén az 1887—88-iki tanév. Alig nyílt meg e tanév, a gyorsírászati két tanfolyamra (kezdők és haladók) ötvennél többen iratták be magukat. A jelentkezőknek ezen nem csekély száma valamint a haladottabb tanulóknak a vitairásban való gyakorlottsága arra indították az intézet igazgatóját, hogy egy alakítandó gyorsíró-kör eszméjét pendítse meg és az ifjúsággal ez irányú tervét közölje. A felhívást, hogy a gyorsírás fejlesztése céljából társulattá alakuljanak, nagy lelkesedéssel fogadták az ifjak és az eszmének csakhamar testet adtak az 1887. október 2-án tartott alakuló gyűlésükön. Az alakuló gyűlést a körvezető tanárnak, Varjú Jánosnak felügyelete alatt tartotta 40 jelentkező tag. Legelső teendő levén a vallás- és közokt. m. kir. miniszteriumhoz jóváhagyás végett fölterjesztendő alapszabályok kidolgozása, illetőleg az adott viszonyok szerint történő módosítása. A körvezető tanár az alapszabálytervezetet első ízben fölolvasta, majd pontonként megbeszélte; az így módosított alapszabályokat először a tanári kar fogadta el 1887. december 17-én tartott tanácskozmányában, majd a tankerületi főigazgatósághoz való fölterjesztés után a vallás és köz-

okt. ministerium is, 1888. június 4.22,083 szám alatt kelt rendeletével, jóváhagyta.

A védnökség tisztét az igazgatónak ajánlották föl a köri tagok. Miután e tisztet az igazgató szívesen fogadta, az alapszabályok 7. §-ba való iktatással határozta el a gyűlés, hogy a kör védnöke mindig az igazgató legyen.

Tisztviselőkül megválasztattak az első évben: Jókay Zoltán előadóvá, Csóti Márk első jegyzővé, Szűcs István második jegyzővé, Czweck Sándor pénztárossá és Labancz Mihály könyvtárossá.

A kör tagjai kéthetenként gyakorlatilag is tanulnak az előadó útastítás s a felügyelő tanár magyarázatai alapján. A cél az, hogy a rendes előadások óráiban hallott s megjegyzett dolgokat ilyen összejövetelek alkalmával értékesítsék s gyakorolják magukat.

A kör tagjai évharmadonként versenyrást tartanak s a ki gyors diktatum után a leghelyesebben és a leggyorsabban ír, az jutalomban részesül. A pénzbeli jutalmak a kör pénztárából kerülnek ki. A körnek összes jövedelme a befizetendő 2 frtnyi tagsági díjak. Tagjai a körnek a kegyesrendi növendékpapok és a világi tanulók közül azok, kik önkényt vállalkoznak.

A körnek van könyvtára is, mely gyorsírászati sajtó terményeivel gyarapodik.

IX.

Az intézet tanárainak névsora 1863 – 1897.

A tanárok a kegyes-tanítórend tagjai, kivéve a rajztanárt, ének-tanárt és tornatanárt, kik világiak. Az előbbit a város választja és heti 10 órára van kötelezve, az utóbbiakat pedig a róm. kath. egyháztanács.

Igazgatók:

1863—64. dr. Polák Ede.

1864—65. dr. Polák Ede.

Tanárok:

Kucserik Sándor, Chmelányi József.

Zsiga Alajos, Zámbo János,

Végh. kal. József, Tóth Pál,

Martin Ferdinánd, Oláh József,

Lajos János, Vöneky Pál,

Kovács János.

Kucserik Sándor, Martin Ferdinánd,

Végh Kal. József, Horváth Ferencz,

Zsiga Alajos, Kalaba József,

Igazgatók:

Tanárok:

Chmelányi József, Palezer Ernő,
 Zámbó János, Paczek Béla,
 Vöneky Pál, Frank Károly vil.,
 Baumgartner János vil.

1865—66. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Galgóczy Ignác,
 Végh kal. József, Zsiga Alajos,
 Domokos Jenő, Palezer Ernő,
 Kalaba kal. József, Filgóssy József,
 Martin Nándor, Vajda Gyula,
 Horváth Paulai Fer., Frank Károly vil.,
 Baumgartner János vil.

1866—67. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Galgóczy Ignác,
 Végh kal. József, Zsiga Alajos,
 Kucskovics László, Zay László,
 Magyar Gábor, Pap kal. József,
 Martin Nándor, Feld Vilmos,
 Váry Gellérd, Grimm Rezső vil.,
 Baumgartner János vil.

1867—68. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Kovács kv. János,
 Végh kal. József, Zsiga Alajos,
 Martin Nándor, Heiling Károly,
 Bolgár Mihály, Pap kal. József,
 Váry Gellérd, Feld Vilmos,
 Kucskovics László, Grimm Rezső vil.,
 Baumgartner János vil.

1868—69. dr. Polák Edé.

Kueserik Sándor, Zsiga Alajos,
 Végh kal. József, Lengyel Sándor,
 Martin Nándor, Feld Vilmos,
 Váry Gellérd, Kövessy Kálmán,
 Kucskovics László, Horváth Sándor,
 Kovács kv. János, Grimm Rezső vil.,
 Baumgartner János vil.

1869—70. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Vég kal. József,
 Zsiga Alajos, Martin Nándor,

Igazgatók:

Tanárok:

Kueskovics László, Pivár Ignác,
 Váry Gellérd, Láng István,
 Kovács ev. János, Janny László,
 Lengyel Sándor, Grimm Rezső vil.
 Baumgartner János vil.

1870 71. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Lengyel Sándor,
 Zsiga Alajos, Panek Ödön,
 Végh kal. József, Pásthly Károly,
 Kueskovics László, Janny László.
 Váry Gellérd, Grimm Rezső vil.
 Schmidt Ágoston, Angyal Béla vil.
 Kovács ev. János, Baumgartner János v.

1871—72. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Balázsí József,
 Zsiga Alajos, Szilágyi Adolf,
 Végh kal. József, Pásthly Károly,
 Váry Gellérd, Lád borr-Károly,
 Kovács ev. János, Pataky Imre vil.,
 Lengyel Sándor, Angyal Béla vil.,
 Vajda Gyula, Baumgartner János v.,
 Keeskés Pál világi.

1872—73. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Balázsí József,
 Végh kal. József, Szilágyi Adolf,
 Való kal. József, Pásthly Károly,
 Váry Gellérd, Lád Károly,
 Vajda Gyula, Pataky Imre vil.,
 Gyöngyösy István, Angyal Béla vil.,
 Feld Vilmos, Baumgartner János v.,
 Keeskés Pál vil.

1873—74. dr. Polák Ede.

Kueserik Sándor, Szilágyi Adolf,
 Végh kal. József, Pásthly Károly,
 Való kal. József, Lád Károly,
 Vajda Gyula, Ács Antal,
 Feld Vilmos, Pataky Imre vil.,
 Balázsí József, Baumgartner János v.,
 Hám József, Keeskés Pál vil.

Igazgatók:

1874—75. dr. Polák Ede.

Tanárok:

Kucserik Sándor,	Balázsi József,
Végh kal. József,	Hám József,
Való kal. József,	Baligó aranyasz. János,
Tóth Pál,	Szárnovszky Ede.,
Illésházy nep. János,	Pataky Imre vil.,
Feld Vilmos,	Baumgartner János v.,
Kövessy Kálmán,	Keckés Pál vil.

1875—76. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor,	Balázsi József,
Végh kal. József,	Hám József,
Való kal. József,	Szárnovszky Ede,
Tóth Pál,	Czirbusz Géza,
Illésházy nep. János,	Pataky Imre vil.,
Feld Vilmos,	Baumgartner János v.
Kövessy Kálmán,	Keckés Pál vil.

1876—77. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor,	Balázsi József,
Végh kal. József,	Hám József,
Tóth Pál,	Szárnovszky Ede,
Illésházy nep. János,	Czirbusz Géza,
Arányi Béla,	Pataky Imre vil.,
Feld Vilmos,	Szabados Géza vil.
Kövessy Kálmán,	Keckés Pál vil.

1877—78. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor.	Cseri József,
Végh kal. József,	Balázsi József,
Tóth Pál,	Nagy Alajos.
Réti Márton,	Szárnovszky Ede,
Feld Vilmos,	Karsay János,
Kövessy Kálmán,	Pataky Imre vil.
Lauch nep. János,	Szabados Géza vil.
	Keckés Pál vil.

1878—79. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor,	Cseri József,
Végh kal. József,	Balázsi József,
Tóth Pál,	Nagy Alajos,
Réti Márton.	Keszthelyi Endre,
Feld Vilmos,	Kopácsi Jakab,
Kövessy Kálmán,	Lauch nep. János,

Igazgatók:

Tanárok:

Pataky Imre vil., Szabados Géza vil.,
Zsigmond József vil.

1879—80. dr. Polák Ede.

Kucserik Zándor, Balázsi József,
Végh kal. József, Nagy Alajos,
Tóth Pál, Keszthelyi Endre,
Réti Márton, Marecker xav. Fer.,
Feld Vilmos, Kopácsy Jakab,
Kövessy Kálmán, Pataky Imre vil.,
Lauch nep. János, Szabados Géza vil.,
Zsigmond József vil.

1880—81. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor, Lauch nep. János,
Végh kal. József, Balázsi József,
Tóth Pál, Sárgai Antal,
Réti Márton, Véber Antal,
Farkas József, Bauer Lénárd,
Feld Vilmos, Pataky Imre vil.,
Kövessy Kálmán, Szabados Géza vil.,
Zsigmond József vil.

1881—82. dr. Polák Ede.

Kucserik Sándor, Balázsi József,
Végh kal. József, Sárgai Antal,
Réti Márton, Diterle Nándor,
Farkas József, Bauer Lénárd,
Feld Vilmos, Bujk Béla,
Kövessy Kálmán, Pataky Imre vil.,
Lauch nep. János, Szabados Géza vil.,
Zsigmond József vil.

1882—83. dr. Polák Ede.

Végh kal. József, Pintér Kálmán,
Való Mihály, Sárgai Antal,
Réti Márton, Diterle Nándor,
Kövessy Kálmán, Bartek Lajos,
Lauch nep. János, Vámos Marián,
Szabó xav. Ferencz, Pataky Imre vil.,
Balázsi József, Szabados Géza vil.,
Zsigmond József vil.

Igazgatók :	Tanárok :	
1883—84. Tóth Antal.	Balázsi József, Bartek Lajos, Diterle Nándor, Janny László, Lauch nep. János, Miklóssy Sándor, Nyilassy Károly,	Pataky Imre vil. Pintér Kálmán, Roch Gyula, Sárgay Antal, Szabó xav. Ferencz, Való Mihály, Zsigmond József vil., Szabados Géza vil.
1884—85. Tóth Antal.	Balázsi József, Janny László, Kecsenovics Pál, Merényi Lajos, Nyilassy Károly, Pataky Imre vil., Pintér Kálmán,	Roch Gyula, Sárgay Antal, Szabó xav. Ferencz, Szántó József, Való Mihály, Zsigmond József vil., Szabados Géza vil.
1885—86. Tóth Antal.	Erdélyi Károly, Janny László, Kecsenovics Pál, Merényi Lajos, Nyilassy Károly, Pakos János, Pataky Imre vil.,	Pintér Kálmán, Roch Gyula, Sárgay Antal, Schmidt Ágoston, Szabó xav. Ferencz., Való Mihály, Zsigmond József vil., Szabados Géza vil.
1886—87. Tóth Antal.	Erdélyi Károly, Farkas Ignác, Janny László, Kecsenovics Pál, Laczkó Dezső, Merényi Lajos, Nyilassy Károly,	Pakos János. Pataky Imre vil., Pintér Kálmán, Sárgay Antal, Szabó xav. Ferencz, Való Mihály, Zsigmond József vil., Szabados Géza vil.,
1887—88. Tóth Antal.	Arányi Béla, Erdélyi Károly dr., Farkas Ignác, Horváth György,	Matirkó Konrád, Janny László, Kozár Ferencz, Laczkó Dezső,

Igazgatók :

Tanárok :

Pakos János,	Szabó xav. Ferencz,
Pataky Imre vil.,	Varjú János,
Pintér Kálmán,	Zsigmond József vil.,
	Szabados Géza vil.

1888—89. Perger József.

Bartek Lajos,	Kozár Ferencz,
Cserhalmy József,	Matirkó Konrád,
Erdélyi Károly dr.,	Mészáros József,
Farkas Ignác,	Pataky Imre vil.,
Horváth György,	Schichman Endre,
Janny László,	Szabó Ferencz,
Kováts Antal,	Zsigmond József vil.,
	Szabados Géza vil.

1889—90. Perger József.

Bartek Lajos.	Kozár Ferencz,
Dezső Lajos vil.	Matirkó Konrád.
Erdélyi Károly dr.,	Mészáros József,
Farkas Ignác,	Olejevics János.
Horváth György,	Pataky Imre vil.,
Janny László,	Szabó Ferencz,
Kováts Antal,	Szölgvény János,
	Szabados Géza vil.

1890—91. Perger József.

Arányi Ágost,	Kováts Antal,
Bartek Lajos,	Matirkó Konrád,
Dezső Lajos vil.,	Mészáros József,
Farkas Ignác,	Olejevics János,
Horváth György,	Pataky Imre vil.,
Janny László,	Szabó Ferencz,
Junker László,	Szölgvény János,
	Szabados Géza vil.

1891—92. Perger József.

Arányi Ágost,	Kováts Antal,
Bartek Lajos,	Matirkó Konrád,
Dezső Lajos vil.	Olejevics János,
Horváth György,	Pataky Imre vil.,
Janny László,	Szabó Ferencz,
Junker Kászló,	Szölgvény János,

Igazgatók:

Tanárok:

1892—93. Perger József.

Szűcs István, Tietz Sándor,
Szabados Géza vil.

Arányi Ágost, Junker László,
Bartek Lajos, Kováts Antal,
Benzik Ferencz, Leitner József,
Dezső Lajos vil., Matirkó Konrád,
Horváth György, Pataky Imre vil.,
Horváth Sándor, Szabó Ferencz,
Janny László, Szölgyémi János,
Szabados Géza vil.

1893—94. Perger József.

Arányi Ágost, Kováts Antal,
Bartek Lajos, Matirkó Konrád,
Dezső Lajos vil., Pataky Imre vil.,
Horváth György, Rónai István,
Horváth Sándor, Szapita Antal,
Janny László, Szölgyémi János,
Junker László, Szent-Gály Gyula vil.

1894—95. Perger József.

Arányi Ágost, Junker László,
Bartek Lajos, Kováts Antal,
Dékay Lajos, Márki Ferencz,
Dezső Lajos vil., Molnár Pál,
Horváth György, Pataky Imre vil.,
Horváth Sándor, Rónai István,
Janny László, Szapita Antal,
Szent-Gály Gyula v.

1895—96. Perger József.

Arányi Ágost, Junker László,
Bartek Lajos, Kováts Antal,
Dékay Lajos, Mácska Lajos,
Dezső Lajos vil. Márki Ferencz,
Gácsér Endre, Molnár Pál,
Horváth György, Pataky Imre vil.,
Janny László, Szalay István,
Szent-Gály Gyula v.

A nem róm. kath. vallású tanulók saját lelkészeiktől nyernek oktatást a vallásstanból. Értesítőinkben az 1883. 84. isk. év óta névleg föl vannak említve s a következők voltak:

Az ev. ref. hitoktatók: Szűcs Sándor 1883—84-ben; Fördös László 1884/85—1894/95-ig; Kiss Zsigmond 1895-től.

Ág. hitv. hitoktatóul csak Laukó Károly van fölemlítve, a ki intézetünkben működésének 30-ik évét töltötte be 1896-ban.

A gör. kel. hitoktatók: Mikulescu Joannitius 1883—84-ben; Jankovics György 1884/85—1889/90-ig; Csupis Kornél 1890-től.

Az izraelita hitoktatók: dr. Perls Ármin 1883/84—1889/90-ig; Schömwald Vilmos 1889—90-ben; dr. Bárány József 1891-től.

X.

Érettségi vizsgálat.

Intézetünkben 1862/63—1896/97. deczember végéig 923 a gymn. tanfolyamot elvégzett ifjú tett érettségi vizsgálatot, kik közül kecskeméti születésű 212 volt. Hogy intézetünkben 35 év leforgása alatt ily sok ifjú tett érettségi vizsgálatot, minden évben átlag 26 vagy 27 s hogy ezek között aránylag kevés kecskeméti születésű van, azt több körülmény magyarázza meg. A rendkormány a róm. kath. egyházközséggel 1859. ápril 5-én megkötött szerződés 3. pontja szerint arra kötelezte magát, „hogy rendje neveldejét a kecskeméti rendházban fogja megtelepíteni és ezen saját kebelebeli ifjúságot a főgymnasiumi osztályokban nyilvánosan járatni,“ a mi meg is történik; eddig 456 kegyesrendi növ. pap szerezte meg itt az érettségi bizonyítványt. Iskolánk az Alföld szívében a magyarság érdekében missiót teljesít; idegen ajkú tanulók nagy számban fölkeresték már a múlt században, fölkeresik ma is, mit legjobban bizonyíthat az, hogy pl. csak egy idegen ajkú polgárok által lakott vármegyéből is, Torontál vármegyéből 31 tanuló tett intézetünkben érettségi vizsgálatot. A budapest-vidéki tankerület kir. főigazgatója dr. Hóman Ottó 1885—86-tól tankerületének összes főgymnasiumaiból a pótló- vagy javító érettségire utasított tanulókat a mi intézetünkbe rendelte s ezek itt kaptak érettségi bizonyítványt.

Az érettségi vizsgálat a kir. tankerületi főigazgató és a vizsgáló bizottság előtt tartatik meg; a ministerium azonban, ha szükségét látja, ministeri biztost is küldhet a vizsgálatra. Két ízben volt jelen az érettségi vizsgálaton ministeri biztos és pedig 1891-ben dr. Pauer Imre egyetemi tanár, 1894-ben dr. Czobor Béla.

Az érettségi vizsgálatot letették:

1862—63.

Czapik Antal,
 Druga József,
 Fekete István,
 Kovács János, k. r. n. p.,
 Oláh József, k. r. n. p.,
 Stanczel István, k. r. n. p.,
 Szabóky Károly,
 Vöneký Pál, k. r. n. p.,
 Zimay Károly,
 Reinisch Ant. Isván.

1863—64.

Benkovics János, k. r. n. p.,
 Boros Károly, k. r. n. p.,
 Fodor Gergely,
 Horváth Béla,
 Korompay Antal, k. r. n. p.,
 Major Gábor,
 Peringer József,
 Podolay István, k. r. n. p.,
 Tury Imre, k. r. n. p.

1864—65.

Bossinky Ferencz,
 Ekker Elek, k. r. n. p.,
 Farkas János,
 Filgóssy József, k. r. n. p.,
 Molnár Imre,
 Nagy László,
 Oláh Imre,
 Pfeiffer Antal, k. r. n. p.,
 Szilvássy Alajos, k. r. n. p.,
 Tóth András.

1865—66.

Banó József,
 Beck Alajos, k. r. n. p.,
 Fáschler Ferencz,
 Feld Vilmos, k. r. n. p.,

Gröber József,
 Haydu Dénes,
 Hudra János, k. r. n. p.,
 Koschaczky Károly, k. r. n. p.,
 Pap József, k. r. n. p.,
 Tóth István,
 Zay László, k. r. n. p.,
 Zelenay János, k. r. n. p.

1866—67.

Baky Péter,
 Bocsy Ferencz,
 Csoóry János,
 Fuchs János, k. r. n. p.,
 Hermann József, k. r. n. p.,
 Kollarich Mihály, k. r. n. p.,
 Kovács István,
 Magyar Károly,
 Oszvald Béla, k. r. n. p.,
 Pap János,
 Pethes Pál,
 Ruff Gyula, k. r. n. p.,
 Seitz Alajos, k. r. n. p.,
 Szalay József, k. r. n. p.,
 Száva Pius, k. r., n., p.,
 Zsembinszky Elek.

1867—68.

Balogh Alajos, k. r. n. p.,
 Bengyer Nándor, k. r. n. p.,
 Bevelaqua Rudolf,
 Bóra László,
 Budaváry János, k. r. n. p.,
 Fonyó Gyula, k. r. n. p.,
 Gápel János, k. r. n. p.,
 Groszmann Ignác, k. r. n. p.,
 Gyenes István,
 Járebb József,
 Járvás János,
 Kasza Mihály,

Kianitska Péter,
 Kiss Mátyás, k. r. n. p.,
 Kohlbauer Ferencz, k. r. n. p.,
 Korithály Jenő,
 Kovács István,
 Kövessy Kálmán, k. r. n. p.,
 Lipics Gusztáv,
 Malonyay István, k. r. n. p.,
 Martin Péter, k. r. n. p.,
 Melchár József, k. r. n. p.,
 Mócza Imre,
 Papp István, k. r. n. p.,
 Rajzinger Antal,
 Ring Mihály, k. r. n. p.,
 Szegedy György.
 Szeidel Sándor,
 Szelei Boldizsár,
 Tóth Sándor,
 Vida Sándor, k. r. n. p.

1868—69.

Albert Ferencz, k. r. n. p.,
 Ács Vendel,
 Barák János, k. r. n. p.,
 Berkes Imre, k. r. n. p.,
 Faragó István,
 Hám József, k. r. n. p.,
 Hekler Elek,
 Hettlinger József, k. r. n. p.,
 Janny László, k. r. n. p.,
 Kaczina Mihály, k. r. n. p.,
 Kada Elek,
 Kelemen Péter,
 Kovacsics János, k. r. n. p.,
 Kovács Endre,
 Kovács Mihály,
 Kóczián Gyula,
 Láng István, k. r. n. p.,
 Lukassák János,
 Maywald József, k. r. n. p.,

Molnár Dezső.
 Obelecz József, k. r. n. p.,
 Olleschniczky János,
 Palkovics Károly, k. r. n. p.,
 Propper János, k. r. n. p.,
 Szerényi Lajos, k. r. n. p.,
 Szláby György, k. r. n. p.,
 Takács József, k. r. n. p.,
 Tary Endre,
 Tassy Pál,
 Zsatkó Antal,
 Zsuffa Pál, k. r. n. p.,
 Pribis László,
 Kerekes Géza,
 Klein Henrik.

1869—70.

Bagi Béla,
 Balogh Pál,
 Belaszta György,
 Berente Antal,
 Csandáry Gyula, k. r. n. p.,
 Cservik József, k. r. n. p.,
 Csintalan Pál, k. r. n. p.,
 Csőke Pál,
 Dallos János,
 Dévay Gyula,
 Diószeghy József,
 Faragó József,
 Farkas Sándor,
 Firtinger Jakab, k. r. n. p.,
 Fischer Kálmán, k. r. n. p.,
 Gyurakovich László, k. r. n. p.,
 Hábel József,
 Hudák Lajos, k. r. n. p.,
 Igács József,
 Kádek István, k. r. n. p.,
 Kázmér István, k. r. n. p.,
 Keszthelyi Endre, k. r. n. p.,
 Kovács Elek,

Kovács Ferencz,
 Kókay János,
 Lauch János, k. r. n. p.,
 Lángh Mihály, k. r. n. p.,
 Merényi Lajos, k. r. n. p.,
 Mészáros Alajos, k. r. n. p.,
 Molnár Gyula,
 Oldal János, k. r. n. p.,
 Pálya Mihály, k. r. n. p.,
 Páthy Károly,
 Pintér Kornél, Sz.-Fer. r. n. p.,
 Ressler József, k. r. n. p.,
 Schindler Ferencz, k. r. n. p.,
 Schlager György, k. r. n. p.,
 Syllaba István, k. r. n. p.,
 Szigethi Béla, k. r. n. p.,
 Szkokán Sándor, k. r. n. p.,
 Szvacsina József,
 Timár Alajos,
 Waldherr József, k. r. n. p.,
 Weigang József, k. r. n. p.,
 Zsigmond József, k. r. n. p.,
 Zvér Endre, k. r. n. p.,
 Blázsik Mihály,
 Pivár János,
 Neumann Jónás,
 Stillmann Adolf,
 Tomann Rudolf.

1870—71.

Borbás Gáspár,
 Buday Endre,
 Bagi László,
 Baligó János, k. r. n. p.,
 Bánó János,
 Bencsik Menyhért,
 Bugyi Pál,
 Dömötör János,
 Fábrián Károly,
 Fejes Kálmán,

Fodor István,
 Gódor Gyula, k. r. n. p.,
 Gróber László,
 Hajagos Gyula,
 Kabók Imre,
 Kalner Elek,
 Komlósy Ferencz,
 Kopeczky József, k. r. n. p.,
 Laczkányi Imre, k. r. n. p.,
 Lád Károly, k. r. n. p.,
 Lengyel Imre, k. r. n. p.,
 Lederer Sándor,
 Lengyel Vilmos,
 Lincsovszky Máttyás, Sz.-Fer. r. n. p.,
 Lovesányi Alajos, k. r. n. p.,
 Marecker Ferencz, k. r. n. p.,
 Marszina Győző, Sz.-Fer. r. n. p.,
 Móczár Kálmán,
 Poruch Antal, k. r. n. p.,
 Pulmann János, k. r. n. p.,
 Reichráth József,
 Sor Ferencz,
 Szkladányi József, k. r. n. p.,
 Turóczy Mihály,
 Varga József,
 Viszolaicszky István, k. r. n. p.,
 Weisz Simon,
 Závodszy Mihály, k. r. n. p.,
 Zsivkovics Lajos,
 Bartay Gyula,
 Vécsey Benedek, k. r. n. p.,

1871—72.

Alleker Lajos, k. r. n. p.,
 Bloch Bernát,
 Brandspiegel József, k. r. n. p.,
 Brenner Lajos, k. r. n. p.,
 Farkas Mihály,
 Ferenczy József, k. r. n. p.,
 Fischer Endre, k. r. n. p.,

Góts József, k. r. n. p.,
 Hajnal Imre, k. r. n. p.,
 Hászlinger Ferencz, k. r. n. p.,
 Juránek Antal, k. r. n. p.,
 Kattos Ede,
 Kovalszky József, k. r. n. p.,
 Kovács Imre,
 Lichtenegger József, k. r. n. p.,
 Mészáros Ferencz, k. r. n. p.,
 Molnár János, k. r. n. p.,
 Madhera Pál,
 Roch Gyula, k. r. n. p.,
 Selez József,
 Simon Béla, k. r. n. p.,
 Szölgvény János, k. r. n. p.,
 Tóth Gyula, k. r. n. p.,
 Walter Károly, k. r. n. p.,
 Weiszbarth Károly, k. r. n. p.,
 Kovács Bálint, Sz.-Fer. r. áld.,
 Agárdy Jenő,
 Cserha József,
 Gröber Béla.

1872—73.

Ács Antal,
 Bartos József, k. r. n. p.,
 Bánó Imre,
 Bozó Gábor,
 Bódog János,
 Deutsch Fülöp,
 Erhardt Pál, k. r. n. p.,
 Fehérváry István, k. r. n. p.,
 Gruber József,
 Gyenes László,
 Hajagos József,
 Hartmann Márton,
 Járvas Mihály, k. r. n. p.,
 Kállay Endre,
 Keller Ferencz,
 Kovács Gáspár,

Lajszky Lajos, k. r. n. p.,
 Lipóczy István,
 Ludvig Sándor,
 Mach János, k. r. n. p.,
 Millmann József,
 Miló Elek,
 Muzsik Lajos,
 Novák Béla, k. r. n. p.,
 Pauer János, k. r. n. p.,
 Pálincás Vilmos,
 Plander Pál, k. r. n. p.,
 Schichmann Endre, k. r. n. p.,
 Simoncsics György, k. r. n. p.,
 Stugel József,
 Szabadós János,
 Szilvásy János,
 Tóth Lajos,
 Vass Pál,
 Vékony József, k. r. n. p.,
 Zachar Gyula, k. r. n. p.,
 Szöllösy Domokos.

1873—74.

Csucsay György, k. r. n. p.,
 Czaun Ambrus, k. r. n. p.,
 Dékány Lajos,
 Fehér János,
 Ferstl Gyula, k. r. n. p.,
 Gyenes Bertalan,
 Ivicz István,
 Juhász István,
 Károly József, k. r. n. p.,
 Kiss Sándor, k. r. n. p.,
 Klopp Károly,
 Kovács Sándor,
 Kurutz János, k. r. n. p.,
 Lőrinczy Kálmán, k. r. n. p.,
 Mészáros József, k. r. n. p.,
 Olejnyik József, Sz.-Fer. r. n. p.,
 Perger József, k. r. n. p.,

Pintér Kálmán, k. r. n. p.,
 Rappay Ignác, k. r. n. p.,
 Rauchbauer József, k. r. n. p.,
 Sárhegyi Lajos, k. r. n. p.,
 Szűes Lajos, k. r. n. p.,
 Timár Péter, k. r. n. p.,
 Tóth György, k. r. n. p.,
 Tulesik Gyula, k. r. n. p.,
 Vajda Ferencz, k. r. n. p.,
 Wieland József,
 Tomcsányi Lajos, Jéz.-társ. n. p.,
 Balogh János,
 Tekulics István,
 Augusztin Jenő,
 Gr. Szapáry Péter.

1874—75.

Bajáky Elek,
 Diterle Nándor, k. r. n. p.,
 Drájkó Béla, k. r. n. p.,
 Fölföldi Jenő,
 Fischmann József,
 Fodor Mihály,
 Goldberger Sándor,
 Hantz Gyula, k. r. n. p.,
 Hévizy János,
 Kalmár Károly, k. r. n. p.,
 Klein Mór,
 Kocsis József,
 Kohn Adolf,
 Koronczy Imre, k. r. n. p.,
 Krasznaynszky Károly, k. r. n. p.,
 Molnár Pál, k. r. n. p.,
 Mihalovits Alajos,
 Pakos János,
 Révay György,
 Sárgai Antal, k. r. n. p.,
 Szárnovszky Ede, k. r. n. p.,
 Tóth István,
 Veber Antal, k. r. n. p.,

Zavertal Miksa, k. r. n. p.,
 Zsigmond József, k. r. n. p.,

1875—76.

Bagi István,
 Bauer Lénárd, k. r. n. p.,
 Biró János,
 Dékány László,
 Gótsch Antal,
 Holló László,
 Karsay János, k. r. n. p.,
 Kopcsányi Jakab, k. r. n. p.,
 Kunn Ignác, k. r. n. p.,
 Lósz Kálmán,
 Madlák János, k. r. n. p.,
 Markos Imre, k. r. n. p.,
 Olejovics János, k. r. n. p.,
 Péter János, k. r. n. p.,
 Randvég Mihály, k. r. n. p.,
 Schernpecher József, k. r. n. p.,
 Seres István,
 Szegess Mihály, k. r. n. p.,
 Szekeres Ferencz,
 Varga József, k. r. n. p.,
 Vörös Mátyás, k. r. n. p.,
 Missich Pál,
 Mészáros Zsigmond.

1876—77.

Blühweiss Adolf,
 Bujk Béla, k. r. n. p.,
 Csorba Pál,
 Holeczinger Imre, k. r. n. p.,
 Kresznerics György, k. r. n. p.,
 Machleid Gyula,
 Rapcsányi István,
 Schmidt Ágost, k. r. n. p.,
 Sebes János, k. r. n. p.,
 Szőke Ágost,
 Tergina Béla,

Wutz Albert, k. r. n. p.,
Herman Pál,
Rosznagl Imre.

1877—78.

Banó Imre,
Bartek Lajos, k. r. n. p.,
Basa László, k. r. n. p.,
Blaskó Endre, k. r. n. p.,
Blaskovics Antal,
Csulyok Béla,
Fazekas Kálmán,
Fiala János,
Haar János, k. r. n. p.,
Horváth György, k. r. n. p.,
Horváth Sándor, k. r. n. p.,
Kocsis Antal,
Kubányi Béla, k. r. n. p.,
Markovics Lajos, k. r. n. p.,
Rigó István, k. r. n. p.,
Sáfrán József, k. r. n. p.,
Szabó Károly,
Szeleczky Bálint,
Szűcs Lajos,
Tóth Dezső,
Tölcséry Ferencz, k. r. n. p.,
Tremmer Gyula, k. r. n. p.,
Vass Imre, k. r. n. p.,
Vámos Marián, k. r. n. p.,
Sarany József, k. r. n. p.,
Stein István, k. r. n. p.,
Várkonyi Endre, k. r. n. p.,
Laczkó Lajos,
Kubinyi Endre,
Ország Péter:

1878—79.

Benesik Antal,
Ehling Károly, k. r. n. p.,
Erdélyi Ferencz,

Fodor Antal,
Foltin János,
Fornberg József, k. r. n. p.,
Fritz József, k. r. n. p.,
Hajagos Béla,
Kecskeféti Sándor,
Hulhanek Albin, k. r. n. p.,
Laczkó Ágoston, k. r. n. p.,
Madár Imre, k. r. n. p.,
Nyári József, k. r. n. p.,
Otto Sándor,
Papp János, k. r. n. p.,
Ruszel Károly, k. r. n. p.,
Szabó József, k. r. n. p.,
Szabó János,
Sztrizsenyecz Károly, k. r. n. p.,
Váczy János,
Virágh Rajner, Sz.-Fer. r. n.,
Zsigmond Kálmán,
Fekete Kálmán,
Lenárt Mihály.

1879—80.

Binder Richárd, k. r. n. p.,
Bittenbinder Miklós, k. r. n. p.,
Csajtay Ferencz, k. r. n. p.,
Fech János, k. r. n. p.,
Fekete Ipoly, k. r. n. p.,
Földessy János, k. r. n. p.,
Gyenes Imre,
Hénap Tamás, k. r. n. p.,
Kovács Endre, k. r. n. p.,
Kovácsik József, k. r. n. p.,
Kővári László,
Kroll Rudolf, k. r. n. p.,
Matter János, k. r. n. p.,
Steiner Gusztáv,
Szabó Ernő, k. r. n. p.,
Szerellemhegyi Károly,
Varjú János, k. r. n. p.,

Vohradnik Károly, k. r. n. p.,
 Wiszt József,
 Barta György,
 Biró Gáspár,
 Csóry Gábor, Szt.-Fer. r. n. p.,
 Gömörý Sándor,
 Lukácsy József,
 Mészáros Ferencz,
 Szekeres Antal,
 Szilaj Mihály.

1880—81.

Baksay József,
 Bolgár Mihály, k. r. n. p.,
 Csernus László, k. r. n. p.,
 Cserny Nemér (Ottokár) Sz.-F. r. n.,
 Fekete Ignác,
 Fludorovics János, k. r. n. p.,
 Gombos László, k. r. n. p.,
 Horváth István,
 Kecskeméti Zsigmond,
 Keller János, k. r. n. p.,
 Kiss József, k. r. n. p.,
 Klauber Salamon,
 Mézes Kovács János,
 Kovács Antal, k. r. n. p.,
 Kozár Ferencz, k. r. n. p.,
 Krepolok Lajos,
 Masznyák Pál, k. r. n. p.,
 Nagy László,
 Nik Pál, k. r. n. p.,
 Szabó Sándor, k. r. n. p.,
 Szent-Gály Gyula,
 Traun Gyula, k. r. n. p.,
 Veszelyi Sándor, k. r. n. p.,
 Hevessy Sándor,
 Bräuer Henrik.

1881—82.

Acsai Antal, k. r. n. p.,
 Batllay János,

Bolla Lajos, k. r. n. p.,
 Csabai Antal,
 Essósy Gyula, k. r. n. p.,
 Haulik Károly, k. r. n. p.,
 Lusztig Mihály,
 Mácska Lajos, k. r. n. p.,
 Miklóssy Sándor, k. r. n. p.,
 Miklóska Kálmán,
 Oláh Sándor,
 Palkovics István, k. r. n. p.,
 Poór János, k. r. n. p.,
 Steiner Viktor,
 Számek György, k. r. n. p.,
 Tóthfalusy Endre,
 Ujvári Gergely, k. r. n. p.,
 Begov Árpád.

1882—83.

Ábrahám István, k. r. n. p.,
 Ágh Lajos, k. r. n. p.,
 Baksay József, k. r. n. p.,
 Dömötör Zoltán,
 Dömötör Dezső,
 Fekete István, k. r. n. p.,
 Hám Sándor, k. r. n. p.,
 Kapás Lajos, k. r. n. p.,
 Kecskeméti Lajos,
 Keller Ödön,
 Király Gáspár, k. r. n. p.,
 Lakatos Ferencz,
 Mészáros Ferencz, k. r. n. p.,
 Mráz József,
 Pintér Pál, k. r. n. p.,
 Popini Albert, k. r. n. p.,
 Rehák Gyula, k. r. n. p.,
 Réti Ferencz, k. r. n. p.,
 Szekulesz Adolf,
 Szimonidesz István, k. r. n. p.,
 Spieler Rezső
 Stein Béla,

Szabó László,
Szarvasy Zoltán,
Varga József,
Wagner Antal, k. r. n. p.,

1883—84.

Dobos Antal,
Kolbusz József,
Papp Dezső,
Varga Pál,
Benezik Ferencz, k. r. n. p.,
Bogoss Endre,
Boross Antal, k. r. n. p.,
Dékay Lajos, k. r. n. p.,
Fehér Endre,
Fleischmann József,
Győri Gyula, k. r. n. p.,
Héber Bernát,
Incze István, k. r. n. p.,
Junker László, k. r. n. p.,
Keeskeméti Emil,
Kelemen Dezső, k. r. n. p.,
Kun Gergely,
Lovászy Nándor, k. r. n. p.,
Majoros András, k. r. n. p.,
Pethes Antal,
Richnovszky Károly,
Somogyi István, k. r. n. p.,
Szalay Gyula, k. r. n. p.,
Szántó Soma,
Szinger Kornél, k. r. n. p.,
Tary István, k. r. n. p.,
Tonhaiser József, k. r. n. p.,
Wahl Ignác,
Holländer Samu,

1884 - 85.

Grünbaum Sándor,
Huszka Károly,
Lipp Károly,

Asbóth József,
Buesy László, k. r. n. p.,
Crausz Géza,
Faller József, k. r. n. p.,
Faschler László, k. r. n. p.,
Fehér Lajos,
Firtling Sándor,
Gáll Endre,
Grünblatt Mihály,
Hám Antal, k. r. n. p.,
Harkay István, k. r. n. p.,
Hoffer Aladár,
Horváth Béla, k. r. n. p.,
Horváth József, k. r. n. p.,
Hozáczy Ferencz,
Kerekes János,
Klebovich Sándor,
Kovács József,
Lantos István, k. r. n. p.,
Mondik Pál, k. r. n. p.,
Poltzer Gusztáv,
Ringh József,
Salánky István, k. r. n.,
Sell Antal,
Szabó László,
Virágh Ferencz,
Zsigmond János,
Banó Gergely,
Grünstein Hermán.

1885—86.

Starosolsky Tivadar,
Staud Nándor,
Becker Nándor, k. r. n. p.,
Benyó József, k. r. n. p.,
Blau Sándor,
Czimmermann János, k. r. n. p.,
Erdélyi Gyula, k. r. n. p.,
Fischer László Lázár,
Gesmai József,

Gold Géza, k. r. n. p.,
 Hajagos Illés,
 Kiss Pál, k. r. n. p.,
 Kovács Gyula, k. r. n. p.,
 Medveczky János, k. r. n. p.,
 Nagy Ferencz, k. r. n. p.,
 Orafesik József, k. r. n. p.,
 Pintér József, k. r. n. p.,
 Reichrath Miklós,
 Schandl Miklós, k. r. n. p.,
 Suták József, k. r. n. p.,
 Szlávovits György, k. r. n. p.,
 Tillmann Z Ferencz k. r. n. p.,
 Titz Antal k. r. n. p.,
 Wurm Ignác,
 Zimmert József, k. r. n. p.,
 Stein Miksa,
 Meszlényi Antal.

1886—87.

Tillarik István
 Torubszky Sándor,
 Zörög Mihály József,
 Bleier Arnold.
 Bodnár Bertalan, k. r. n. p.,
 Dótisz István k. r. n. p.,
 Ernyei István, k. r. n. p.,
 Gallia Béla,
 Glasz Ferencz, k. r. n. p.,
 Hidegh Mihály, k. r. n. p.,
 Kalesok János, k. r. n. p.,
 Krasznopolszky József, k. r. n. p.,
 Langh János, k. r. n. p.,
 Langh József, k. r. n. p.,
 Lági József,
 Mayer Zoltán, k. r. n. p.,
 Nagy József, k. r. n. p.,
 Priváry József, k. r. n. p.,
 Sinka Ferencz, k. r. n. p.,
 Sinkovics Ferencz, k. r. n. p.,

Szántó Lajos,
 Szilágyi Mihály, k. r. n. p.,
 Tietz Sándor, k. r. n. p.,
 Vittkó József, k. r. n. p.,
 Schrittvieser Lipót.

1887—88.

Bernfeld Izsák
 Oberländer József,
 Panka Károly,
 Szalacsy Béla,
 Cseh Lajos, k. r. n. p.,
 Czweck Sándor, k. r. n. p.,
 Debreczenyi Gyula,
 Finda Antal k. r. n. p.,
 Grósz Albert,
 Honthy István,
 Jókay István, k. r. n. p.,
 Kiss Ernő, k. r. n. p.,
 Klacsó István, k. r. n. p.,
 Labancz Mihály, k. r. n. p.,
 Lángh József, k. r. n. p.,
 Leitner József, k. r. n. p.,
 Reichrath József,
 Stach Sándor, k. r. n. p.,
 Szücs István, k. r. n. p.,
 Tassy József,
 Tiehy Zoltán,
 Triczka Károly,
 Tóth János,
 Töleséry István, k. r. n. p.,
 Vleskó István, k. r. n. p.,
 Vörös S. Cyrill, k. r. n. p.,
 Ivánszky Imre.

1888—89.

Blau Sándor,
 Alaker Alajos, k. r. n. p.,
 Ambrusztér Sándor, k. r. n. p.,
 Balogh Sándor, k. r. n. p.,

Bálint László,
 Bujdosó Pál,
 Csóti Márk, k. r. n. p.,
 Fikker Pius Károly, k. r. n. p.,
 Geday József,
 Gyuresó József,
 Horváth Géza, k. r. n. p.,
 Jankovits Döme,
 Lőb Antal, k. r. n. p.,
 Magyar Elek, k. r. n. p.,
 Móczár József, k. r. n. p.,
 Novotny Endre, k. r. n. p.,
 Rádi József, k. r. n. p.,
 Rietly Károly, k. r. n. p.,
 Sándor Elek,
 Szabó János, k. r. n. p.,
 Szabó Kálmán,
 Szapita Antal, k. r. n. p.,
 Szmutny Rezső, k. r. n. p.,
 Vaszilikó József, k. r. n. p.,
 Wünsche Rafael Gyula, k. r. n. p.,
 Dippold Mihály,
 Glück Jakab,
 Kovács László,
 Fuchs Sándor,
 Spitzer Jenő.

1889—90.

Aradi (Ehrlich) Béla,
 Szentimrey Gábor,
 Farkas Gyula,
 Urik László,
 Abelsberg József, k. r. n. p.,
 Angermann József, k. r. n. p.,
 Artnér Károly, k. r. n. p.,
 Bálint Zsigmond,
 Bán József, k. r. n. p.,
 Bite János, k. r. n. p.,
 Brachfeld Hugó,
 Eberhardt Béla, k. r. n. p.,

Esztergályos Ágoston, k. r. n. p.,
 Gudra Gyula,
 Hegedüs János,
 Huber Imre, k. r. n. p.,
 Király László,
 Kovács Kornél István, k. r. n. p.,
 Ládai István,
 Lóky Béla, k. r. n. p.,
 Mellus Lajos Jakab, k. r. n. p.,
 Neuherez Béla Mátyás, k. r. n. p.,
 Privári Géza, k. r. n. p.,
 Privári Gyula, k. r. n. p.,
 Schultz István, k. r. n. p.,
 Schüzler Albert, k. r. n. p.,
 Somogyi Szilveszter, k. r. n. p.,
 Szabó Gyula,
 Szalai Jenő,
 Szépkuty Mihály, k. r. n. p.,
 Zelinka József, k. r. n. p.,

1890—91.

Jakabffy Elemér,
 Rampácesek József,
 Sztaniek Géza,
 Behr Géza,
 Czeckzó Antal, k. r. n. p.,
 Feiszthammel Mihály, k. r. n. p.,
 Frank István, k. r. n. p.,
 Igács József,
 Jakubik Rezső, k. r. n. p.,
 Lőrincz Gábor, k. r. n. p.,
 Mátyás József, k. r. n. p.,
 Merász István, k. r. n. p.,
 Pálinkás Endre, k. r. n. p.,
 Perina József, k. r. n. p.,
 Rencz János, k. r. n. p.,
 Ringeisen Emil,
 Rózsa István, k. r. n. p.,
 Somogyi István, k. r. n. p.,
 Schweighofer János, k. r. n. p.,

Szabó István,
Szabó László,
Wohlmuth Gyula, k. r. n. p.

1891—92.

Dobossy Lajos,
Dutka Imre.
Lovas Mihály.
Gebora János
Puchlin Kázmér.
Balogh Ferencz, k. r. n. p.
Blau Tivadar,
Both Ferencz, k. r. n. p.,
Dömötör Sándor,
Gácsér Endre, k. r. n. p.,
Hay Gyula,
Hencz Ede, k. r. n. p.,
Kalenesik Lajos, k. r. n. p.,
Karch János, k. r. n. p.,
Keckeméti Vilmos,
Keserű Balázs,
B. Kiss Ferencz,
Koczka Antal,
Lipóczy László,
Márki Ferencz, k. r. n. p.,
Papp Dezső,
Para Endre, k. r. n. p.,
Petri Leo, k. r. n. p.,
Porkoláb József, k. r. n. p.,
Rábold Gusztáv, k. r. n. p.,
Rádi Lajos
Rezsek Gyula, k. r. n. p.,
Schäfer Sámuel,
Szabó Ferencz,
Szabó Ignác, k. r. n. p.,
Szalai Károly, k. r. n. p.,
Szivy Béla, k. r. n. p.,
Szukup János, k. r. n. p.,
Traub József,
Viczner Gyula, k. r. n. p.,

1893—93.

Kertész Ödön,
Polonyi Dezső,
Honffy Lajos,
Kánitz Izidor,
Paithy Nándor,
Réz Dezső,
Brach József, k. r. n. p.,
Csis Imre, k. r. n. p.,
Cukovits Sándor, k. r. n. p.,
Divicsék Gyula, k. r. n. p.,
Farkas Kálmán,
Farkas Miklós, k. r. n. p.,
Grósz Ferencz, k. r. n. p.,
Keresztury József, k. r. n. p.,
Konez Mihály,
Kovács Gergely, k. r. n. p.,
Krizsán Gyula, k. r. n. p.,
Marics Mátyás, k. r. n. p.,
Nagy Vilmos, k. r. n. p.,
Novák István, k. r. n. p.,
Tarány István, k. r. n. p.,
Tóth László, k. r. n. p.,
Zimay Károly,
Dömötör István.

1893—94.

Ország Elemér,
Kozacsek József,
Lichtenstein Elemér,
Pisuth Aladár,
Bognár János,
Csiberfics Imre Pompilius, k. r. n. p.,
Dömötör Lajos,
Fejér Gyula, k. r. n. p.,
Fodor Imre,
Gombos Ferencz Albin, k. r. n. p.,
Gosts István, k. r. n. p.,
Hannig István, k. r. n. p.,
Havas Béla,

Horpáczky Jenő,
 Horváth János Konstantin, k. r. n. p.,
 Hraskó István, k. r. n. p.,
 Jakobinyi Péter, k. r. n. p.,
 Kerekes József,
 Klauber Frigyes,
 Mihalovics Péter, k. r. n. p.,
 Molnár Sándor, k. n. p.,
 Német Károly, k. r. n. p.,
 Oláh Gyula,
 Pál Károly, k. r. n. p.,
 Pálffy János, k. r. n. p.,
 Ranezay József, k. r. n. p.,
 Ringeisen Antal,
 Ron Lajos, k. r. n. p.,
 Saláta Károly, k. r. n. p.,
 Striegel Fülöp József, k. r. n. p.,
 Ttóh Illés,
 Török László,
 Tubán Gyula Tibor, k. r. n. p.,
 Vnuk István, k. r. n. p.,
 Zsigmond Ferencz, k. r. n. p.,
 Aczél Imre,
 Glück Géza.

1894—95.

Hofmann József,
 Virányi Lajos,
 Csehi Gyula,
 Lenyovszky Ármin Titusz,
 Patak Béla,
 Rothschild Mórícz Oszkár,
 Zsigmond Béla,
 Aczél Miksa,
 Buzás Gyula,
 Agárdy Jenő, k. r. n. p.,
 Arendt András, k. r. n. p.,
 Csatári Gusztáv,
 Esztergályos Gyula, k. r. n. p.,
 Floderer Imre, k. r. n. p.,

Frick János, k. r. n. p.,
 Gosztonyi János, k. r. n. p.,
 Györkő Kálmán,
 Hévízi József,
 Hollósi Béla, k. r. n. p.,
 Horváth György, k. r. n. p.,
 Kientzl Tivadar,
 Ladika István Miklós, k. r. n. p.,
 Lasky Géza, k. r. n. p.,
 Miklós János, k. r. n. p.,
 Pataky Zoltán,
 Puder József, k. r. n. p.,
 Radu Tivadar,
 Schima János, k. r. n. p.,
 Simon Gyula, k. r. n. p.,
 Stodolni Gyula, k. r. n. p.,
 Suller János, k. r. n. p.,
 Szaif Kálmán.

1895 - 96.

Brachfeld Dezső,
 Fellner Ármin,
 Kohut Ödön,
 Salamon Endre
 Simay Elemér,
 Szilágyi Lajos,
 Turkovics Mihály,
 Gerő Manó,
 Helez Ipoly,
 Bárányi Izidor,
 Bojniczer Jenő,
 Darányi Ferencz,
 Darányi Pál,
 Dömötör László,
 Durnyi Boldizsár, Szt.-Fer. r. n.
 Harkai József,
 Heinesz Elemér,
 Kamrás József,
 Keck Sándor,
 Kocsák Béla,

Konez István,
Kossyna Reinhard,
Kósa József,
Kovács Gábor,
Kovács Géza, k. r. n. p.,
S. Kovács József,
Kuczka Péter,
Langer István,
Mildner Gyula, k. r. n. p.,
Ónodi Jenő,
Pálik Simon, Sz.-Fer. r. n.,
Szabó János, k. r. n. p.,
K. Szabó János,
Zabóczky Leo, Sz.-Fer. r. n.,
Angyal Vidor,

Stockinger János.

1896—97.

Deutsch Herman,
Füredi Gyula
Gulácsy Gyula
Havass István,
Kollmer Péter,
Litár Gergely, k. r. n. p.,
Oláh Béla,
Ringeisen Otto,
Sindelács Venczel, k. r. n. p.,
Stark Endre,
Szemző István.
